

*Jaka Gerčar, Miha Kovač,
Andrej Blatnik in Samo Rugelj*

KNJIGA IN BRALCI VII

*Bralna kultura in nakupovanje knjig
v Sloveniji v letu 2024*

VSEBINA

UVOD	7
Uvodna pripomba	7
Anketiranje	8
DESETLETNA PRIMERJAVA VPRAŠANJ IZ RAZISKAV KiB (V–VII) (<i>Jaka Gerčar</i>)	11
Uvodna opomba	11
Primerjalna analiza 2014–2024	13
Število bralcev in nebralcev	13
Število prebranih knjig in jeziki branja	15
Dejavniki, ki vplivajo na branje, in razlogi za nebranje	20
Posedovanje knjig	24
Kupovanje knjig	27
Viri	34
KAKO MERITI KNJIŽNE TRGE IN BRALNE NAVADE: KiB VII, založniške in knjižnične statistike ter nekaj mednarodnih primerjav (<i>Miha Kovač</i>)	37
Spremembe v oskrbi s knjigo v Sloveniji 2014–2024	37
Kadrovske razmere in dobičkonosnost v dejavnosti	43
Zaposlenost v splošnih knjižnicah, finančna sredstva in sredstva za nakup knjig, 2014–2024	44
Dinamika prodaje in izposoje knjig, merjena s številom izvodov	46

Izposoja v knjižnicah	49
Spremembe bralnih navad 2014–2024	51
Branje elektronskih knjig	55
Slovenska poraba knjige in bralni trendi v mednarodnih primerjavah	58
Nekaj misli za zaključek	63
Viri	67

NOVI IZZIVI ZA KULTURNO POLITIKO (*Andrej Blatnik*) 69

Branje ni kupovanje	69
Javno in zasebno založništvo	70
Knjiga v javnem prostoru	73
Ali kdo potrebuje knjižne podatke?	75
Spreminjanje podpornega modela	76
Knjiga: predraga ali prepoceni?	79
Neposredno posredno financiranje knjižnega nakupa: boni	80
Ali si branja knjig želimo ...	83
In vendar beremo	85

SLOVENSKO KNJIŽNO ZALOŽNIŠTVO 2019–2024: pandemija, preobrazba založb, uspešnice in stagnacija (*Samo Rugelj*) 87

»Črni labod« leta 2020	87
Repozicioniranje slovenskih knjižnih založb	92
Pandemični prebojniki	93
Pandemični ohromelci	94
Pandemični statiki	95
Porast uspešnic, ki se prodajajo vse hitreje	96
Učinek bonov, s katerimi je bilo možno kupiti tudi knjige	97

Starejši kupujejo manj knjig kot mlajši	99
Velika (jezikovna) preobrazba	101
Vprašljiva višina prihodnjih javnih sredstev za produkcijo knjig	103
Koliko je vredno slovensko založništvo?	105
Knjige kot ekonomska podjetniška dejavnost v Sloveniji	105
Primer Hoču knjigu na Hrvaškem	107
Nazaj k tržni vrednosti slovenskega založništva	109
Zaključek	111
Priloga: skupni promet slovenskih založb leta 2023	113

PRILOGA: UGOTOVITVE AGENCIJE VALICON IN GRAFIČNI PRIKAZI RAZISKAVE BRANJA IN KUPOVANJA KNJIG	119
Ugotovitve agencije Valicon v zvezi z raziskavo	121
Anketni vprašalnik	257

UVOD

Uvodna pripomba

Pred vami je knjižna različica raziskave, ki je že tradicionalno poimenovana *Knjiga in bralci*, tokrat z rimsko zaporedno številko VII. Izvedbo raziskave je tudi tokrat, tako kot pri prejšnji raziskavi, v celoti financirala Javna agencija za knjigo Republike Slovenije, strošek izvedbe pa je bil približno enak kot leta 2014. Po svojem vsebinskem konceptu in načinu izvajanja se *Knjiga in bralci VII* neposredno navezuje na raziskavo *Bralna kultura in nakupovanje knjig v Republiki Sloveniji*, ki je bila v okviru iste osnovne raziskovalne ekipe (Miha Kovač, Andrej Blatnik in Samo Rugelj) izvedena leta 2019 (takrat je sodelovala tudi Patricia Rupar) ter je potem kot monografija *Knjiga in bralci VI* v istem letu izšla tudi v knjižni obliki. Vprašalnik iz leta 2024 je doživel nekaj manjših popravkov v primerjavi s tistim iz leta 2019, več o tem piše Jaka Gerčar v svojem besedilu.

Tudi tokrat je kot agencija za izvajanje anket sodelovala družba Valicon, ki ima na področju anketiranja dolgoletne izkušnje in tudi tokrat smo pred začetkom anketiranja opravili ekspertni pregled delovanja vprašalnika v praksi; poleg vodje anketiranja Andraža Zorka je tokrat na strani izvajalca zelo učinkovito in odzivno sodeloval tudi Matej Mrevlje. Tako kot leta 2019 je izpolnjevanje ankete potekalo preko spletnega vmesnika.

Po izvedbi ankete smo z Valiconom začeli sejati in križati podatke med različnimi spremenljivkami ipd., kar je

raziskovalni ekipi omogočilo interpretacijo poročila. Anke- ta oziroma njena interpretacija je tako postala en vir razis- kave, drugi pa so podatki, ki smo jih pridobili v vmesnem času: prodaja v knjigarnah, izposoja v knjižnicah, primerja- va s prejšnjimi raziskavami itn. Vse skupaj ponuja jasnejšo sliko slovenskega knjižnega polja. Temu delu je bila namen- jena nadaljnja aktivnost raziskovalcev, ki se je sklenila v tem poročilu, ki je bilo pripravljeno v začetku oktobra 2024.

Anketiranje

Izvajalec, agencija Valicon, je izvedel spletno anketiranje (CAWI). Metoda spletnega anketiranja CAWI na vzorcu članov spletnega panela je že standard v trženjskem razis- kovanju in je že povsem nadomestila telefonsko anketiranje CATI, predvsem zaradi slabe dosegljivosti določenih demo- grafskih skupin (denimo mlajših od 40 let) in zaradi nizkih stopenj sodelovanja.

Na drugi strani ima spletno anketiranje več prednosti – od dosegljivosti do kakovosti odgovorov (možnost uporabe vizualnih predlog, predvsem pa dejstvo, da si anketiranec za anketo vzame čas, kadar mu najbolj ustreza). Najbolj prepričljiv indikator v tej smeri so vprašanja odprtega tipa, pri katerih so odgovori bistveno bolj vsebinsko boga- ti. V Valiconu imajo največji spletni panel anketirancev v Sloveniji, ki šteje več kot 20.000 članov; najbolj pomemb- no pa je, da več kot tri četrtine panela sestavljajo anke- tiranci, izbrani po verjetnostnem vzorčenju, kar je edini način za doseganje reprezentativnosti. Danes je stopnja uporabe interneta v Sloveniji takšna, da glede na starost

anketirancev za raziskave ne potrebujemo več drugih načinov anketiranja.

Pri raziskavi, kot je *Knjiga in bralci VII*, je treba še posebej poudariti, da branje in kupovanje knjig še vedno spadata med t. i. socialno zaželena dejanja, za katera v raziskavah velja, da so odgovori anketirancev vedno nekoliko bolj pozitivni, kot so v resnici. Natančna razsežnost tovrstnega odgovarjanja ni znana, ocenjujejo pa, da je pretiravanje pri pozitivnih odgovorih nekako do 20 % (npr. če 50 % vprašanih trdi, da bere knjige, je bolj verjetno pravi rezultat 40 %). To je treba upoštevati tako pri branju kot tudi interpretaciji podatkov in ugotovitev raziskave. Ker je šlo za spletno samoanketiranje, je ta učinek nižji, kot bi bil, če bi bilo anketiranje izvedeno s pomočjo anketarjev, kar je bila v večji ali manjši meri praksa prejšnjih raziskav *Knjiga in bralci*.

Lastnosti ankete in anketirane populacije:

KLJUČNE LASTNOSTI	
Anketirana populacija	18–75 let
Način anketiranja	Računalniško podprto spletno anketiranje (CAWI) med člani spletnega panela JazVem
Velikost vzorca	n = 1011
Dolžina vprašalnika	12 minut + demografija
Reprezentativnost	Spol, starost, izobrazba, regija in tip naselja
Čas izvedbe	3. 6.–10. 6. 2024 (popolnoma enak termin kot 2019)

V nadaljevanju prehajamo na posamezne ugotovitve v zvezi z raziskavo.

DESETLETNA PRIMERJAVA VPRAŠANJ IZ RAZISKAV KiB (V–VII)

Jaka Gerčar

Uvodna opomba

Raziskave bralnih in knjigokupnih navad na Slovenskem opravljamo že 51 let. Sistematično se je tovrstnega raziskovanja z raziskavo *Knjiga in bralci* (od tod dalje v besedilu krajšano *KiB*) prvi lotil literarni zgodovinar Gregor Kocijan leta 1973 (Kocijan 1974), čemur sta šest oziroma enajst let kasneje sledili *KiB II* (Kocijan in Žnideršič 1980) ter *KiB III* (Kocijan idr. 1985). Med tretjo in četrto raziskavo je minilo kar štirinajst let, kar gre pripisati zlasti krizi konec osemdesetih let in razpadu Jugoslavije (Žnideršič idr. 1999, 8). Med *KiB IV* in *KiB V* je bil vnovič daljši, tokrat šestnajstletni premor, dokler leta 2014 s podporo Ministrstva za kulturo in Javne agencije za knjigo ni bila financirana podobna raziskava po zgledu preteklih, a z nekoliko večjim poudarkom na nakupovalnih navadah, pod raziskavo pa so se podpisali Miha Kovač, Andrej Blatnik, Samo Rugelj, Patricia Rupar in Rok Gregorin (Kovač idr. 2015). Odtlej raziskave potekajo v načrtanih petletnih intervalih, zadnja je bila opravljena leta 2019 kot *Knjiga in bralci VI: Bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2019* (Rupar idr. 2019).

Pričujoča raziskava, *KiB VII*, torej omogoča veljavno petin desetletno primerjavo s prejšnjima izvedbama. Vzorec

pretirano ne odstopa od preteklih, in sicer je bila raziskava opravljena na 1011 respondentih, kar predstavlja statistično reprezentativen vzorec za populacijo v Sloveniji. Tako kot prejšnji dve je tudi tokratna izvedba vpraševala po bralni in nabavni dejavnosti v zadnjih dvanajstih mesecih (izvedena je bila na začetku letošnjega poletja, torej se nanaša na obdobje med junijem 2023 in junijem 2024), zavoljo zagotavljanja primerljivosti pa tudi ni prišlo do večjih sprememb v metodologiji, z izjemo večjega poudarka na konzumaciji zvočnic (ob prejšnji raziskavi je konzumacija knjig v zvočnih formatih predstavljala precej manjši del knjižnega trga, zato tedaj še ni bila vključena v anketo).

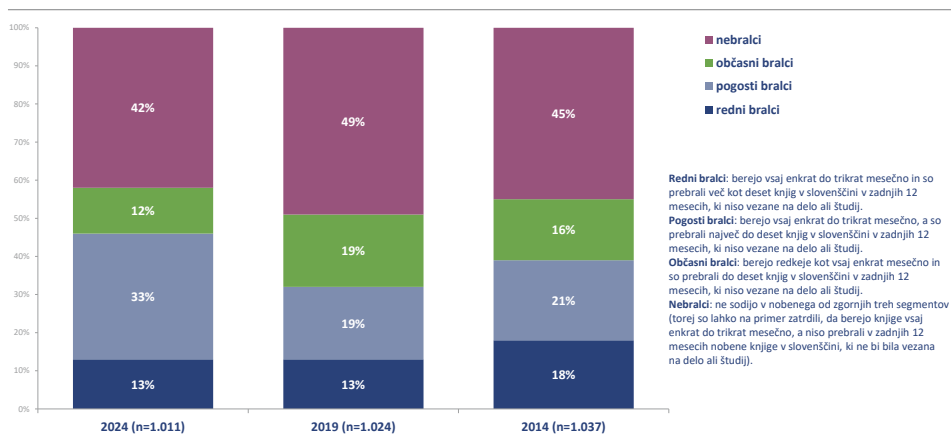
Pri opazovanju petletnih in predvsem desetletnih trendov je treba kljub vsemu biti pozoren na sicer maloštevilne, a konsekvantne metodološke razlike. Peta iteracija *KiB* je vzorec osnovala na populaciji, stari med 15 in 75 let, medtem ko sta prejšnji dve temeljili na vzorcu populacije, stare med 18 in 75 let. *KiB V* in *KiB VI* sta poleg razlogov za kupovanje knjig raziskovali tudi razloge za nekupovanje knjig, česar v tokratni raziskavi ni. V tem primerjalnem poglavju se z ozirom na desetletne trende omejujemo le na vprašanja, ki so prisotna v vseh zadnjih treh raziskavah. Zaradi očitnega trenda vse pogostejšega branja v angleščini vključujemo tudi primerjavo branja v tujih jezikih, čeprav je vmes prišlo do nezanemarljive spremembe pri vprašalniku. Leta 2014 je bilo vprašanje oblikovano tako: »Ali berete tudi v tujih jezikih in če da, v katerih?« V letih 2019 in 2024 je bilo vprašanje spremenjeno in se je glasilo: »V katerih jezikih berete knjige?« Med ponujenimi odgovori je bila vključena tudi slovenščina.

Primerjalna analiza 2014–2024

Število bralcev in nebralcev

V zadnjih desetih letih se je število nebralcev zmanjšalo s 45 na 42 % (za primerjavo s številom nebralcev v drugih državah glej poglavje Mihe Kovača). Vmesna raziskava iz leta 2019 je pokazala celo povečanje števila nebralcev na 49 %, vendar letošnja raziskava kaže, da se ta trend ni nadaljeval, saj je delež ljudi, ki v zadnjih dvanajstih mesecih niso prebrali niti ene knjige v slovenščini, nepovezane z delom ali študijem, zdaj za tri odstotne točke manjši.

Segmentacija glede na pogostost in količino branja

Osnova: vsi anketirani

Slika 1. Segmentacija glede na pogostost in količino branja

Poudariti je treba tudi, da se je zmanjšal delež občasnih bralcev (tj. tistih, ki berejo redkeje kot enkrat mesečno in

so v zadnjih dvanajstih mesecih prebrali največ deset knjig), medtem ko se je delež pogostih bralcev, torej tistih, ki berejo vsaj enkrat do trikrat mesečno, a največ deset knjig na leto, občutno povečal (z 21 % leta 2014 in 19 % leta 2019 na 33 % leta 2024). Delež rednih bralcev, torej tistih, ki so v zadnjem letu prebrali več kot deset knjig v slovenščini in berejo vsaj enkrat do trikrat mesečno, ostaja enak kot leta 2019 oziroma se je v primerjavi z letom 2014 nekoliko zmanjšal (z 18 na 13 %).

Primerjava med letoma 2014 in 2019 je nakazovala tako povečanje števila nebralcev kot zmanjšanje intenzivnosti branja med beročo populacijo, vendar se napovedi tega trenda niso uresničile. Več kot pol stoletja merjenja slovenskih bralnih navad nam pokaže, da je bilo povprečno število nebralcev v vseh raziskavah *KiB* 43 %, kar pomeni, da je letošnje število v skladu z 51-letnim trendom oz. odtonek boljše od tega. Pri prvi raziskavi leta 1973 je bilo nebralcev nekoliko več, in sicer 48 %, največ jih je bilo leta 2019, in sicer 49 %, najmanjši delež pa je bil leta 1979, ko je bilo nebralcev le 34 %.

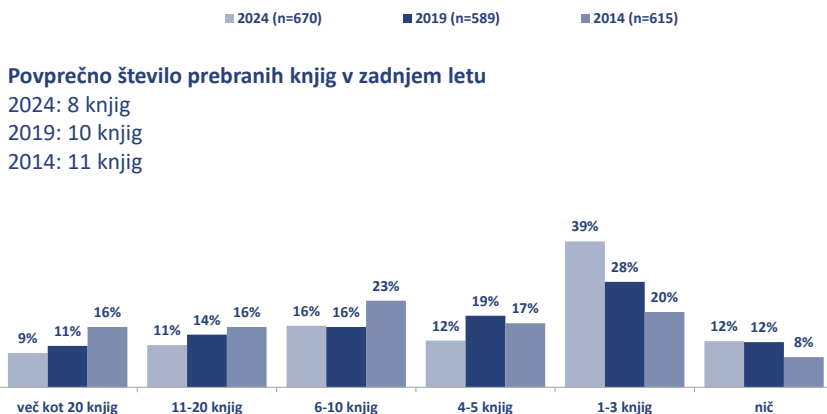
Preglednica 1. Število nebralcev v odstotkih – 51-letna primerjava

	KiB I	SJM	KiB II	SJM	KiB III – SJM	KiB IV	KiB V	KiB VI	KiB VII
	1973	1978	1979	1983	1984	1988	2014	2019	2024
% nebral- cev	48	44	34	40	48	39	45	49	42

Število prebranih knjig in jeziki branja

Na sliki 2 vidimo, da je v desetih letih povprečno število prebranih knjig nekoliko upadlo. V *KiB VII* je to osem knjig na bralca oziroma nekaj manj kot pet knjig na prebivalca – pred desetletjem je ob nekoliko večjem številu nebralcev ta številka znašala tri knjige letno več na bralca oziroma približno ena knjiga in pol več na prebivalca. Ob tem se je najbolj opazno (za skoraj 44 %) zmanjšalo število tistih, ki so v enem letu prebrali več kot 20 knjig. Edini segment bralcev, katerega delež se je povečal, so tisti, ki so v zadnjih dvanajstih mesecih prebrali eno, dve ali tri knjige. V izogib interpretativni zmedi velja opozoriti, da 12 % respondentov, ki v zadnjem letu niso prebrali nobene knjige, ne predstavlja

Število prebranih knjig v zadnjem letu

Približno koliko knjig v slovenščini, ki niso vezane na delo ali študij, ste prebrali ali poslušali v zadnjih 12 mesecih?

Osnova: tisti, ki berejo

Slika 2. Število prebranih knjig v slovenščini, ki niso vezane na delo ali študij, v zadnjih 12 mesecih

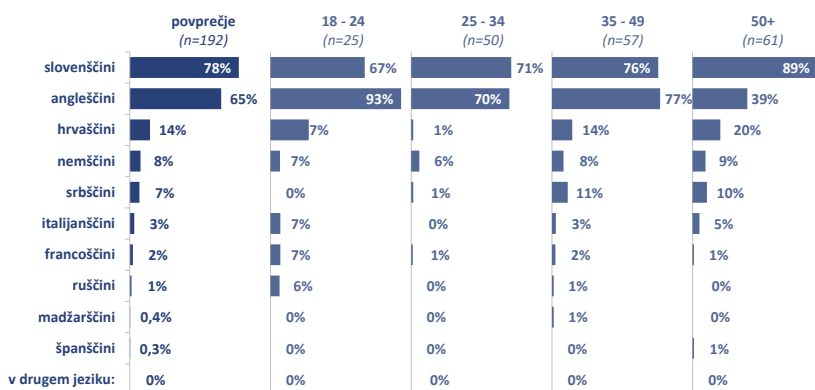
absolutnega števila nebralcev, saj je bilo vprašanje v anketi zastavljeno le tistim, ki se sicer opredeljujejo za bralce.

Prav tako velja pri interpretaciji teh podatkov upoštevati, da je anketa vpraševala po knjigah v slovenščini, zato lahko ob sopostavitvi podatkov o branju v tujih jezikih upravičeno pripišemo vsaj del tega zmanjšanja branju knjig v tujih jezikih. To zlasti velja za branje elektronskih knjig in poslušanje zvočnic. Pri elektronskih knjigah si kar 49 % respondentov te brezplačno naloži s spleta, še dodatnih 11 % pa jih kupi pri tujih spletnih ponudnikih ali bere v sklopu naročnine pri tujih spletnih platformah. Večidel teh je na voljo pretežno v angleščini in drugih svetovnih jezikih. O načinih konzumacije knjig v elektronskih in zvočnih formatih v pričujoči knjigi več piše Miha Kovač.

Na splošno lahko govorimo o trendu vse več konzumiranja knjig v angleščini ne glede na format (glej sliki 3 in 4).

Jezik, v katerem berejo e-knjige

Osnova: anketiranci, ki berejo e-knjige (n=192)

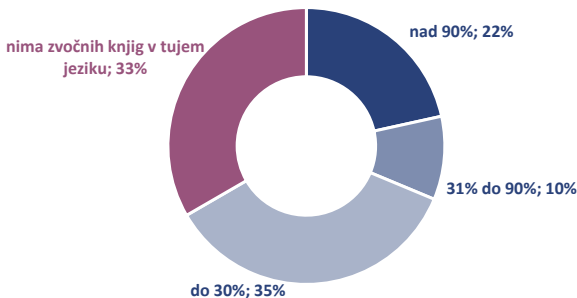

V katerem jeziku jih berete?

Slika 3. Jezik branja e-knjig

Zvočne knjige v tujem jeziku

Osнова: tisti, ki imajo doma zvočne knjige (n=119)

Koliko od zvočnih knjig, ki ste jih prebrali v zadnjih 12 mesecih, je bilo v tujem jeziku? Ocenite v odstotkih od vseh elektronskih knjig.

Slika 4. Zvočnice v tujem jeziku

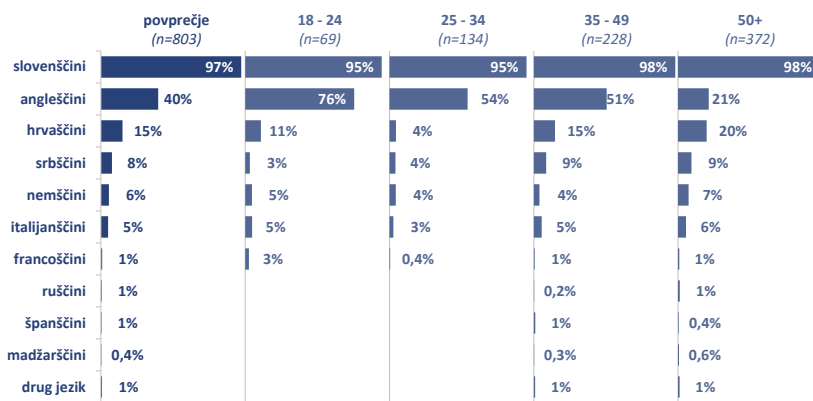
V letošnji raziskavi je 40 % vseh deklariranih bralcev odgovorilo, da med vsemi jeziki najpogosteje berejo v angleščini, pri tem kar 76 % tistih v starostni skupini 18–24 let, medtem ko je denimo med starejšimi od petdeset let takih le 21 %. Od bralcev, ki berejo v tujem jeziku (teh je 39 %), jih je letos 81 % odgovorilo, da berejo v angleščini, medtem ko je bil ta delež še pred petimi leti 72 % (glej sliko 5). Poleg angleščine lahko izrazite razlike med starostnimi skupinami pri branju v tujem jeziku zaznamo le še v hrvaščini in srbščini. Mlajši skupini v anketi v grobem predstavljata osebe, rojene (skoraj v celoti) po razpadu Jugoslavije (1990–2006), medtem ko so respondenti iz starejših dveh skupin rojeni pred razpadom bivše skupne države. Med prvimi je takih, ki najpogosteje berejo hrvaško, okoli 6 %, med starejšimi pa trikrat več, 18 %. Podobno je pri srbščini – med rojenimi po

letu 1990 manj kot 4 % bralcev najpogosteje berejo v srbsčini, med rojenimi pred tem letom je teh 9 %.

Med razlogi za branje v tujem jeziku je na prvem mestu »ker knjige, ki me zanimajo, niso prevedene v slovenščino« (49 %), na drugem »ker se ob branju učim tujega jezika« (45 %) in na tretjem »ker imam večjo izbiro« (40 %). Zanimivo je, da je pri skupini starih med 18 in 24 let to zaporedje ravno obrnjeno in je kar 62 % respondentov kot razlog za branje v tujem jeziku navedlo širši bazen dosegljivih knjig. S premislekom lahko te podatke primerjamo s podatki iz drugih držav, saj kljub različnim metodologijam kažejo zanimive trende. V nizozemskem primeru je glavni razlog za branje v izvirnem jeziku to, da ni na voljo ustreznega prevoda (42 %), sledi branje zavoľo učenja jezika (32 %) in preferenca za branje izvirnika (27 %) (GfK 2024). V nemškem primeru je prevladujoči razlog izboljšanje jezikovnih veščin

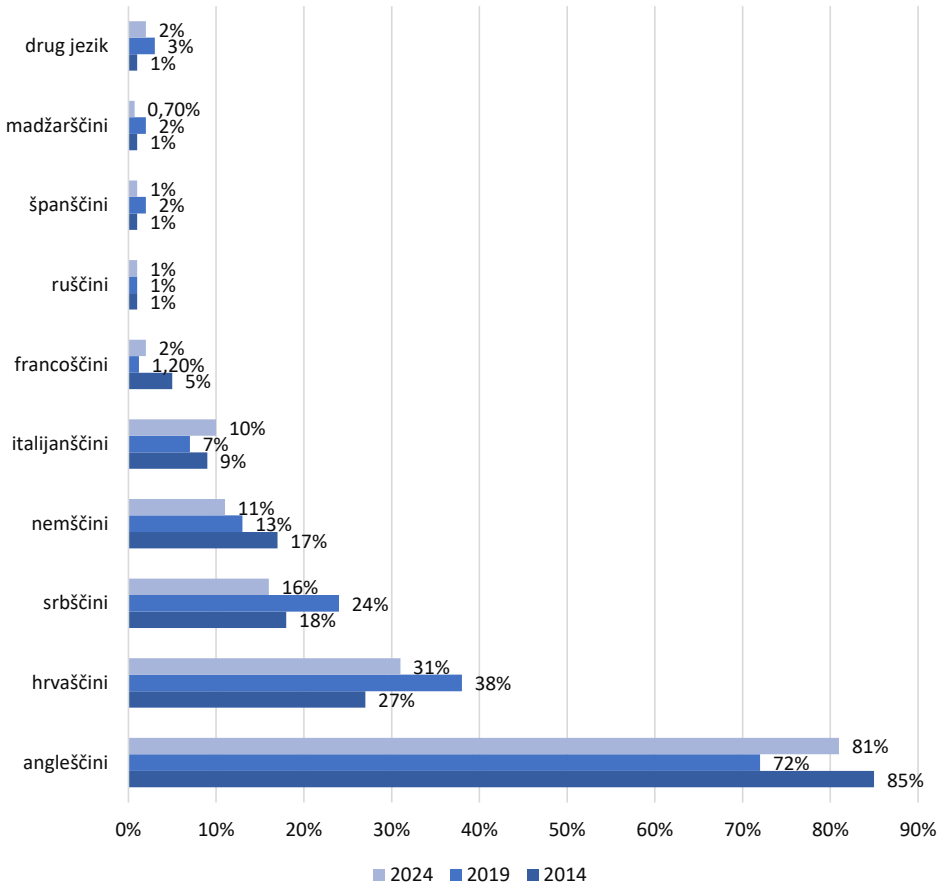
Najpogostejši jezik

Osnova: tisti, ki berejo (n=803)

V katerih jezikih berete knjige?

Slika 5. Jeziki, v katerih berejo

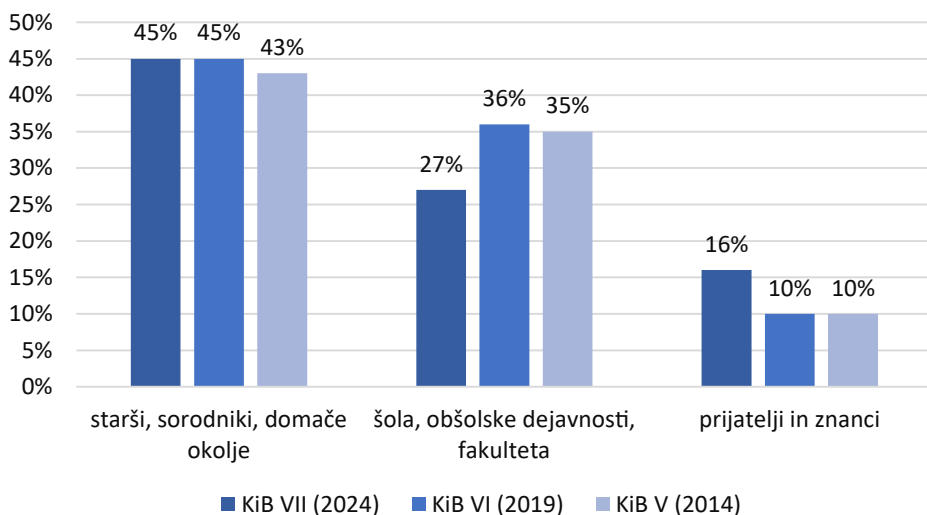

Slika 6. Branje v tujih jezikih 2014–2024

(82 %), sledi izguba pomena v prevodu (73 %) in pomanjkanje ustreznega prevoda (41 %) (GfK & Börsenverein des Deutschen Buchhandels 2024).

Dejavniki, ki vplivajo na branje, in razlogi za nebranje

Zanimivo je, da se je v času od zadnje raziskave nekoliko spremenila vloga različnih dejavnikov, ki pomembneje vplivajo na branje (vprašanje je bilo tudi tokrat zastavljeno deklariranim bralcem). Tako kot že leta 2014 (s 43 %) in leta 2019 (s 45 %) so tudi tokrat z enakim odstotkom na vrhu »starši, sorodniki, domače okolje«. V prejšnjih dveh raziskavah je bil drugi najpomembnejši dejavnik »šola, obšolske dejavnosti, fakulteta« (35 % leta 2014 in 36 % 2019), na tretjem pa obakrat »prijatelji, znanci« z 10 %. Tokrat gre opaziti dvig pomembnosti zadnjega od teh dejavnikov, saj prijatelji in znanci kot najvplivnejši dejavnik dosegajo 16 %, medtem ko so šola, obšolske dejavnosti in fakulteta napomembnejši dejavnik, ki vpliva na branje, le še za 27 % respondentov.

Slika 7. Dejavniki, ki vplivajo na branje

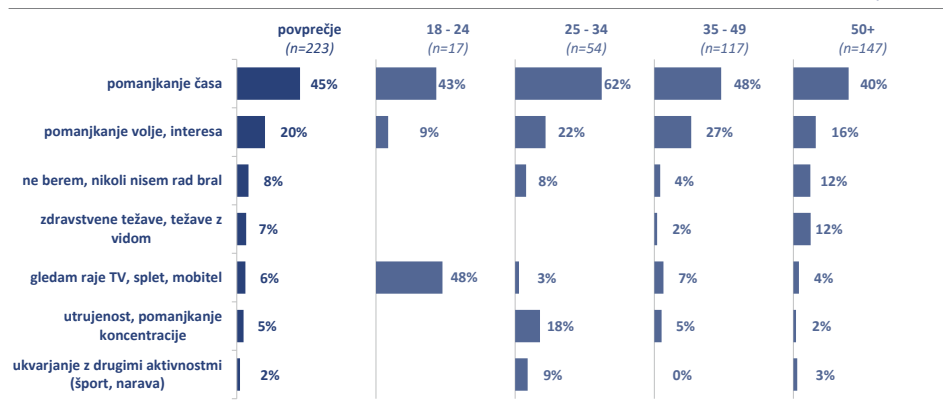
Vprašalnik je v zadnjih treh raziskavah *KiB* pri razlogih za nebranje knjig omogočal odgovore odprtega tipa, vrstni red razlogov pa vseskozi ostaja enak. Kot glavni razlog za nebranje knjig tako kot pri prejšnjih dveh raziskavah respondenti navajajo pomanjkanje časa – v *KiB VI* je kot glavni razlog za nebranje ta razlog navedla točno polovica vseh vprašanih, tokrat se je odstotek teh glede na raziskavo izpred petih let sicer zmanjšal za pet odstotkov. Da za branje nimajo volje ali interesa, je odgovorilo 20 % vseh respondentov, a le 9 % tistih iz skupine starih med 18 in 24 let.* Po drugi strani je bil pri najmlajši skupini anketiranih kot glavni razlog za nebranje najpogosteje naveden odgovor »raje gledam TV, splet, mobitel« s kar 48 %, pri čemer je povprečje med celotno populacijo 6 %, že pri nekoliko starejših iz skupine starih 25–34 let pa so ta odgovor izbrali le trije odstotki respondentov. Vprašanje o nebranju se z možnimi odgovori sicer dotika tako problema želje po branju (oz. manka le-te – npr. »pomanjkanje volje, interesa« in »ne berem, nikoli nisem rad bral«) kot tudi ovir, ki preprečujejo branje želji navkljub (npr. »zdravstvene težave, težave z vidom«, kar je tretji najpogostejši razlog za skupino nebralcev starosti 50+ in zato ni zanemarljiv). Na splošno lahko ugotovimo, da je pri razlogih za nebranje demografska segmentacija izrazito relevantna, saj se pri najmlajši in najstarejši kohorti bralcev razlogi močno razlikujejo.

Vprašanje želje po branju bolj konkretno obravnava vprašanje, ki je bilo zastavljeno tako bralcem kot nebralcem in

* Da ne bi sklepali prehitro, je treba upoštevati tudi razmeroma majhno število anketiranih (17), saj so na to vprašanje odgovarjali le demografsko segmentirani deklarirani nebralci. Prav tako moramo upoštevati metodološko opombo v uvodu.

Pomanjkanje časa je glavni razlog nebranja knjig

Osnova: tisti, ki ne berejo (n=223)

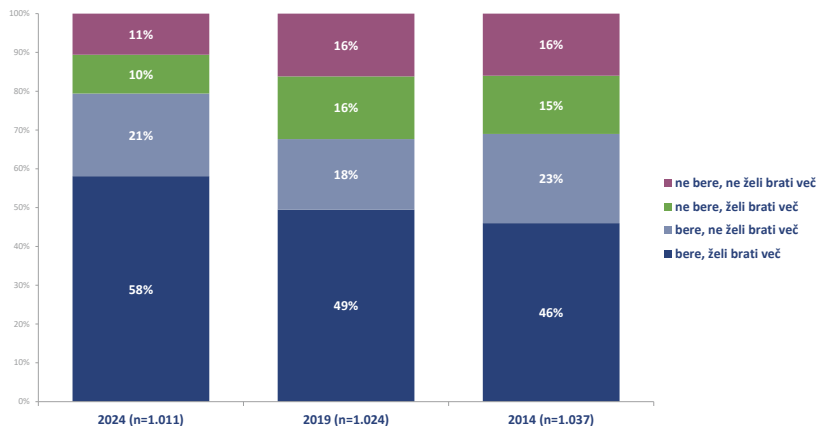
Kaj je glavni razlog, da ne berete knjig?

Slika 8. Najpogostejši razlogi za nebranje knjig

je vpraševalo, ali bi želeli brati več kot sedaj. Leta 2014 in 2019 je bil odstotek nebralcev, ki ne želijo brati več, kot so brali doslej, 16 %, v *KiB VII* pa se je delež nebralcev brez želje po branju zmanjšal za skoraj tretjino na 11 %, pri čemer moramo upoštevati, da gre za kumulativni seštevek vseh anketiranih, torej se je zmanjšalo število deklariranih nebralcev kot tako, ni se med tistimi, ki sicer ne berejo, zgolj povečala želja po branju. Ob tem se z ozirom na obe prejšnji raziskavi povečuje tudi odstotek bralcev, ki želijo brati več (46 % leta 2014, 49 % leta 2019 in 58 % leta 2024). Odstotek bralcev, ki nimajo želje po dodatnem branju, je z 21 % nekoliko večji kot pred petimi leti (18 %) in nekoliko manjši kot pred desetimi (23 %). Med vsemi starostnimi skupinami bralcev je želja po tem, da bi brali več, najbolj izrazita med starimi 18–24 let, med katerimi je takih oseb 75 %. Na drugi skrajnosti je skupina nebralcev, ki ne želijo brati več – med

vsemi skupinami je bilo teh najmanj v najmlajši starostni skupini (3 %), največ pa v najstarejši, torej med starejšimi od 50 let (13 %).

Branje in želja po branju – delež skupine v populaciji

Kombinacija statusa bralca ter odgovora na vprašanje: Bi želeli brati več knjig kot sedaj?

Osnova: vsi anketirani

Slika 9. Branje in želja po branju

V vseh treh raziskavah to desetletje anketiranci najpogosteje posegajo po leposlovnih knjigah za odrasle, sledijo priročniki, stvarna literatura ter strokovna literatura. V obeh raziskavah lahko ugotovimo, da anketiranci najpogosteje posegajo po leposlovnih knjigah za odrasle, sledijo pa priročniki, stvarna literatura, strokovna in znanstvena literatura ter knjige za otroke in mladino.* Pri tem velja upoštevati, da anketa eksplicitno sprašuje po prostočasnem branju,

* Raziskava pri branju knjig za otroke in mladino ne razlikuje med branjem otrokom ter prebiranju teh žanrov med odraslo populacijo.

ki ni namenjeno delu ali študiju. Raziskava, ki bi v rezultatih znatno upoštevala tudi študijsko in poklicno branje, bi morda odrazila nekoliko višji odstotek poseganja po strokovni literaturi in priročnikih.*

Posedovanje knjig

Prisotnost in velikost domače knjižnice je eden ključnih dejavnikov pri razvoju bralnih navad in pridobljeni formalni izobrazbi. Število knjig doma je tesno povezano z učnimi dosežki učencev, vključno z bralnim razumevanjem, jezikovnimi zmožnostmi in številom let šolanja (Heppt et al. 2022). Raziskava PISA kaže, da je ena od najjasnejših razlik med učenci z različnim družbeno-ekonomskim statusom število knjig v domači knjižnici: medtem ko jih ima 46 % učencev iz premožnejših družin doma več kot 200, ta delež med učenci iz manj premožnih družin znaša le 6 % (PISA 2018). V zadnjem desetletju sicer v Sloveniji število tistih, ki doma nimajo niti ene knjige, ostaja stabilno (3 %), a opazujemo negativen trend, kar se tiče velikosti domačih knjižnic. Če je bilo leta 2014 takih, ki imajo na svojih knjižnih policah manj kot 50 tiskanih knjig, 33 %, se je ta delež pet let kasneje povečal na 35 % in leta 2024 na 38 % (glej sliko 10). Obenem se število tistih, ki imajo doma več kot 200 knjig, vztrajno zmanjšuje. Leta 2014 je bilo takih oseb 17 %, 2019 15 %, letos pa le še 14 %. Zanimivo je, da v skupini starih 18–24 let ($n = 74$) ni bilo niti enega takega respondenta, čeprav je to skupina, ki obenem konzumira

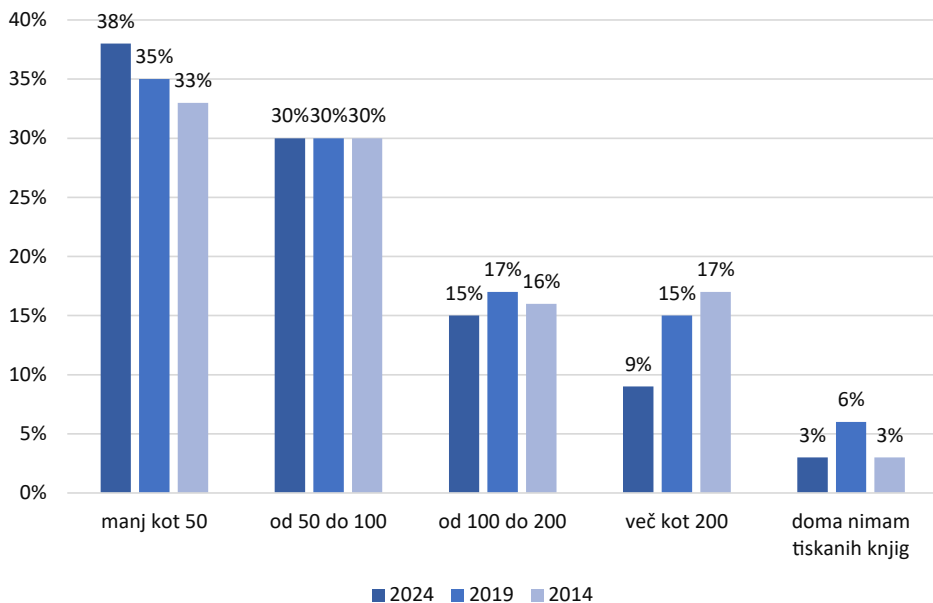
* Nimamo podatka o tem, koliko je takega branja v primerjavi s prostočasnim branjem.

največ elektronskih in zvočnih knjig.* Skoraj polovica vseh anketiranih (45 %) ima doma med 50 in 200 tiskanih izvodov knjig.

Če velikost slovenskih domačih knjižnic primerjamo z drugimi državami, lahko ugotovimo, da stanje že prej ni bilo zadovoljivo, saj je Slovenija z 92 posedovanimi knjigami podpovprečna – leta 2018 je povprečno število knjig v domači knjižnici znašalo 127, na vrhu so bili Estonci z 218 in Norvežani z 212 knjigami (Sikora et al. 2018). Na Češkem, ki je po višini BDP na prebivalca podobna Sloveniji (Eurostat 2024), je imelo 59 % prebivalstva doma več kot 150 knjig, medtem ko je v Sloveniji le 29 % ljudi posedovalo več kot 100 izvodov; češke domače knjižnice so v povprečju štejele 204 knjige (Sikora et al. 2018; več o tem Kovač v Rupar et al. 2019). Zaradi različnih metodologij sicer povsem točne neposredne primerjave niso mogoče. *KiB VII* ne ponuja konkluzivnih razlogov za trend zmanjševanja domačih knjižnic, a lahko glavne dejavnike iščemo zlasti v razvoju drugih (digitalnih) formatov knjige, povečanem številu naročnin na pretočne vsebine, pa tudi spremenjeni simbolni vlogi knjige v družbi, kar je sicer zanimivo v neskladju s podatki o vrednosti knjig, ki si jo bomo poglobljeje pogledali v naslednjem podpoglavju o knjigokupnih navadah Slovenk in Slovencev.

Velja opozoriti, da ima Slovenija v primerjavi z drugimi državami dober sistem splošnih knjižnic, pri čemer 70 % vseh beročih tudi obiskuje knjižnico (med obiskovalci knjižnice pa je sicer še 9 % deklariranih nebralcev). Povprečno število izposojenih knjig na prebivalca (5) za več kot dvakrat

* Pri interpretaciji tega podatka velja upoštevati, da člani te starostne skupine v veliki meri še prebivajo pri starših, prav tako je precejšen delež še vključen v študijski proces.

Slika 10. Število knjig v domači knjižnici

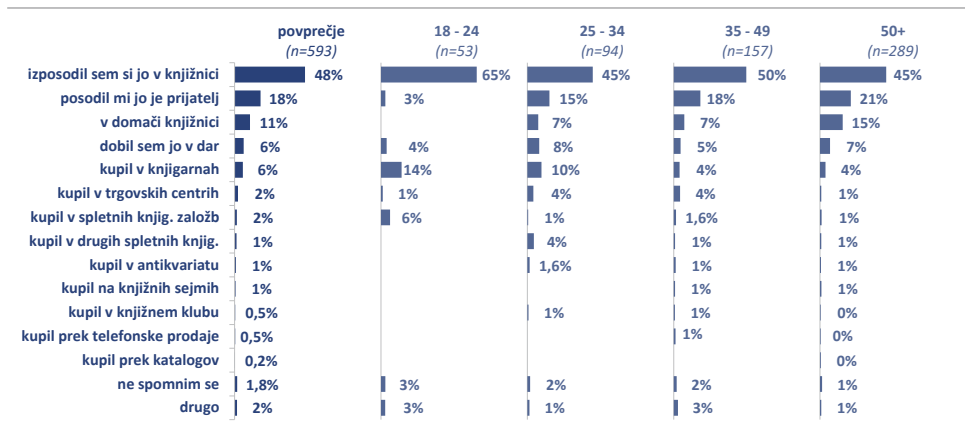
presega število kupljenih knjig (2,4).^{*} Zato nas ne preseneča podatek, da je tudi pri vprašanju, kje so dobili zadnjo leposlovno knjigo, ki so jo prebrali, večina anketiranih odgovorila, da v knjižnici (o tem več v poglavju Mihe Kovača). Takih je bilo 48 % in skoraj dve tretjini med starimi od 18 do 24 let. Miha Kovač v svojem poglavju v tej raziskavi na podlagi mednarodnih primerjav ugotavlja, da »je poraba knjige

* Število izposoj je preračunano glede na število prebivalcev Slovenije septembra 2024 (izvzemši podaljšave). Za javno dostopne podatke o knjižnični izposoji za leto 2023 glej COBISS: https://www.cobiss.si/kazalci/doc/STAT_TRANSAKCIJE_IZPOSOJE_2023_SI.pdf (dostop 17. septembra 2024).

v Sloveniji bolj odvisna od javne infrastrukture kot drugje v Evropi« (glej stran 61). V povprečju je le 14,2 % anketiranih odgovorilo, da so zadnjo leposlovno knjigo, ki so jo prebrali, pridobili z neposrednim nakupom, a je bilo pred petimi leti takih še nekaj manj (10,9 %).

Vir leposlovnih knjig

Osnova: anketiranci, ki so v zadnjem letu brali leposlovje (n=593)

Kje ste jo dobili?

Slika 11. Vir leposlovnih knjig

Kupovanje knjig

Med vsemi anketiranimi v *KiB VII* jih kupuje knjige (tako tiskane kot elektronske) nekaj več kot polovica (53 %), kar je nekoliko več kot pred desetimi leti (51 %). Pred petimi leti je delež kupcev padel na 47 %. Največ kupcev je v starostni skupini 25–34 let, tj. približno dve tretjini vseh vprašanih, najmanj pa med starejšimi od petdeset let, med katerimi knjige kupuje 45 % respondentov. Do najbolj očitne spremembe je prišlo v najmlajši starostni skupini – med starimi

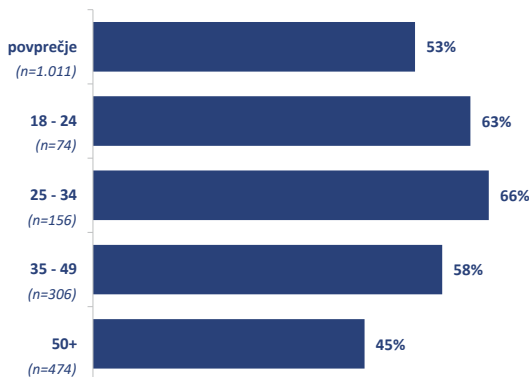
18–24 let je še pred petimi leti knjige kupovala manj kot polovica (46 %), kar je bilo v skladu s povprečjem oz. malenkost pod njim, letos pa so se knjigokupne navade te skupine s 63 % izkazale za nadpovprečne.

Pri tem podatki podjetja Nielsen kažejo, da je eden glavnih razlogov za povečanje prodaje med mladimi popularnost skupnosti BookTok na družbenem omrežju TikTok, na katerem prednjači zlasti žanrsko leposlovje (Nielsen BookData 2022; cf. Milliot 2023). Nemška raziskava, ki jo je pri GfK naročilo nemško združenje založnikov in knjigotržcev v sodelovanju z združenjem založnikov mladinske literature (ajv), je pokazala, da to velja zlasti za skupino mlajših od 15 let (skoraj polovica vprašanih je odgovorila, da sta TikTok in YouTube zanje najpomembnejša kanala za seznanitev s knjigami), ki pa niso zajeti v našo raziskavo (GfK & Börsenverein des Deutschen Buchhandels 2024). Tudi

Kupovanje (tiskanih ali elektronskih) knjig

Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

prikazani samo odgovori DA

Ali kupujete knjige? Upoštevajte tako tiskane kot elektronske knjige.

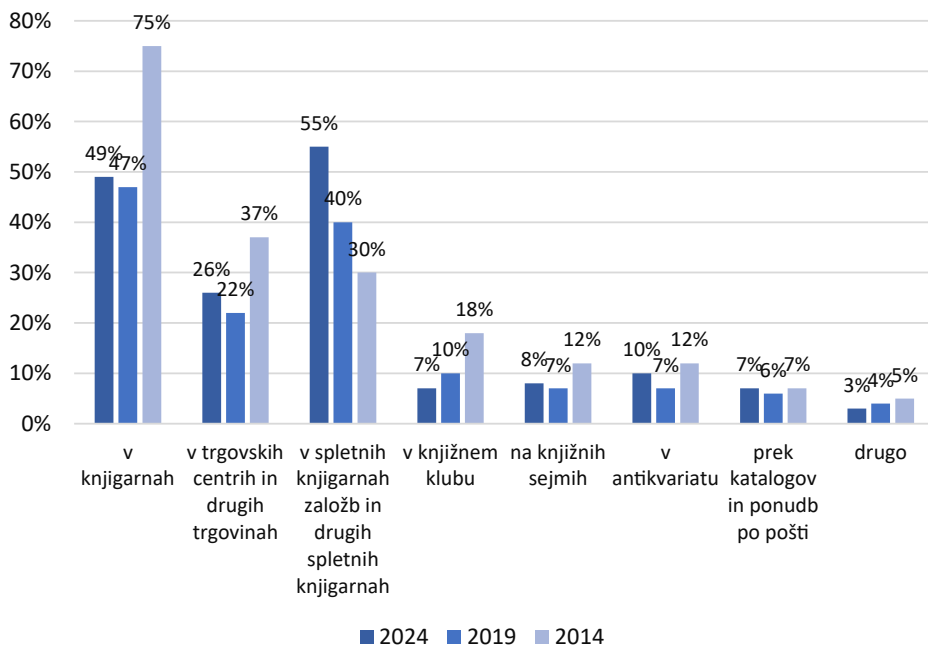
Slika 12. Segmentacija kupovanja knjig

nakupi knjig med mladimi do 19. leta so se v vseh žanrih občutno povečali – med letoma 2019 in 2023 so se izdatki za knjige v tej starostni skupini povečali za približno 32 odstotkov, pri čemer največjo rast (77 %) izkazujejo bralci, stari med 16 in 19 let (Ibid.). Če predpostavimo, da podobni trendi veljajo tudi pri nas in da se bodo nabavne in bralne navade te generacije ohranile v prihodnje – za kar sicer ni prav nobenega zagotovila –, se bo to nemara odrazilo tudi v pozitivnem trendu v nabavnih navadah mladih ob naslednji raziskavi *KiB*.

Pri nakupu knjig so še vedno najpomembnejši distribucijski kanal klasične, torej zidane knjigarne, v katerih 49 % kupcev knjig nakupuje pogosto, 45 % redko, le 7 % pa je takih, ki knjige sicer kupujejo, a nikoli v zidanih knjigarnah. Zanimivo je sicer, da so bile te pred desetimi leti še precej dominantnejša prodajna pot – raziskava *KiB V* je pokazala, da je leta 2014 tam knjige kupovalo kar 75 % vseh kupcev knjig.* Trgovski centri kljub omejeni ponudbi v primerjavi s knjigarnami ostajajo pomembna prodajna pot (leta 2014 je tam knjige pogosto kupovalo 37 % vseh anketiranih, leta 2019 22 %, po letošnji raziskavi pa 26 %). Vprašalnik sicer spletne nakupe knjig deli med spletne knjigarne založb, druge spletne knjigarne in trgovine ter tuje spletne knjigarne, a kumulativno tam pogosto knjige kupuje 55 % respondentov, kar je več kot pred petimi leti (40 %) in skoraj dvakrat več kot pred desetimi (30 %). V zadnji petletki

* NB: Raziskava *KiB V* je spraševala le po najpogostejšem načinu kupovanja knjig, *KiB VI* in *VII* pa sta omogočali tudi izbiro »redko«. Zavoljo konsistentnosti tu sledim interpretaciji Patricie Rupar iz *KiB VI* in odgovor »pogosto« v zadnjih dveh raziskavah istovetim z izbiro najpogostejšega načina kupovanja knjig iz *KiB V*.

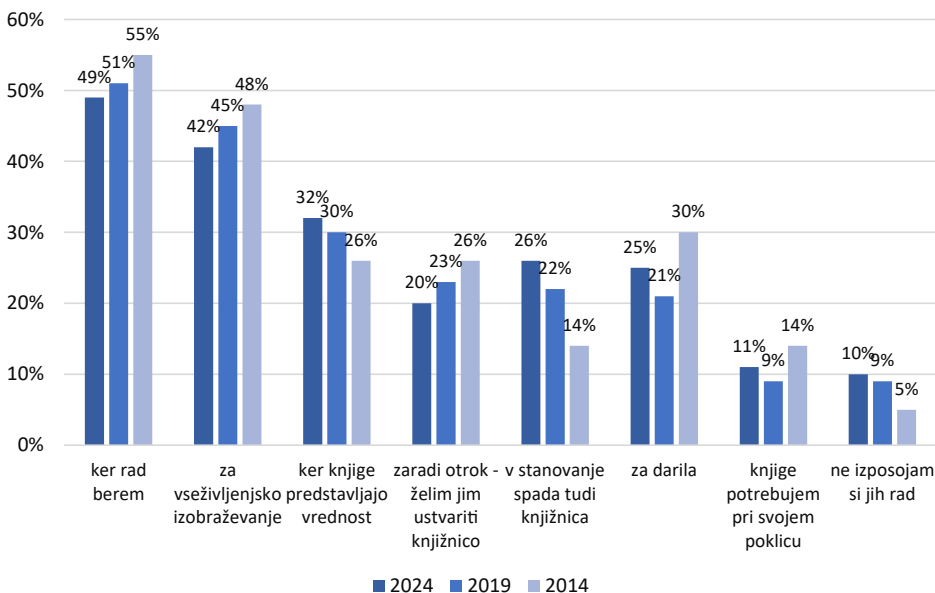
se je najbolj občutno povečal odstotek prodaje v spletnih knjigarnah založb. Ker nimamo podatkov o konkretnih spletnih knjigotržcih, lahko o vplivu prenehanja delovanja platforme Bookdepository na spletno nakupovanje knjig v Sloveniji le ugibamo.* V zadnjem desetletju je jasen trend zmanjšane vloge knjižnih klubov, ki so v slovenski knjižni krajini v preteklosti igrali pomembno vlogo; če je leta 2014 knjige iz knjižnih klubov pogosto pridobilo 18 % kupcev, je bilo v *KiB VII* takih le še 7 %.

Slika 13. Načini nakupovanja knjig

* V tem času je sicer del uporabnikov platforme BookDepository pričel uporabljati podobno platformo Wordery. Točnih podatkov o premikih prodajnih poti sicer nimamo.

Zanimive trende lahko opazujemo med razlogi za nakup knjig; vrstni red razlogov sicer ostaja enak, so pa z desetletne perspektive razvidni rahli, a vztrajni premiki. Na prvem mestu v vseh treh raziskavah v tem desetletju vztraja razlog »ker rad berem«, na drugem pa »za vseživljenjsko izobraževanje«, kar lahko prebesedimo tudi v branje za zabavo in branje za (novo) spoznanje oz. neformalno učenje. Na tretjem mestu je odgovor »ker knjige predstavljajo vrednost«. Na četrtem je odgovor »v stanovanje spada tudi knjižnica«, na petem »za darila«, na šestem »zaradi otrok« in sedmem »knjige potrebujem pri svojem poklicu«. Desetina anketiranih knjige kupuje, ker si jih nerada izposoja. Četudi v tokratni raziskavi v primerjavi s prejšnjima dvema ni prišlo do drastičnih sprememb, pa je zanimivo, da delež prvega

Slika 14. Razlogi za kupovanje knjig

razloga, torej radosti do branja, z leti rahlo upada (s 55 % na 51 % in letos na 49 %). Prav tako upada delež drugega razloga, torej branja zavoljo vseživljenjskega učenja. Če je zaradi vseživljenjskega izobraževanja leta 2014 bralo 48 % respondentov, je takih zdaj 42 %. Po drugi strani so z vidika simbolnega kapitala knjig zanimivi trije pozitivni trendi. Skozi zadnje tri *KiB* raziskave vztrajno raste delež odgovorov »ker knjige predstavljajo vrednost« (s 26 % v *KiB V* na 30 % v *KiB VI* in 32 % v *KiB VII*) in odgovorov »v stanovanje spada tudi knjižnica« (tako je pred desetimi leti mislilo 14 %, pred petimi 22 %, leta 2024 pa 26 %), kar vsaj v slovenskem kontekstu pod vprašaj postavlja prepričanje, da knjige med ljudmi uživajo vse manjši ugled.

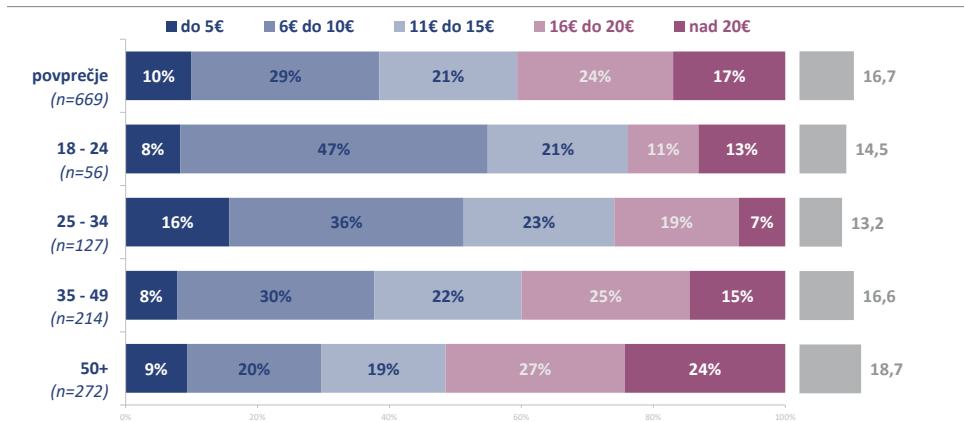
KiB V ter *KiB VI* sta vpraševali tudi po razlogih za nenakup knjig, česar *KiB VII* ni, zato neposredna primerjava ni mogoča, lahko pa o tem posredno sklepamo iz nekaterih drugih vprašanj, še zlasti ob upoštevanju dejstva, da se je pri prejšnjih dveh raziskavah izkazalo, da je precejšen delež tistih, ki si knjige raje izposodijo ali ne vidijo potrebe po nakupu knjig, veliko anketiranih pa knjig ni kupovalo tudi zaradi previsoke cene.* Povprečna cena tiskane knjige, ki bi jo kupili brez večjega razmisleka, ostaja skozi čas podobna. Leta 2019 je bil povprečni znesek točno 14 evrov, leta 2024 pa 16,7 evra, vendar je to v skladu z inflacijo (revalorizirani znesek iz leta 2019 znaša 16,8 evra). Vztrajno se povečuje tudi delež vprašanih, ki bi za knjigo odšteli več kot 11 evrov.

* Nimamo podatkov o tem, v kolikšni meri previsoka cena kupce preusmeri v knjižnice. Glede na naraščajoči trend branja v angleščini pa je verjetno, da se številni potencialni kupci elektronskih knjig v angleščini poslužujejo piratskih spletnih virov, zlasti senčnih knjižnic (glej Inkret 2021).

Teh je bilo leta 2014 40 %, leta 2019 50 %, leta 2024 pa 62 %. Splošna stopnja inflacije v tem obdobju je bila 26,6 % (Statistični urad Republike Slovenije).

Cena tiskane knjige, da bi jo kupili brez velikega razmisleka

Osnova: anketirani, ki so navedli znesek (n=669)

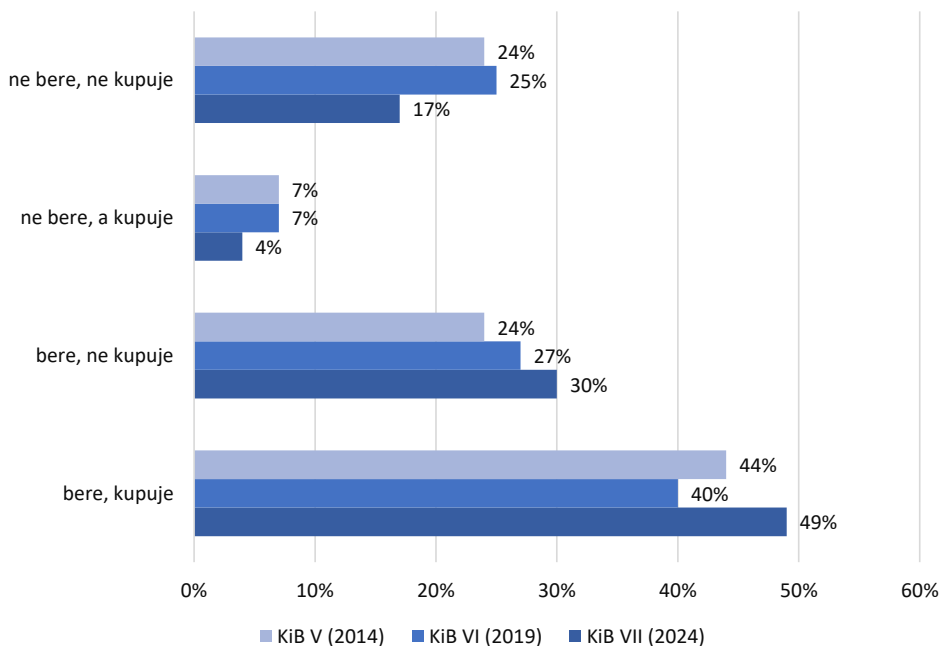

Kakšna bi morala biti cena običajne TISKANE knjige, da bi jo kupili brez velikega razmisleka?

Slika 15. Cena tiskane knjige, ki bi jo kupili brez razmisleka

Če pogledamo segmentacijo respondentov glede na branje in nakupovanje knjig, lahko ugotovimo, da se je glede na desetletje poprej vztrajno povečeval odstotek tistih, ki berejo, a ne kupujejo. Leta 2014 je bilo takih 24 %, leta 2019 27 %, letos pa že 30 %. Vseeno je spodbuden podatek, da se je po malenkostnem zvečanju pred petimi leti glede na 2014 nezanemarljivo zmanjšal delež populacije, ki sploh ne bere in ne kupuje – pred desetletjem je bil tak vsak četrti, zdaj le še vsak šesti respondent. Prav tako se je za tri odstotne točke zmanjšal delež tistih, ki ne berejo in ne kupujejo – na 4 % –, ni se nadaljeval tudi negativni

trend zmanjševanja deleža populacije, ki bere in kupuje – ta leta 2024 znaša 49 %.

Slika 16. Bralci in kupci knjig

Viri

COBISS. (2024). *Število transakcij v COBISS/Izposoja* (dostop 17. septembra 2024).

Eurostat. (2024). *GDP per capita, consumption per capita and price level indices* https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=GDP_per_capita,_consumption_per_capita_and_price_level_indices (dostop 17. septembra 2024).

- GfK. (2024). *Nederlandse boekenmarkt*.
- GfK, & Buchhandels, B. d. D. (2024). *How young people find and buy books today*.
- Heppt, B., Olczyk, M., Volodina, A. (2022). Number of books at home as an indicator of socioeconomic status: Examining its extensions and their incremental validity for academic achievement. *Social Psychology of Education*, 25(4), 903–928. <https://doi.org/10.1007/s11218-022-09704-8>
- Inkret, A. (2021). Zaznamek o senčnih knjižnicah. *Časopis za kritiko znanosti*, 49(282), 235–239.
- Kocijan, G. (1974). *Knjiga in bralci*. Delavska enotnost.
- Kocijan, G., Žnideršič, M. (1980). *Knjiga in bralci II*. Raziskovalni center za samoupravljanje pri RS ZSS.
- Kocijan, G., Žnideršič, M., Podmenik, D., Rupar, P. (1985). *Knjiga in bralci III*. Kulturna skupnost Slovenije.
- Kovač, M., Blatnik, A., Rugelj, S., Rupar, P., Gregorin, R. (2015). *Knjiga in bralci V: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji*. UMco.
- Milliot, J. (2023). BookTok Helped Book Sales Soar. How Long Will That Last? *Publishers' Weekly*. <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/industry-news/bookselling/article/93014-booktok-helped-book-sales-soar-how-long-will-that-last.html>
- NielsenBookData, (2022). The bookselling power of TikTok. <https://nielsenbook.co.uk/the-bookselling-power-of-tiktok/>
- OECD. (2019). *PISA 2018 Results (Volume II)*. <https://doi.org/doi:https://doi.org/10.1787/b5fd1b8f-en>
- Rupar, P., Blatnik, A., Kovač, M., Rugelj, S. (2019). *Knjiga in bralci VI: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2019*. UMco.
- Statistični urad Republike Slovenije. (2024). *Inflacija in revalorizacija*. <https://www.stat.si/inflacija> (dostop 17. septembra 2024).
- Žnideršič, M., Kocijan, G., Podmenik, D. (1999). *Knjiga in bralci IV*. Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo.

KAKO MERITI KNJIŽNE TRGE IN BRALNE NAVADE: KiB VII, založniške in knjižnične statistike ter nekaj mednarodnih primerjav

Miha Kovač

V tem besedilu bomo zarisali slovensko bralno krajino tako, da bomo na podlagi izjav udeleženk in udeležencev raziskave *KiB VII* ter knjigotrških in knjižničnih statistik ocenili skupno število prebranih, prodanih in izposojenih knjig v Sloveniji; kadar bomo te podatke obravnavali agregatno, bomo govorili o porabi knjige v Sloveniji. Posebno pozornost bomo namenili novim knjižnim formatom, zvočnim in elektronskim knjigam, nakazati pa bomo skušali tudi odgovor na vprašanje, kaj slovenski trg izgublja z zaostajanjem pri razvoju zvočnih knjig. V zadnjem delu bomo slovensko bralno krajino primerjali z nekaj evropskimi in nakazali, zakaj je branje knjig pomembno tudi v digitalni dobi in dobi umetne inteligence.

Spremembe v oskrbi s knjigo v Sloveniji 2014–2024

V analizi raziskave *KiB V* smo opozorili, da se je po letu 2000 v slovenskem knjigotrštvu pomembno spremenilo razmerje med prodajnimi potmi: klasične direktne prodajne poti,

kot sta akviziterska prodaja in prodaja po telefonu, so začele ugašati, naraščati pa je začela prodaja v zidanih in spletnih knjigarnah ter velikih trgovskih središčih. Že takrat smo tudi potožili, da je posledica tako številnih prodajno-distribucijskih poti pomanjkanje natančnih knjižnih statistik na nacionalni ravni. Zbornica založnikov je po letu 2014 vsako leto objavljala osnovne podatke o stanju panoge, nato pa se je ob pandemiji kovida ta proces žal ustavil; obudili smo ga za potrebe te raziskave. Kot bo razvidno kasneje, se pri tem srečujemo s kar nekaj metodološkimi zagatami. Podatki o prodaji knjig so zato zgolj približni oziroma jih velja razumeti kot podatke, ki nakazujejo trende v dejavnosti, ne pa tudi natančnega zdravstvenega stanja panoge. Statistika o številu izdanih naslovov in cenah knjig, ki jo vodi NUK, je sicer natančna in pri življenju že dolgo vrsto let, a ti podatki ne povedo veliko o ozadju sprememb na knjižnem trgu oziroma o vzrokih za njegovo počasno, a vztrajno krčenje.

Denimo: podatek, da se je slovenski knjižni trg med letoma 2014 in 2018 skrčil z 72,2 na 67,5 milijona evrov, je glede trenda točen, glede samih števil pa do določene mere zavajajoč, saj se je promet Mladinske knjige Založbe v tem času zmanjšal za štiri milijone evrov zaradi prodaje področja logistika, ki z založništvom ni imelo neposredne zveze. Ob tem se je zaradi omejevanja prodaje delovnih zvezkov vztrajno krčil učbeniški trg, po pandemiji kovida pa so izginile skoraj vse oblike direktne prodaje knjig, kot sta bila denimo Reader's Digest in akviziterska prodaja, v okviru katerih se je prej letno obrnilo nekaj milijonov evrov. Ti segmenti založništva nimajo kaj dosti zveze s knjigami, ki so namenjene pristočnemu branju.

Dodatna težava je tudi način spremljanja podatkov: Zbornica založnikov je namreč do leta 2016 objavljala zgolj podatek o skupnem prometu panoge založništvo, ki pokriva vse prihodke založb, tudi subvencije; šele leta 2017 je začela objavljati podatke o čistih prihodkih od prodaje, se pravi o vsoti denarja, ki ga založbe obrnejo s prodajo izdelkov in uslug, ki jih ponujajo, brez drugih prilivov. Toda, čeprav je natančnejši, tudi tak pristop ne prinaša točne slike o vsoti, ki se na slovenskem trgu obrne s prodajo knjig, saj se nekatere založbe ukvarjajo tudi z neknjižnimi dejavnostmi, ki lahko pomenijo resen vir prihodkov, nekatere pa se ukvarjajo še s knjigotrštvom, tako da prodajajo tudi knjige drugih založb.

V sliki 1 smo uporabili podatke o čistih prihodkih v panogi založništvo iz baze AJPES, dejavnost 58.110, seveda ob zavedanju o vseh omejitvah, ki jih tak pristop prinaša (o njih piše tudi Samo Rugelj v poglavju Slovensko knjižno založništvo 2019–2024). Ob tem velja opozoriti še na to, da tak zajem podatkov ni pokrival nekaterih založb, ki imajo status društev in pomenijo dovolj resnega igralca na založniškem trgu. Zato smo se za leti 2022 in 2023 odločili, da nabor založb razširimo tako, da upoštevamo razstavljalce na Slovenskem knjižnem sejmu, brez tistih, ki so del večjih organizacij (kot je denimo Univerza v Ljubljani, ki je po številu izdanih naslovov sicer res eden največjih slovenskih založnikov, po prometu pa zaradi narave knjig, ki jih izdaja, seveda ne; prav tako o tem prometu ni na voljo podatka). Predpostavka takega pristopa je, da na Slovenskem knjižnem sejmu sodelujejo vsi, ki iz založniških razlogov izdajajo knjige v slovenščini. Kot je razvidno iz preglednice 1, tako generirani podatek o prometu založb prikazuje

nekoliko višji promet od podatka, generiranega po dosednji metodi (številke o prometu založnikov, ki so sodelovali na knjižnem sejmu, objavljamo v oklepaju poleg številke o prometu, zbranih po stari metodi). Predvidevamo, da bo novi način zbiranja podatkov v naslednjih letih zamenjal starega, saj je natančnejši.

Ob tem velja še opozoriti, da sta se na globalnih knjižnih trgih v zadnjih petih letih zgodili dve pomembni spremembi: po eni strani se je rast uporabe elektronskih knjig ustavila, po drugi pa se je začel precejšen vzpon zvočnic. V globalnem založniškem žargonu imata oba formata oznako digitalne knjige, vendar na vseh razvidnih trgih znotraj te kategorije zvočnice ustvarijo več kot tri četrtine prometa (Carenho 2024).

Kot bomo videli v nadaljevanju besedila, ta format še ni resneje vplival na stanje na slovenskem knjižnem trgu. Vzporedno s tem se je, kot je razvidno iz preglednice 1, stagnacija v panogi nadaljevala: nominalno so sicer med letoma 2017 in 2023 čisti prihodki panoge zrasli za 2,9 milijona evrov, toda če upoštevamo skupno inflacijo, ki je bila v tem času približno 25-odstotna, so se po revalorizaciji SURS realno znižali za 12,8 milijona evrov. Promet Mladinske knjige, največje slovenske založbe, je v tem času znašal stabilnih 30 % prometna celotne panoge in se je krčil sorazmerno s panogo. Ob tem velja še opozoriti, da so v letu 2022 usihanje trga nekoliko upočasnili kulturni boni (BON21) (https://www.fu.gov.si/drugo/posebna_podrocja/turisticni_bon_in_bon21/), ki so v panogo pripeljali kar nekaj svežih sredstev.

Preglednica 1. Padanje prometa v založništvu

Leto	Čisti promet panoge (mio eur)	Promet MK Založba	Delež MKZ v panogi
2017	62,5 (78,2 rev. na 2024)	19,8 (24,8 rev.)	29 %
2018	61,8	18,9	28 %
2022	64,5 (68,6 novo štetje)	19,2	30 %
2023	65,4 (71,5 novo štetje)	18,9	29 %
Padec/rast 2017–2023	+2,9 mio / (-12,8 mio rev.)	-0,9 / (-5,9 rev.)	46 %

Število novoizdanih tiskanih naslovov je bilo v tem času razmeroma stabilno. Leta 2014 je izšlo 5544 novih naslovov (4032 brez brošur in učbenikov), leta 2022 pa je naraslo na 5877 naslovov (4294 brez brošur in učbenikov). Število izdanih tiskanih knjig za splošni trg se je torej v letih 2014–2022 zvišalo za cca 6 %.

Opozoriti velja, da se je v obdobju 2015–2022 precej povečalo število digitalnih knjižnih izdaj, to je knjižnih naslovov, ki so primarno izšli kot tiskane knjige, nato pa so bili izdani še kot elektronske in/ali zvočne knjige. Tako je v letu 2015 (za leto 2014 podatki niso dostopni) izšlo 1083 elektronskih knjig (od tega 37 učbenikov), leta 2022 pa 1886 elektronskih knjig (od tega 266 učbenikov). Nukova statistika beleži prvo izdano zvočnico v letu 2016, v letu 2020 pa jih je izšlo že 265. Po letnem poročilu podjetja Audibook o poslovanju s knjižnicami so v letu 2023 knjižnice za nakup zvočnic porabile 117.801,67 evra, v letu 2022 95.835,51 evra, v letu 2021 pa 79.773,25 evra. Skupno število zvočnic v ponudbi Audibook je naraslo s 390 leta 2020 na 932 v

letu 2023. V tem času se je število izposoj zvočnic skoraj podeseterilo, saj se je povečalo s 3445 leta 2020 na 30.703 leta 2023. Število registriranih uporabnikov Audibooka se je v tem času povečalo z 21.049 v letu 2020 (od tega 2277 z dodanim knjižničnim članstvom) na 56.196 v letu 2023 (od tega 16.175 z dodanim knjižničnim članstvom). Ne glede na nizke številke gre torej za hitro rastoč segment založništva (Letno poročilo Audibook).

V letu 2021 je svojo zvočno aplikacijo zagnala založba Mladinska knjiga, leta 2024 pa še založba Beletrina. V času pisanja tega besedila ni bilo dostopnih podatkov o prometu na teh dveh aplikacijah.

Tu si velja privoščiti opozorilo. Na podlagi izkušenj iz tujine lahko domnevamo, da tri aplikacije za zvočne knjige na tako majhnem trgu, kot je slovenski, ne bodo preživele, zato tvegajmo napoved, da bodo leta 2029, ko bomo znova ponovili raziskavo *Knjiga in bralci*, razmere na trgu zvočnih knjig drugačne. Vsekakor pa lahko že zdaj ugotovimo, da gre v tem primeru za izgubljeno založniško priložnost: če so se slovenski uporabniki digitalnih vsebin navadili plačevati naročnino za dostop do zvočnih in video vsebin podjetij, kot sta Spotify ali Netflix (to počne 60 % prebivalstva, glej drsnici na straneh 223 in 224), so slovenske založbe prepustile digitalni segment svoje produkcije brezplačni knjižnični uporabi. Preprost izračun pokaže, da bi ob tretjino nižji mesečni naročnini, kot jo ima Netflix (3 evre), Audibookov mesečni promet zgolj s knjižničnimi uporabniki znašal okoli 50.000 evrov, kar pomeni, da bil njegov letni promet zgolj v tem segmentu približno šestkrat večji, kot je zdaj.

Na severu Evrope so razmere precej drugačne: od leta 2018 do leta 2023, denimo, je v celotnih prihodkih švedskih

založnikov delež prihodkov od zvočnic zrasel z 12,6 na 33,9 %, na Danskem pa s 6 na 21,6 % (Carrenho, Nordics Audiobook Statistics). Če bi bila torej Slovenija Skandinavijska, bi tisto slabo petino trga, ki je izpuhtela po letu 2018, nadoknadila z zvočnimi knjigami.

Kadrovske razmere in dobičkonosnost v dejavnosti

Po podatkih, ki nam jih je posredovala Zbornica založnikov, se je povprečno število zaposlenih v panogi zmanjšalo s 664 leta 2014 na 545 leta 2019 in se do leta 2023 ustalilo na tej številki (v oklepaju dodajmo, da je leta 2016 56 zaposlenih iz založniških statistik izpuhtelo zaradi prodaje področja logistika v Mladinski knjigi; ker se to področje ni ukvarjalo s knjigotrštvom, jih ne moremo šteti v kvoto zmanjšanja zaposlitev v panogi). V obdobju 2018–2023 so se obrnili tudi nekateri drugi negativni trendi v panogi: če so se med letoma 2014 in 2018 izgube v panogi skoraj potrojile z 1,2 milijona evrov na 3,5 milijona evrov, je v letih 2022 in 2023 panoga poslovala z dobičkom, saj je leta 2022 ustvarila 6,4 milijona evrov dobička, leta 2023 pa 4,3 milijona.

Zaradi njene velikosti velja tudi tu vzeti pod drobnogled založbo Mladinska knjiga. V letu 2018 je bila Mladinska knjiga pri izgubah udeležena približno v enakem odstotku kot v deležu prometa, pri lanskem dobičku panoge pa je njen delež znašal 3 %. Ob koncu leta 2018 je bilo v založbi 235 zaposlenih, ob koncu leta 2023 pa še 177 oziroma 58 manj kot leta 2018. Število zaposlenih v tej založbi se je

torej med letoma 2018 in 2023 zmanjšalo za 25 %. Ta izpad je panoga očitno v veliki meri nadoknadila na račun večjega zaposlovanja v drugih založbah.

Leta 2019 smo ugotavljali, da v knjižnem založništvu vse več dela opravlja prekarna delovna sila, upokojenci, in v prostem času ljudje, ki so v delovnem razmerju drugje. Žal nimamo na voljo podatkov o tem, ali je do stabilnosti števila zaposlenih v panogi – ob znižanju števila zaposlenih v Mladinski knjigi – prišlo zaradi prehajanja prekarcev med redno zaposlene ali pa se je povečanje števila zaposlenih pretežno zgodilo zaradi neknjižnih dejavnosti, s katerimi se ukvarjajo nekatere založbe. Kot že omenjeno, nas podobna nevednost muči tudi glede gibanja prometa v panogi.

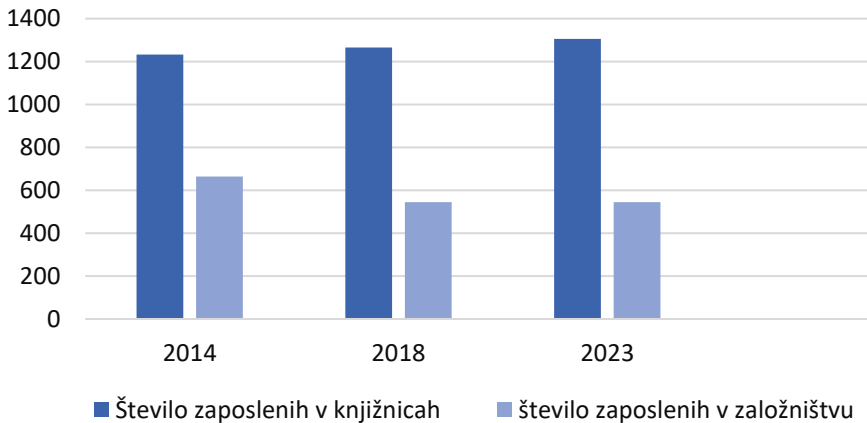
Zaposlenost v splošnih knjižnicah, finančna sredstva in sredstva za nakup knjig, 2014–2024

V splošnih knjižnicah, ki tako kot leta 2014 tudi leta 2024 v Sloveniji pomenijo enega osrednjih kanalov za oskrbo s knjigami, so bile razmere drugačne. Leta 2014 so namreč za svoje delovanje porabile okoli 48 milijonov evrov (60,5 milijona, če znesek revaloriziramo s stopnjo inflacije na 1. 1. 2024), od česar so za nakup gradiva porabile slabih 7 milijonov evrov (8,7 milijona evrov z revalorizacijo na 2024).

Trend zaposlovanja v splošnih knjižnicah je bil ravno obraten kot v založništvu (slika 1). V njih je bilo v letu 2014 zaposlenih (redno ali za določen) čas 1.232 oseb. V letu 2018 se je število zaposlenih povečalo na 1265 oziroma za

2,6 %, prilivi pa so se povečali za 4 %, na 52 milijonov evrov (64 milijonov evrov z revalorizacijo). V letu 2018 so splošne knjižnice za nabavo gradiva podobno kot leta 2014 porabile 7 milijonov evrov (8,6 mio z revalorizacijo na 1. 1. 2024) oziroma ob revalorizaciji nekaj malega manj kot leta 2014. Vsaj kar zadeva prihodke in število zaposlenih, so se v letu 2023 razmere nekoliko izboljšale, saj so splošne knjižnice za svoje delovanje prejele 66,4 milijona evrov, v njih pa je bilo redno zaposlenih 1306 ljudi. Za nakup gradiva so porabile okoli 700.000 evrov manj denarja kot prejšnja leta, kupile pa so 380.000 knjig (vir: BiBsit). V tem obdobju je izposoja knjižnega gradiv padla za okoli 10 %.

Število zaposlenih, splošne knjižnice in založništvo 2014-2023

Slika 1. Gibanje števila zaposlenih v založništvu in splošnih knjižnicah, 2014–2023

Dinamika prodaje in izposoje knjig, merjena s številom izvodov

V knjigi *Ime česa je konec knjige* (Kovač in Gregorin 2015) smo na podlagi odgovorov respondentov ocenili, da so slovenski kupci in kupke knjig v letu 1998 kupili 5,3 milijona knjig, leta 2014 pa 4,8 milijona knjig. V tem obdobju se je prodaja najbolj zmanjšala na račun intenzivnih kupcev knjig: če je leta 1998 3 % respondentov trdilo, da je kupilo več kot 20 knjig, je bilo leta 2014 takih le 1 %, število tistih, ki so kupili 11 do 20 knjig, pa se je zmanjšalo s 7 na 4 %.

Ta trend se je leta 2019 nadaljeval: deleža kupcev, ki so kupili več kot 20 knjig ter od 10 do 20 knjig, sta ostala enaka kot leta 2014, odstotek tistih, ki so kupili od 4 do 10 knjig se je zmanjšal z 22 na 18 %, medtem ko je 24 % kupilo eno do tri knjige (pet let prej je bilo takih kupcev 23 %). V letu 2019 se je torej največji padec zgodil v »srednjem raz_redu« kupcev in kupk knjig, to je tistih, ki letno kupijo od 4 do 10 knjig, hkrati pa se je za 4 %, z 49 na 53 %, povečalo število tistih, ki knjig ne kupujejo.

V letu 2023 so se ti trendi nekoliko obrnili. Število tistih, ki so kupili več kot 20 knjig, se je glede na leto 2019 povečalo z 1 na 2 %, delež tistih, ki so kupili od 11 do 20 knjig, je ostal 4 %, število onih, ki so kupili od 4 do 10 knjig se je povečalo za 1 %, na 19 %, najbolj pa se je povečalo število tistih, ki so kupili od 1 do 3 knjige, s 24 na 27 %. Posledično se je število tistih, ki so navedli, da niso kupili nobene knjige, zmanjšalo s 53 na 47 %.

Te odstotke bomo poskusili prevesti v število prodanih knjig v Sloveniji na enak način, kot smo to storili v prejšnji raziskavi, to je tako, da bomo za vsako kategorijo kupcev

ocenili njeno številčnost in jo pomnožili s povprečnim številom prodanih knjig v tej kategoriji. Ker je raziskava zajela respondente v starostni skupini 18+, bomo upoštevali, da je skupno število v raziskavo vključene populacije 1.693.291 prebivalcev, kar je malenkost manj kot leta 2018, ko je bilo takih 1.708.765 prebivalcev (vir: Državna volilna komisija). Velikost posameznih starostnih skupin bomo zaradi enostavnosti izračunov zaokrožili na tri ničle. Zato velja vse spodnje številke razumeti kot ocene oziroma približke dejanskemu številu prodanih knjig znotraj posamezne starostne kategorije kupcev knjig.

2 % kupcev je kupilo več kot 20 knjig, za potrebe izračuna bomo to številko enako kot leta 2018 zaokrožili na 23 knjig; to pomeni, da je cca 34.000 ljudi skupaj kupilo okoli 782.000 knjig.

4 % kupcev je kupilo od 10 do 20 knjig, to je 15 knjig na osebo; to pomeni, da je 68.000 ljudi kupilo 1.020.000 knjig.

19 % kupcev je kupilo 4 do 10 knjig, se pravi 7 knjig na osebo; to pomeni, da je 332.000 ljudi kupilo 2.240.000 knjig.

27 % je kupilo 1 do 3 knjige, se pravi 1,5 knjige na osebo; to pomeni, da je 459.000 ljudi kupilo 688.000 knjig.

Skupno število kupljenih knjig po samooceni kupcev je torej 4.730.270, cca 600.000 knjig več kot pet let prej (4.165.000) in približno enako kot leta 2014, a še vedno nižje kot leta 1998. Na podlagi tega lahko ocenimo, da je bilo v letu 2023 prodane cca 2,3 knjige na prebivalca, v letu 2018 približno 2 knjigi na prebivalca, v letu 2014 pa približno 2,4 knjige na prebivalca. Če k temu dodamo še cca 380.000 knjig, ki so jih po podatkih portala Bibsit leta 2023 kupile splošne knjižnice, je bilo skupno število v Sloveniji prodanih knjig okoli pet milijonov izvodov.

Nekoliko drugačne številke dobimo, če poskušamo število prodanih knjig, podobno kot v prejšnjih raziskavah, oceniti še s pomočjo prometa na knjižnem trgu. Če namreč promet panoge v letu 2022 (68,6 milijona evrov oziroma 64,5 milijona evrov, če računamo tako kot leta 2018 in 2014) delimo s povprečno ceno knjige, kot jo je izračunal NUK (22,5 evra), bi bilo v Sloveniji prodanih okoli tri milijone knjig. Toda ker NUK izračuna povprečno ceno knjige iz cen, navedenih na zavihku knjig, v Sloveniji pa se ogromno knjig proda s popustom ali pa v trgovskih središčih, kjer so cene precej nižje, smo pri zadnjih dveh raziskavah ta problem reševali tako, da smo kot osnovo vzeli povprečno ceno prodane knjige v knjigotrški mreži Mladinske knjige Trgovine (v nadaljevanju MKT) in jo – glede na podatke, ki smo jih pridobili od drugih založnikov in knjigotržcev – znižali za cca 15 %, saj so bile maloprodajne cene v nakupovalnih središčih in tudi v knjigarnah Učil pač nižje kot v mreži Mladinske knjige.

V zadnjih nekaj letih se je tu zgodil obrat. Če je maloprodajna cena po izračunih NUK leta 2015 znašala 18,83 evra (za leto 2014 ni podatka), naša ocena povprečne prodane knjige pa 12 evrov (v sistemu MKT 14,5 evra brez DDV), je v letu 2022 povprečna cena knjige po evidenci NUK znašala 22,5 evra, v Mladinski knjigi pa je narasla na 19,67 evra z DDV in se tako približala ceni, izračunani v NUK. Če bi tudi to ceno, tako kot leta 2014, znižali za 15 % in ocenili, da je povprečna maloprodajna cena knjige v Sloveniji 16 evrov, bi dobili podoben rezultat – okoli 4,2 milijona prodanih knjig. Toda če od skupnega založniškega prometa odštejemo promet z učbeniki in drugimi učnimi gradivi (cca 17 milijonov evrov), tako kot smo to storili leta 2019, se na ta način izračunano število prodanih knjig na splošnem

trgu znova zniža na 3 milijone, kar je približno milijon knjig manj kot po samooceni kupcev.

To lahko pomeni dvoje: da so anketiranci v letošnji raziskavi precenili svoje nakupne navade ali pa da se je prodaja knjig po neknjigarniških prodajnih poteh, kjer so knjige pogosto cenejše kot 10 evrov, še povečala. Na to deloma nakazujejo tudi podatki iz letošnje raziskave, saj se je število tistih, ki knjige kupujejo v trgovskih središčih, povečalo z 22 % leta 2019 na 26 % leta 2024. Če to drži, je povprečna cena prodane knjige v Sloveniji, podobno kot TV naročnina, nekako takšna, kot je bila leta 2018 – med 12 in 14 evri. Če pa ob tem upoštevamo še inflacijo, se je povprečna cena prodane knjige znižala za dobrih 20 % oziroma se je realno spustila pod 10 evrov iz leta 2018.

Izposoja v knjižnicah

V splošnih knjižnicah, ki jih je leta 2014 nekaj manj kot četrtnina anketiranih obiskovala do dvakrat na mesec, slaba četrtnina pa nikoli, je bilo v letu 2014 opravljenih 22.440.436 izposoj knjig in brošur na dom (v tem podatku je upoštevanih tudi 10.030.857 podaljšav, ki so pomenile 44 % vseh izposoj na dom), pri čemer so odrasli skupaj s podaljšavami opravili 14.465.716 izposoj na dom. V letu 2018 je bilo v splošnih knjižnicah opravljenih 20.613.709 izposoj knjig in brošur na dom, od česar je bilo 10.044.859 podaljšav (48 %). V letu 2023 so knjižnice zabeležile 8,3 milijona obiskov in 20,7 milijona izposoj, od katerih je bila 10,2 milijona podaljšav (49 %).

Če bi, kot v raziskavi nakupno-prodajnih navad, upoštevali le odrasle uporabnike knjižnic in če bi izposoje šteli brez

podaljšav (tako kot tudi kupec kupi knjigo le enkrat, tudi če jo bere dlje ali jo posodi prijatelju ali da v branje ostalim družinskim članom), hkrati pa bi predpostavili, da je razmerje med podaljšavami med odraslimi enako povprečju, ki upošteva tudi mlade, saj podatek o številu podaljšav za odrasle ni na voljo, bi to pomenilo, da so si odrasli leta 2014 na dom izposodili cca 8 milijonov knjig (skupna izposoja knjig in brošur, ki so jo v tem letu opravili odrasli, je bila 16,2 milijona izvodov), leta 2018 7 milijonov (skupna izposoja odraslih 14,5 milijona), leta 2023 pa še nekaj manj, cca 6 milijonov knjig (skupna izposoja odraslih 11,4 milijona knjig).

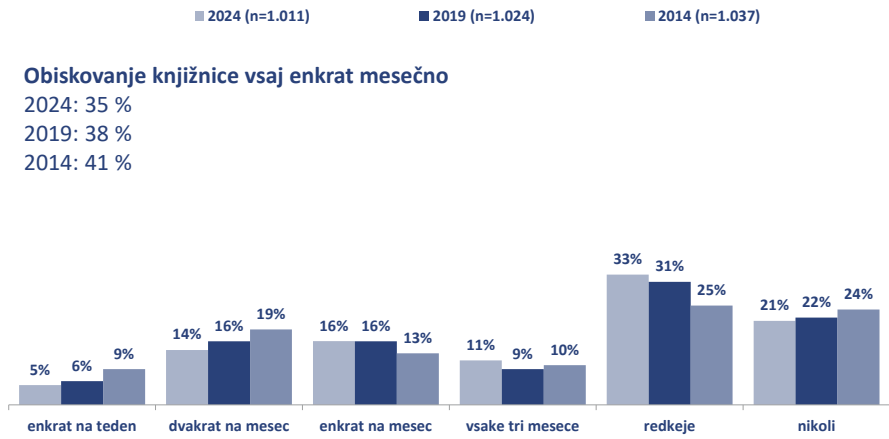
Če torej izposojo preračunamo na odraslega prebivalca, se je ta realno znižala s 4 izposojenih knjig leta 2014 na prebivalca na 3,5 knjige leta 2019 in nato na 3 knjige leta 2023 (vir za te ocene: Bibsit).

Ta padec števila izposoj posredno potrjujejo tudi odgovori respondentov, saj se je število tistih, ki obiskujejo knjižnice dvakrat na mesec, leta 2023 znižalo na 14 % (leta 2018 je bilo takih 16 %, leta 2014 pa 19 %), število tistih, ki ne hodijo v knjižnice, pa se je povečalo z 22 na 24 % (slika 2). Nekoliko se je sicer zmanjšalo število tistih, ki so odgovorili, da nikoli ne hodijo v knjižnico (z 22 % leta 2018 in 24 % leta 2014 na 21 % leta 2024), a zgolj na račun tistih, ki so odgovorili, da v knjižnico hodijo redkeje (njihovo število je naraslo na 33 %, z 31 % leta 2019 in 25 % leta 2014).

Če izračunamo porabo knjige v Sloveniji tako, da seštejemo število izposoj in nakupov knjig na prebivalca, je ta leta 2018 znašala 5,5 knjige na prebivalca oziroma eno knjigo manj kot leta 2014, leta 2023 pa 5,3 knjige, torej približno enako kot leta 2018. Ker gre za izračuna na podlagi približnih ocen, lahko zaključimo, da znaša v zadnjih desetih letih poraba knjige

v Sloveniji stabilnih pet knjig na prebivalca. Ta podatek se ujema s podatkom o številu letno prebranih knjig po samo-oceni tistih, ki berejo knjige: ti so v povprečju prebrali 8 knjig na bralca, če pa upoštevamo, da približno 40 % prebivalcev Slovenije knjig ne bere, se tudi tu ustavimo na približno petih uporabljenih knjigah letno (drsnica na strani 134).

Pogostost obiskovanja knjižnice

Kako pogosto hodite v knjižnico?

Osnova: vsi anketirani

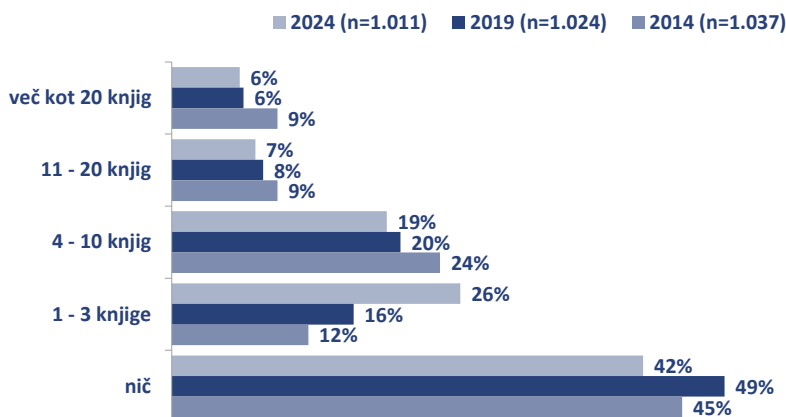
Slika 2. Pogostost obiskovanja knjižnic

Spremembe bralnih navad 2014–2024

Leta 2014 je bilo 45 % ljudi, ki v zadnjih 12 mesecih niso prebrali nobene knjige, leta 2019 je ta delež zrasel na 49 % in se v letu 2024 znižal na 42 % (slika 3). Toda ta slika postane slabša, če v desetletni perspektivi vzamemo pod drobnogled intenzivnost branja.

Število prebranih knjig v zadnjem letu

Celotna populacija

Približno koliko knjig v slovenščini, ki niso vezane na delo ali študij, ste prebrali ali poslušali v zadnjih 12 mesecih?

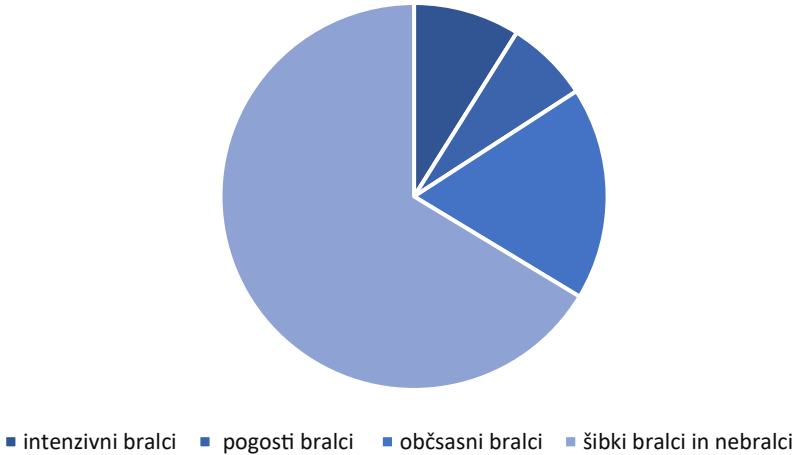
Osнова: Vsi anketirani

Slika 3. Število prebranih knjig, 2014–2024

Število tistih, ki preberejo več kot 20 knjig na leto, se je namreč od leta 2014 zmanjšalo za tretjino (padec z 9 % leta 2014 na 6 %), tistih, ki preberejo od 11 do 20 knjig, je manj za 2 % (padec z 9 na 7 %), tistih, ki preberejo od 5 do 10 knjig, je manj za 5 % (padec s 24 na 19 %), tistih, ki preberejo od 1 do 3 knjige letno, pa je več kot še enkrat več kot pred desetimi leti (povečanje z 12 na 25 %). Posledično se je število tistih, ki preberejo več kot tri knjige letno, zmanjšalo za skoraj 20 %. Povedano drugače, skupina nebralcev in šibkih bralcev se je povečala s 57 % leta 2014 na 65 % leta 2018 in na 67 % leta 2024 (slika 4), kar pomeni, da v Sloveniji le 33 % ljudi vzame v roke več kot tri knjige na leto. Ta podatek vsaj posredno pritrjuje rezultatom raziskave PIRLS, v kateri je le 26 % četrtošolcev poročalo, da imajo starše, ki zelo radi berejo. Njihov bralni dosežek, mimogrede, je za

28 točk boljši od otrok iz manj bralnih družin (Klemenčič in Mirazchiyski 2023).

Bralci glede na pogostost branja, 2024

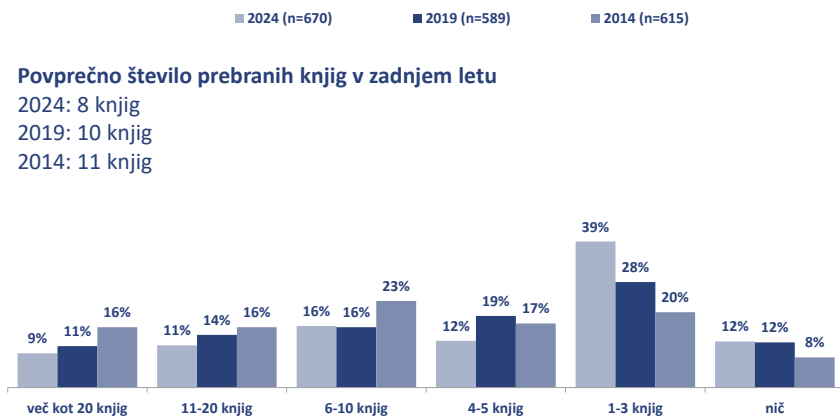
Slika 4. Bralci glede na pogostost branja, 2024

Trendi, ki so se nakazovali leta 2019, so torej v zadnjih štirih letih postali še intenzivnejši.

V kombinaciji z nižjim obiskom knjižnic tudi podatki o pogostosti branja nakazujejo, da so anketiranci morda nekoliko precenili svoje število kupljenih knjig ali pa teh knjig niso kupili z namenom, da bi jih prebrali. Med tistimi, ki so se samoopredelili kot bralci, je namreč število tistih, ki so prebrali več kot 5 knjig, najnižje doslej: glede na leto 2014 se je znižalo kar za 23 %. Najbolj zaskrbljujoče je, da se je skoraj prepopolovilo število tistih, ki letno preberejo več kot 20 knjig (slika 5). Ti izgubljeni bralci so se, statistično

gledano, verjetno preselili med tiste, ki so letno prebrali od 1 do 3 knjige (njihovo število se je glede na leto 2014 povečalo za 19 %), in med tiste, ki so se deklarirali kot bralci, a v zadnjih 12 mesecih niso prebrali nobene knjige (takih je bilo 4 % več kot leta 2014). To lahko razumemo kot še eno opozorilo, da je branje znova postalo družbeno zaželeno početje, a se zavedanje o tem ne prenaša v dnevno bralno prakso.

Število prebranih knjig v zadnjem letu

Približno koliko knjig v slovenščini, ki niso vezane na delo ali študij, ste prebrali ali poslušali v zadnjih 12 mesecih?

Osnova: tisti, ki berejo

Slika 5. Število prebranih knjig v letih 2014–2023 med tistimi, ki berejo

Eden redkih pozitivnih trendov pri letošnjih rezultatih je, da se je izboljšala pogostost branja otrokom: če je leta 2019 otrokom pogosto bralo 29 % staršev, je leta 2024 to počelo 37 % staršev (drsnice na straneh 167–171). V istem obdobju se je odstotek staršev, ki berejo otrokom, na Norveškem zmanjšal s 83 na 75 % (vir: Norveška bralna raziskava). Za druge države

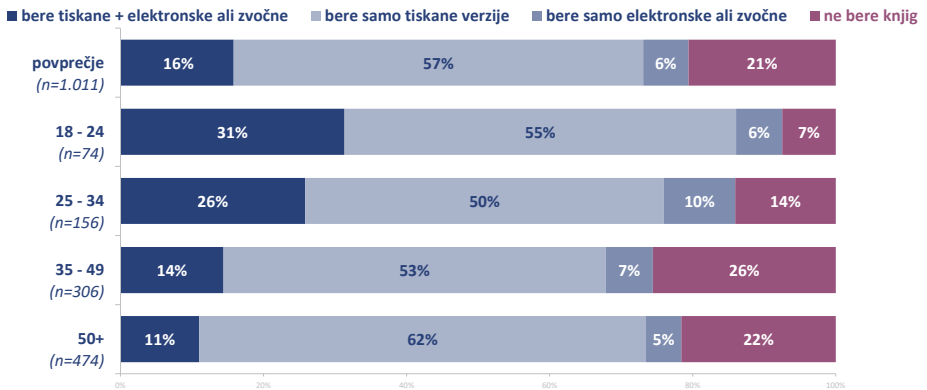
tovrstni podatki žal niso na voljo. Seveda pa ne vemo, ali slovenski anketiranci niso precenili tega počvetja oziroma ali niso tako odgovarjali, ker so bralne kampanje v zadnjih petih letih branje otrokom spremenile v družbeno zaželeno početje.

Branje elektronskih knjig

V tem kontekstu je zanimivo, da se je med letoma 2014 in 2024 malenkost zmanjšalo tudi število tistih, ki berejo e-knjige, s 27 % leta 2014 je padlo na 25 % leta 2018, leta 2024 pa se je znižalo na 23 % (slika 6).

Kombinacija branja tiskanih in e-knjig

Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Slika 6. Bralci e-knjig po starostnih skupinah v letu 2024

Ob tem se je zgodil premik v jeziku branja e-knjig: leta 2019 je 76 % bralcev e-knjig te bralo tudi v slovenščini, v angleščini pa 66 %, medtem ko je bilo v letu 2014 razmerje obratno, takrat je v angleščini bralo e-knjige 77 % bralcev

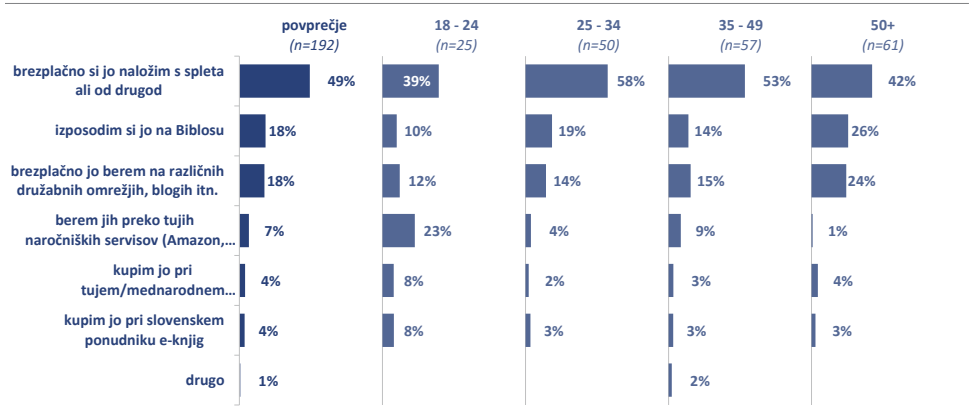
e-knjig, v slovenščini pa 71 %. Leta 2024 se je ta trend znova vrnil v leto 2014, saj je v slovenščini bralo e-knjige 78 % bralcev knjig, v angleščini pa 65 %. Posebno pozornost bo v nadaljnjih raziskavah veljalo nameniti podatku, da je leta 2024 v starostni skupini od 18 do 24 let v angleščini bralo kar 93 % populacije (drsnice na straneh 162–166).

Pri tem je zanimivo, da se je kljub obratu v branje v angleščini še dodatno utrdilo branje v sistemu Biblos, ki je v času izvedbe raziskave še deloval; če je leta 2014 na vprašanje, kje dobijo e-knjige, le 4 % bralcev in bralk odgovorilo, da si jih sposodijo v knjižnici, leta 2018 pa je bilo takih trikrat več (12 %), se je v letu 2024 to število blago povečalo, na 18 % (slika 7). Hkrati s tem je število tistih, ki do e-knjig dostopajo piratsko, tj. si jih brezplačno naložijo s spleta, znižalo s 75 % leta 2014 na 63 % leta 2019 in na zgolj 49 % leta 2024, kar – tako kot leta 2019 – lahko razumemo kot dokaz, da urejen dostop do e-knjig zmanjšuje piratstvo. Po drugi strani pa sedanji način dostopanja do e-knjig Slovenijo še vedno oddaljuje od globalnih trendov; kot smo pokazali drugje (Kovač in Wischenbart 2019), podobno kot pri zvočnicah v svetu prevladuje dostop do elektronskih knjižnih vsebin prek plačljivih naročniških servisov. Te v angleščini uporablja tudi 7 % slovenskih bralcev e-knjig (približno enako kot leta 2018, ko je bilo takih bralcev 6 %). S stališča posla s knjigami je razveseljivo, da je tuje plačljive naročniške servise vajeno uporabljati kar štirikrat več (23 %) bralcev v starostni skupini 18–24 let, kar nakazuje, da ima ta poslovni model perspektivo tudi v Sloveniji.

Ob tem velja opozoriti še, da se je odstotek tistih, ki poslušajo zvočne knjige, povzpел s 6 % na 14,5 %. Kot je razvidno iz slike 8, poslušalci zvočnih knjig ne kupujejo kosovno,

Najpogostejša oblika dostopa do e-knjig

Osнова: anketiranci, ki berejo e-knjige (n=192)

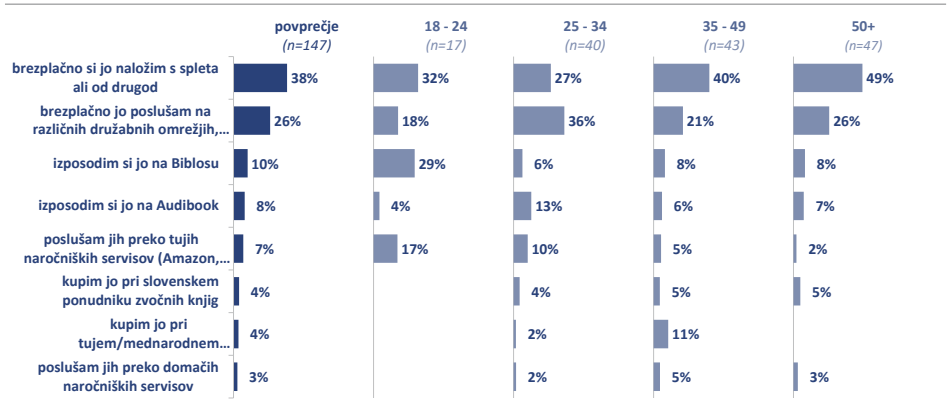

Kako najpogosteje pridete do e-knjige?

Slika 7. Načini dostopanja do eknjig

Najpogostejša oblika dostopa do zvočnih knjig

Osнова: anketiranci, ki berejo zvočne knjige (n=147)

Kako najpogosteje pridete do zvočne knjige?

Slika 8. Poslušalci zvočnic

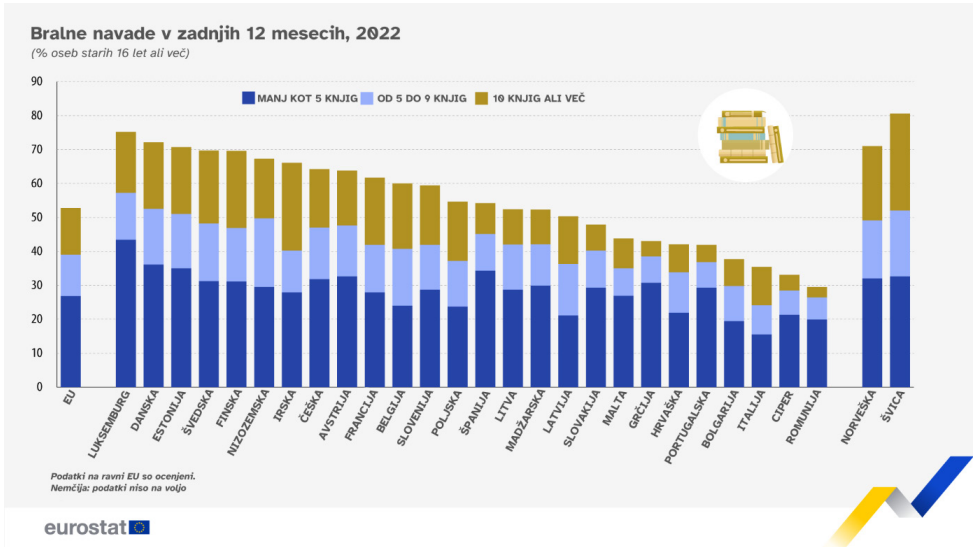
ampak do njih bodisi dostopajo brezplačno prek spleta ali pa prek tujih in domačih knjižničnih ali plačljivih naročniških servisov. Ker tudi na tem področju tuje vsebine izrazito prevladujejo, lahko naraščanje poslušanja knjižnih vsebin razumemo kot še en odmik k vsebinam v angleščini.

Slovenska poraba knjige in bralni trendi v mednarodnih primerjavah

Po raziskavi, ki jo je Eurostat opravil leta 2022, objavil pa v letu 2023, sodi Slovenija po številu nebralcev v povprečje EU (v oklepaju z zadovoljstvom povejmo, da je število nebralcev po tej raziskavi zelo podobno številu, ki smo ga dobili tudi v naši raziskavi, kar utrjuje verodostojnost obeh rezultatov). Malce podrobnejši pogled v tabelo pokaže, da nas tak bralni rezultat uvršča na vrh južno- in vzhodnoevropskih držav; boljše bralne rezultate med primerljivimi državami ima le še Češka (slika 10).

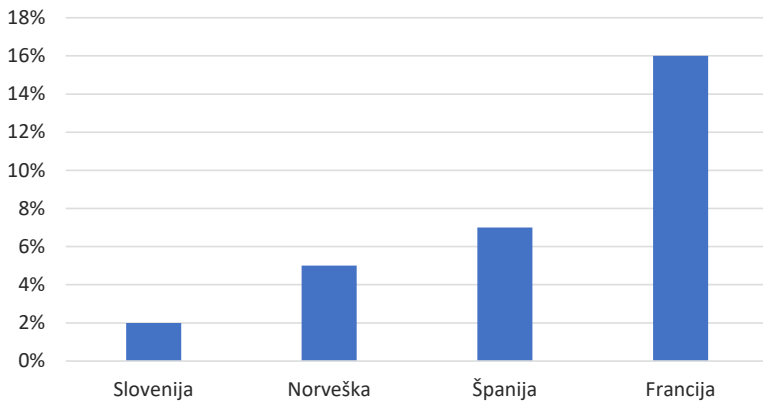
Ta relativno dobro (= povprečni) rezultat postane nekoliko slabši, ko ga pogledamo nekoliko bolj podrobno. Kot smo že opozorili ob sliki 1, se je v Sloveniji zmanjšalo število intenzivnih bralcev, saj se je število tistih, ki preberejo več kot 10 knjig letno, zmanjšalo za skoraj tretjino (padec z 19 na 13 %). Pogled na desno stran slike 9 pokaže, da tak trend ni ne nujen ne neizogiben, saj je bralcev, ki preberejo več kot deset knjig letno, na Norveškem in v Švici bistveno več kot v Sloveniji.

Še bolj otožne so primerjave glede prodaje knjig. Tu žal nimamo na razpolago Eurobarometričnih podatkov, zato se moramo zanesti na nekaj evropskih raziskav, ki so lansko

Slika 9. Bralci in nebralci v državah članicah EU (Eurostat 2022)

Odstotek kupcev, ki so letno kupil več kot 20 knjig

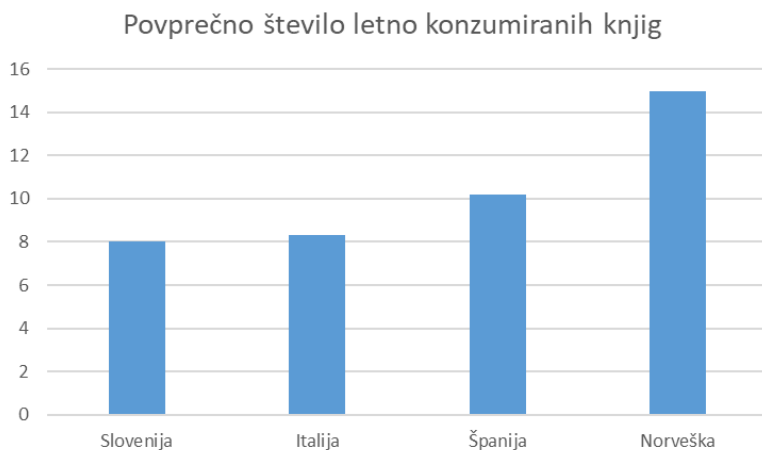

Slika 10. Delež tistih, ki so letno kupili več kot 20 knjig (Slovenija, Španija, Francija, Norveška)

leto in letos respondente povprašale po številu letno kupljenih knjig (slika 10). Tu je Slovenija v primerjavi z Italijo, Španijo, Norveško in Francijo daleč zadaj, saj je skupina tistih, ki so v Sloveniji kupili več kot 10 knjig letno, v primerjavi z velikostjo skupin podobno intenzivnih kupcev knjig v Italiji, Franciji, Španiji in na Norveškem videti kot majhna, redka ogrožena vrsta.

Te razlike v velikosti skupine intenzivnih kupcev knjig ne pomenijo, da je v državah z več intenzivnimi kupci knjig tudi več bralcev, temveč so (tudi) posledica razlik v načinih dostopanja do knjig. Če namreč v populaciji bralcev primerjamo število letno prebranih knjig na bralca (slika 11), postanejo razmerja med omenjenimi štirimi državami drugačna: med Slovenijo in Italijo razlika skoraj izgine, razlika med Norveško in Slovenijo pa je manj kot 50 %.

Razlogi za razlike med številom prebranih knjig na bralca in številom intenzivnih kupcev knjig se, tako nakazujejo

Slika 11. Letno število prebranih knjig na bralca

podatki, skrivajo v različnih vlogah knjižnic v različnih državah (slika 12). V Sloveniji denimo 21 % ljudi v letu 2023 ni hodilo v knjižnice; v Franciji je bilo takih 50 %, v Španiji 74 %, na Norveškem pa 47 %. Toda po drugi strani je vsaj enkrat na mesec zidane knjigarne na Norveškem obiskalo 35 % populacije, v Sloveniji pa le 21 %; ravno obratno je slovenske splošne knjižnice vsaj enkrat na mesec obiskalo 35 % prebivalstva, na Norveškem pa 18 %. Za Španijo in Francijo podatki o obisku knjigarn žal niso na voljo.

Slika 12. Odstotek prebivalstva, ki nikoli ne gre v knjižnico

Te primerjave nakazujejo, da je poraba knjige v Sloveniji bolj odvisna od javne infrastrukture kot drugje v Evropi. To kaže tudi povečevanje količine javnega denarja, ki pride v dejavnost, ter zmanjševanje prihodkov od trženja, na kar smo opozorili že v prvem delu tega besedila. Kot prikazuje slika 13, se ta odvisnost z leti povečuje: če je bil

pred desetimi leti finančni obseg poslovnih dejavnosti založb za okoli 30 % večji od sredstev, ki so jih prejele splošne knjižnice, je bil v letu 2023 kumulativni obseg vseh sredstev splošnih knjižnic le še za 5 % manjši od količine denarja, ki se je obrnil v založništvu. Vzporedno s tem so se v letih 2014–2023 sredstva JAK, namenjena knjigam, tudi ob upoštevanju revalorizacije, povečala za približno 20 %. Ob tem velja še opozoriti, da približno dve tretjini programsko financiranih založb nimata statusa zasebnih gospodarskih družb, ampak so društva ali zavodi (v oklepaju povejmo, da je programsko financiranje najbolj stabilna oblika financiranja založb, saj je to štiriletno, založbam pa pokrije tudi nekaj malega režijskih stroškov). Glede na to, da je Mladinska knjiga v lasti Slovenskega državnega holdinga (SDH) ter da v izobraževalno založništvo priteče med 3 in 4 milijoni sredstev za nakup gradiv za prvo triado in za polnitev šolskih skladov (Kovač in Kovač Šebart 2022), vse to v seštevku pomeni, da je polovica slovenskega knjižnega trga odvisna od javnega denarja oziroma je pod lastniškim okriljem države.

Edina javnofinančna postavka, ki se je v obdobju 2014–2023 realno znižala, so sredstva za nabavo knjižničnega gradiva: ta so sicer nominalno zrasla s 6,9 milijona evrov na 7,9 milijona evrov, a so se, ob upoštevanju inflacije, realno zmanjšala za okoli 700.000 evrov. V luči tega znižanja velja še opozoriti, da se je po letu 2022 začel zmanjševati tudi obseg sredstev JAK, namenjen subvencijam, saj so se s 4,12 milijona evrov v letu 2022 (4,8 milijona evrov z revalorizacijo v letu 2024) znižala na 3,6 milijona evrov v letu 2024. Če se bo ta trend nadaljeval, bo čez nekaj let mreža splošnih knjižnic ne samo po številu zaposlenih, pač pa tudi finančno, prerasla slovensko splošno založništvo, javna

sredstva za nabavo in produkcijo knjižnega gradiva pa bodo v primerjavi z ostalimi javnimi sredstvi postala še bolj obrobna postavka, kot je zdaj.

Knjižnična nabava, sredstva JAK, skupna sredstva splošnih knjižnic in promet v založništvu, 2014-2023

Slika 13. Sredstva splošnih knjižnic za nabavo knjig, sredstva JAK, namenjena subvencijam, skupni prihodki splošnih knjižnic in promet v založništvu, 2014–2023, v mio evrov. Vrednosti so revalorizirane na leto 2024.

Nekaj misli za zaključek

To, da se slovenska založniška dejavnost v zadnjem desetletju vse bolj širi v javno sfero in pod lastniško okrilje države, je torej empirično preverljivo dejstvo. Odprto pa ostaja vprašanje, ali je to za založniško dejavnost dobro ali slabo: teza, da bi bile marketinške kompetence v založništvu brez

javnega denarja bolj razvite, zaradi česar bi prodali več knjig, saj se jih ne bi dalo izposoditi v knjižnicah, je prav tako nedokazljiva kot teza, da bi bila slovenska bralna krajina brez javnega denarja omejena na izdajanje nekaj komercialnih uspešnic, slovenska bralna krajina pa bi bila še manjša. Take sodbe so praviloma stvar ideološkega prepričanja tistega, ki jih izreka, in so empirično nepreverljive, zato jih v kontekstu tega besedila puščamo ob strani. Če si v slogu svojih soavtorjev tu še sam privoščim pripombo bolj esejistične narave, naj potožim, da pomeni uspešno tržno poslovanje založb tudi neodvisnost od državnih pobud in intervencij; kot človeku, ki se še spomni časov socialističnega založništva, mi je tovrstna tržna oblika cenzure bližja od državne cenzure, v katero lahko potone založniška dejavnost, če postane preveč odvisna od države. Ob tem bi si upal tvegati še hipotezo, da nakup knjige lahko pomeni večjo zavezo branju kot knjižnična izposoja, saj v prvem primeru v branje investiramo denar, v drugem pa nam branje brezplačno omogoči država; živimo pač v neoliberalnih časih, ko cena izdelka za mnoge komunicira tudi njegovo vrednost. Ta hipoteza je empirično preverljiva, in to bo ena od naslednjih nalog v raziskavah branja.

A pustimo tu ta vprašanja ob strani; s stališča javnega interesa je več kot relevantno vprašanje, ali je to nagibanje knjižne dejavnosti v javno sfero na kakršen koli način povezano z bralno pismenostjo. Poleg tega da se je v zadnjem desetletju število odraslih intenzivnih bralcev zniževalo, delež slabih bralcev in nebralcev pa se je začel bližati 70 %, sta namreč bralna in matematična pismenost pri slovenskih najstnikih zgrmeli na najnižjo raven, odkar ju merimo v okviru raziskave PISA.

Tu je znova treba dvakrat poudariti in trikrat podčrtati, da velja zgornje podatke razumeti kot korelacije in ne kot neposredne vzročne povezave: spremenljivk, ki vplivajo na bralno pismenost, je pač veliko, in povezav med delovanjem založništva in njimi ne razumemo najbolje, zato nas na tem področju v naslednjih letih čaka še veliko dodatnih raziskovanj. S precejšnjo gotovostjo lahko iz opisanega trenda sklepamo zgolj to, da se vzporedno z gibanjem branže proti javni sferi tudi »založniški« del odgovornosti za slabe bralne navade nagiba iz zasebne v javno sfero.

Glede tega je letošnja raziskava *Knjiga in bralci* opozorila še na dva zaskrbljujoča trenda: število tistih, ki so izobraževalni sistem navedli kot glavnega motivatorja za branje, se je med letoma 2018 in 2024 znižalo s 35 na 27 % (drsnica na strani 153), kar pomeni, da šolski sistem izgublja ugled kot motivator branja. Ker za povrh spada v Sloveniji nekaj manj kot 70 % odraslih med nebralce ali zelo občasne bralce, to je 11 % več kot leta 2014, postajamo s tem odrasli otrokom in najstnikom vse slabši bralni zgled.

Povedano drugače, v izobraževalnem sistemu in družinah bralne navade kot vrednota pešajo. Zato so trendi v padanju bralne pismenosti, kot jih je pokazala raziskava PISA, povsem v skladu z upadanjem bralnih navad in usihanjem knjižnega trga, kot ju je pokazala raziskava *Knjiga in bralci*.

A zakaj je to pomembno?

Kot je razvidno iz preglednice 2, obstoji močna korelacija med bralno in matematično pismenostjo in inovativnostjo v posamezni državi.

Inovativnost držav vsako leto izmeri Svetovna organizacija za intelektualno lastnino (WIPO), ki pri tem upošteva množico dejavnikov, od števila patentov, raziskovalnih

projektov, znanstvenih člankov, števila razvojnih oddelkov v gospodarstvu, produktivnosti, življenjske dobe in podobno. Iz preglednice 2 je razvidno, da imajo v devetih od desetih najbolj inovativnih držav petnajstletniki nadpovprečne rezultate pri bralni pismenosti, v osmih od desetih pa tudi pri matematični pismenosti. Tako visoka stopnja korelacije daje slutiti vzročno povezavo, pri čemer je manj pomembno, ali je nadpovprečna bralna pismenost petnajstletnikov posledica življenja v visoko inovativnih družbah ali obratno. Avtor tega prispevka ob tem še predpostavlja, da bralcem teh vrstic ni treba dokazovati vzročnih povezav med bralno pismenostjo in bralnimi navadami; virov za branja željne na to temo je kar nekaj (Baron 2016; Gerčar in van der Weel 2023; Kovač in van der Weel 2019; Wolf 2018).

Preglednica 2. Korelacije med inovativnostjo ter bralno in matematično pismenostjo

Država	Lestvica WIPO	PISA – bralna pismenost	PISA – matematična pismenost
Švica	1	PP++	PP++
Švedska	2	PP++	PP++
ZDA	3	PP++	P
Velika Britanija	4	PP++	PP++
Singapur	5	PP++	PP++
Finska	6	PP++	PP++
Nizozemska	7	PP-	PP++
Nemčija	8	PP++	P
Danska	9	PP++	PP++
Južna Koreja	10	PP++	PP++
Slovenija	33	PP-	PP++

Sklep, ki sledi iz vsega tega, je precej enoznačen: ker v Sloveniji nimamo kaj prida naravnih resursov, je inovativnost eden od redkih dejavnikov, s katerim si lahko ustvarimo boljšo prihodnost. Izboljšanje bralne pismenosti – in vsaj ohranjanje sedanje ravni matematične pismenosti – bi zato moralo biti eden od ključnih dolgoročnih slovenskih strateških ciljev, če se želimo uspešneje spopadati s kompleksnimi izzivi časov, ki prihajajo.

S tega zornega kota je zaključna poanta tega besedila blago depresivna: eden od vzrokov, zaradi katerih ostaja Slovenija (pod)povprečno inovativna država, se očitno skriva tudi v podatku, da le 33 % prebivalcev in prebivalk Slovenije vzame v roke več kot tri knjige na leto, in da je imelo po podatkih raziskave PIRLS le 26 % četrtošolcev starše, ki so radi brali. Ta podatek lahko razumemo tudi kot napoved, da se v naslednjih desetletjih bralna pismenost – in inovativnost – v Sloveniji zelo verjetno ne bosta spremenili, razen seveda, če se nam med mladimi generacijami ne bo zgodil bralni upor. Ali pa, kar je glede na dosedanjo politiko na tem področju še manj verjetno, da se bomo s to težavo soočili na resen, inovativen in nebirokratski način.

Viri

Baron, N. S., *Words Onscreen: The Fate of Reading in a Digital World*. Oxford: Oxford University Press, 2015.

Bibsit <https://bibsist.si/Podatki-za-raziskovalce.html>

Bralne navade v EU. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240809-2>

Carenho, C. *Nordic Audiobook Statistics*. New York: International Summit of Audio Publishers, New York, September 2024.

- Državna volilna komisija. <https://www.gov.si/novice/2024-03-11-stevilo-volilnih-upravicencev-za-volitve-poslancev-v-evropski-parlament/>. Obiskano 15. 9. 2024.
- Francoska raziskava branja 2023. <https://www.sne.fr/numerique-2/barometre-sur-les-usages-du-livre-numerique/>
- Gerčar, J., Van der Weel, A. Reading health and the reading health index. *Societies*. 2023, vol. 13, iss. 4, str. 1–8. ISSN 2075-4698. <https://www.mdpi.com/2075-4698/13/4/86>, DOI: 10.3390/soc13040086. [COBISS.SI-ID 176857859], [SNIP, WoS, Scopus].
- Klemenčič. E. M in Mirazchiyski, P.V. Mednarodna raziskava bralne pismenosti (IEA PIRLS 2021). Nacionalno poročilo – prvi rezultati. JRZ Pedagoški inštitut, Ljubljana 2023.
- Kovač, M. in Wischenbart, R. (2019). *Globalisation in Publishing. Handbook on Publishing* (eds. Angus Phillips and Michael Bhaskar). Oxford: Oxford University Press.
- Kovač, M., Van der Weel, A., Reading in a post-textual era. *First Monday* [Online], 23. 10. 2018: n. pag., <<https://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/9416/7592#p4>> (2. 6. 2019).
- Kovač, M., Kovač Šebart, M. Hoja v snu ali ukrepi na trgu učnih gradiv v Sloveniji. V: Torkar, G. (ur.), Cankar, G. (ur.). *Kakovost učbenikov v Sloveniji : izzivi in priložnosti*. 1. elektronska izd. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2022. Str. 71–93.
- Norveška raziskava bralnih navad 2024. Leserundersokelsen 2024. <https://bokhandlerforeningen.no/bransjefakta/forbrukerundersokelser/leserundersokelsen/leserundersokelsen-2024/>
- Raziskava PISA. https://www.pei.si/wp-content/uploads/2024/04/Porocilo22_final_26032024.pdf
- Svetovni indeks inovativnosti WIPO. <https://www.wipo.int/web/global-innovation-index>
- Španska raziskava bralnih navad 2023. <https://www.federacion-editores.org/lectura-y-compra-de-libros-2023-presentacion.pdf>
- Wolf, M., *Bralec, vrni se domov: beroči možgani v digitalnem svetu.* Prevedel Aleš Učakar. Ljubljana: Cankarjeva založba 2020.

NOVI IZZIVI ZA KULTURNO POLITIKO

Andrej Blatnik

Rezultati raziskave *Knjiga in bralci VII* pred slovensko kulturno politiko, ki je, kakor se v tej raziskavi znova izkazuje, za branje in kupovanje knjig v Sloveniji ključna, prinašajo nekaj novih izzivov, zlasti pa ponovno opozarjajo, da na stare še nismo našli odgovorov oziroma jih niti ne iščemo.

1 Branje ni kupovanje

V zadnjih letih in desetletjih se mnenja o branju in kupovanju knjig v Sloveniji ujemajo vsaj v eni točki: Slovenci knjige bolj beremo kot kupujemo. Logično – tako je povsod po svetu, ne nazadnje zato, ker knjiga že glede na način zaužitja sodi med specifične dobrine – ne le enako, tudi isto knjigo lahko prebere več ljudi, za razliko od iste žemlje, ki je (v celoti) ne more použiti več ljudi. Sistem številnih in dobro založenih splošnih knjižnic na eni strani, ki knjigo v Sloveniji praktično umešča med javno financirane javne dobrine,* in visoke cene knjig glede na prihodke na drugi, kar je negibna posledica majhnega knjižnega trga, pa sta nemara najbolj odločilna dejavnika, da je razlika med branjem in kupovanjem knjig v Sloveniji večja kot v večini primerljivih držav – hkrati pa so splošne knjižnice najpomembnejši

* Javna dobrina je stvar, ki je v splošni rabi in jo v skladu z njenim namenom ob enakih pogojih lahko uporablja vsakdo.

kupec knjig. V raziskavi knjižnega trga,^{*} ki jo je decembra 2020 objavila Javna agencija Republike Slovenije za varstvo konkurence (AVK), je obseg letnega trga leposlovja ocenila na 13 milijonov evrov, od tega je po navedbi poročila prodaja leposlovja knjižnicam znašala med 6 in 7 milijoni.^{**} Kljub drugačnim mnenjem nepoučenega spletnega komentariata trg očitno ne more urediti položaja slovenske knjige – niti ji ne more zagotoviti preživetja.

2 Javno in zasebno založništvo

Že dolgo opozarjamo na odvisnost slovenskih knjig od javnih sredstev. Miha Kovač v svoji letošnji analizi enako ugotavlja, »da se slovenska založniška dejavnost v zadnjem desetletju vse bolj širi v javno sfero« (str. 65) in »da je polovica slovenskega knjižnega trga odvisna od javnega denarja oziroma je pod lastniškim okriljem države« (str. 64). Tega se vse bolj zavedajo oziroma to vse bolj priznavajo tudi založniki sami. V omenjeni raziskavi AVK, ki je k odgovorom na vprašanja povabila 80 založnikov, je navedeno: »Iz komentarjev založb je mogoče razbrati, da v leposlovje vključujejo t. i. 'umetniško' literaturo, ki jo po njihovem mnenju brez subvencij ni mogoče izdajati, in t. i. 'trivialno' literaturo, ki

* https://www.varstvo-konkurence.si/fileadmin/varstvo-konkurence.si/pageuploads/Raziskave/Porocilo_o_raziskavi_knjiznega_trga_2020__nezaupna_ver._.pdf

** Splošne knjižnice so za 2.060.823 prebivalcev Republike Slovenije v letu 2020 kupile knjižnično gradivo v skupni vrednosti 7.314.698 evrov, leposlovja naj bi bilo od tega polovica, po drugi strani navaja poročilo Ministrstva za kulturo. (https://knjiznicarske-novice.si/wp-content/uploads/2021/04/MK_porocilo_nkg_2020_L.pdf)

po njihovem v glavnem 'preživi' le zaradi izdatnejše prodaje trdo vezanih izdaj knjižnicam, in sicer po cenah, ki bistveno presegajo cene mehke vezave.« Tudi analiza povezanosti med založništvom in kulturno politiko *Knjiga, bralci in kulturna politika* (objavljeno v *Knjiga in bralci VI*, 2019) naveda, da »bolj ko slovenska kulturna politika skuša usmeriti slovenske knjižne ustvarjalce na vseh mestih v komunikacijskem krogu knjige v tržna poplačila, bolj se kaže, da tovrstna poplačila skorajda niso možna« (str. 43).

26. aprila 2024 je bila v Delu objavljena pobuda Negotova prihodnost založništva v javnem interesu, ki jo je podpisalo več založnikov, tudi nekateri največji po prometu in številu izdanih naslovov. Na kratko jo lahko povzamemo v predlog, da bi založbam, ki izdajajo knjige v javnem interesu, torej knjige, ki jih podpira Javna agencija za knjigo (JAK), iz proračuna financirali tudi eno ali dve uredniški delovni mesti in eno administrativno. Strošek je bil za vse založbe skupaj ocenjen na poldrugi milijon evrov letno.*

Ta pobuda, naj bi se založništvu tudi pri kritju fiksnih stroškov poslovanja pridružila proračunska sredstva, ni doživela kakega javnega odziva razen besedila Simona Kreka *Državna založba Slovenije* (<https://trojina.si/2024/05/28/drzavna-zalozba-slovenije/>). Krek med drugim obuja spomine na svoje delo v nekdanji založbi iz naslova njegovega besedila. »Kolikor se spomnim, je slovenska knjiga takrat sama veselo bežala na trg v podobi lastniteljev starih ali ustanoviteljev

* Če upoštevamo samo 21 programsko podprtih založnikov in iz kalkulacije izpustimo tiste, ki dobivajo projektno podporo, gre okvirno za 50 delovnih mest ali 2500 evrov mesečne bruto plače na urednika, kar je zelo blizu povprečni bruto plači v Sloveniji. Razmerje učinkovito prikazuje status založništva in intelektualnega dela v današnji slovenski stvarnosti.

novih založb. Za razliko od knjižnic, opernih hiš ali muzejev,« piše v odgovor tezi iz pobude, da je bila izmed vseh kulturnih panog knjiga edina brutalno vržena na trg, na katerem mora preživeti.* Krekov odziv nam priključuje v spomin vero v nevidno roko trga, ki bo vse uredila, tako značilno za naivna devetdeseta leta, glede na siceršnji javni odziv pa je mogoče sklepati, da slovenska kulturna politika založniške in knjižne situacije (še) ne vidi kot reševanja vredno težavo.

JAK v razpisih za subvencioniranje knjižnih programov med stroški že zdaj upošteva tudi stroške dela urednikov, promocije in prodaje, vendar v večjem ali manjšem deležu pri vsakem posamičnem naslovu, ne pa fiksno, kakor je predlagala omenjena pobuda. Če bi prišlo do uresničevanja pobude, bi se zastavila zanimiva izvedbena vprašanja (Kakšna je potrebna izobrazba za knjižnega urednika? Ali stopnja izobrazbe vpliva na plačo kakor pri drugih zaposlitvah v javnem sektorju? Kako bi bilo z napredovanji?), zlasti pa bi založništvo z delom svojega poslovanja (ki bi bil lahko večinski, nekateri javno financirani programi bi lahko tako zaposlili vse urednike) prestopilo v javni sektor in njegova strukturna pravila.

Ni splošno osveščeno, da slovenska kulturna politika podpira financiranje slovenskih knjig (ta izraz je uporabljen kot krovni pojem za v slovenščini napisane in v slovenščino prevedene knjige) na tri načine. Prvi med njimi velja za vse izdane knjige, gre namreč za znižani 5-odstotni DDV na prodajo knjig. Drugi velja za večino knjig, saj večino naslovov odkupijo splošne in druge knjižnice (občasno pa

* Nekaj utopičnih glasov je sicer že takrat predlagalo, naj se razmisli o vključitvi založništva v javno kulturno infrastrukturo – vendar so utihnili ob opozarjanju, da take rešitve ne poznajo nikjer v sodobnem kapitalističnem svetu.

odkupijo tudi večino naklade posameznega naslova). Tretji in najtransparentnejši način je dodeljevanje neposrednih subvencij, večinoma prek Javne agencije za knjigo, ki deluje od začetka leta 2009, prej pa je subvencije dodeljevalo Ministrstvo za kulturo.* Vendar kulturna politika ni samo dajanje denarja. In kulturna politika do knjige ni samo v pristojnosti Javne agencije za knjigo.

Knjiga v javnem prostoru

Knjiga izgublja svoj družbeni in posledično materialni položaj tudi zato in s tem, da postopoma izginja iz javnega prostora. Slovenski javni medij, RTV Slovenija, slovensko knjigo obravnava zelo skrajno. Trditi smemo, da v nobenem splošnem medijskem okviru ni tako zelo prisotna kot na programu *Ars*, a po drugi strani TV Slovenija že vrsto let knjigam namenja le skopo odmerjeno oddajo *Pisave*, nove knjižne izdaje pa so občasno na kratko predstavljene v splošnih kulturnih oddajah ali pa v razvedrilni oddaji *Dobro jutro*, v kateri imajo zaradi večje gledanosti še največji odmev. Knjige (in drugih kulturnih vsebin) na javno televizijo, kaj šele v vse druge medije, ne bodo spravile meritve gledanosti, ampak ustrezne družbene, morda kar zakonodajne zahteve.

O splošni dostopnosti knjig izven splošnih knjižnic govori majhna, a zgovorna nadrobnost: na ljubljanskem letališču se je prisotnost knjig in tudi časopisov in revij po prenovi zelo približala izginotju. Preden so ga pod vodstvom

* Izračun pred leti je pokazal, da približno 7 % knjižnih izdaj, ki pridejo v prodajo, prejme subvencijo JAK, tej pa se vse bolj pridružujejo subvencije EU, posameznih držav, mestnih občin, sklada Traduki idr.

novega lastnika prenovili, so bila gradiva za branje na voljo v dveh prodajalnah, v prvem nadstropju pa je bila tudi knjigobežnica. Nič od tega se ni ohranilo in nakup tiskanih gradiv v slovenščini ali o Sloveniji je omejen na sporadično ponudbo v združenem nakupovališču.* Prehitropotezno bi bilo reči, da je tako zato, ker je upravitelj letališča podjetje v tuji (nemški) lasti, saj je na zagrebškem in beograjskem letališču kljub francoski koncesiji in upravljanju drugače. Na zagrebškem sta dobro založeni prodajalni tiskanih gradiv in ogromna knjigobežnica ZagFlybrary** z več kot 700 knjigami, ki je nastala v sodelovanju s splošnimi knjižnicami, beograjsko letališče pa ima pravo knjigarno – ne veliko, vendar z dobro kuriranim izborom, v katerem je tudi veliko knjig srbskih avtorjev v tujih jezikih. Direktorica podjetja je ob odprtju izjavila,** da ne gre za navadno knjigarno, ampak za osmišljen koncept, ki naj tistim, ki prihajajo v Srbijo, pokaže, da prihajajo v kulturno deželo. Ljubljansko letališče pa je bolje poskrbelo za kadirke kot za bralce.

Zavedanje o pomenu knjigarn za kvaliteto življenja je v Sloveniji očitno še skromno, po drugi strani pa je revija *Monocle*, morda vodilni globalni medij za življenjski slog, že leta 2015 med kriterije meritve, katera mesta so najboljše za življenje, k standardnim kvalifikantom (čistoča, javni prevoz, dostopnost rekreativnih površin, kulinarčna ponudba)

* 5. oktobra 2025 fotografijnin zaznamek kaže manj kot deset slovenskih in manj kot petnajst angleških naslovov, vse iz uspešniškega konteksta, pa še eno v nemščino in eno v slovenščino prevedeno knjigo slovenskega avtorja. Ena od slovenskih knjig je roman.

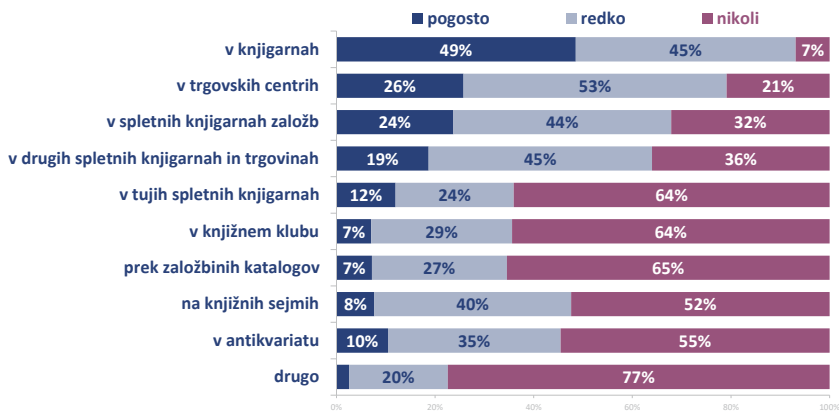
** <https://www.zagreb-airport.hr/putnici/u-zracnoj-luci/sadrzaji-i-usluge/zag-flybrary-knjiznica-s-otvorenim-pristupom/777>

*** <https://www.telegraf.rs/vesti/beograd/2462601-sluzbeni-glasnik-otvorio-knjizaru-na-aerodromu-nikola-tesla>

in tistim, ki jih je mogoče numerično preverjati (cena kave, kozarca vina, stanovanja idr.) dodala dva nova: ceno vzpostavitve zagonskega (startup) podjetja in možnost preživetja neodvisne knjigarne. Razmislek o tem, kako zadovoljujoče je življenje v Sloveniji, bi se lahko med drugim vprašal tudi, koliko je v Sloveniji neodvisnih knjigarn. Knjigarne sicer v zadnji raziskavi *KiB* kot vir za prebrane knjige nastopajo samo s šestimi odstotki (zanimivo je ta odstotek precej višji med mladimi), so pa kljub vzponu novih prodajnih poti (trgovski centri, splet) še zmeraj najpomembnejši knjižni vir za tiste, ki knjige kupujejo.

Na kakšen način se kupujejo nove knjige

Osnova: vsi anketirani, ki so kupili vsaj 1 knjigo (n=539)

Kje oziroma na kakšen način in kako pogosto kupujete nove tiskane knjige:

3 Ali kdo potrebuje knjižne podatke?

Leta 2014 je na pobudo Zbornice knjižnih založnikov in knjigotržcev pri Gospodarski zbornici Slovenije začel veljati Zakon o enotni ceni knjige (ZECK), kakršen z različnimi

omejitvami in zakonodajnimi podlagami velja v večini evropskih držav. Ob uvedbi zakona je bila napovedovana evalvacija leto dni po sprejemu (<https://old.delo.si/kultura/knjiga/kaksni-so-ucinki-zakona-o-enotni-ceni-knjige.html>), vendar do javne obravnave učinkov ni prišlo, kakor tudi niso bili javno obrazloženi razlogi za začasni suspenz zakona na podlagi 129. člena Zakona o začasnih ukrepih za omilitev in odpravo posledic covid-19 med 24. oktobrom 2020 in 30. aprilom 2022. Časovni razpon izvajanja, kasneje neizvajanja in potem spet izvajanja zakona daje dobro podlago za primerjavo učinkov zakona, vendar ni videti, da bi kdo zanjo izražal bodisi gospodarski bodisi javni interes.

Nasploh se zdi, da redki dostopni podatki o dogajanju s knjigami v Sloveniji (med katerimi so ob raziskavah *Knjiga in bralci* še najbolj povedni podatki o knjižnični izposoji) ne požanjejo refleksije. Niti med knjižnimi profesionalci (zaposlenimi v knjižnicah, knjigarnah, založbah, ustvarjalci knjižnih vsebin, ki večinoma živijo od knjižnega področja, idr.), kaj šele med oblikovalci kulturnih politik na področju knjige. Od časa do časa se razvnamejo srdite polemike (ne le o ZECK, tudi o nabavni politiki knjižnic, pa o organizaciji Slovenskega knjižnega sejma ipd.), ki izginejo brez sprememb na področju, ki jih je zanetilo, in zdi se, kot da služijo samo voajerizmu ali, občasno, merjenju parcialnih koristi ob morebitnih sistemskih spremembah.

4 Spreminjanje podpornega modela

Ob vznemirjenju, ki je nastalo, ker je v letu 2024 Javna agencija za knjigo ob zmanjševanju sredstev zaradi sanacije

posledic naravnih nesreč nekaterim prijaviteljem zmanjšala subvencije za knjižni program, je bilo bolj ali manj spregledano, da je JAK zmanjšanje sredstev skušal racionalno kompenzirati tudi tako, da za nekatere dejavnosti iz prejšnjih let ni več objavil razpisov za podporo. Razpis, ki ga v letu 2024 ni bilo, je na primer razpis za podporo elektronskim knjigam. Po načrtu JAK naj bi bila v letih 2021 in 2022 podprta pretvorba v e-knjigo za 250 naslovov vsako leto, realiziranih je bilo 335 pretvorb leta 2020 in 312 leta 2021. Leta 2022 je bil objavljen razpis za digitalizacijo, na katerem je 47 prijaviteljev dobilo skupno 220.000 evrov, večinoma za nadgradnje spletnih strani, nekateri pa tudi za digitalizacijo poslovanja. Prek 420 knjižnih naslovov je prejelo sredstva za pretvorbo v e-knjige.

Zdi se, da obstoja knjižnih vsebin na nepapirnih nosilcih ne znamo konceptualizirati in zato ravnamo stihijsko. Če je do leta 2024 slovensko e-branje imelo na voljo javno financiran distribucijski model v organizaciji zasebnega zavoda, je zdaj položaj še bolj zapleten: vzporedno obstajajo trije modeli, naročniški (načeloma zasebno financiran) v organizaciji zasebnega zavoda, naročniški v organizaciji delniške družbe v lasti SDH, torej države, in javno financiran v organizaciji mreže splošnih knjižnic. V že navedeni raziskavi AVK so se založniki odločali večinoma za približek zadnjemu modelu: »Dostop do e-knjig bi moral biti omogočen vsem s pomočjo državne aplikacije, ki bi omogočala vstop tudi manjšim založnikom, končni kupci pa bi po sistemu naročnin prišli do kvalitetnih vsebin.«

Zanimivo je, da se je, kot piše v svojem besedilu Miha Kovač, med letoma 2014 in 2024 število tistih, ki berejo e-knjige, zmanjšalo. S 27 % leta 2014 je padlo na 25 %

leta 2018, leta 2024 pa se je znižalo na 23 % – že leta 2014 pa je le neznamen del tistih, ki so e-knjige brali, te knjige tudi kupoval – natančneje, kupovali so jih štirje odstotki. Odstotek kupcev e-knjig leta 2024 se je sicer povzpela na 6 %, * delež kupcev med uporabniki zvočnih knjig, ki jih je za dobrih 14 % prebivalstva, pa je bil 3 %, ob tem da ni nihče navedel nakupa več kot dveh knjig. Če si ogledamo grafikon na strani 194, ki govori o obliki dostopa do zvočnih knjig, vidimo, da gre kupovanje splošnega občinstva v promile, velika večina uporabe je brezplačna, nekaj odstotkov pa še prek tujih naročniških servisov.

Optimistična pričakovanja slovenskih ponudnikov elektronskih in zvočnih knjižnih vsebin, ki javno zatrjujejo, da je treba počakati še nekaj let do rentabilnosti njihovih poslovnih modelov, in hkrati sramežljivo molčijo o številu svojih naročnikov, torej zaenkrat nimajo potrditve, česar se zavedajo tudi sami, saj skušajo pridobivati čim več javnega financiranja. Odločitev, kakšno in kolikšno financiranje se v ta razvoj namenja, je razpeta med Scilo raziskovanj zaslonskega branja, ki vsa zapovrstjo kažejo na zmanjšane kognitivne sposobnosti pri zajemu besedila v elektronski obliki, in Karibdo pričakovanj uporabnikov s specifičnimi potrebami, recimo oseb z motnjami vida, ki potrebujejo večje črke ali zvočne knjige. Pričakovanj, ki se lahko, kadar pride do vesplošnega družbenega zaprtja, kakršnega smo izkusili pred nekaj leti, razširijo na vse prebivalstvo.

* Čemur pa glede na majhen vzorec tistih, ki kupujejo e-knjige, ni mogoče pripisati večje relevance – gre dobesedno za nekaj kupcev.

5 Knjiga: predraga ali prepoceni?

Računsko sodišče Republike Slovenije v revizijskem poročilu, naslovljenem *Poslovanje Javne agencije za knjigo Republike Slovenije* (2023), na str. 83 piše: »Agencija je načrtovala, da naj bi maloprodajna cena sofinanciranih knjig ostala na ravni povprečne cene knjig. V javnih razpisih za sofinanciranje knjižnih del tega cilja ni navedla in o njegovem doseganju ni niti poročala.«

Nepoučeni bralec bi pričakoval, da bi morale biti cene subvencioniranih knjig celo nižje od povprečja, saj subvencija krije del stroškov. V resnici na povprečno prodajno ceno knjige v Sloveniji odločilno vplivajo cenejši izdaje: tiste, ki izidejo v višji nakladi, zaradi česar se fiksni stroški proizvodnje porazdelijo med večje število knjig, in tiste, ki so večji del fiksnih stroškov (npr. stroške prevoda, urejanja in preloma) pokrile s prvo izdajo, zdaj pa izhajajo nove izdaje, ki niso cenejše od trdo vezanih zaradi cenejše mehke veza-ve, ampak zato, ker je del stroškov že pokrit s prvo (morda neposredno subvencionirano ali prek knjižničnega odkupa javno sofinancirano) izdajo.

Najbrž ni treba posebej dokazovati, da višje cene slabo vplivajo na prodajo knjig in povprečna cena tiskane knjige, ki bi jo kupili brez večjega razmisleka, ostaja ves čas podobna. Leta 2019 je bil ta povprečni znesek točno 14 evrov, leta 2024 pa 16,7, vendar je to v skladu z inflacijo (revalorizirani znesek iz leta 2019 znaša 16,8 evra). Maloprodajne cene knjig pa se po statistiki NUK-a in drugih indikatorjih višajo in v korelaciji s tem se vztrajno viša odstotek tistih, ki berejo, a ne kupujejo. Leta 2014 je bilo takih 24 %, leta 2019 27 %, leta 2024 30 %. Vsa leta kot

vodilno motivacijo, da bi kupovali več knjig, anketirani navajajo nižje cene.

Kaj lahko prispeva kulturna politika? Morda bi morala razmisliti o določitvi zgornje meje maloprodajne cene za subvencionirane knjige, kot je veljalo pri subvencioniranju Ministrstva za kulturo pred desetletji, ko je moral založnik ceno obračunati tako, da je neposrednim proizvodnim stroškom knjige (avtorskim honorarjem in tiskarskim stroškom) prištel vnaprej določene režijske oziroma založniške stroške in vnaprej določen rabat, oboje v odstotku od neposrednih proizvodnih stroškov, ter številko delil s številom izvodov. Ko je bila ta zaveza ukinjena, so se subvencionirane knjige večinoma nemudoma podražile in najverjetneje so zdaj dražje od enako obsežnih nesubvencioniranih knjig že zato, ker so njihove naklade manjše. Subvencionirane so med drugim tudi zato, ker ne morejo pokriti svojih stroškov zgolj na trgu – vključno s trgom odkupov splošnih knjižnic. Ni nerealno pričakovati, da bi omejevanje njihovih cen povečalo konkurenčnost s knjigami, ki ne prejemajo subvencij – tako pri individualnih nakupih v knjigarnah kot pri knjižničnih odkupih. Morda slaba novica za komercialno založništvo, a dobra za vse kupce in kulturno politiko.

6 Neposredno posredno financiranje knjižnega nakupa: boni

Vlada Republike Slovenije je 16. junija 2021 uvedla bon²¹ v vrednosti 100 evrov za odrasle in 50 evrov za mladoletne osebe »z namenom odprave posledic epidemije v gostinstvu, turizmu, športu in kulturi za izboljšanje gospodarskega

položaja z vidika spodbujanja potrošnje v gostinstvu, turizmu, športu in kulturi«. Dostopni podatki o deležih porabe bonov v različnih dejavnostih so pičli, po enem izmed virov je bilo največ bonov 21 porabljenih v gostinstvu (50 %), turizmu (30 %), kulturi (14 %, od tega okoli dve tretjini za nakup knjig, učbenikov in delovnih zvezkov) in športu (6 %) (<https://www.celje.info/aktualno/skupaj-do-roka-porabljenih-okoli-86-vseh-bonov-v-katerih-obcinah-so-jih-drzavljan-unovcevali-najbolj/>).

Po pričevanjih knjigarn (<https://www.rtv slo.si/kultura/knjige/nekater-knjigarne-popolnoma-izropane-a-vecina-ni-bonov-izkoristila-za-nakup-ucbenikov/632876>) večina s knjigam namenjenimi boni ni kupovala učbenikov, temveč knjige – seveda tudi uvožene – iz programov splošnega založništva – torej ne knjig, ki jih je treba kupiti, temveč knjige, ki jih državljanji želijo kupiti, pa jih pri tem omejujejo finance. Izražena so bila tudi opažanja, da so v knjigarne prišli tisti, ki sicer ne prihajajo.

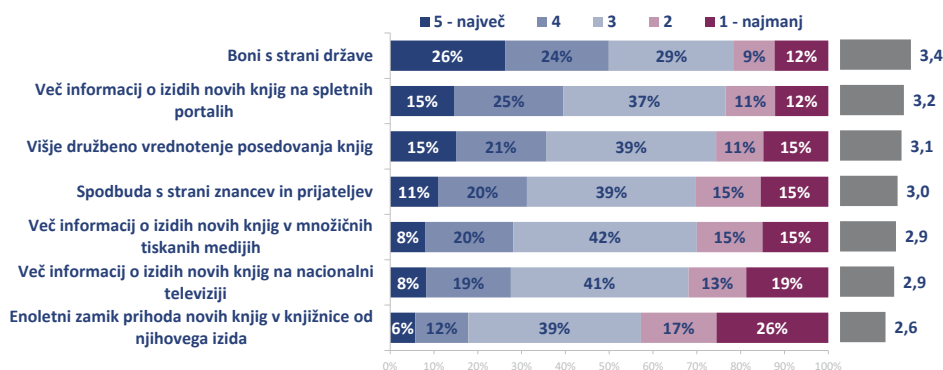
Učinek bonov za knjige, po katerih je spraševala *KiB VII*, torej ni le v povečevanju knjižne potrošnje in posledično večji prodaji knjig in prihodkov založnikov, temveč tudi v socializaciji osrednjega prodajnega prostora za knjige – knjigarn. To se zdi še posebej pomembno zato, ker vloga knjigarn kot prodajnega prostora upada (več o tem v besedilu Jake Gerčarja), kar vodi v bolj usmerjeno in manj spontano knjižno potrošnjo, saj je pri obisku knjigarne večja možnost, da obiskovalec ob vnaprej izbrani knjigi kupi tudi kakšno, o kateri prej ni razmišljal.

Primerjava s prejšnjimi raziskavami tokrat ni mogoča, saj je *KiB* po bonih spraševala prvič, a nedvoumno se je pokazalo, da bi imeli boni največji učinek na nakupovanje knjig,

kar lahko razumemo tako kot še enega v vrsti dokazov, da je slovenska knjiga za nakup za marsikoga predraga, pa tudi kot izziv za kulturno politiko: uvedba knjižnih oziroma kulturnih bonov bi razširila krog uporabnikov kulture in jim pri tem pustila lastno izbiro, kam bodo namenili svoj prek davkov v kulturo preusmerjeni denar.

Vzgibi za več nakupovanja knjig

Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

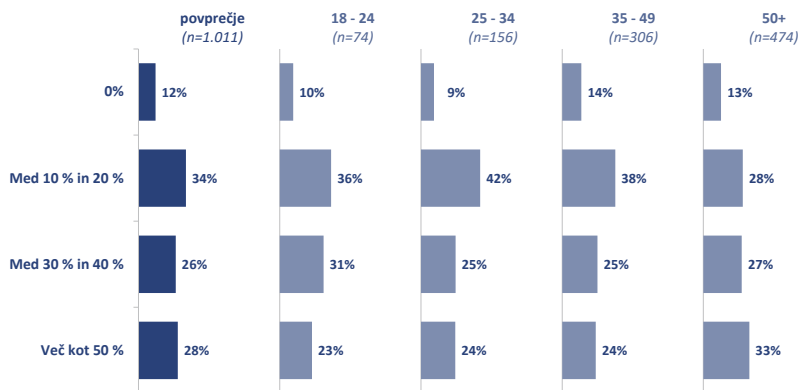

Koliko bi k višjemu nakupovanju knjig v družbi na splošno, razen nižjih cen knjig, pripomoglo naslednje (1 najmanj, 5 največ):

Da bi šel pretežni del nakupa z boni v knjige po lastni izbiri, ne pa v tiste, ki jih je treba kupiti (učbeniki), kaže tudi v grafikonu na naslednji strani izkazana nakupna namera, kjer se odstotek nakupa učbenikov seveda poveča v starostni kategoriji starševstva.

Kako bi porabili bon za 100 €

Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Če bi od države dobili bon za 100 evrov, ki bi lahko porabili za obiskovanje kulturnih prireditev (kino, gledališče, koncerti) in tudi za nakupovanje knjig, kolikšen del bi namenili nakupovanju knjig?

7 Ali si branja knjig želimo ...

... ne kot posamezniki (ko se odloča vsak sam), ampak kot družba – na to vprašanje moramo odgovoriti ne kot posamezniki, ampak kot družba.

To vprašanje so nam implicitno zastavljale že dosedanje raziskave *Knjiga in bralci*, vendar nanj nismo zares odgovarjali – razen tega, da smo zmanjšali DDV za knjigo na raven, ki je usklajena s povprečno evropsko (6 %, v Sloveniji 5 %), da nismo ukinili Javne agencije za knjigo, kakor se je načrtovalo v času *Zakona za uravnoteženje javnih financ 2012*, in da ni bilo spreminjanja zakonov, ki zagotavljajo delovanje splošnih knjižnic. Usklajevali smo se torej z evropskimi knjižnimi standardi in ohranjali podporne mehanizme, ki jih je knjiga imela v preteklosti – manj pa smo odgovarjali na sprotne spremembe v bralnem polju.

Leta 2024 nas lahko razveseli, da se je število tistih, ki preberejo vsaj nekaj knjig letno, povečalo. Raziskava *Knjiga in bralci VII* ni mogla podrobneje raziskati, zakaj se je to zgodilo, a če sklepamo po dogajanjih na tujih bralnih trgih, kjer je branja več in so med najbolj brani dobro zastopani domači avtorji, lahko rečemo, da so začeli brati nekateri od tistih, ki doslej niso, zlasti zato, ker se je razširila domača berljiva ponudba. Govorimo tako o izvirnih žanrskih romanih, za zdaj zlasti kriminalkah, kot o delih s področja samopomoči.

Ob tem pa se je za skoraj 44 % zmanjšalo število intenzivnih bralcev, tistih, ki so v enem letu prebrali več kot 20 knjig, zmanjšalo se je število tistih, ki imajo domače knjižnice, in zlasti se je zmanjšalo število letno prebranih knjig.

Število prebranih knjig v zadnjem letu

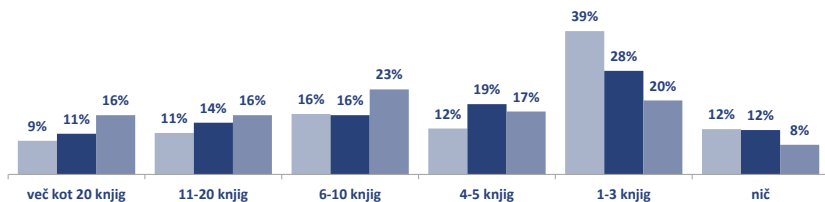
■ 2024 (n=670) ■ 2019 (n=589) ■ 2014 (n=615)

Povprečno število prebranih knjig v zadnjem letu

2024: 8 knjig

2019: 10 knjig

2014: 11 knjig

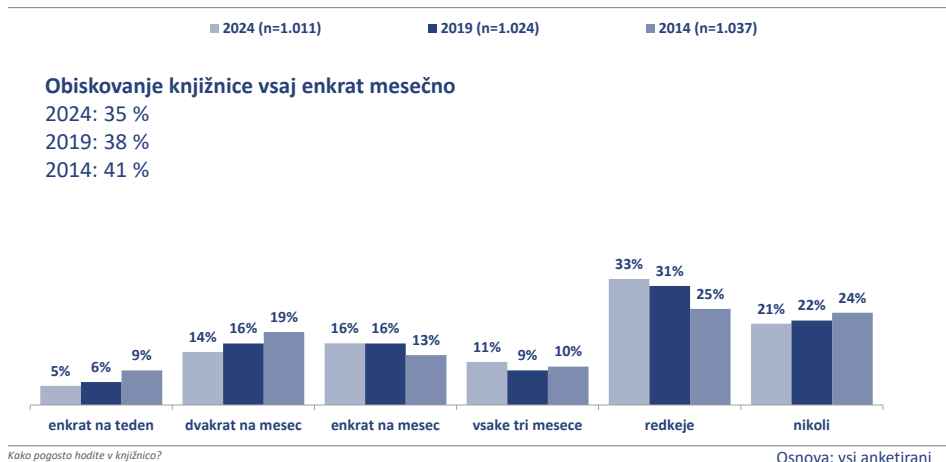

Približno koliko knjig v slovenščini, ki niso vezane na delo ali študij, ste prebrali ali poslušali v zadnjih 12 mesecih?

Osnova: tisti, ki berejo

Upada tudi mesečno obiskovanje knjižnic kot najbolj eksplicitnega izraza kulturne politike na področju knjig.

Pogostost obiskovanja knjižnice

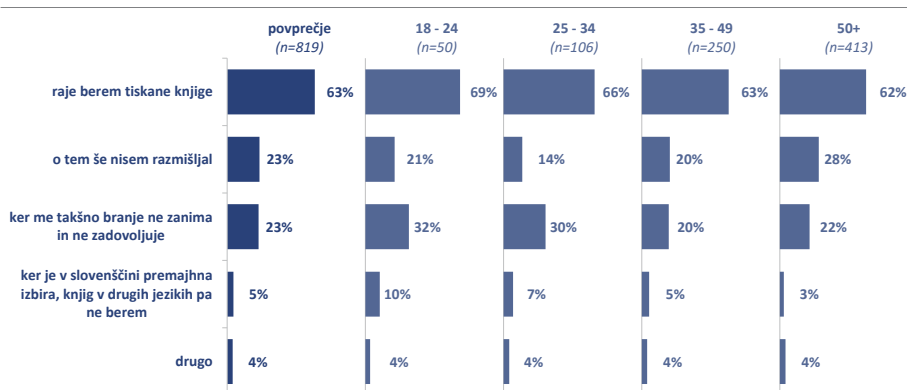

8 In vendar beremo

V raziskavi pa najdemo tudi nekaj spodbudnih podatkov, ki vračajo vero v prihodnost, saj se nahajajo v najmlajši skupini anketiranih (18–24 let). Ti v največjem odstotku kljub stereotipom o digitalnih domorodcih raje berejo tiskane kot elektronske knjige.

Razlogi, zakaj ne berejo e-knjig

Osnova: anketiranci, ki ne berejo e-knjige (n=819)

Zakaj ne berete e-knjig?

Več berejo izvirne slovenske romane in poezijo, manj berejo žanrsko literaturo, so kljub manjši kupni moči boljši kupci knjig (grafikona na straneh 196 in 202) in daleč največji kupci leposlovja za odrasle (grafikon na strani 204). Opozoriti pa je treba, tudi glede na grafikon na strani 203, da velik delež teh nakupov predstavljajo knjige v angleščini.

Tudi to je izziv za slovensko kulturno politiko.

SLOVENSKO KNJIŽNO ZALOŽNIŠTVO

2019–2024:

pandemija, preobrazba založb, uspešnice in stagnacija

Samo Rugelj

Medtem ko sta Jaka Gerčar in Miha Kovač v svojih besedilih podrobno predstavila statistične primerjave v zvezi s slovensko knjigo, bralci in bralnimi navadami ter knjižnim založništvom v obdobju od 2014 do 2024 in je Andrej Blatnik analiziral najnovejše premike v vrednotenju in javnem dojetanju slovenske knjige, se bom sam, kot aktivni založnik, posvetil nekaterim ključnim opazanjem v zvezi s spremembami v slovenskem knjižnem založništvu v zadnjih petih letih. Glede na obilo številskih prikazov v prejšnjih poglavjih sem sam ubral bolj esejističen pristop in se držal načela, da je včasih številčne ugotovitve najboljše posredovati čim bolj ilustrativno. Delo s knjigami poleg števil in statistike v prvi meri pač prinaša zgodbe.

»Črni labod« leta 2020

Prejšnja izdaja raziskave *Knjiga in bralci VI* je v knjižni obliki, tako kaže podatek na portalu Javne agencije za knjigo RS, kamor založniki na podlagi Zakona o enotni ceni knjige prijavljajo nove izide, uradno izšla 28. oktobra 2019, ko so

bili poslovni in statistični založniški podatki za leto 2018 že nekaj časa zaključeni in je bilo v dobršni meri jasno tudi že to, kaj se je s slovensko knjigo (z)godilo v letu 2019. Deset dni prej, 18. oktobra 2019, je izšla tudi moja knjiga *Krčenje*, v kateri sem popisoval (negativne) trende v slovenskem knjižnem založništvu v ducatu let po letu 2008, v katerem se – po takratni gospodarski krizi – slovensko knjižno založništvo nikakor ni zmoglo več popolnoma pobrati in znova ujeti ekonomskega priključka s splošno gospodarsko rastjo, ki je bila značilna za slovensko gospodarstvo po letu 2012. Moje takratne napovedi glede prihodnosti slovenske knjige so bile tako v znamenju nadaljnje stagnacije, saj nikakor nisem mogel najti ničesar, kar bi lahko vsaj preobrnilo to počasno, a nenehno upadanje zanimanja za slovensko knjigo in branje knjig nasploh, ki smo ga zaznali tudi v raziskavi *Knjiga in bralci V* leta 2014, ki je v knjižni obliki izšla leto kasneje (*Knjiga in bralci V*, UMco, 2015).

Potem pa je samo nekaj tednov kasneje, novembra 2019, prišlo do pojava črnega laboda. Tisti, ki ste brali knjigo Nicholasa Nassima Taleba z istim naslovom (*Črni labod*, Učila, 2010), najbrž slutite, na kaj namigujem. Tistim, ki jim ta – zdaj že dodobra uveljavljeni pojem – ni toliko znan, dodajam samo kratko pojasnilo: za črne labode poimenujemo dogodke, ki jih nikakor nismo mogli napovedati, vendar v temelju spremenijo ne samo naš pogled na realnost, temveč pogosto tudi realnost samo. Pojem izhaja iz preteklosti, ko so smatrali, da obstajajo samo beli labodi, potem pa so – mislim da v zahodni Avstraliji – odkrili tudi črne.

Klasični primer črnega laboda v svetovni politiki je napad na svetovna trgovinska dvojčka septembra 2001, ki je naslednji dve desetletji vse do danes temeljno preobračal

dogajanje po svetu, netil vojne, ki se ne končajo, in prinesel gorje milijonom ljudi po Bližnjem vzhodu ter drugod. Tega dogodka ni bilo mogoče napovedati, še dan pred usodnim 11. septembrom je svet tekkel po drugačnih tirnicah, ki so potem hitro začele spreminjati smer.

Podobno se je zgodilo tudi novembra 2019, ko je na eni kitajskih tržnic vzniknil virus SARS-CoV-2, ki je nekaj mesecev kasneje, februarja in marca 2020, začel spreminjati poklicno in zasebno življenje večine prebivalcev na svetu. Močno je vplival tudi na svet knjig, njihovo dostopnost, distribucijo, trženje in promocijo ter vplival na obnašanje dela ljudi v taki meri, da ga zaznava skoraj vsak, ki dela v založništvu, potrjujejo pa ga tudi statistike.

V začetnih tednih po prvi ustavitvi javnega življenja, ki smo jo pri nas doživeli sredi marca 2020, je kazalo, da bo imelo zaprtje, ki je prizadelo tudi knjigarne in knjižnice, torej krvni obtok knjig, na prihodnost založništva katastrofalne, skoraj apokaliptične posledice. Prve takratne napovedi so bile namreč obupane in izjemno črnogledne. Kako naj bi delovalo knjižno založništvo, če so prekinjene glavne aorte dotoka knjig do bralcev in kupcev, je bilo glavno vprašanje, ki je zaposlovalo knjižne izdajatelje po vsem svetu (seveda tudi vse druge panoge, vendar se tu osredinjamo na knjižno založništvo).

Mesec in pol kasneje, na začetku maja 2020, ko so se knjigarne (po približno šestih tednih) spet odprle (knjižnice so za izposajo poskrbele že prej), je bila slika že malo drugačna. Knjige kot medij so začele kazati znake osupljive čvrstosti. Vse, kar je bilo na začetku v zvezi z njimi videti kot nepremostljiva težava, jim je šlo v nadaljevanju v prid. Nekateri so knjige znova odkrili, tisti, ki so bili aktivni del

ljudstva knjig že prej, pa so jim namenjali še več pozornosti. Mnogi, ki so bolj vase zaprte narave in niso takoj hoteli »nazaj v knjigarne«, kot se je glasil takratni slogan promocijske akcije, ki jo je sprožila Javna agencija za knjigo RS, so si knjige začeli bolj intenzivno naročati prek spleta.

Minilo je poletje 2020, za katerega se je kasneje izkazalo, da je šlo za poletje med dvema zaprtjema, saj se je veliko daljše, približno polletno zaprtje javnega življenja pri nas zgodilo sredi oktobra 2020, trajalo pa je vse do aprila 2021. To je bilo res dolgo obdobje, ki je temeljito vplivalo na osebne navade prebivalstva, s tem pa tudi na knjižno založništvo in tedanje vzpostavljanje novih komunikacijskih poti do bralcev in kupcev knjig ter prilagajanje in olajševanje njihovega dostopa do zelenih knjižnih vsebin.

Štiri leta kasneje se obnavljanje pandemične zgodbe sliši kot vnovično pripovedovanje o nočni mori v daljni preteklosti, ki so jo že vsi skoraj pozabili, vendar to precej radikalno obdobje, ki je trajalo od marca 2020 do pomladi leta 2022 (ne pozabimo, da je bil Slovenski knjižni sejem tudi novembra 2021, tako kot leto prej, organiziran v spletni obliki in da so se bralci šele novembra 2022 – po treh letih – spet v živo srečali s sejemskimi knjigami), pri določenem odstotku prebivalstva še vedno vpliva na odnos do knjig.

Tega sem se zelo konkretno zavedel poletju 2024, ko sem bil v grobem že seznanjen s prvimi rezultati iz najaktualnejše raziskave *Knjiga in bralci VII* in sem se med pohodnim prečanjem angleškega narodnega parka Lake District nekega običajno deževnega popoldneva znašel v idilični vasici Grasmere, enem od tamkajšnjih pokrajinskih biserov, kjer je okoli leta 1800 (skupaj s svojo sestro Dorothy) živel znameniti britanski pesnik William Wordsworth (1770–1850).

Idila tamkajšnje narave je ena najbolj značilnih v Veliki Britaniji, Lake District je pojem neokrnjene narave in možnosti samotnega pohajanja po okoliških gričih (fellsih), Grasmere pa je znan še po nečem – ima prijetno knjigarno Sam Read Bookseller, imenovano po svojem ustanovitelju, ki je tukaj začel prodajati knjige že kar daljnega leta 1887 (torej še pred Lavoslavom Schwentnerjem v Ljubljani).

Govorimo torej o naravnem biseru Velike Britanije, z mnogimi jezери, v katera priteka pitna voda z bližnjih hribov, z bujno vegetacijo in izjemno čistim zrakom, saj je Grasmere odmaknjen od glavnih prometnih cestnih žil. Tam si lahko spočijete oči ob petdesetih odtenkih zelene barve. Ko pa sem vstopil v tamkajšnjo knjigarno, je imel knjigarnar na sebi – masko. In ne samo to: na pultu, ob katerem je sedel, je bilo vidno nameščeno opozorilo, da v tej knjigarni nošenje mask svetujejo in tudi spodbujajo ter opogumljajo (»encouraging«, kot je pisalo).

Nekaj časa sem gledal tega gospoda in nisem vedel, kaj naj si mislim glede tega, da sredi najlepše angleške narave po vsem tem času od izteka pandemije ne samo vztraja pri maski, temveč k njej spodbuja tudi druge, potem pa sem se spomnil, da pri tem še zdaleč ni edini. Ko sem namreč nekaj dni pred tem pristal na londonskem letališču, sem tudi tam vsake toliko opazil koga, ki je nosil masko. Največkrat je šlo za kombinacijo, kar pomeni, da je maske imel par, bodi zakonski, bodisi starši in otroci ali pa morda prijateljici. Takole čez palec pa je bilo takih ljudi kak odstotek, morda dva.

Londonsko letališče je za raziskovanje socioloških fenomenov statistično primeren prostor iz več razlogov. Po eni strani nanj prihajajo ljudje iz vsega sveta, tako da tu res vlada svetovljanski utrip. Po drugi strani je vseskozi gneča,

kar zvišuje vrednost zanesljivosti opažanj. Po tretji pa gre za zaprt prostor, kar v postpandemičnem času pri tistih, ki so nagnjeni k nadaljnji uporabi zaščitnih mask, še dodatno spodbudi to obnašanje. Odstotek ali dva uporabnikov mask v takem okolju je tako na oko najbolj viden znak preostanka pandemičnega obnašanja, ki se je potegnilo vse do današnjih dni. (Da London pri tem ni osamljen ali nenavaden primer, priča tudi obisk strogega središča Zagreba oktobra 2024, kjer sem naletel na podoben pojav. V Ljubljani pa, priznam, na maske na obrazih že dolgo nisem naletel, res pa je, da se ne gibljem veliko po trgovskih in drugih središčih.)

Seveda so ostale še druge dolgoročneje spremembe obnašanja, ki jih lahko zaznamo z anketiranjem in statistično obdelavo podatkov. Če tako pridobljene podatke križamo s tistimi, ki jih imamo iz realnega poznavanja posamezne dejavnosti, lahko pridemo do nekaterih trdnejših ugotovitev, do kakšnih sprememb je na področju slovenskega knjižnega založništva prišlo v zadnjih petih letih.

Naštejmo torej nekaj pomembnejših trendov in opažanj.

Repozicioniranje slovenskih knjižnih založb

Kot ugotavlja že Miha Kovač v svojem prispevku, se v zadnjih dveh letih (torej v letih 2022 in 2023) obseg prometa s slovensko knjigo ni pomembno spremenil, kar ob precejšnji inflaciji, ki smo je bili deležni predvsem v letih 2021 (ko je znašala 4,9 odstotka), 2022 (ko je znesla 10,3 odstotka) in 2023 (ko je padla na še vedno visoka 4,2 odstotka), ko je povišanje cen skupaj nanese več kot 20 odstotkov, v resnici pomeni, da je – gledano realno – še padel. Trend stagnacije

obsega prometa s slovensko knjigo se torej nadaljuje vse od leta 2008, četudi je morda kdaj v zadnji petletki, tudi zaradi »turističnih« bonov, ki jih je bilo možno unovčiti za knjige (ne samo slovenske, temveč tudi tuje, prav tako tudi za učbenike), na kratko tudi narasel. Seveda pa to ne pomeni, da se trend stagnacije oziroma upadanja nanaša na vse založbe enako. V resnici so ravno neobičajne razmere, ki jih prinesla pandemija, ustvarile t. i. založništvo več hitrosti, ki ima vsaj tri različne kategorije.

Pandemični prebojniki

V to skupino spadajo založbe in druga knjižna podjetja, kot so denimo distributerji knjig, ki jim je pandemija okrepila vpliv. To je po svoje logično. Spremenjene družbene razmere, ki so prinesle nove načine za komunikacijo s končnimi strankami in ponudile nove načine nastopanja na trgu, so nekatere od založb spodbudile, da so se tem razmeram prilagodile, kar pomeni, da so v večji meri začele uporabljati sodobne oblike spletne in digitalne promocije ter začele bolj neposredno nagovarjati svoje kupce. Knjižni založniki in knjižni distributerji, kot so na primer Beletrina, Sodobnost, VigeVageKnjige, Primus in Avrora so po eni strani začeli več sredstev vlagati v oglaševanje svojih knjig in jih bolj dinamično predstavljati svojim sledilcem, po drugi strani pa so se odločili tudi neposredno približati svojim kupcem, tako z intenzivnejšim pojavljanjem na prodajnih mestih, z uvedbo novih poslovnih praks pri predstavljanju svojih knjig in tudi z odpiranjem novih knjigarn, v katerih imajo neposreden stik s svojimi strankami.

Te založbe/institucije so se na pandemijo odzvale dinamično in aktivno. Spremenjene razmere so torej vzele za izziv, da prenovijo svoj delovni pristop in poslovni model, po katerem delujejo, in tako lahko nova znanja in veščine uporabljajo tudi zdaj, ko se je pandemija že končala. Kar nekaj od teh založb je poiskalo tudi nove vire financiranja za svoje tekoče delo, denimo denar iz različnih evropskih razpisov in podobno.

Pandemični ohromelci

Za kake druge založbe je pandemija s svojimi zakonitostmi pomenila šok, ki je zavrl njihovo dotedanje delovanje in poslovanje. Morda že do pandemije niso tekoče sledili trendom razvoja sodobnih knjižnih založb v Sloveniji (od dobro delujoče spletne ali zidane knjigarne do urejenih baz podatkov, s katerimi lahko neposredno nagovarjajo morebitne kupce), omejitve, ki jih je prineslo zaprtje javnega življenja, pa so jih še dodatno ohromile. Če pogledamo njihove bilance v zadnjih dveh letih, lahko pri nekaterih, ki so deležni javne podpore, vidimo, da delež javne podpore znotraj njihovih celotnih prihodkov ponekod presega tudi več kot sedemdeset odstotkov, kar pomeni, da imajo celo višjo stopnjo javnega sofinanciranja programa, kot narekujejo osnovne smernice javnih razpisov.

Obenem je pandemični čas izjemno slabo vplival tudi na njihovo tekočo produkcijo, zato so začeli zamujati z izdajanjem knjig, teh pa potem niso bili več sposobni tekoče spravljati v bralski obtok. Čas po pandemiji tako zanje predstavlja nadaljnje obdobje stagnacije, saj se ne zmorejo več

prilagoditi spremenjenim razmeram in drugačnim pričakovanjem bralcev in kupcev. Med te založbe spada žal kar nekaj humanističnih in leposlovnih založb.

Pandemični statiki

To so založbe, ki so se sicer prilagodile pandemiji in njenim zakonitostim, vendar pa niso pomembno spremenile svojih obstoječih poslovnih praks, saj jim je dotedanji položaj na slovenskem knjižnem trgu omogočal, da ga zadržijo tudi vnaprej. Te založbe so imele že do pandemije dodobra vpejlane prodajne poti, z morebitnimi knjigarnami so bile že v neposrednem stiku s svojimi kupci, po povrnitvi javnega življenja v približno poprejšnje okvire pa so se – tudi s pomočjo bonov, ki so jih ljudje unovčevali pri njih predvsem za knjige, ki so jih tudi izdali sami – lahko relativno hitro vrnile v približno poprejšnje okvire. Pri nekaterih od teh založb so vseeno opazne določene spremembe, bodisi so začeli poudarjeno izdajati domače avtorje s širokim spletnim dosegom (denimo Mladinska knjiga in Družina) ali pa so se poskušali še okrepiti z novimi poslovnimi praksami (denimo Učila), vendar te niso tolikšne, da bi jih uvrstili med prebojnice, saj jim prihodek ni narasel.

Večino ostalih založb lahko umestimo v eno od zgornjih skupin ali pa kombinacijo dveh od njih.

Porast uspešnic, ki se prodajajo vse hitreje

V svoji knjigi *Slovenske knjižne uspešnice 21. stoletja od Panike do Skalpela* (Cankarjeva založba, 2024) sem naredil popis in analizo tistih knjig slovenskih avtorjev (priročniki ipd. so iz tega izključeni), ki so bile od leta 2000 do danes po (večinoma) klasičnih prodajnih poteh prodane v več kot 5000 izvodih. Čeprav se domače uspešnice v slovenski knjižni produkciji v zadnjih petnajstih letih pojavljajo relativno redno, je vseeno opazen trend, da jih je bilo v zadnjih, predvsem (post)pandemičnih letih več, te pa so se, če so bile spodbujene s širokim spletnim dosegom avtorja, zelo hitro prodale v res velikem številu izvodov. Zgledna primera avtorjev iz te sfere sta David Zupančič s knjigama *Življenje v sivi coni* in *Znanost mirnega življenja* (obe Mladinska knjiga) in Martin Golob s knjigo *Na spletni prižnici* (Družina). *Življenje v sivi coni* in *Na spletni prižnici* sta izšli jeseni 2022, prva oktobra, druga novembra (med Slovenskim knjižnim sejmom), potem pa so ju v nekaj mesecih prodali več kot 10.000 izvodov, do danes – torej v dveh letih od izida – pa vsake od njiju že več kot 20.000 izvodov. A ne samo to. Avtorja sta pritegnila veliko novega ali pa vsaj bolj zadržanega knjižnega občinstva, ki se le redko odloča za nakupovanje knjig, kar je leto kasneje (jeseni 2023) uspelo tudi knjigam *Zmaga je začetek* Boruta Pahorja (Beletrina), ki so je prodali več kot 4000 izvodov, *V objemu življenja* Nine Osenar (Založba 5ka), ki so je prav tako prodali v več kot 4000 izvodov, *Aidea* Klemna Selakoviča (Mladinska knjiga), ki so je prodali več kot 7000 izvodov, kar vse je prispevalo k temu, da se je – kot kažejo podatki iz analize – za nekaj odstotkov povečalo število tistih

kupcev in bralcev knjig, ki kupijo ali pa preberejo eno do tri knjige letno.

Učinek bonov, s katerimi je bilo možno kupiti tudi knjige

Vsega prispevka k večjemu številu tistih, ki kupijo/preberejo eno do tri knjige letno, seveda ne moremo pripisati samo nekaj knjižnim naslovom. Kot je že rečeno na začetku tega besedila, je pandemija s svojimi značilnostmi vsaj srednje-ročno spremenila vedenje določenega števila ljudi (po teoriji velja, da lahko neko navado spremeniš, če vsaj trideset dni ponavljaš novi vzorec – obe stagnaciji javnega življenja, še posebej druga, sta trajali veliko dlje). Več časa in več denarja, ki sta ostajala delu prebivalstva, sta tako spodbudila večjo potrošnjo knjig, zato je del prebivalstva to navado ohranil, k nakupnim navadam pa so pozitivno prispevali tudi turistični boni, ki jih je bilo možno do polletja 2022 porabiti tudi za nakup knjig. Po tedanjih izračunih in pregledu javnih prejemkov knjigotržcev iz tega naslova so prebivalci Slovenije za knjige takrat porabili približno desetino razpoložljive vsote, ki so jo prejeli z boni, skupno na ravni med 12 in 15 milijoni evrov. Seveda je šel pomemben del vsote za nabavo učbenikov, uporabnih v naslednji šolski sezoni, ki se je začela dva meseca kasneje, za bone pa je bilo možno (kar ni ravno pozitivno prispevalo k slovenskemu knjižnemu založništvu) kupiti tudi tuje knjige. Vseeno pa je – ocenjeno iz splošne strukture porabe denarja za knjige – nakupu slovenskih knjig pripadla približna polovica te vsote, torej 5 do 7 milijonov evrov, kar je po odštetem knjigarniškem rabatu

(vsota 5 do 7 milijonov evrov je bila namreč porabljena v knjigarnah) zneslo 3 do 4 milijone evrov večjega prihodka založb v tistem letu. Pričevalci znajo povedati, da se je denimo v zadnjih dneh junija pred ljubljanskim Konzorcijem ves čas vila dolga vrsta ljudi, saj so bile knjige pravzaprav edina možnost, kako brez potovanja v drug kraj konkretno potrošiti pripadajoči denar, sam pa lahko potrdim, da je takratna junijska realizacija prodaje knjig naše založbe znesla nekako trikratnik običajnega prometa v tem mesecu v prejšnjih letih. Za mnoge od teh porabnikov bonov je (ponovni) nakup knjig morda pomenil vnovično srečanje s knjigarno po dolgem času, vsaj manjši del takratnih kupcev pa se je vanje gotovo vrnil še kdaj kasneje.

(To je tudi razlog za smiselnost spodbujanja iniciativ, po katerih bi različne starostne skupine ob določeni priložnosti prejele t. i. kulturne bone, ki bi jih lahko porabili za različne kulturne dejavnosti, tudi za nakup knjig, kar ponekod, denimo v Nemčiji, v zadnjem času že izvajajo. Tudi pri nas naj bi to postalo del nacionalnega kulturnega programa, vprašanje pa je, kdaj se bo to začelo udejanjati v praksi.)

Da se je (spet) zmanjšalo število intenzivnejših kupcev in bralcev knjig v slovenščini, pa lahko poleg globalnih trendov potrošnje prostega časa, ki nasploh odvrčajo ljudi od branja daljših – knjižnih – besedil, seveda pripišemo splošnim trendom stagnacije. Ti so po eni strani povezani s staranjem prebivalstva, po drugi pa z vse intenzivnejšim prehajanjem k branju v tujih jezikih, predvsem seveda v angleščini.

Starejši kupujejo manj knjig kot mlajši

Eden od grafov v rezultatih raziskave, ki vse bolj vzbuja pozornost, je število knjig, ki jih kupijo Slovenci glede na to, koliko so stari (glej graf na strani 201). Intuitivno bi človek mislil, da se število kupljenih knjig pri ljudeh, starih več kot petdeset let, začne povečevati. Osnovne eksistencialne izziwe, od bivališča do vzgoje otrok, je večina ljudi do takrat že uredila in tako bi se počasi pri njih morala začeti sproščati finančna sredstva za tisto, kar je v življenju lepo, koristno in prijetno – sem pa gotovo spadajo tudi knjige.

A statistika je neizprosna. Medtem ko v populaciji, stari od 18 do 34 let, odstotek anketirancev, ki so navedli, da kupijo več kot šest knjig letno, presega četrtno, na kar je v zadnjih letih gotovo vplival tudi BookTok, je med starejšimi od petdeset let takih ljudi manj kot deset odstotkov, procentualno torej ravno trikrat manj. Tudi delež tistih, ki so odgovorili, da letno ne kupijo nobene knjige, je največji pri starejših od petdeset let in znaša 54 odstotkov, medtem ko je pri mladih precej nižji – 39 odstotkov.

Seveda to ne pomeni, da za knjižne založnike populacija, starejša od petdeset let, ni (več) pomembna. Ta starostna skupina je še vedno najštevilčnejša in se bo v prihodnosti še povečevala, tako da je število abrahamovcev, ki kupujejo knjige, v absolutnem smislu še vedno zelo pomembno in jih je smiselno spodbujati s svojimi knjižnimi izdajami. Vendar pa lahko iz podatkov v tej preglednici ugotovimo, da v Sloveniji s starostjo prebivalcev interes za nakupovanje knjig precej upada. Kaj to pomeni?

Na kratko to, da za procentualno relativno nizko kupovanje novih knjig v Sloveniji ni nujno vzrok pomanjkanje

denarja, temveč bolj odsotnost interesa za njihovo posedovanje. Da si dokaj velika populacija v zrelih letih v povprečju brez težav privošči tisto, kar si želi, kažejo denimo koncerti, za katere se proda nekaj deset tisoč vstopnic po cenah, ki so večkratnik vsote, za katero je v povprečju prodana knjiga pri nas. Kaj pa to pomeni za knjižni program posameznih založnikov?

Vsak založnik si mora prizadevati za to, da osvežuje in pomlajuje svoje občinstvo, ga pridobiva z vedno novimi knjižnimi naslovi, ki merijo na aktivno (mlajšo) populacijo, in s tem skrbi, da se ne utirijo preveč in da v prihodnost ne stopajo po preveč uhojenih poteh. Če se program založbe stara skupaj z njenimi kupci, se ji bo prej ali slej zgodilo, da bo ostala brez njih.

Nekateri seveda to počnejo lažje kot drugi. Splošni založniki, ki izdajajo knjige za vse starostne skupine, so že v osnovi nagnjeni k temu, da s svojim programom skrbijo tako za najmlajše kot za tiste v zrelih letih. A vse založbe nimajo te programske vizije: mnoge založbe, med njimi tudi naša, so se osredinile na izdajanje knjig za odrasle, kar pa ob morebiti manj primerno izbranih knjigah lahko pripelje do tega, da začnejo izgubljati stik z mlado in aktivno populacijo, s tem pa postopoma tudi svoje prihodke.

Upadanje zanimanja za knjigo med populacijo, starejšo od petdeset let, tako predstavlja prihodnji izziv tako za založnike kot tudi za druge deležnike na področju knjige, nasploh pa spodbuja, da natančneje premislimo o razlogih, zakaj Slovenci ne kupujemo več knjig tudi v obdobju, ko imamo vsaj statistično več denarja zanje.

Velika (jezikovna) preobrazba

Bilo je spomladi leta 2024 v knjigarni Foyles, v času londonskega knjižnega sejma, kjer sem, kot zmeraj, kadar pridem v angleško prestolnico, pregledoval knjižne novitete z različnih, predvsem neleposlovnih področij. Ravno sem se zadrževal na poslovnem oddelku, ko je tja prikorakal direktor ene od večjih slovenskih založb, ki vodi tudi nekaj knjigarn. Spogledala sva se, se nasmehnila in pozdravila, saj je bilo po eni strani naključje, da sva se srečala v knjigarni, po drugi pa tudi ne, saj je nekako logično, kam popoldan, ko se sestanki na sejmu končajo, vodijo poti zainteresiranega založnika v svetovni knjigarniški Meki. Brez vpludnostnega uvoda je beseda takoj nanesla na stanje njihove založbe, prodajo knjig v knjigarnah in podobno. Njegove ugotovitve so bile nedvoumne.

»Pred petimi leti smo v knjigarnah prodali približno desetino tujih, predvsem seveda angleških knjig, zdaj se je to število dvignilo že na skoraj trideset odstotkov. Saj promet in razlika v ceni, ki jo ustvarjamo s takšno prodajo, še gre, vendar kaj to dolgoročno pomeni za osnovni posel? Bomo čez pet let v knjigarnah prodajali polovico tujih knjig? Kako bo to vplivalo na izdajanje knjig v slovenščini?«

Poudariti gre, da velja ta direktor za tipičnega ekona, je torej nekdo, ki založništvo in svoje odločitve presoja skoraj izključno po ekonomskih kriterijih, s kulturno in umetniško vrednostjo knjig ter njihovim pomenom za jezik in narod pa se ne ukvarja kaj dosti. Kaj to pomeni? V praksi to, da celo nekdo, ki knjige in njihovo prodajanje presoja pretežno skozi denar, v prihodnosti vidi težave v zvezi z izdajanjem in prodajanjem slovenskih knjig.

Nedavno je izšla nova knjiga priljubljenega pisca in misleca Yuvala Noaha Hararija *Nexus*, v kateri je zapisal drzno tezo, da je vzpon umetne inteligence (UI) primerljiv z izumom tiska. Zato zagovarja zadržano rabo teh orodij, da ne bodo imela prevelikega vpliva na našo prihodnost. S tem se lahko strinjate ali pa tudi ne, vsekakor pa je treba priznati, da se bo večina vpliva UI v prihodnosti nanašala na dodatno uporabo angleščine pri vsakodnevnem življenju, saj bodo modeli UI vedno najboljše delovali v angleščini.

Kaj to pomeni v praksi? Če primerjalno pogledamo strukturo kupljenih knjig v angleščini leta 2019 in leta 2024, ne glede na starost kupcev (glej graf na strani 203), vidimo, da se je odstotek tistih, ki večino knjig kupijo, v angleščini, strmo povečal (kupljenih knjig v angleščini naj bi bilo že blizu 15 odstotkov). Leta 2019 je bilo takih kupcev 8 odstotkov, leta 2024 pa že 11 odstotkov; razlika relativno ni videti velika – tri odstotke, absolutna rast pa je veliko bolj skrb vzbujajoča, saj znaša skoraj 40 odstotkov.

Slovenci smo bili vedno na jezikovnem prepihu, znanje tujih jezikov nam je odpiralo pot v svet. To je tudi značilnost drugih manjših jezikovnih narodov, denimo Skandinavcev. Vendar pa pritisk angleščine tako skozi digitalne platforme, kot zdaj tudi z orodji UI, lahko v temelju preobrazi pogled na prihodnjo uporabnost angleščine in jo dodatno intenzivira. K temu lahko dodatno negativno utež prinese upadanje znanja šolajočih, ki ga potrjujejo tako mednarodne raziskave kot praktične izkušnje. Rezultati raziskave PISA in drugih podobnih so za slovensko šolo iz leta v leto slabši, to pa pomeni, da ne gre za kratkotrajen odmik od slovenščine, temveč za dolgoročnejši trend z nepredvidljivimi posledicami za slovensko knjižno založništvo.

Vprašljiva višina prihodnjih javnih sredstev za produkcijo knjig

Miha Kovač je v svoji knjigi *Od palačinke do katedrale* (Beletrina, 2013) zapisal trditev, da slovenski založniki niso pripravljene sodelovati drug z drugim niti na nekem nizkem skupnem imenovalcu, četudi bi imeli od tega korist vsi. To je po svoje razumljivo: poslovni model tako rekoč vsakega od slovenskih knjižnih založnikov je samosvoj in samonikel, in kar bi ustrezalo določenim založnikom, najbrž ne bi imelo povsem pozitivnih učinkov pri vseh drugih.

Seveda obstajajo določena objektivna splošna knjižna področja, od katerih imajo korist vsi izdajatelji slovenskih knjig. Eno od teh je splošno davčno področje: ko se je pred leti zmanjšal davek na dodano vrednost na knjige, so učinke občutili prav vsi založniki.

Ko so denimo uveljavili turistične bone, ki jih je bilo možno zamenjati za knjigo, že ni bilo več tako. Sicer so lahko denimo zainteresirani v posamezni knjigarni kupili katero koli knjigo, seveda pa je vprašanje, katere knjige so v njej sploh imeli na voljo. Podobnih asimetričnih vprašanj je na področju založništva zelo veliko, lahko bi celo zapisali, da so – razen splošnega davka – taka vsa druga področja v zvezi s knjigo.

Zato je bilo precej presenetljivo, ko smo konec aprila 2024 tik pred prvomajskimi prazniki dobili skupno javno pobudo dobršnega dela slovenskih knjižnih založnikov, ki izdajajo tudi subvencionirani knjižni program. Pobuda se je nanašala na rezultate programskega razpisa, ki so jih (tudi) ti založniki dobili kak mesec prej in pri katerem so nekateri od njih (ne pa vsi) dobili manj sredstev. Ker je šlo za

štiriletni programski knjižni razpis, ki bo v veljavi od leta 2024 do leta 2027, in ker je šlo za začetek obdobja, ki je sledil odmevnima slovenskima knjižnima predstavitevama v Frankfurtu oktobra 2023 in Bologni marca 2024, so bili v slovenskem založništvu prepričani, da se bo javna kulturna politika na področju knjige v naslednjem štiriletnem obdobju spet osredinila na domači knjižni prostor. Nelagodje po objavi razpisnih rezultatov je bilo takšno, da je prišlo do spontanega zagona iniciative, ki je pripeljala do javne pobude, s katero je velika večina programsko financiranih slovenskih knjižnih založnikov (še posebej, če govorimo o številu zaposlenih, ki delajo pri teh založbah, ali pri prometu, ki ga ustvarjajo s knjigami) apelirala za ponovno evalvacijo dodeljenih sredstev in njihovo morebitno povečanje.

Poleg pomembnih elementov, na katere so založniki opozorili v tej pobudi (bil sem eden od podpisnikov, vendar bom o njej vseeno pisal v tretji osebi), kot je denimo ta, da za razliko od drugih dejavnosti, ki izvajajo kulturni program v javnem interesu, že od začetka programskega financiranja knjig leta 2003 nimajo pokritih stroškov dela za to izvedbo, tudi financiranje splošnih stroškov delovanja založb je pokrito zgolj v manjši meri, tako da so zelo diskriminirani, kar ima mnoge negativne posledice, so podali tudi nekaj predlogov za boljšo prihodnost slovenske knjige v javnem interesu z željo, da bi do pogovora o njihovem izvajanju prišlo v letu 2024. Ne glede na to, da so pobudo poslali na vse pristojne institucije, v katerih se kroji slovenska kulturna politika v povezavi s knjigo, nanjo niso dobili nobenega odgovora.

To ni ravno spodbudno: če najstarejši, največji in najvplivnejši deležniki z nekega kulturnega polja, konkretno

knjižnega založništva, najdejo skupni imenovalec in z argumentirano ter v različnih medijih objavljeno javno pobudo nagovorijo javne institucije, ki imajo njihovo dejavnost pod svojim okriljem, te pa se nanjo formalno ne odzovejo, potem smo za prihodnost te dejavnosti ter za javni interes zanj lahko resnično zaskrbljeni.

Koliko je vredno slovensko založništvo?

Knjige kot ekonomska podjetniška dejavnost v Sloveniji

Eno od zimzelenih vprašanj slovenskega knjižnega založništva v 21. stoletju je, kolikšen je letni obseg prometa s knjigami na Slovenskem. Pred letom 1990, še v socialističnih časih, je bilo glede tega manj dilem: podatke o obsegu založniške panoge so, kot se lahko poučimo v tedanjih knjigah Martina Žnideršiča (*Knjiga in založništvo*, DZS, 1977, in *Knjiga in trg*, DZS, 1982), zbirali (tudi) centralno in so jih lažje obdelovali in preverjali, kar pomeni, da so lahko lažje spremljali trende v zvezi s knjigami nasploh in s posameznimi zvrstmi posebej.

Ko je (že ob koncu osemdesetih) na eni strani prišlo do vznika zasebne iniciative na področju knjig, na drugi pa do postopne privatizacije obstoječih založb (kar je pri nekaterih pripeljalo do njihovega kasnejšega usihanja in tudi zaprtja), pa se je spremljanje te statistike začelo močno zapletati. Ni bilo namreč več neodvisnega središča, kamor bi se stekli ti podatki, obenem pa so (zdaj) zasebne založbe začele omejevati informacije v zvezi z njimi. Seveda so še vedno obstajale in še obstajajo javne evidence v zvezi s

poslovanjem vsakega od (malce večjih) pravnih subjektov (od podjetij do zavodov), vendar ni nujno, da se posamezni subjekt ukvarja samo z izdajanjem knjig. Ta odstopanja pri končnem prometu knjižne panoge lahko povzročajo tudi precejšnja napaka v višini desetih odstotkov in več.

Zato so se pri oceni prometa s knjigami uporabljale (in se uporabljajo) različne metode, od neposredne komunikacije s šefi založb in osebnega preverjanja, približno kolikšen del prometa predstavlja promet s knjigami, do (zgolj) upoštevanja prometa tistih podjetij, ki imajo izdajanje knjig zapisano kot svojo osnovno dejavnost. Vse te poti do končne številke pa imajo v sebi napako. Po eni strani ne upoštevajo vseh subjektov na področju knjige, od različnih izobraževalnih institucij prek zavodov, društev in drugih subjektov, ki tudi izdajajo knjige, po drugi pa imajo različna podjetja, ki so tudi založbe, drugo osnovno dejavnost. Tudi subjekti, ki jim je izdajanje knjig osnovna dejavnost, se lahko ukvarjajo še s povsem drugimi dejavnostmi ali pa podobnimi – denimo knjigotrštvom, vendar v tem primeru, če prodajajo tudi knjige drugih založb, hitro pride tudi do podvajanj. Četudi bi ves čas uporabljali enak zajemalnik podatkov, bi napake ostajale, včasih pa bi se tudi povečale. Prihaja namreč tudi do sprememb dejavnosti podjetij (nekaj tega se je zgodilo v letu 2022, ko je ustrezna dejavnost podjetja omogočala vnovčevanja turističnih/knjižnih bonov): založba, v okviru katere je izšla ta knjiga, je recimo leta 2023 zamenjala osnovno dejavnost (ta je zdaj izdajanje knjig), vendar ustvarja znatne prihodke tudi z drugimi dejavnostmi. Če statistika torej zajame celoten promet tega podjetja v kategorijo knjižnega založništva, s tem naredi tako veliko napako, da bi z glavo zmajeval vsak študirani statistik.

Obseg prometa s knjigami je torej zimzeleno vprašanje, ki najbrž ne bo nikoli več dobilo natančnega odgovora, tudi v tej raziskavi ne (več je o tem že napisal Miha Kovač, sam pa svoj izračun obsega prometa predstavljam na koncu poglavja). Do zdaj pa nisem slišal, da bi si kdo v slovenskem založništvu zastavil drugačno, a za prihodnost panoge nič manj pomembno vprašanje: Kolikšna je tržna vrednost slovenskega založništva in morda tudi posameznih založb?

Seveda spremna besedila ob najnovejši raziskavi *Knjiga in bralec VII* niso namenjena temu, da bi se bralci podrobneje seznanjali z metodami za ocenjevanje vrednosti podjetij in neke panoge nasploh. Vendar pa to ne pomeni, da tovrstno vrednotenje ni pomembno. Zakaj torej je pomembno?

Najsplošnejši odgovor je, da če ima panoga ali pa podjetja v njej določljivo, stabilno in solidno tržno ceno, to pomeni, da je veliko možnosti, da bo panoga (ali podjetja v njej) poslovno zanimiva in s tem vzdržna tudi v prihodnosti. Osnovni parameter za določanje ekonomske vrednosti je dobiček, ki ga ustvarja podjetje (ali panoga), in pa vrednost sredstev, vloženih vanj, seveda ob možnosti njihove ekonomske eksploatacije in tržnega prenašanja/preprodaje iz enega subjekta na drugega.

Preden nadaljujemo s slovenskim knjižnim založništvom, si za ilustracijo pogledjmo primer hrvaške verige knjigarn Hoču knjigu.

Primer Hoču knjigu na Hrvaškem

Konec septembra 2024 je imel na rednem letnem kongresu Društva slovenskih založnikov predavanje tudi Matija Fojs,

zelo zanimiv gost, direktor in solastnik hrvaškega podjetja Hoču knjigu, ki ima po sedmih letih od začetka poslovanja leta 2017 na Hrvaškem že dvanajst knjigarn (skupaj s spletno) v sedmih hrvaških mestih. Kot je pred nekaj leti, kmalu po koncu pandemije, povedal Matija Fojs, je bil njihov glavni »adut«, torej tisto, kar jih ločuje od konkurence pri njihovem knjigotrškem pozicioniranju, to, da so bili edina veriga knjigarn, ki ni hkrati tudi založnik. Že to jim je dajalo veliko prednost, saj njihov prodajni asortiman ni temeljil na lastnih založniških načrtih, temveč na zahtevah kupcev. Fojs se je zavedal, da bi v trenutku, ko bi imel poleg knjigarne tudi založbo, svoje knjižne izdaje začel podzavestno potiskati pred druge, čeprav bi naslovi drugih založb morda prinesli več dobička. Starš bo vedno dal prednost svojemu otroku, tako pač je, je prostodušno priznal v svojem predavanju. Ko so ga vprašali, kaj je bil razlog, da se je leta 2017, po propadu knjigarniške verige Algoritam, lotil odpiranja lastne knjigarne, je iskreno priznal, da je v knjigah poleg tega, da je rad bral, videl tudi denar. Denar v knjigah?

Občinstvo slovenskih založnikov se je presenečeno zahahljalo, saj sta ta dva pojma pri izdajanju slovenskih knjig le redko zelo očitno združljiva. Na Hrvaškem je očitno drugače. Hoču knjigu, ki ima svoje knjigarne bolj ali manj samo v trgovskih centrih (samo ena – v Varaždinu – je v središču mesta), je v lanskem letu s približno osemdesetimi zaposlenimi ustvarila skoraj deset milijonov evrov prometa in nekaj manj kot dva milijona evrov dobička ter s tem že prišla do točke, ko bi bila tržno zanimiva za morebitno prodajo. Za to izpolnjuje vse pogoje: dobre najemne lokacije v trgovskih centrih z ustreznimi pogodbami v vseh ključnih hrvaških mestih razen Dubrovnika in (za zdaj) stabilno poslovanje,

ki ni neposredno odvisno od vodstva samega, kar je običajno ključni problem pri prodaji tovrstnih podjetij, in ki ga ne ogroža relativno slaba hrvaška bralna kultura, saj knjižnični sistem ni tako dobro razvit kot slovenski, zato morajo tisti, ki si želijo knjižnih novitet, ponje zaviti v knjigarno.

Kakšna bi bila primerna cena? Pri takih dejavnostih ocena vrednosti podjetja znaša nekako tri- ali štirikratnik vrednosti dobička, kar pomeni, da bi podjetje lahko imeli tržno ceno na nivoju sedem milijonov evrov. Ni slabo za trojico lastnikov, ki je pred sedmimi leti ves projekt sfinancirala z lastnimi relativno skromnimi finančnimi sredstvi, obenem pa dokaz, da je ukvarjanje s knjigami na sosednjem Hrvaškem lahko tudi propulzivna podjetniška dejavnost.

Kako pa je s tem v Sloveniji?

Nazaj k tržni vrednosti slovenskega založništva

Če pogledamo bližnjo in malo manj bližnjo preteklost slovenskega knjižnega založništva, lahko hitro ugotovimo, da je bilo na ravni prenosa in prodaje založniških podjetij le malo (opaznejših) transakcij. Naštejmo jih nekaj.

Že pred kar nekaj časa je predvsem učbeniško založniško podjetje Rokus (klasičnih knjig skoraj ne izdajajo več) dobilo novega – tujega – lastnika, ki je zdaj, po javnih evidencah v stoo odstotni lasti podjetja Rokus Klett. Prav tako na učbeniškem področju se je pred nekaj leti z zatonom založbe Modrijan odcepil/odprodal njegov učbeniški del, ki je zdaj pod imenom Modrijan izobraževanje tudi v izključni lasti podjetja Rokus Klett. Relativno nedavno pa je spletno knjigarno in založbo Cangura prevzelo tiskarsko podjetje,

ki zdaj upravlja z njo. Morda se je zgodilo še kaj, denimo mehki prevzem kake manjše založbe, za katero zdaj skrbi njen nekdanji distributer, vendar gre verjetno v tem primeru za prevzeme brez večje denarne transakcije.

Nedavno se je na enem od slovenskih poslovnih portalov pojavila informacija, da je na prodaj ena od (manjših) slovenskih založb z že kar dolgo tradicijo. Nastala je konec osemdesetih let prejšnjega stoletja na Gorenjskem, kar pomeni, da ima za seboj približno 35-letno obdobje delovanja. Ker takih založb ni veliko, lahko predvidevamo, da tisti, ki vsaj malo poznajo knjižno panogo, vedo, za katero založbo gre.

Kot razlog za prodajo je navedena predvidena upokojitev lastnika. Izhodiščna vrednost podjetja je bila ocenjena na 150.000 evrov ali – ekvivalentno – sedanjo vrednost majhne garsonjere v Ljubljani. Ne glede na to, da bo morda kdo porekel, da založba, ki je na prodaj, ni reprezentativen primer slovenskega založništva, lahko ugotovimo, da več kot tridesetletna podjetniška prizadevanja na založniškem področju večinoma ne prinesejo kake velike finančne zadovoljitve – najbrž je ta veliko večja v večini drugih gospodarskih panog.

Zelo podobno je tudi pri večini drugih manjših založb in podjetij na področju knjige, nastalih v zadnjih petnajstih letih. Zanje bolj ali manj velja, da je njihovo delovanje odvisno od neposrednih vodij/lastnikov založbe in njihove programske in poslovne vizije, njihova tržna vrednost pa je zato majhna; vprašanje je, ali jih je sploh mogoče prodati. Je pa nekaj založb v tem času že izpeljalo prehod v naslednjo (družinsko) generacijo.

Zaključek

Kaj prej napisano pomeni pod črto? Ugotovitve v zvezi s slovenskim knjižnim založništvom v obdobju od leta 2019 do leta 2024 so lahko naslednje:

1. Tudi v zadnji petletki je bilo slovensko knjižno založništvo panoga v stagnaciji, ki so jo za nekaj časa stresli disruptivna moč pandemije in v prvi fazi njene neposredne posledice na življenje ljudi, v drugi pa tudi (pozitivni) ukrepi, ki so ljudem omogočili kupovanje knjig z boni, ki so bili namenjeni za okrevanje gospodarstva. Tudi zato se za nekatere rezultate ankete zdi, kot da bi jih kdo pretresel, saj je (post)pandemični čas na prebivalstvo vplival asimetrično.
2. Pandemija ni vplivala enako na vse subjekte v založništvu: eni so se, spodbujeni z novimi priložnostmi, okrepili, drugi pa so v teh razmerah zastali, zato se postavlja vprašanje, kako bodo delovali v prihodnosti.
3. Pomemben del založniškega delovanja pri izdajanju kakovostnih leposlovnih in neleposlovnih naslovov predstavljajo javna sredstva, ki so namenjena zanje. Kot je pokazalo leto 2024, ta stagnirajo, ne glede na javne proteste in pobude, tako da je vprašljiva tudi optimistična prihodnost na tem segmentu izdajanja knjig. Podobno kaže tudi splošno stanje bralne pismenosti mladih Slovencev, ki je na vse nižji ravni, kljub posameznim apelom pa ne pride do kakšne resnejše spremembe obstoječe paradigme.
4. V Sloveniji se nadaljuje usmerjenost k branju v tujih jezikih, kar bo v prihodnosti vse pomembneje vplivalo na izdajanje in prodajanje knjig v slovenščini. Prav tako je

interes za kupovanje knjig pri populaciji, starejši od petdeset let, vse manjši, kar pomeni, da prihajamo v svojevrstne škarje: mlajša populacija se nagiba k branju v angleščini, torej tudi kupovanju knjig v tem jeziku, starejši pa se odvrtaajo od nakupovanja (slovenskih) knjig nasploh.

5. Knjige vse bolj postajajo dobrina v javni domeni, kar kaže tudi primer naše največje založbe, ki je zdaj pristala v državni lasti ter s septembrom 2024 integrirala založništvo in knjigotrštvo znotraj istega podjetja. Podjetniška pobuda znotraj založništva je bila v zadnjem desetletju majhna (nastalo je le nekaj novih, zelo majhnih založb), vse manjša možnost, da se podjetniško dejavnost sčasoma tržno realizira (torej da se proda založbo itn.), pa bo v to dejavnost v prihodnje le težko privabila nove sposobne kadre.

Je torej sploh kaj, kar ohranja vero v slovensko knjižno založništvo?

Seveda je: kaka dobra novoizdana knjiga, za katero je avtor tega besedila, tako kot je nekoč rekel češki pisatelj Milan Kundera (1929–2023), pripravljen hoditi šest kilometrov v eno smer.

Take knjige še vedno obstajajo, moje noge pa so še vedno dovolj čvrste.

Priloga

Skupni promet slovenskih založb leta 2023

V preglednicah na naslednjih straneh je seštet *ocenjeni skupni promet* slovenskih knjižnih založb najprej na zasebnem trgu, *torej prodaja fizičnim kupcem v letu 2023*, s tem, da je pri založbah, ki v lastnih knjigarnah prodajajo knjige svoje založbe, upoštevan celoten promet (torej prihodek založbe kot izdajatelja knjige ter tudi knjigarniški rabat, ki ga mora tovrstni založnik vsaj interno obračunati pri taki prodaji). Pri oceni sem izhajal iz javno objavljenih podatkov založb in njihovega letnega prometa 2023, ocenjenega dela njihovega prihodka, ki zadeva prihodek od knjig, od katerega sem odštel njihov ocenjeni prihodek v knjižnicah in njihove prihodke iz subvencij ter drugih virov. Da so tržna razmerja med posameznimi segmenti knjižnega založništva kar se da razvidna, sem založbe in njihove prihodke razdelil v nekaj različnih sklopov. V nadaljevanju je dodan še promet na javnem trgu (knjižnice), promet z učbeniki in prihodki dejavnosti iz subvencij in drugih virov:

Knjižni promet založb s slovenskimi knjigami *na zasebnem trgu* v letu 2023:

1. Splošni založniki

- Celjska Mohorjeva družba
- Družina
- Mladinska knjiga s Cankarjevo založbo
- Sanje
- Učila International

Skupni promet s knjigami (brez preostalih dejavnosti):
20 milijonov evrov

2. Založbe pretežno splošnih knjig

- Ara
- Buch
- Buča
- Chiara
- Didakta
- Forum
- ICO
- Jutro
- Kmečki glas
- Narava
- Ognjišče
- Planinska zveza Slovenije
- Primus
- Salve
- Sidarta
- Tehniška založba Slovenije
- Totaliteta
- UMco
- VigeVageKnjige

Skupni promet s knjigami (brez preostalih dejavnosti):
5 milijonov evrov

3. Izdajatelji pretežno otroških knjig

- Epistola
- Grahovac
- Grlica
- Karantanija
- Malinc
- Miš
- Morfem
- Singa
- Sodobnost International
- Zala

Skupni promet s knjigami (brez preostalih dejavnosti):

4 milijone evrov

4. Založbe, ki izdajajo leposlovje in žanrske knjige

- Beletrina
- Goga
- KMŠ
- KUD Police Dubove
- Litera
- LUD Literatura
- Lynx
- Pivec
- Škuc

Skupni promet s knjigami (brez preostalih dejavnosti):

3 milijone evrov

5. Humanistične založbe

- Analecta
- Krtina
- KUD Logos
- Slovenska matica
- Sophia
- Studia humanitatis
- Založba /*cf

Skupni promet s knjigami (brez preostalih dejavnosti):
0,5 milijona evrov

6. Založniki poslovne in priročniške literature

- Forum media
- Lexpera
- Pasadena
- Uradni list
- Verlag Dashöfer

Skupni promet s knjigami (brez preostalih dejavnosti):
1,5 milijona evrov

7. Drugo

- Manjši založniki in samozaložniki (približno 2500 knjižnih naslovov)

Skupni promet s knjigami (zasebna prodaja):
2 milijona evrov

Skupni seštevek knjižnega prometa slovenskih založb na zasebnem trgu v letu 2023:	
1. Splošni založniki	20 milijonov evrov
2. Založbe pretežno splošnih knjig	5 milijonov evrov
3. Izdajatelji pretežno otroških knjig	4 milijone evrov
4. Založbe, ki izdajajo leposlovje in žanrske knjige	3 milijone evrov
5. Humanistične založbe	0,5 milijona evrov
6. Založniki poslovne in priročniške literature	1,5 milijona evrov
7. Manjši založniki in samozaložniki	2 milijona evrov
Skupni promet s knjigami (brez preostalih dejavnosti): 36 milijonov evrov	

Skupni promet s slovenskimi knjigami v Sloveniji	
Promet s knjigami na zasebnem trgu:	36 milijonov evrov
Promet v knjižnicah	7 milijonov evrov
Promet z učbeniki (tudi v e-obliki)	18 milijonov evrov
Skupni promet s knjigami (brez preostalih dejavnosti): 61 milijonov evrov	
Subvencije, druge knjižne iniciative	6 milijonov evrov
Skupni obseg knjižne dejavnosti: 67 milijonov evrov	

PRILOGA

UGOTOVITVE AGENCIJE VALICON IN GRAFIČNI PRIKAZI RAZISKAVE BRANJA IN KUPOVANJA KNJIG

Uvodna opomba

Branje in kupovanje knjig je t. i. socialno zaželeno dejanje, za katera v raziskavah velja, da so odgovori anketirancev vedno nekoliko bolj pozitivni, kot v resnici so. Natančna razsežnost tovrstnega odgovarjanja ni znana, ocenjuje pa se, da je pretiravanje pri pozitivnih odgovorih nekje do 20 % (na primer, če 50 % ljudi trdi, da bere knjige, je bolj verjetno pravi rezultat 40 %). To je treba upoštevati pri branju in interpretaciji podatkov in ugotovitev raziskave. Ker je šlo za po večini spletno samoanketiranje, je ta učinek nižji, kot bi bil, če bi bilo anketiranje izvedeno s pomočjo anketarjev.

Ugotovitve agencije Valicon v zvezi z raziskavo

Izbrane številke

Izbrani indikatorji branja in izposoje	2014	2019	2024
Bere knjige vsak dan	12 %	9 %	10 %
Letno prebere 20 knjig ali več*	16 %	11 %	9%
Povprečno število prebranih knjig letno*	11	10	8
Obiščejo knjižnico vsaj enkrat mesečno	41 %	38 %	35 %
Berejo knjige tudi v tujih jezikih	32 %	35 %	39 %
Berejo tudi e-knjige**	18 %	18 %	22 %
Se ne označujejo za bralce knjig	32 %	33 %	21 %

* V slovenščini, brez študijske literature, lastna ocena anketiranca.

**V raziskavi 2024 vključene tudi zvočne knjige.

Izbrani indikatorji posedovanja in kupovanja	2014	2019	2024
Obiščejo knjigarno vsaj enkrat mesečno	24 %	22 %	20 %
Cena tiskane knjige, pri kateri se izbrano knjigo kupi brez večjega razmisleka	12 €	14 €	17€
Kupili več kot 10 knjig v zadnjem letu	5 %	5 %	6 %
Povprečno število kupljenih knjig v zadnjem letu	5	5	5
Kupili vsaj eno e-knjigo v zadnjem letu	4 %	4 %	6 %
Ne poseduje niti ene tiskane knjige	3 %	3 %	3 %
Poseduje 50 elektronskih knjig ali več	4 %	4 %	4 %

Branje knjig

Branje knjig na splošno

- **Približno štiri petine anketirancev v populaciji od 18 do 75 let se predstavljajo za bralce knjig (79 %):**
 - več kot polovica (60 %) jih trdi, da so brali knjigo v zadnjem mesecu;
 - dodatnih 7 % jih navaja, da so brali knjigo v zadnjih treh mesecih;
 - še dodatnih 13 % pa, da berejo knjige, čeprav niso brali knjige v zadnjih treh mesecih.
- **Med vsemi anketiranci jih skoraj četrtina (22 %) navaja, da berejo (tudi) elektronske oziroma poslušajo zvočne knjige.** Najvišji je ta delež v starostni skupini od 18 do 24 let (38 %).
- Bralci so ocenili, da sta bila v njihovem življenju najbolj pomembna dejavnika, ki sta vplivala na to, da so danes bralci, dva, in sicer:
 - družina: starši, sorodniki, domače okolje (45 %);
 - šola: šola, obšolske dejavnosti, fakulteta (27 %).
- Dobra polovica (51 %) »bralcev« bere knjige samo v slovenščini (41 % vseh anketirancev). Med tujimi jeziki izrazito prevladuje angleščina (40 %). **Branje v tujem jeziku je izrazito bolj prisotno med najmlajšo skupino (18–24 let) in pada z naraščanjem starosti.** Med najmlajšimi je 80 % takih, ki berejo (tudi) v tujih jezikih, medtem ko je med starimi nad 50 let takih »le še« 37 %. **Najmlajši se za branje v tujih jezikih nadpovprečno odločijo zaradi večje izbire in slabe kvalitete prevodov.**

Branje knjig v številkah

- **Približno vsak deseti anketiranec (10 %) v starosti od 18 do 75 let bere knjige vsak dan.** Ta delež narašča približno premo sorazmerno s starostjo, od 7 % pri najmlajši skupini (18–24 let) do 15 % pri najstarejši skupini (50+).
- Slaba polovica anketirancev (49 %) bere knjige od nekajkrat mesečno do nekajkrat tedensko.
- Če bi se odločili, da so »pravi« bralci le tisti, ki berejo knjige večkrat na teden (ali celo vsak dan), potem je v Sloveniji v populaciji od 18 do 75 let **bralcev knjig dobra četrtina (28 %).**
- **Povprečno število prebranih knjig v slovenščini, brez študijske literature, znaša v enem letu po oceni anketirancev 8 knjig, torej manj kot ena knjiga na mesec (7,6).** Povprečje narašča s starostjo, od 6 knjig pri mlajših, do 10 pri najstarejših.

Zvrsti in informacije o vsebini

- Med knjigami, po katerih anketiranci najraje posegajo, se najpogosteje pojavlja leposlovje za odrasle (46 %). Leposlovje je nekoliko bolj priljubljeno pri najmlajših (18–24 let) in v najstarejši starostni skupini (50+).
- Sledijo priročniki (19 %) in stvarna literatura (12 %).
- **Informacije o knjigah dobijo bralci najpogosteje v knjižnici, pri »pomembnih drugih« (prijatelji, sodelavci, znanci, sorodniki) ter na spletu – skoraj 90 % jih pogosto ali včasih dobi informacije o knjigah iz navedenih virov.**

Branje leposlovja

- **Dobra desetina (16 %) anketirancev je v času anketiranja brala leposlovno knjigo** (med mlajšimi 21 %, med najstarejšimi 20 %), dodatna slaba petina odgovarja, da se je to primerilo v zadnjem tednu (6 %) ali mesecu (11 %), četrtnina pa, da je bilo to pred več kot enim mesecem (11 %) ali pred več kot pol leta (15 %).
- **Slaba polovica (48 %) vseh, ki berejo leposlovje kot vir knjige navaja knjižnico** (višji je ta delež med najmlajšimi), slaba petina (18 %) pa, da so si jo izposodili pri prijatelju, znancu ali sorodniku.
- **Daleč najbolj priljubljeni med leposlovjem so prevedeni romani (57 %)**. Slovenski romani so na drugem mestu s 26 %. Ta delež je nekoliko višji med najmlajšimi bralci (37 %).
- **Najbolj priljubljeni romani so detektivke in kriminalke (43 %), ljubezenski romani (39 %) ter zgodovinski romani (32 %)**. Klasični roman navaja slaba tretjina bralcev leposlovja (30 %), fantazijski ali znanstvenofantastični roman pa dobra desetina (12 %). Pri tem je nujna opomba, da je bila interpretacija o zvrsti in oznaki zvrsti romana v celoti prepuščena anketirancem.
- Najvišji delež po starosti znotraj posamezne zvrsti:
 - kriminalke in detektivke: 35–49 let (49 %)
 - ljubezenski: 25–34 let (50 %)
 - zgodovinski: 50+ let (37 %)
 - klasični roman oz. sodobno leposlovje: 50+ let (34 %)
 - fantazijski ali znanstvenofantastični: 25–34 let (25 %)
- **Najbolj pomemben kriterij pri izbiri je priporočilo »pomembnih drugih«**, torej prijateljev in znancev – te kot zelo pomemben kriterij izbire navaja skoraj 26 % vseh

bralcev leposlovja, dodatnih 52 % pa kot še vedno pomemben kriterij izbire. **Sledi opis vsebine in/ali avtorja na platnici** (20 % zelo pomembno, 48 % pomembno). Še trije kriteriji so relativno pomembni, dobre knjižne ocene ali nagrade (12 % / 37%) uveljavljenost ali poznavanje avtorja (10 % / 41 %) ter poznavanje kakovosti prevajalca (9 % / 35 %).

Segmentacija bralcev

- Anketirance smo razvrstili v štiri segmente glede na to, **kako pogosto berejo knjige in koliko knjig v slovenščini, ki niso vezane na delo ali študij, so prebrali v zadnjih 12 mesecih**. Na ta način smo dobili štiri segmente bralcev:
 - **redni bralci (13 %)**: berejo vsaj enkrat do trikrat mesečno in so prebrali več kot deset knjig v slovenščini v zadnjih 12 mesecih, ki niso vezane na delo ali študij;
 - **pogosti bralci (33 %)**: berejo vsaj enkrat do trikrat mesečno, a so prebrali največ do deset knjig v slovenščini v zadnjih 12 mesecih, ki niso vezane na delo ali študij;
 - **občasni bralci (12 %)**: berejo redkeje kot vsaj enkrat mesečno in so prebrali do deset knjig v slovenščini v zadnjih 12 mesecih, ki niso vezane na delo ali študij;
 - **nebralci (42 %)**: ne sodijo v nobenega od zgornjih treh segmentov (torej so lahko na primer zatrdili, da berejo knjige vsaj enkrat do trikrat mesečno, a niso prebrali v zadnjih 12 mesecih nobene knjige v slovenščini, ki ne bi bila vezana na delo ali študij).

Branje in otroci

- Med tistimi, ki imajo otroke, jih slaba petina (17 %) otrokom bere na glas vsak dan, še dodatna petina (20 %) pa večkrat na teden.
- Najpogostejši vir knjig za otroke so šolske in splošne knjižnice (70 % in 55 %), slaba polovica (49 %) staršev pa navaja (tudi) domačo knjižno zbirko, medtem ko jih približno tretjina (32 %) knjige kupuje sproti.

Razlogi za zavračanje branja knjig

- Pričakovano je najpogostejši odgovor na vprašanje, zakaj ne berejo knjig (vprašana je bila dobra petina anketirancev, ki se ne predstavljajo kot bralci), pomanjkanje časa (45 %), na drugem mestu pa se z 20 % navedb nahaja pomanjkanje volje oziroma interesa.
- Med najmlajšimi (18–24 let) se kot razlog, zakaj ne berejo knjig, nadpovprečno pogosto pojavljata ukvarjanje z drugimi aktivnostmi (tudi gledanje TV) ter študij.
- Pri starejših od 50 let se značilno bolj pogosto pojavi »slab vid/zdravstvene težave« (12 %).

Obiskovanje knjižnic

- **Skoraj vsak drugi anketiranec se nahaja v knjižnici vsaj vsake tri mesece.** Tedensko obiše knjižnico 5 %, vsake 14 dni pa 14 % anketirancev. Dobra četrtina (27 %) obiše knjižnico od enkrat na mesec do enkrat na vsake tri mesece.
- Najpogosteje v knjižnice zahajajo najstarejši (50+ let) – **slaba petina (37 %) je v knjižnici vsaj enkrat na mesec.** Med najmlajšimi pa je 8 % takih, ki knjižnice obiskujejo tedensko.
- Gledano v celoti je takšnih, ki berejo in ne hodijo v knjižnice, le 10 % – velika večina bralcev torej tudi obiskuje knjižnice. Slaba desetina (9 %) pa je takšnih, ki sicer ne berejo, a hodijo v knjižnico.
- Najpogosteje se izposojata leposlovje za odrasle (28 %) in žanrska literatura (24 %). Pri leposlovju najbolj izstopajo najmlajši (46 %). Sledijo priročniki, strokovna literatura ter knjige za otroke in mladino – pri slednji izrazito izstopajo anketiranci iz starostne skupine 35–49 let.

Kupovanje in posedovanje knjig

Kupovanje knjig

- **Dobra polovica anketirancev (53 %) odgovarja, da kupujejo (tiskane ali elektronske) knjige.** Najvišji je ta delež v starostni skupini od 25 do 34 let (66 %).
- Večina knjige kupuje zase (62 %). Kot glavni razlog kupovanja se navaja ljubezen do branja – **»ker rad berem« (49 %) ter »vseživljenjsko izobraževanje« (42 %).** Približno tretjina (32 %) knjige kupuje, ker predstavljajo vrednost, približno četrtnina z namenom ustvarjanja domače knjižnice (za otroke ali zase), četrtnina (25 %) pa kupuje knjige kot darila.
- **Knjige se najpogosteje kupujejo v knjigarnah (49 %), sledijo trgovski centri in druge trgovine z mešanim blagom (26 %) in spletne knjigarne založb (24 %).**
- **Knjigarno vsaj enkrat mesečno obiše vsak peti anketiraneec (20 %).** Zanimivo pa je najpogostejši razlog obiska naključje – **»grem mimo« (30 %),** na drugem mestu pa nakup točno določene knjige (22 %).
- **14 % anketirancev je v zadnjem letu kupilo več kot šest tiskanih knjig, 6 % pa več kot deset knjig.** Med vsemi, ki so kupili vsaj eno tiskano knjigo, je povprečno število kupljenih knjig v zadnjem letu 5,3. Najpogostejši kupci tiskanih knjig so stari med 18 in 24 let (v povprečju 6,2 knjige), najmanj pa jih kupujejo v starosti nad 50 let (v povprečju 4,6 kupljene knjige).
- Pri dobri tretjini (35 %) vseh, ki so kupili vsaj eno tiskano knjigo, so bile med kupljenimi knjigami tudi knjige v tujih jezikih. Ostali so kupovali le knjige v slovenskem

jeziku. V največji meri po knjigah v tujem jeziku posegajo mlajši od 34 let, še posebej v skupini od 18 do 24 let.

- **Med kupljenimi tiskanimi knjigami v slovenščini je največ leposlovja za odrasle (32 %), sledijo knjige za otroke in mladino (25 %).** Leposlovje dosega najvišji delež med najmlajšimi (61 %).
- **Kupovanje elektronskih knjig je še vedno redok pojav,** le 6 % jih trdi, da so kupili vsaj eno elektronsko knjigo, 3 % anketirancev pa je navedlo, da so kupili vsaj eno zvočno knjigo, ki je bila kot format v raziskavo prvič vključena v 2024.

Cena knjige

- **Cena je daleč najpomembnejši kriterij za nakup knjige v slovenskem jeziku,** 37 % anketirancev navaja to kot zelo pomemben, dodatnih 54 % pa kot pomemben razlog. Ostali kriteriji so precej manj pomembni.
- **Meja, pri kateri se povprečni kupec ustavi in razmisli, ali bo kupil določeno knjigo, znaša v povprečju 17 €** (14 € v najmlajši skupini, 19 € v najstarejši).
- **Pri e-knjigi so zneski nižji** in cena e-knjige znaša 7 €, enak pa je tudi znesek za zvočne knjige.

Segmentacija kupcev

- Anketirance smo razvrstili v štiri segmente glede na to, **koliko novih tiskanih knjig so kupili v zadnjih 12 mesecih in kolikšna je cena, pri kateri kupijo knjigo brez večjega razmisleka.** Na ta način smo dobili štiri segmente kupcev:

- **hvaležni kupci (28 %):** v zadnjih 12 mesecih so kupili vsaj eno knjigo, knjigo kupijo brez večjega razmisleka, tudi če stane več kot 10 evrov;
- **preudarni kupci (13 %):** v zadnjih 12 mesecih so kupili vsaj eno knjigo, knjigo kupijo brez večjega razmisleka, kvečjemu če stane manj kot 10 evrov;
- **nezanesljivi kupci (10 %):** v zadnjih 12 mesecih niso kupili knjige, knjigo kupijo brez večjega razmisleka, kvečjemu če stane manj kot 10 evrov;
- **niso kupci (50 %):** ne sodijo v nobenega od zgornjih treh segmentov.

Posedovanje knjig

- Anketiranci so lahko ocenili število knjig, ki jih posedujejo doma, na dva načina, bodisi so ocenili število bodisi navedli obseg knjig v metrih – pri slednjem smo za izračun števila uporabili razmerje en meter = 40 knjig. Na ta način smo dobili oceno velikosti domačih knjižnic.
- **Le 3 % anketirancev so odgovorili, da doma nimajo niti ene tiskane knjige.**
- Dobri dve tretjini anketirancev (68 %) posedujeta do 100 knjig (od tega jih ima več kot polovica do 50 knjig), 15 % med 100 in 200 knjig, slaba desetina med 200 in 500 knjig, 5 % anketirancev pa ima v domači lasti več kot 500 knjig. Velika večina knjig v domači lasti je seveda v slovenskem jeziku, nad 20-odstotni delež knjig v tujih jezikih ima 15 % anketirancev, ta delež pa je višji med najmlajšimi anketiranci (42 %).
- **Približno 15 % anketirancev poseduje vsaj eno elektronsko knjigo.** Največ tovrstnih knjig je doma v starostni skupini med 18 in 24 let (23 % jih poseduje vsaj

eno). Več kot 50 elektronskih knjig posedujejo 4 % anketirancev.

- Približno 6 % anketirancev poseduje vsaj eno zvočno knjigo. Največ tovrstnih knjig je doma v starostni skupini med 18 in 34 let (11 % jih poseduje vsaj eno).

Segmentacija glede na branje in kupovanje knjig

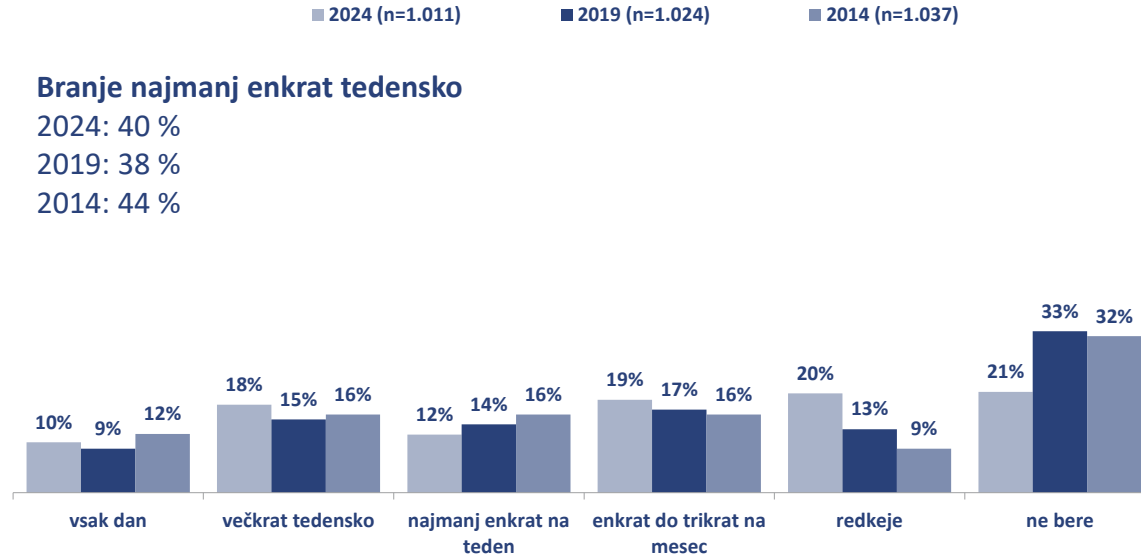
Segmenti

- Na podlagi prej opisanih segmentacij anketirancev glede na branje in kupovanje knjig smo jih s kombinacijo ene in druge segmentacije (križanja) razvrstili v pet segmentov glede na to, **kakšni bralci in kakšni kupci knjig so**. Na ta način smo dobili segmente kupcev:
 - **bralci-kupci (20 %)**: redni ali pogosti bralci, ki so kupili vsaj eno knjigo v zadnjem letu dni (sodijo torej med preudarne ali hvaležne kupce);
 - **samo bralci (15 %)**: redni ali pogosti bralci, ki v zadnjem letu niso kupili niti ene knjige (t. i. nezanesljivi kupci) ali knjig sploh ne kupujejo;
 - **redki bralci kupci (21 %)**: redki bralci knjig, ki so kupili vsaj eno knjigo v zadnjem letu dni (sodijo torej med preudarne ali hvaležne kupce);
 - **samo redki bralci (19 %)**: so redki bralci knjig, ki v zadnjem letu niso kupili niti ene knjige (t. i. nezanesljivi kupci) ali knjig sploh ne kupujejo ali sodijo v skupino nebralcev, ki so hkrati nezanesljivi kupci;
 - **indiferentni do knjig (25 %)**: ne berejo in ne kupujejo knjig.

Lastnosti izvedbe raziskave

KLJUČNE LASTNOSTI	
Anketirana populacija	18–75 let
Način anketiranja	Računalniško podprto spletno anketiranje (CAWI) med člani spletnega panela JazVem
Velikost vzorca	n = 1011
Dolžina vprašalnika	12 minut + demografija
Reprezentativnost	Spol, starost, izobrazba, regija in tip naselja
Čas izvedbe	3. 6.–10. 6. 2024

Pogostost branja knjig

Kako pogosto berete oziroma poslušate knjige?

Osnova: vsi anketiranci

Število prebranih knjig v zadnjem letu

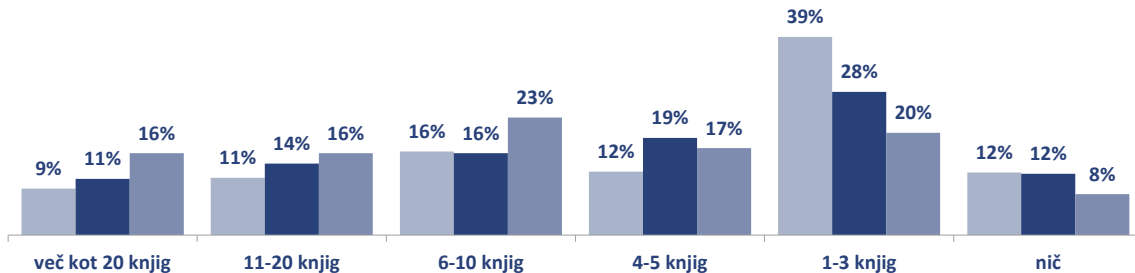
■ 2024 (n=670) ■ 2019 (n=589) ■ 2014 (n=615)

Povprečno število prebranih knjig v zadnjem letu

2024: 8 knjig

2019: 10 knjig

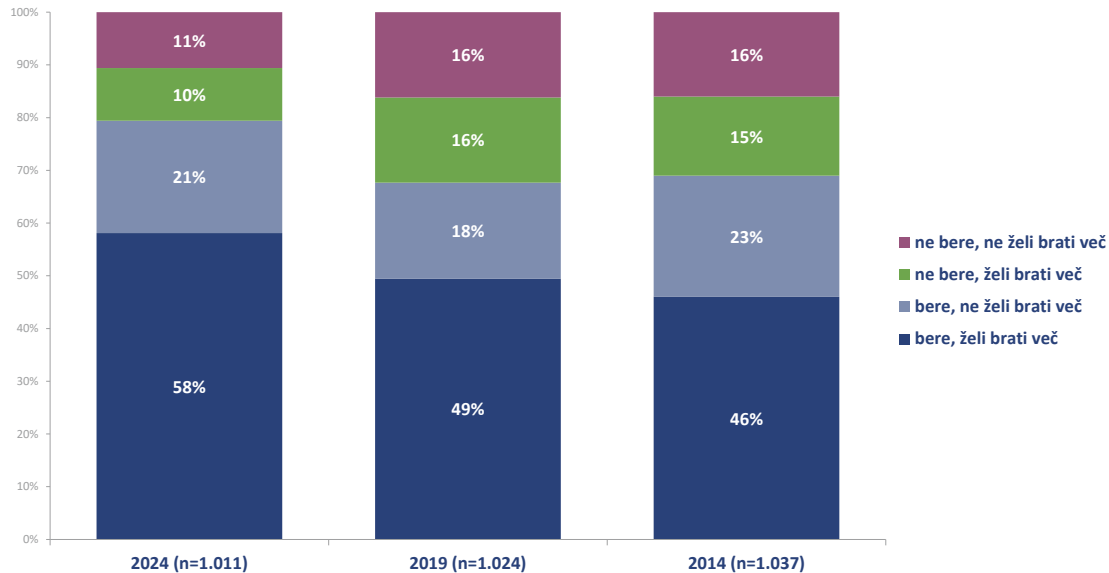
2014: 11 knjig

Približno koliko knjig v slovenščini, ki niso vezane na delo ali študij, ste prebrali ali poslušali v zadnjih 12 mesecih?

Osnova: tisti, ki berejo

Branje in želja po branju – delež skupine v populaciji

Kombinacija statusa bralca ter odgovora na vprašanje: Bi želeli brati več knjig kot sedaj?

Osnova: vsi anketirani

Pogostost obiskovanja knjižnice

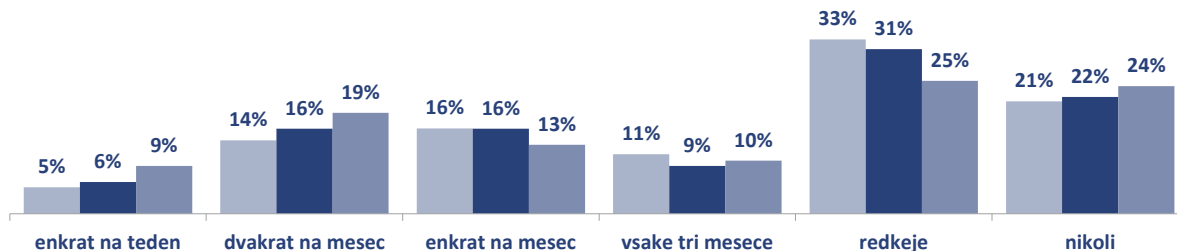
■ 2024 (n=1.011) ■ 2019 (n=1.024) ■ 2014 (n=1.037)

Obiskovanje knjižnice vsaj enkrat mesečno

2024: 35 %

2019: 38 %

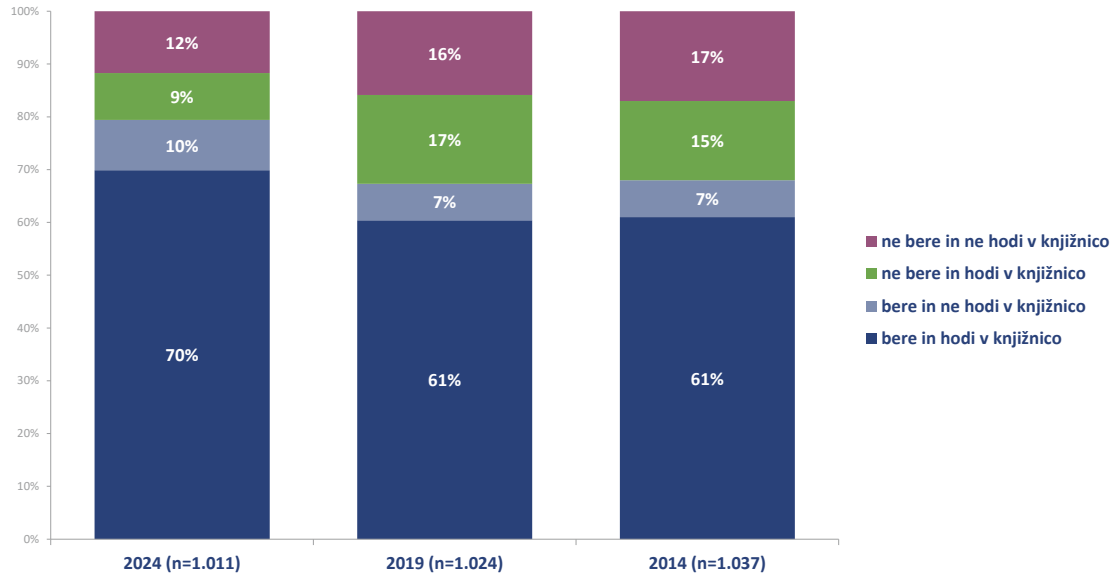
2014: 41 %

Kako pogosto hodite v knjižnico?

Osnova: vsi anketirani

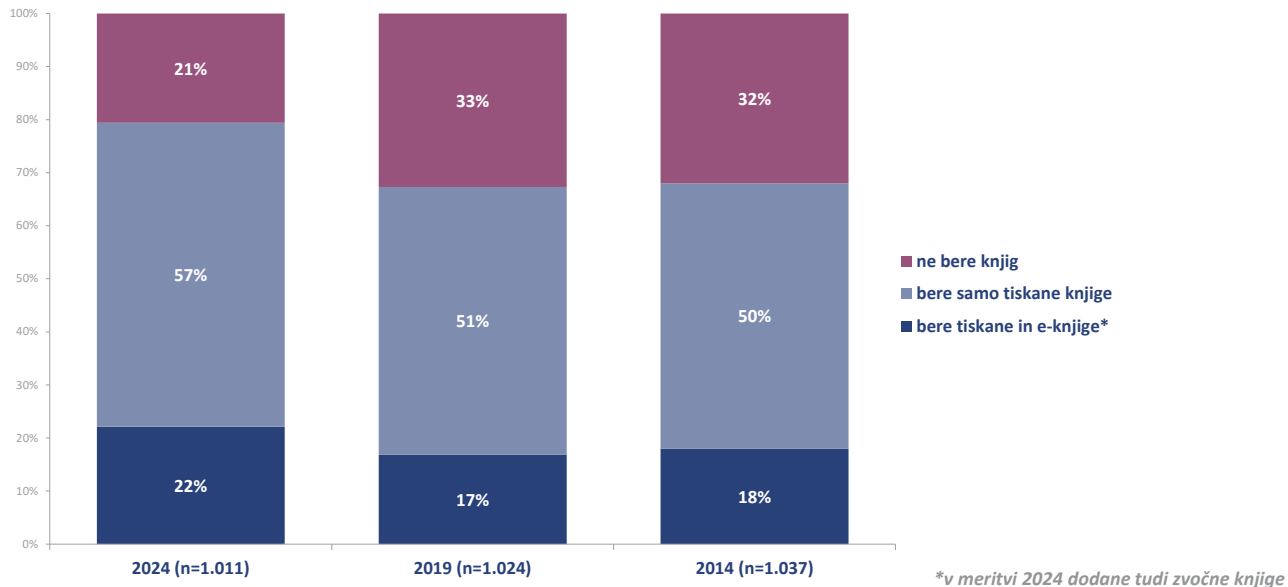
Branje in obiskovanje knjižnic – delež skupine v populaciji

Kombinacija statusa bralca ter odgovora na vprašanje: Kako pogosto hodite v knjižnico?

Osnova: vsi anketirani

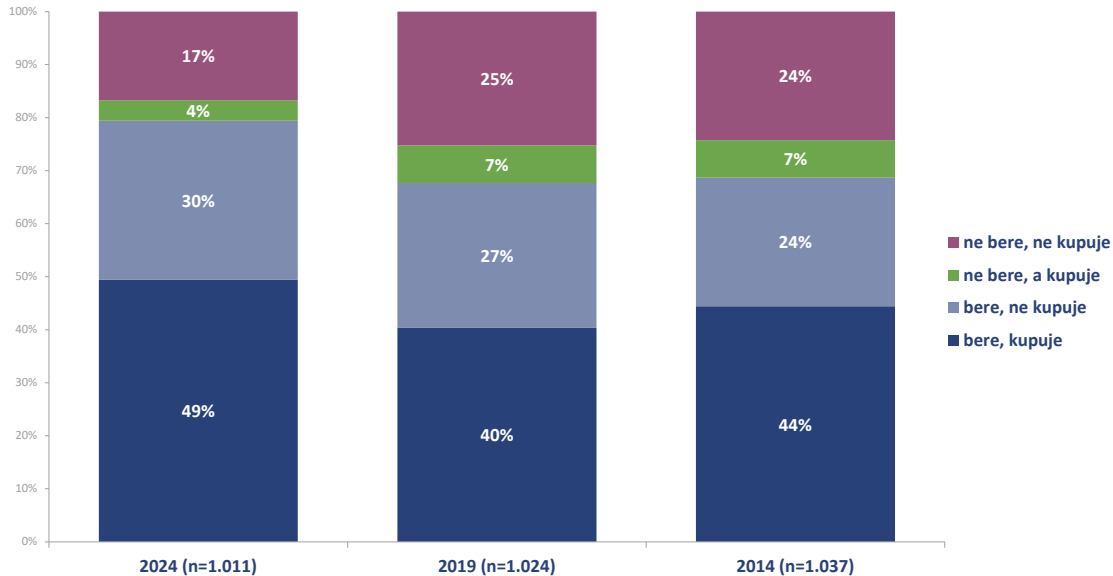
Kombinacija branja tiskanih in e-knjig

Katere od naslednjih formatov ste brali ali poslušali v zadnjem letu?

Osnova: vsi anketirani

Kombinacija branja in kupovanja knjig – delež skupine v populaciji

Kombinacija statusa bralca ter odgovora na vprašanje: Približno koliko tiskanih knjig ste kupili v zadnjem letu, ne glede na jezik?

Osnova: vsi anketirani

Število kupljenih tiskanih knjig v zadnjem letu

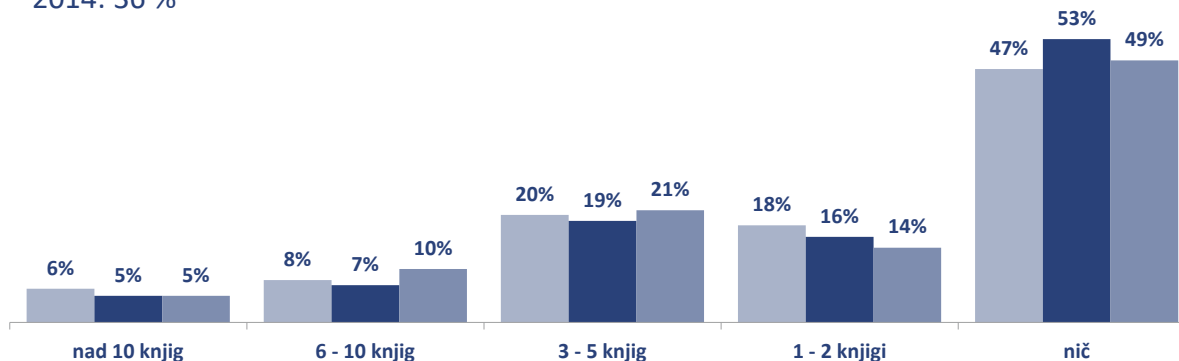
■ 2024 (n=874) ■ 2019 (n=910) ■ 2014 (n=942)

Vsaj 3 kupljene knjige v zadnjem letu

2024: 34 %

2019: 31 %

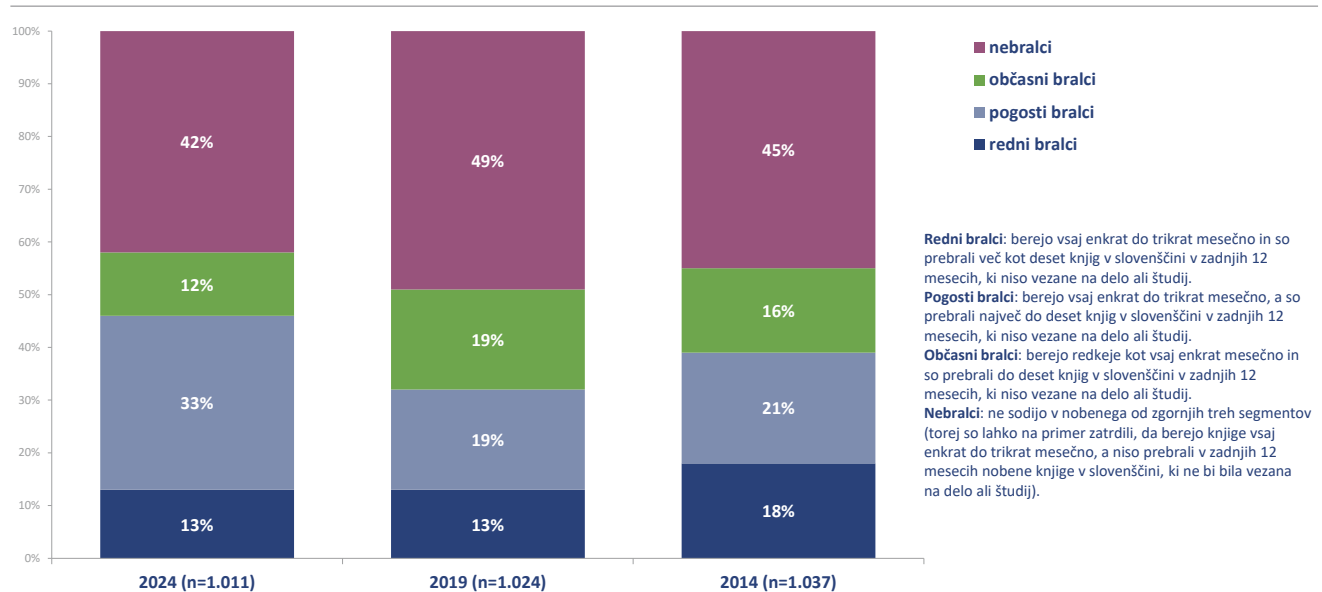
2014: 36 %

Približno koliko tiskanih knjig ste kupili v zadnjem letu, ne glede na jezik?

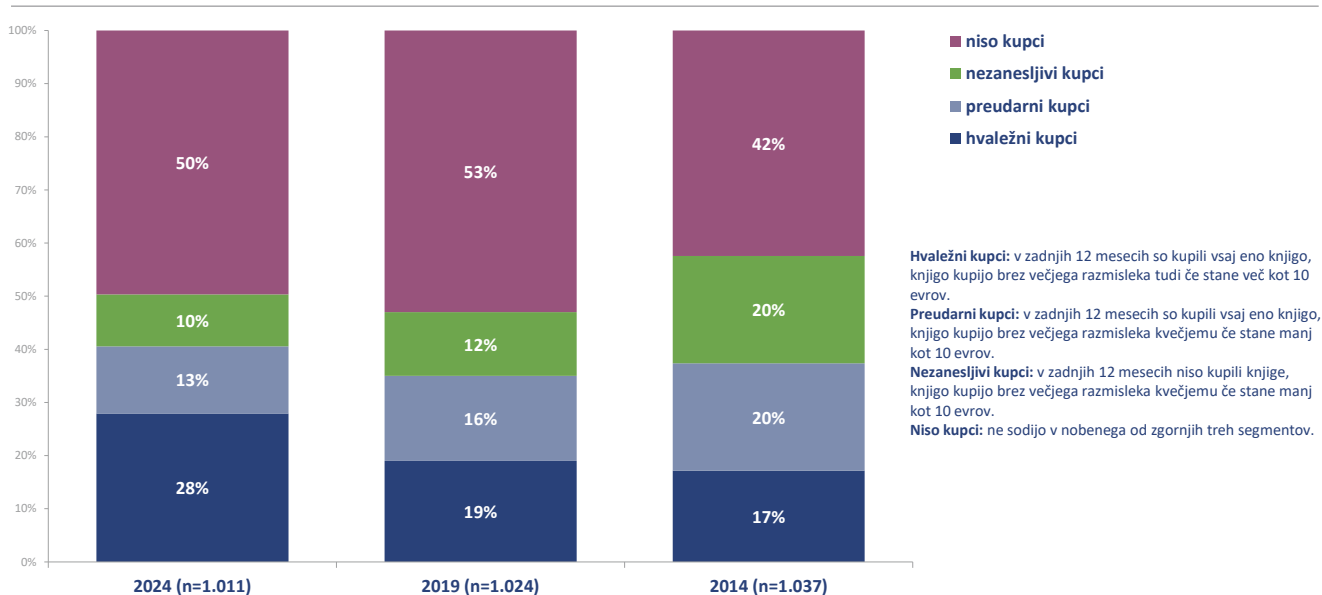
Osnova: anketirani, k iso podali oceno kupljenih knjig

Segmentacija glede na pogostost in količino branja

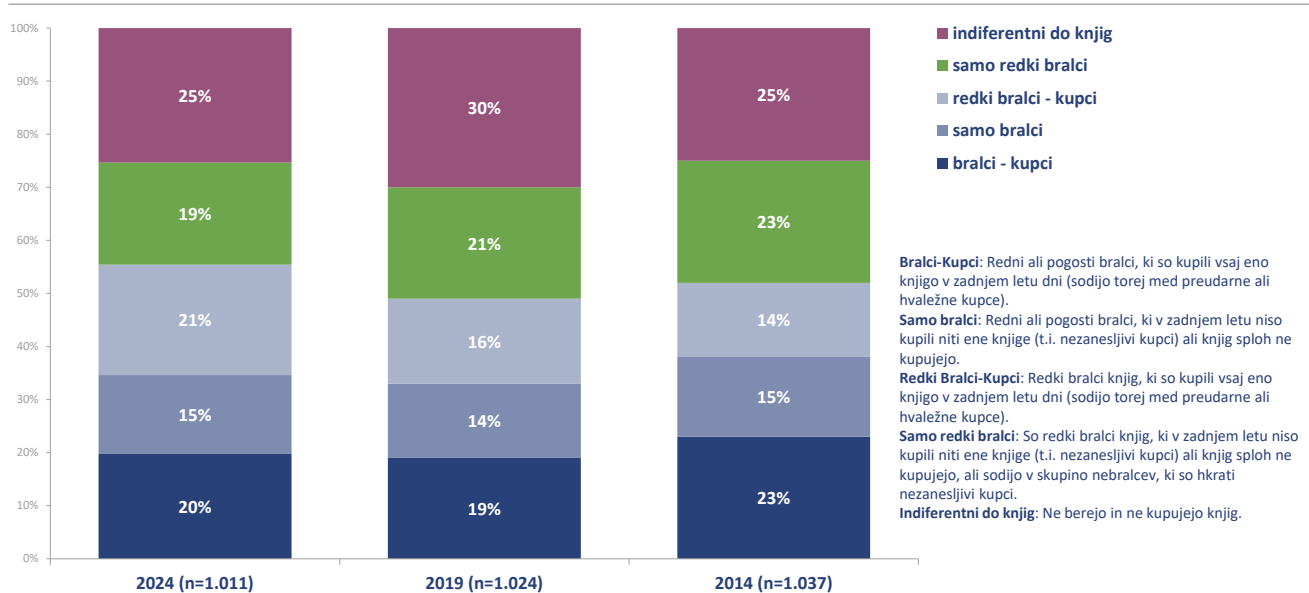
Osnova: vsi anketirani

Segmentacija glede na kupovanje knjig

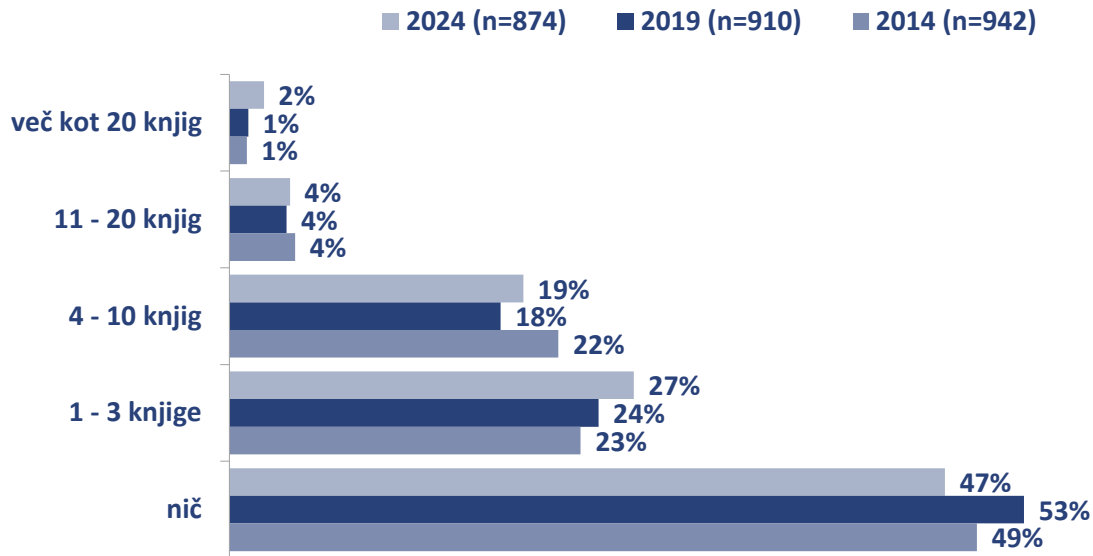
Osnova: vsi anketirani

Segmentacija glede na branje in kupovanje knjig

Osnova: vsi anketirani

Število kupljenih knjig v zadnjem letu

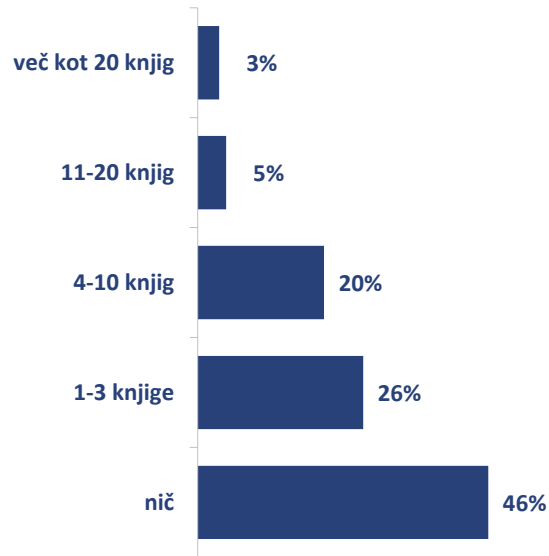

Približno koliko tiskanih knjig ste kupili v zadnjem letu, ne glede na jezik?

Osnova: vsi anketirani, ki so navedli število knjig

Število kupljenih knjig v zadnjem letu*

*upoštevan katerikoli format knjig: tiskan, elektronski ali zvočni

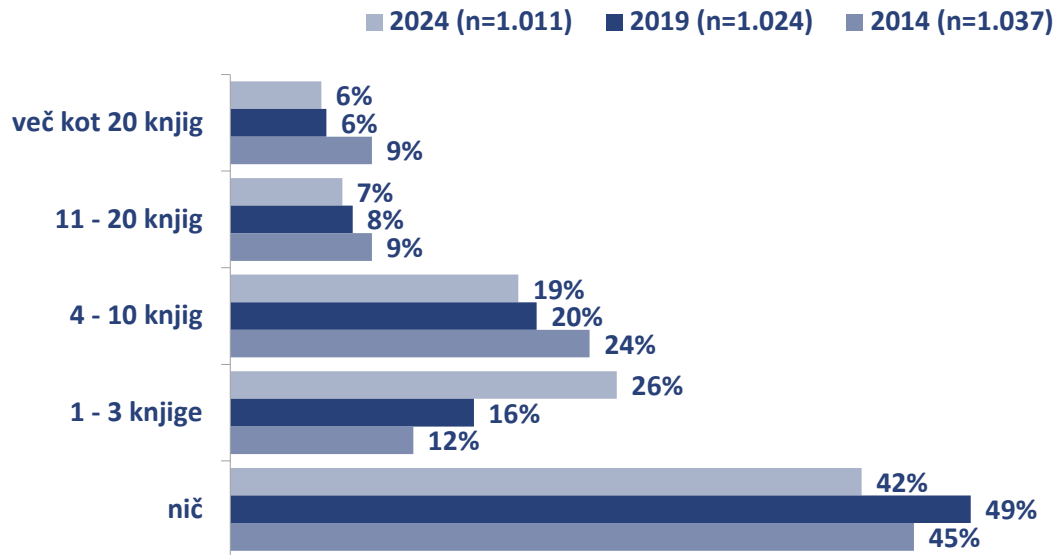

Približno koliko tiskanih/elektronskih/zvočnih knjig ste kupili v zadnjem letu, ne glede na jezik?

Osnova: vsi anketirani, ki so navedli število knjig

Število prebranih knjig v zadnjem letu

Celotna populacija

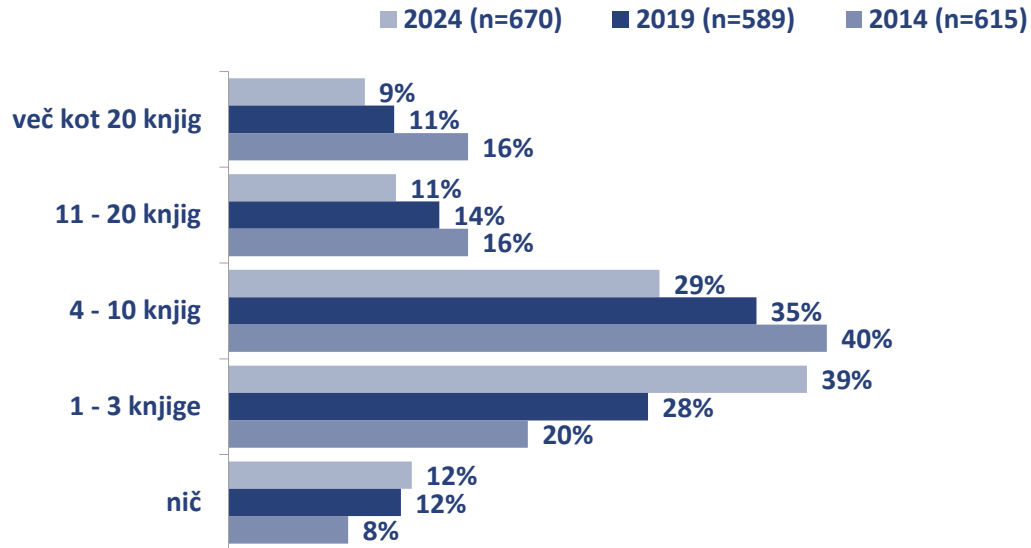

Približno koliko knjig v slovenščini, ki niso vezane na delo ali študij, ste prebrali ali poslušali v zadnjih 12 mesecih?

Osnova: Vsi anketirani

Število prebranih knjig v zadnjem letu

Bralci knjig

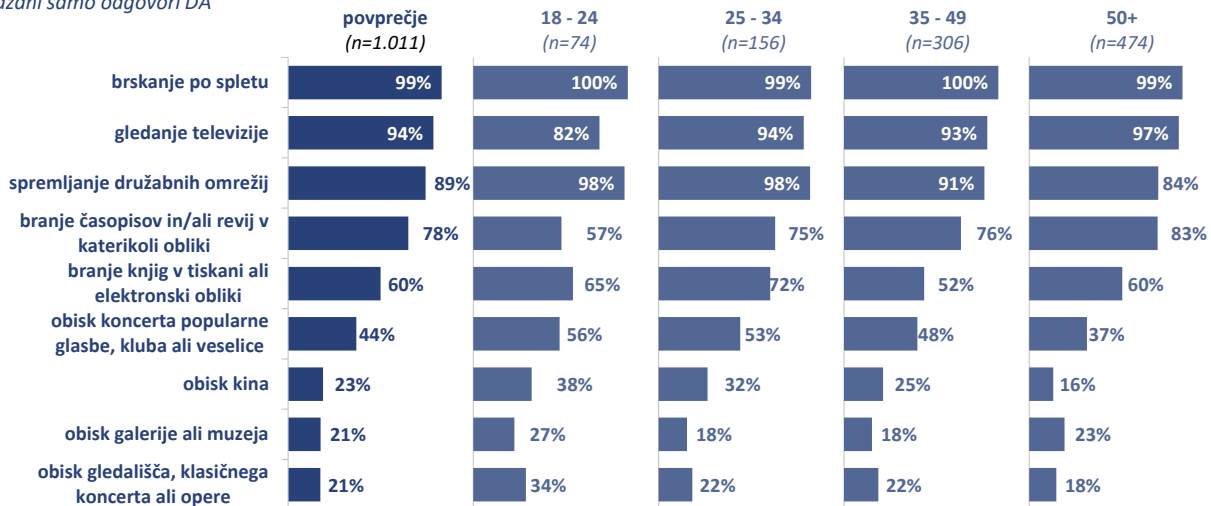
Približno koliko knjig v slovenščini, ki niso vezane na delo ali študij, ste prebrali ali poslušali v zadnjih 12 mesecih?

Osnova: Bralci knjig

Aktivnosti, ki so jih počeli v zadnjem mesecu

Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

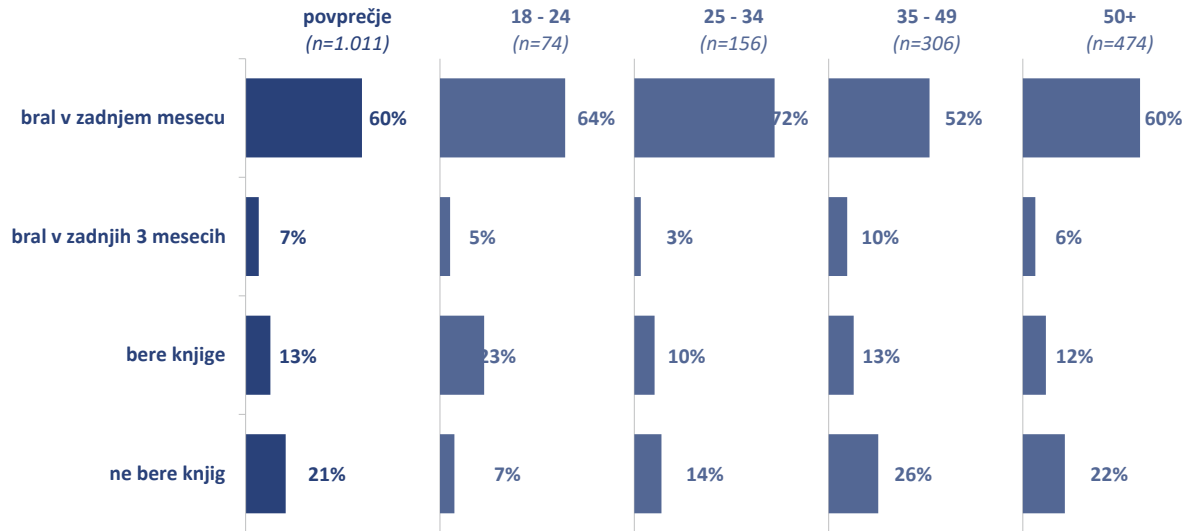
prikazani samo odgovori DA

Ali ste v zadnjem mesecu v prostem času počeli katero od naslednjih dejavnosti?

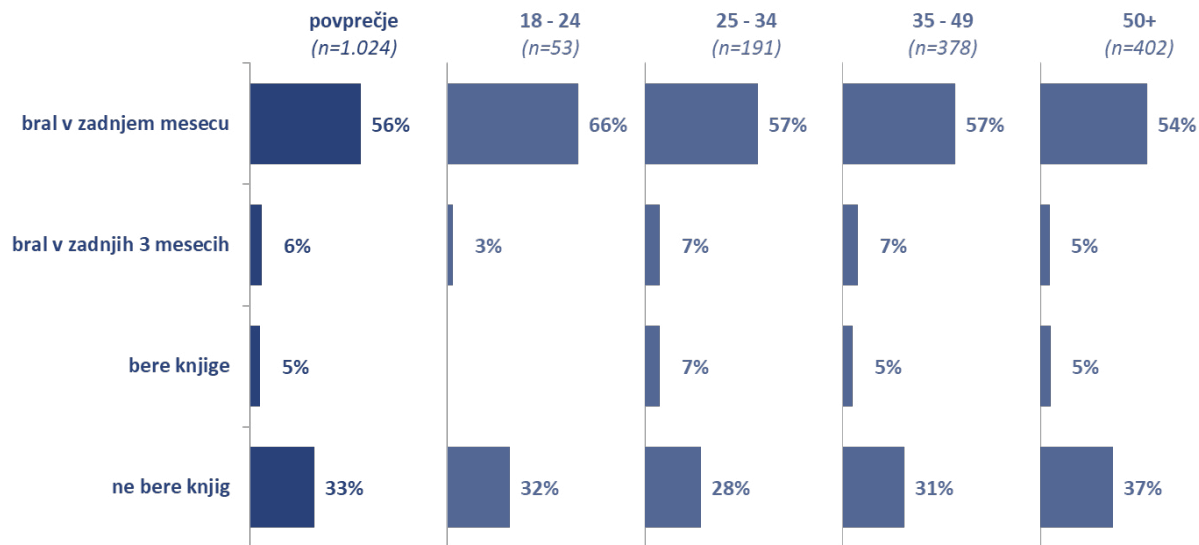
Razvrstitev v skupine glede na pogostost branja (podatki 2024)

Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

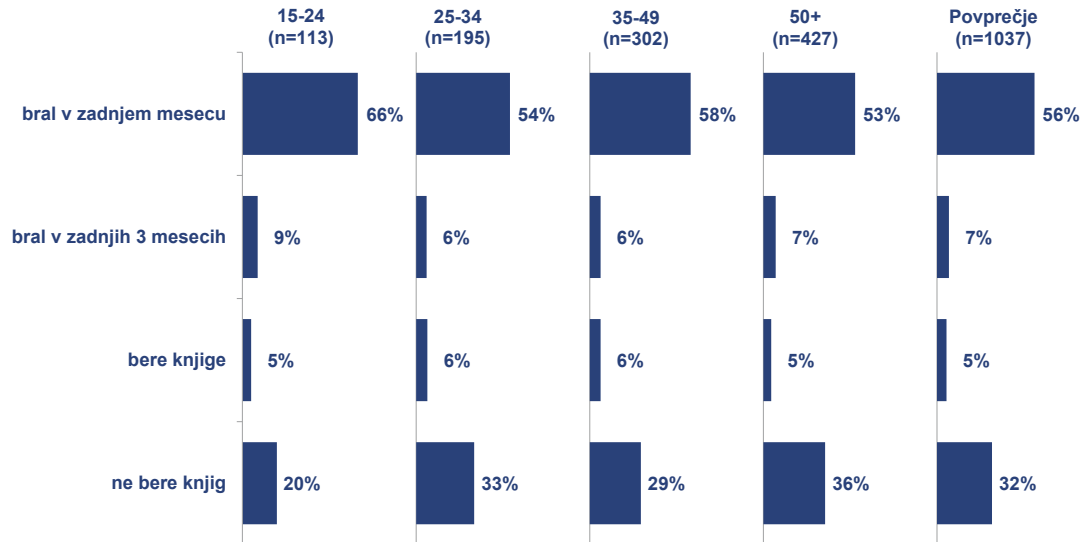
Razvrstitev v skupine glede na pogostost branja (podatki 2019)

Osnova: vsi anketirani (n=1.024)

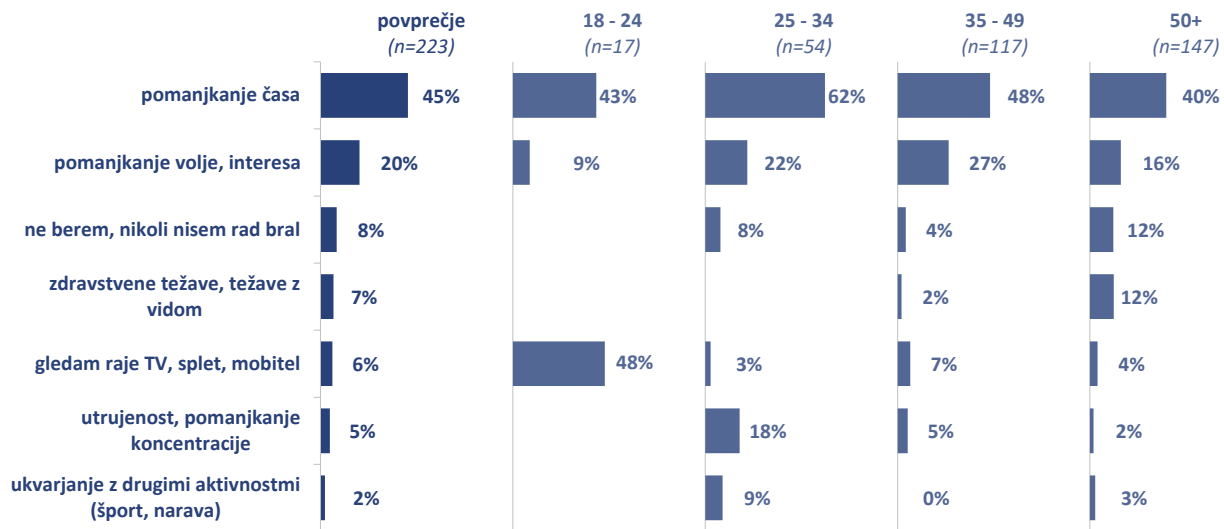
Razvrstitev v skupine glede na pogostost branja (podatki 2014)

Osnova: vsi anketirani (n=1.037)

Pomanjkanje časa je glavni razlog nebranja knjig

Osnova: tisti, ki ne berejo (n=223)

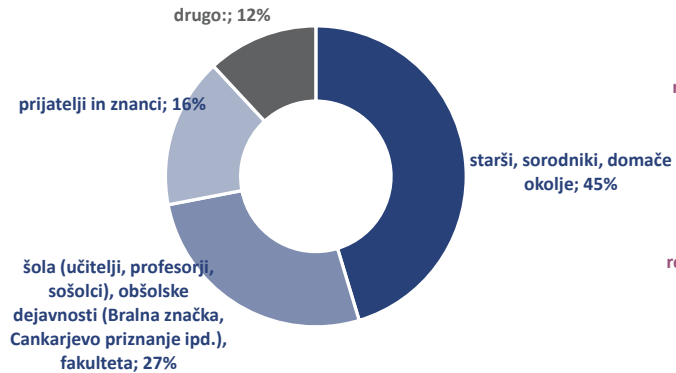

Kaj je glavni razlog, da ne berete knjig?

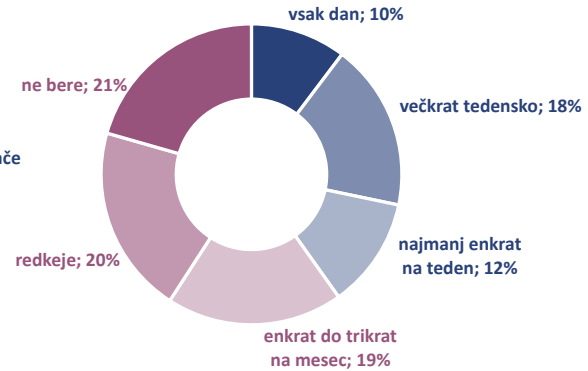
Branje knjig

Osnova: tisti, ki berejo (n=803)

najpomembnejši dejavniki vpliva na branje knjig

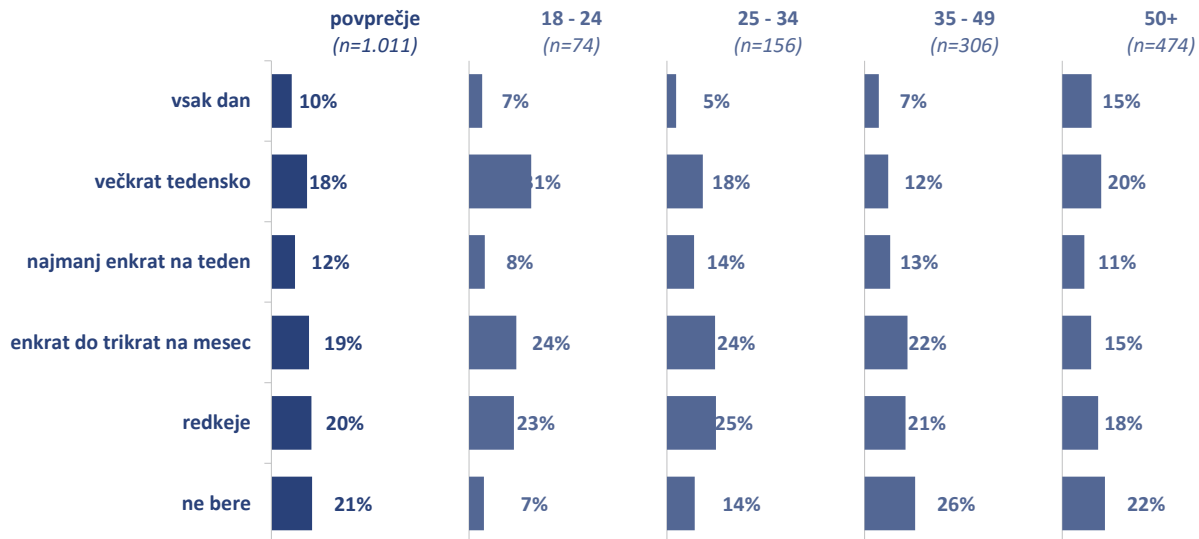
pogostost branja knjig

Kateri dejavnik v vašem življenju oziroma v vašem okolju je, po vašem mnenju, najpomembneje vplival na to, da berete knjige. // Kako pogosto berete knjige?

Pogostost branja knjig

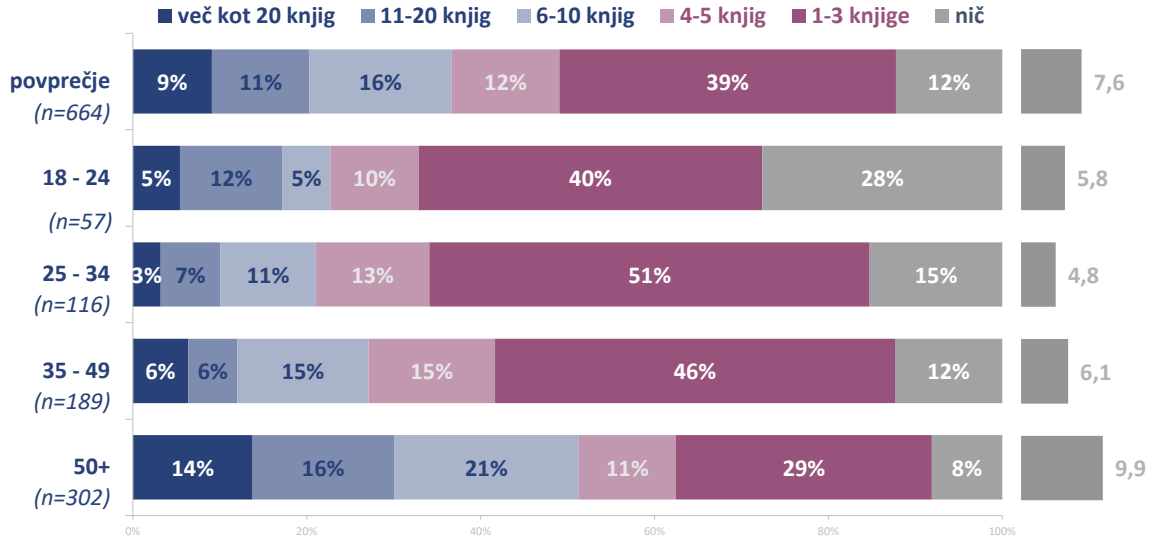
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Kako pogosto berete knjige?

Število prebranih knjig v slovenščini v zadnjem letu dni

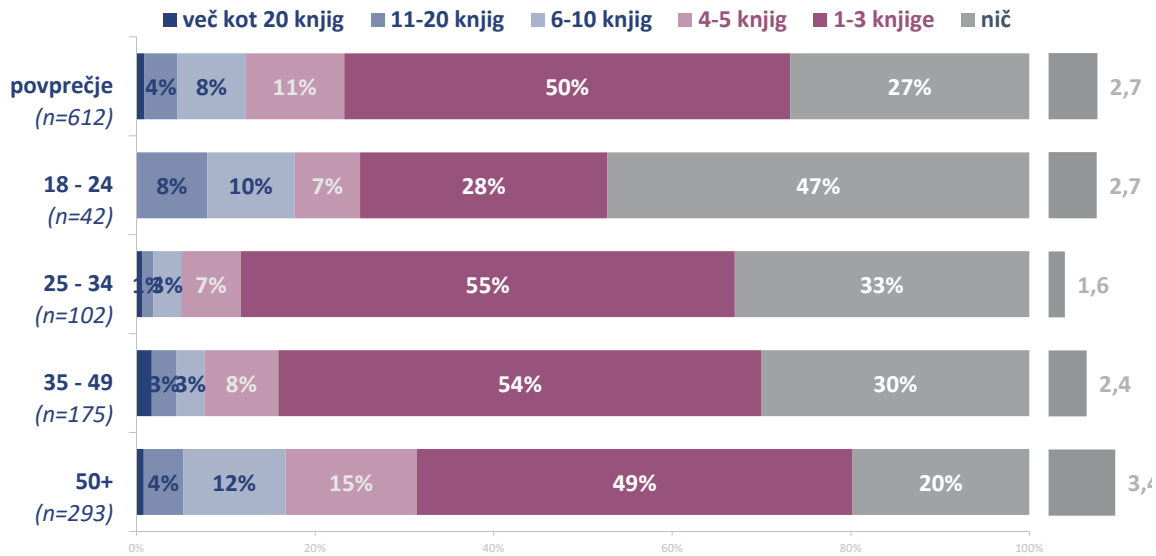
Osnova: anketirani, ki berejo knjige (n=664)

Približno koliko knjig v slovenščini, ki niso vezane na delo ali študij, ste prebrali v zadnjih 12 mesecih?

Število prebranih knjig v slovenščini v zadnjih treh mesecih

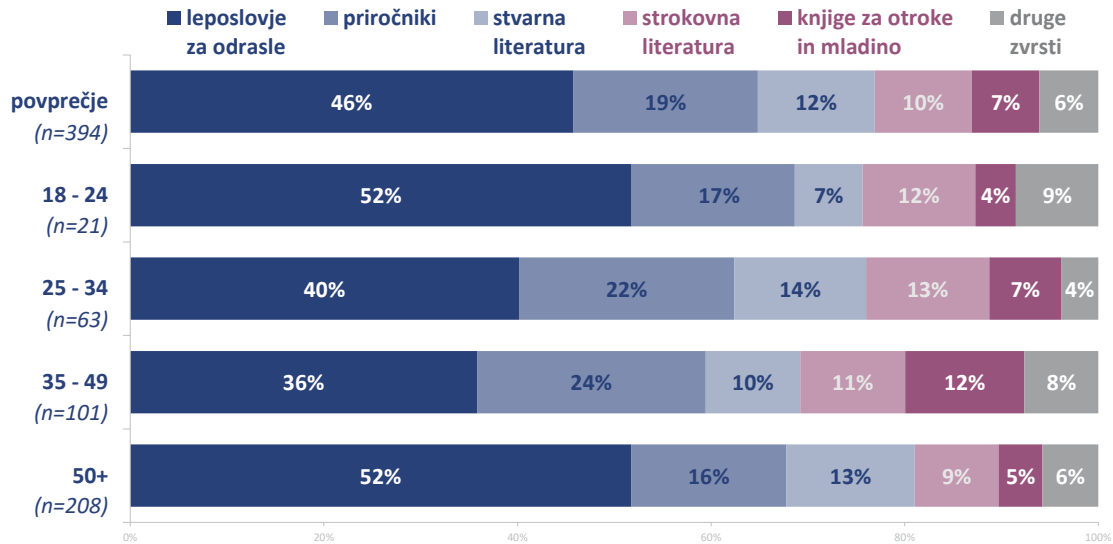
Osnova: anketirani, ki berejo knjige (n=612)

Približno koliko knjig v slovenščini, ki niso vezane na delo ali študij, ste prebrali v zadnjih 3 mesecih?

Delež zvrsti glede na število prebranih knjig

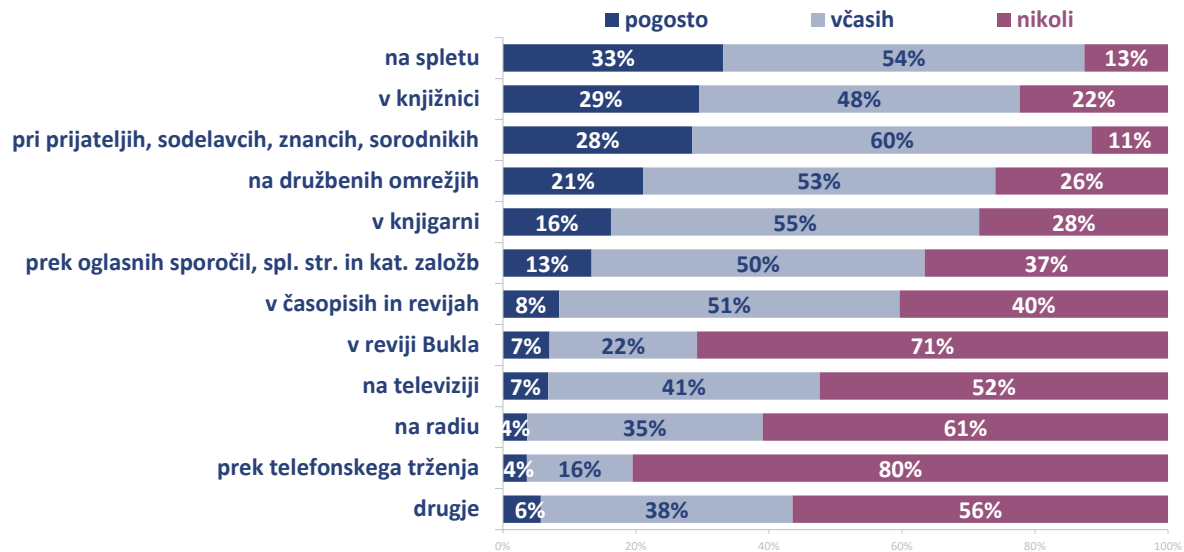
Osnova: anketirani, ki berejo knjige (n=394)

Omenili ste, da ste v zadnjih 3 mesecih prebrali (od knjig, ki niso vezane na delo ali študij). Razvrstite jih po naštetih zvrsteh:

Knjižnice, prijatelji, sodelavci, znanci so najpogostejši vir informacij o knjigah

Osnova: tisti, ki berejo (n=803)

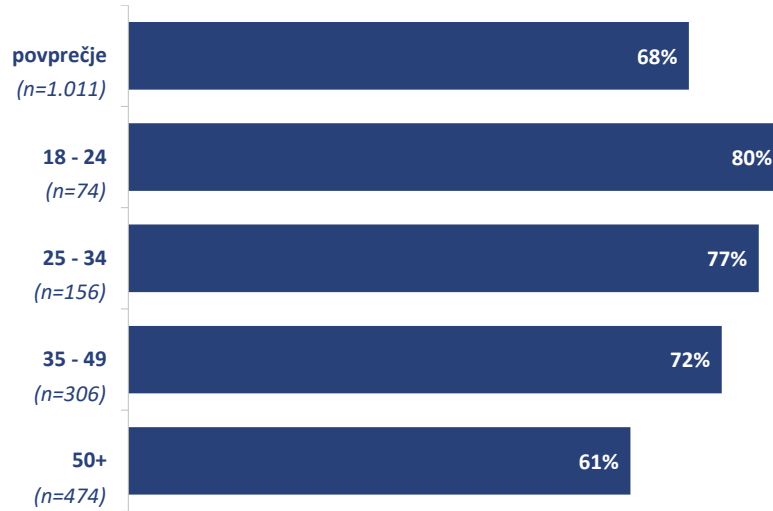

Kako pogosto dobite informacije o knjigah, ki vas zanimajo:

Želja po branju

Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

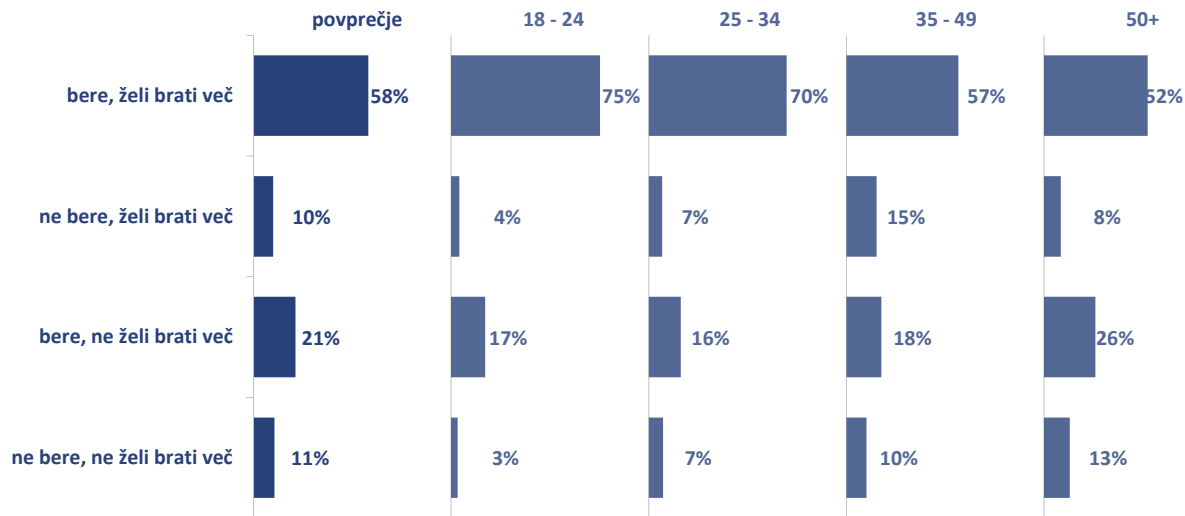
prikazani samo odgovori DA

Bi želeli brati več knjig kot sedaj?

Branje in želja po branju - kombinacija

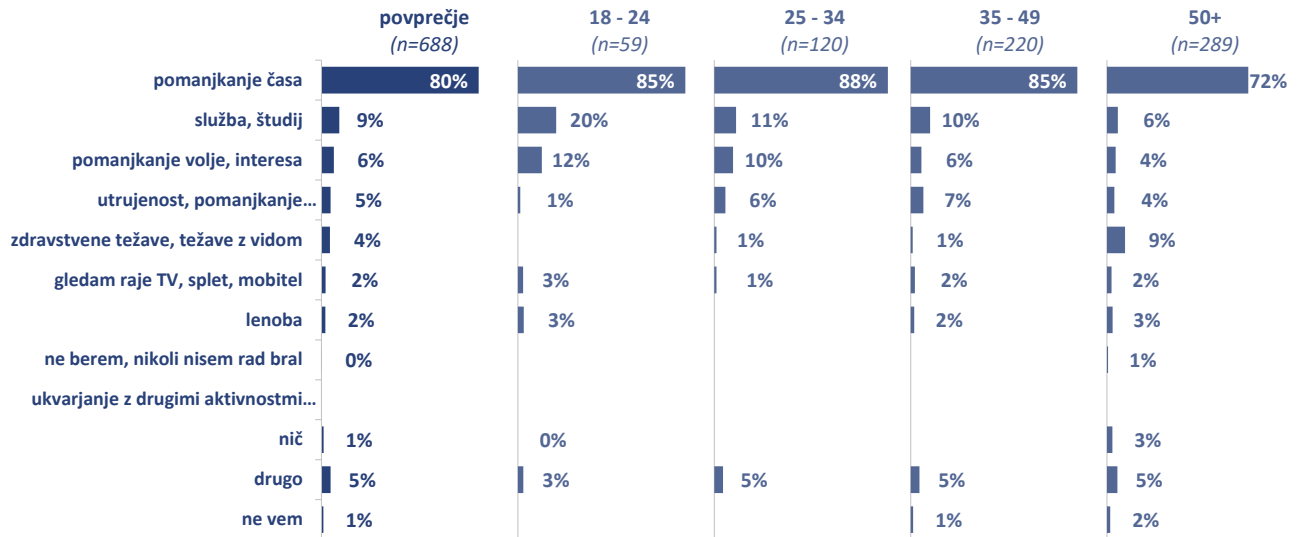
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Kombinacija statusa bralca ter odgovora na vprašanje: Bi želeli brati več knjig kot sedaj?

Pomanjkanje časa je največji dejavnik, ki preprečuje, da bi anketiranci brali več

Osnova: tisti, ki želijo več brati (n=688)

Kaj vas ovira?

Najpogostejši jezik

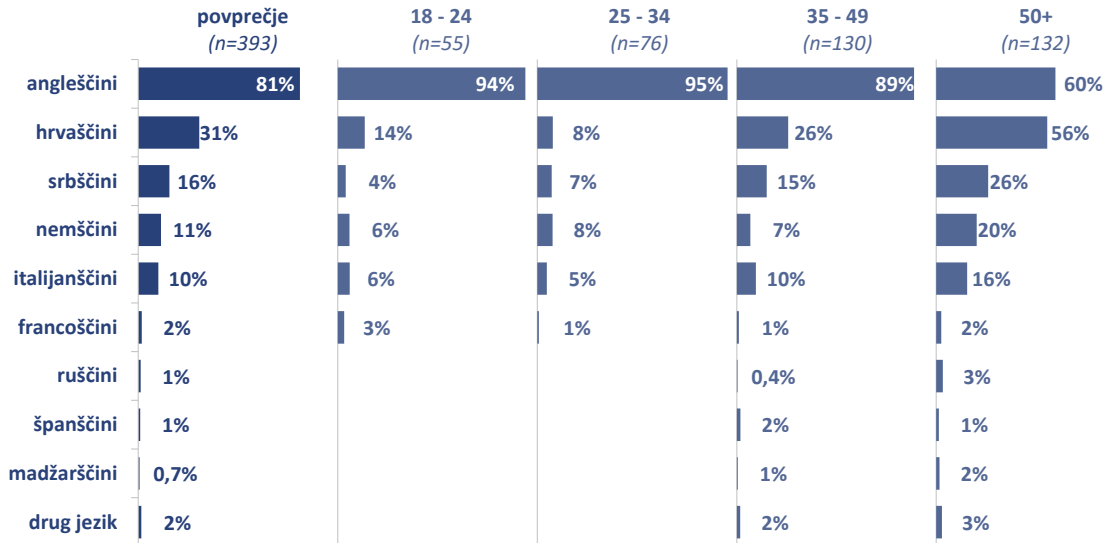
Osnova: tisti, ki berejo (n=803)

	povprečje (n=803)	18 - 24 (n=69)	25 - 34 (n=134)	35 - 49 (n=228)	50+ (n=372)
slovenščini	97%	95%	95%	98%	98%
angleščini	40%	76%	54%	51%	21%
hrvaščini	15%	11%	4%	15%	20%
srbščini	8%	3%	4%	9%	9%
nemščini	6%	5%	4%	4%	7%
italijanščini	5%	5%	3%	5%	6%
francoščini	1%	3%	0,4%	1%	1%
ruščini	1%			0,2%	1%
španščini	1%			1%	0,4%
madžarščini	0,4%			0,3%	0,6%
drug jezik	1%			1%	1%

V katerih jezikih berete knjige?

Najpogostejši tuji jezik (podatki 2024)

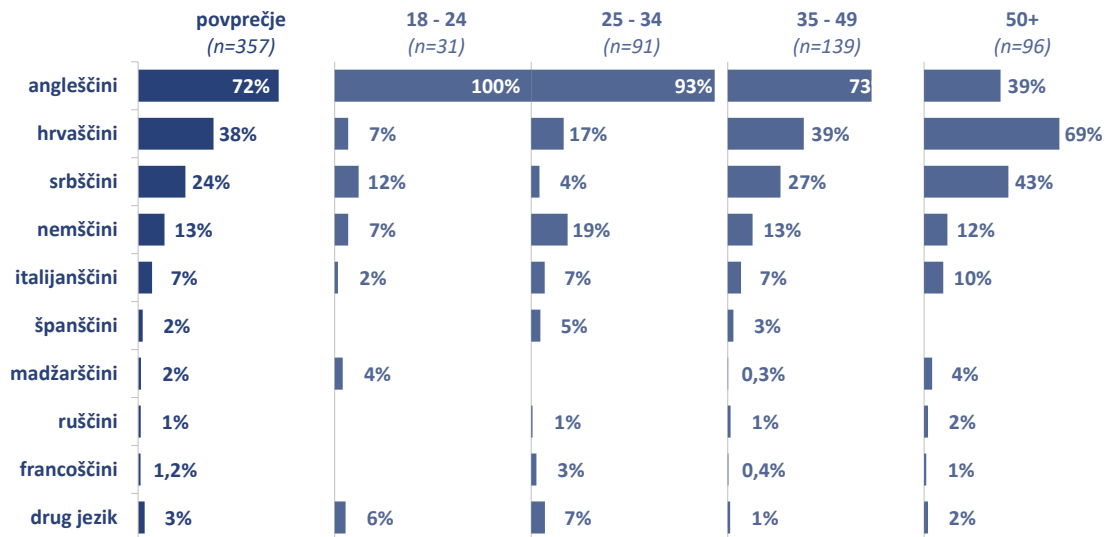
Osnova: tisti, ki berejo v tujem jeziku (n=393)

V katerih jezikih berete knjige?

Najpogostejši tuji jezik (podatki 2019)

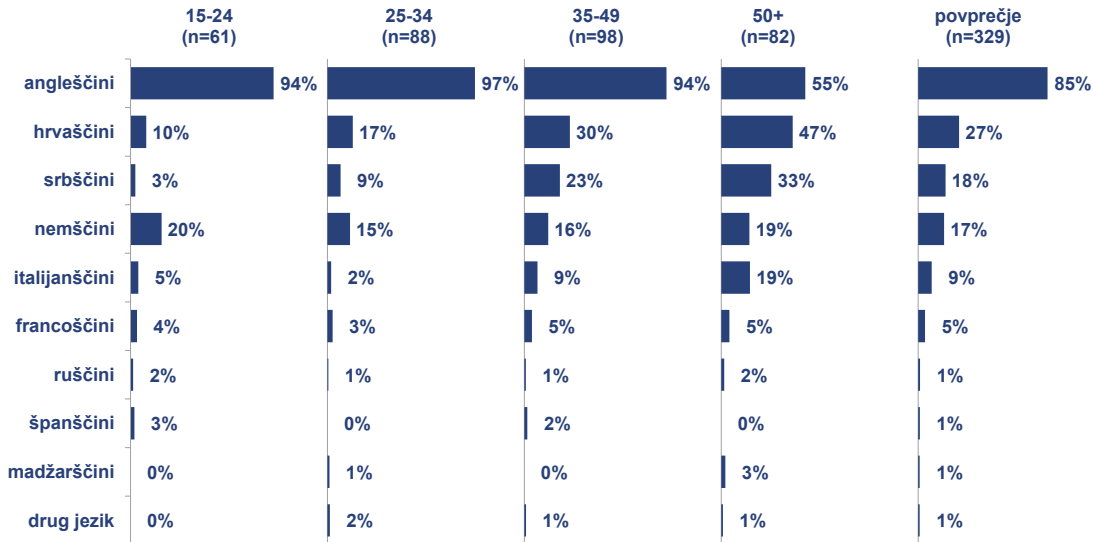
Osnova: tisti, ki berejo v tujem jeziku (n=357)

V katerih jezikih berete knjige?

Najpogostejši tuji jezik (podatki 2014)

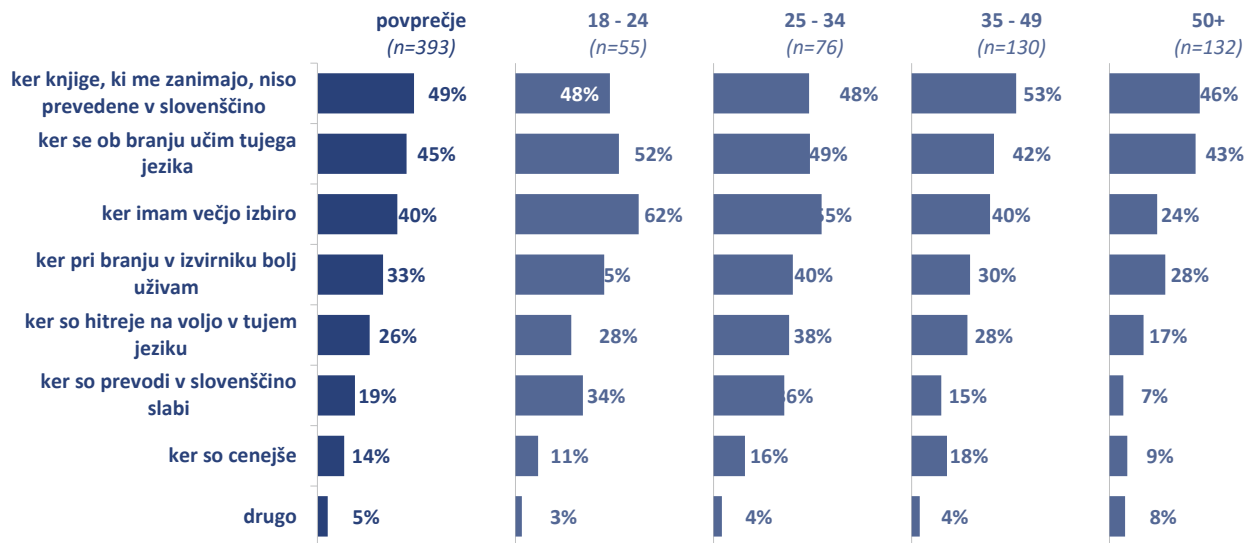
Osnova: tisti, ki berejo v tujem jeziku (n=329)

V katerih jezikih berete knjige?

Razlog branja v tujem jeziku

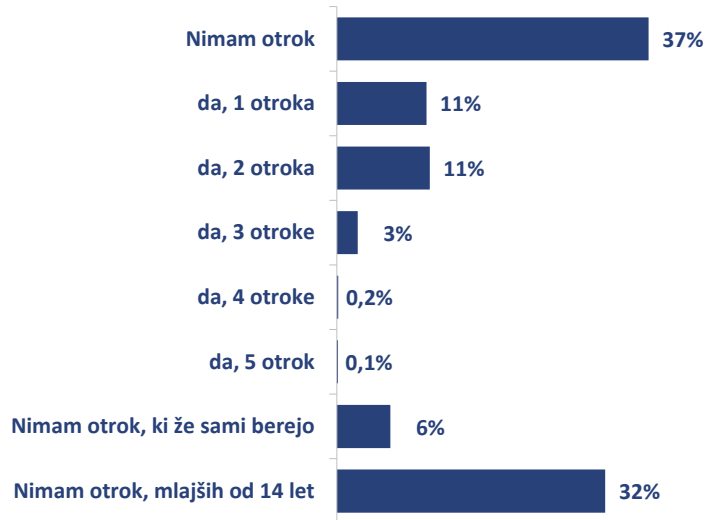
Osnova: tisti, ki berejo v tujem jeziku (n=393)

Zakaj berete knjige v tujih jezikih?

Ali imate otroka

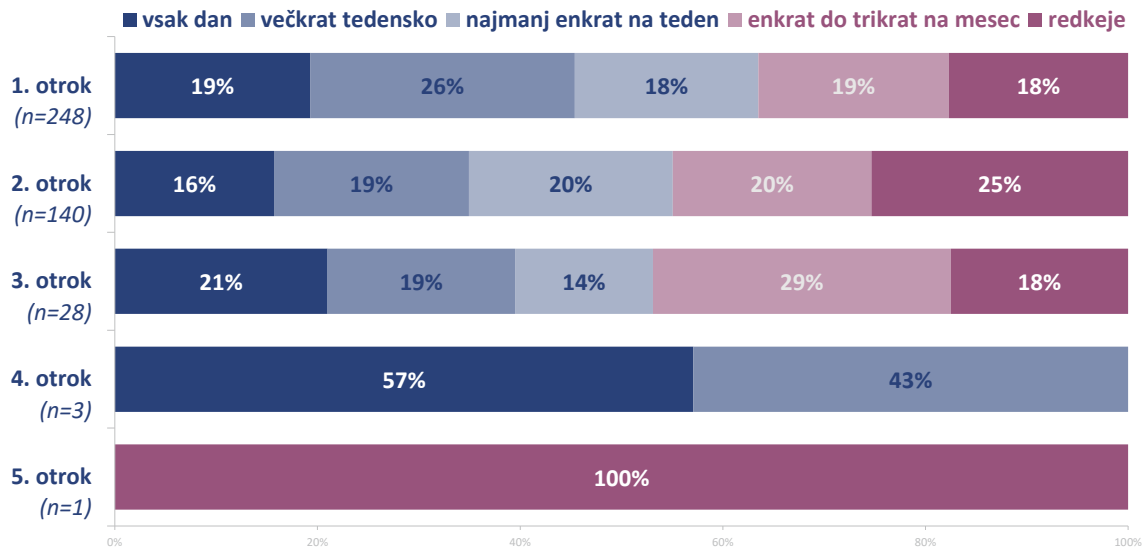
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Ali imate otroke/rejence, ki že sami berejo knjige? Upoštevajte otroke, stare do vključno 14 let.

Pogostost branja knjig otrokom

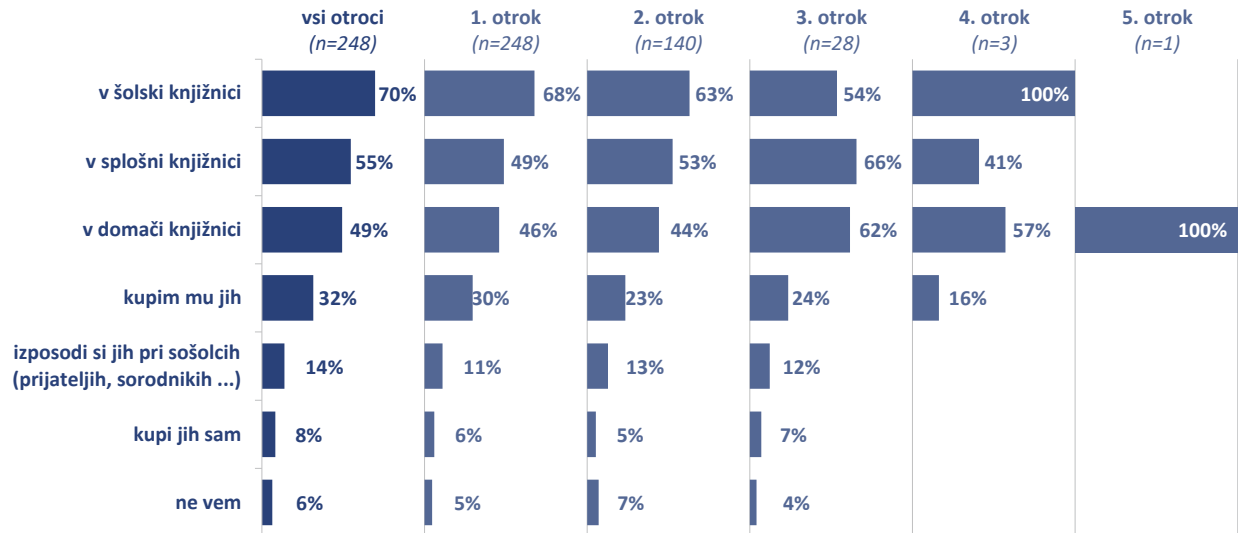
Osnova: anketiranci, ki imajo otroke do 14 let (n=248)

Kako pogosto otrok bere knjige?

Kje otrok dobi knjige

Osnova: anketiranci, ki imajo otroke do 14 let (n=248)

Kje otrok dobi knjige?

Branje na glas otrokom (podatki 2024)

Osnova: anketiranci, ki imajo otroke do 14 let (n=313)

Kako pogosto na glas berete otrokom?

Branje na glas otrokom (podatki 2019)

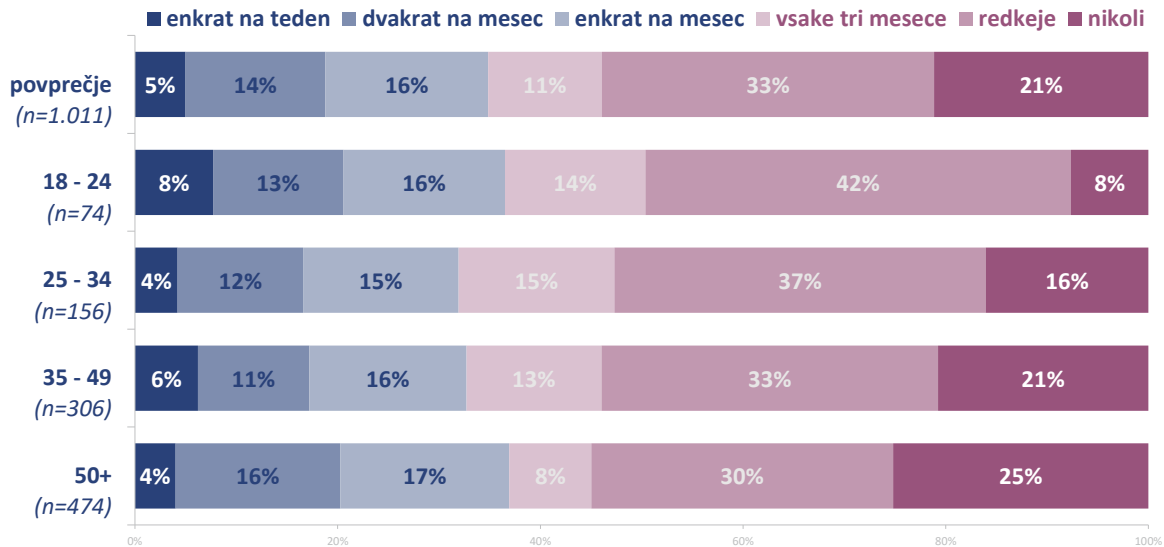
Osnova: anketiranci, ki imajo otroke do 14 let (n=465)

Kako pogosto na glas berete otrokom?

Pogostost obiskovanja knjižnice

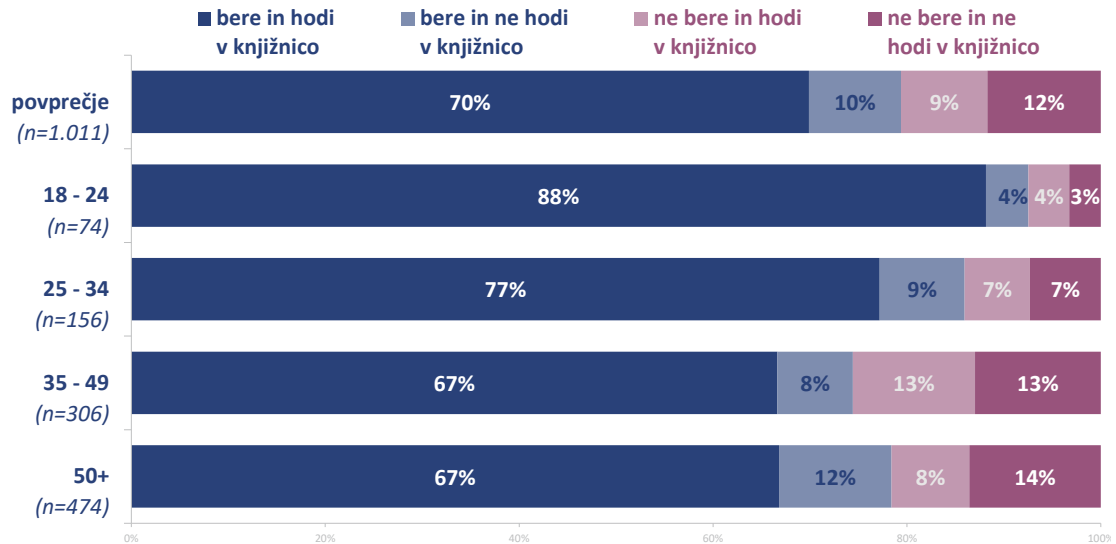
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Kako pogosto hodite v knjižnico?

Branje in obiskovanje knjižnic

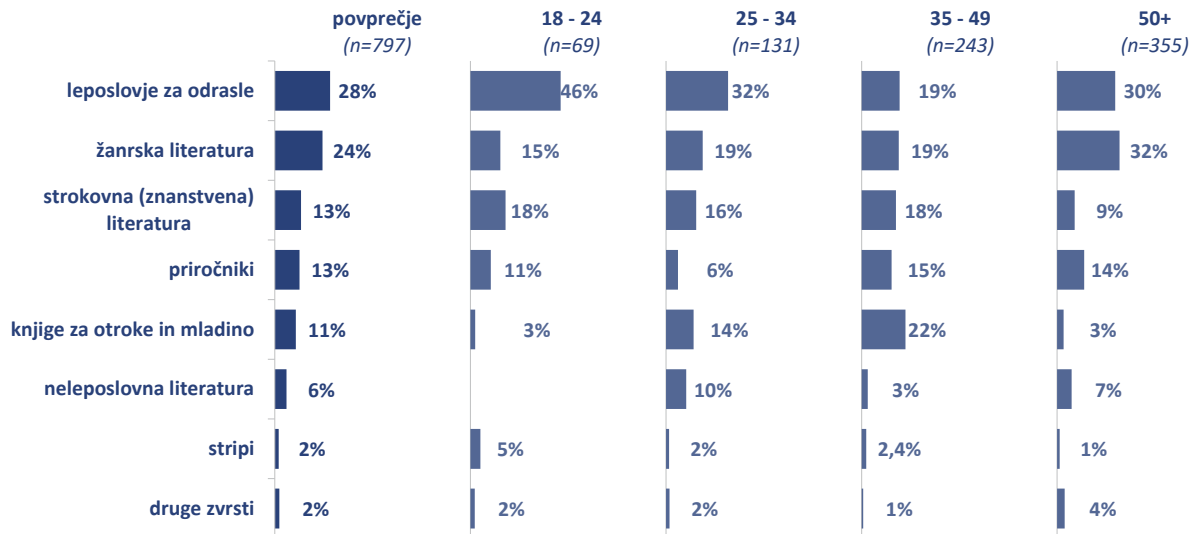
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Kombinacija statusa bralca ter odgovora na vprašanje: Kako pogosto hodite v knjižnico?

Največkrat izposojene knjige v slovenščini

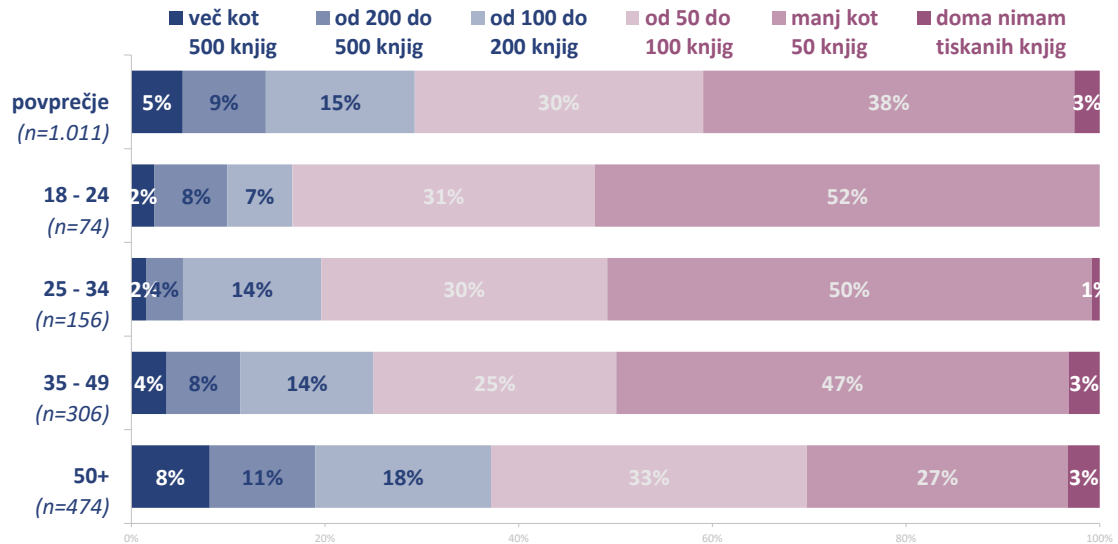
Osnova: tisti, ki berejo v slovenščini (n=797)

Kakšne knjige v slovenščini si največkrat izposodite?

Število knjig, ki jih ima oseba doma

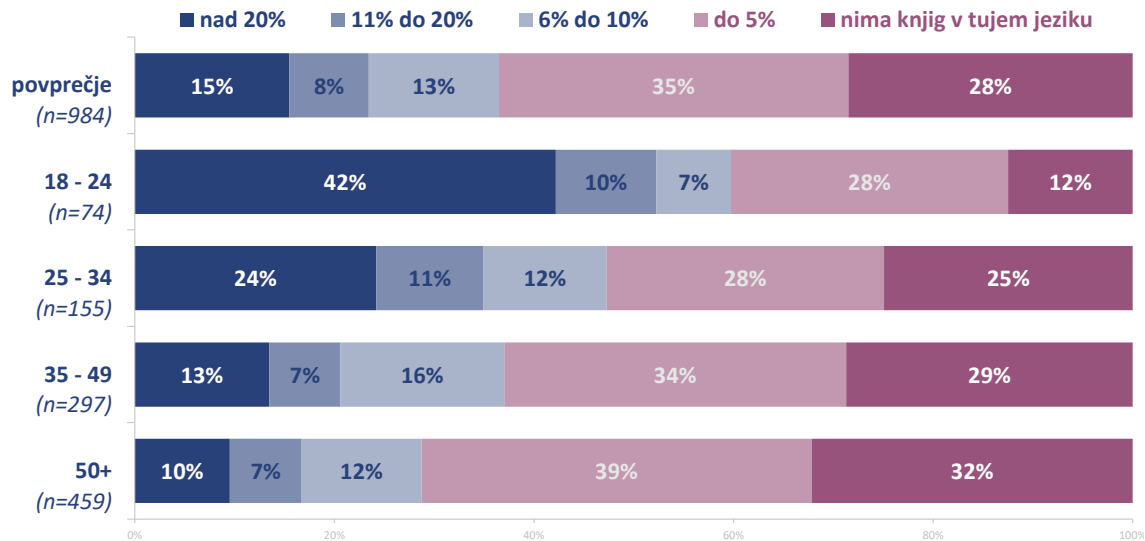
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Približno koliko TISKANIH knjig imate doma? Lahko označite število knjig ali pa vpišete v metrih.

Število knjig v tujem jeziku

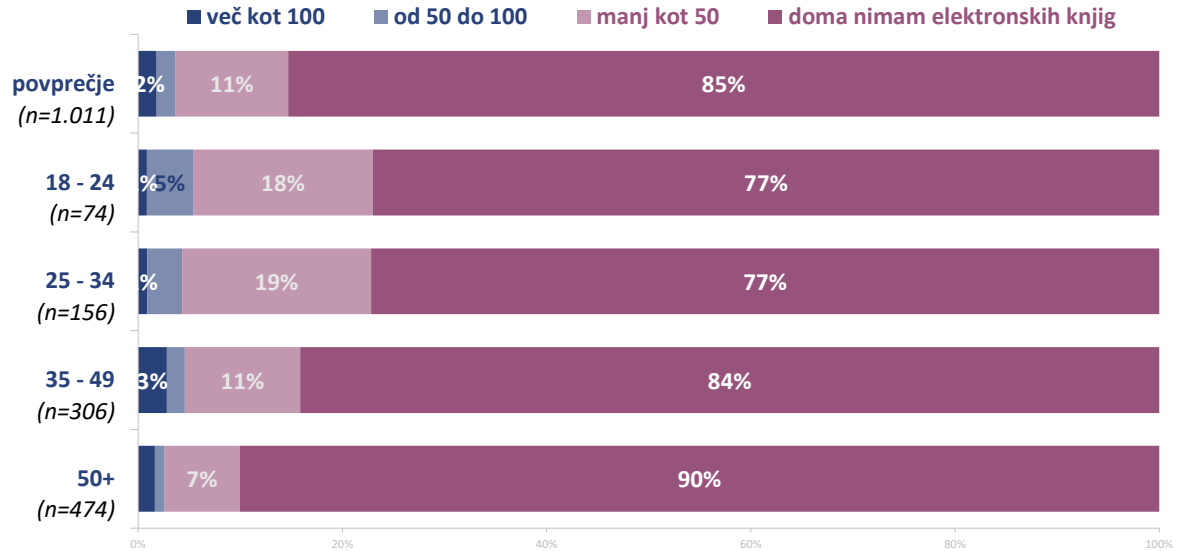
Osnova: tisti, ki imajo doma tiskane knjige (n=984)

Koliko od vseh vaših tiskanih knjig je v tujem jeziku? Ocenite v odstotkih od vseh knjig.

Elektronske knjige

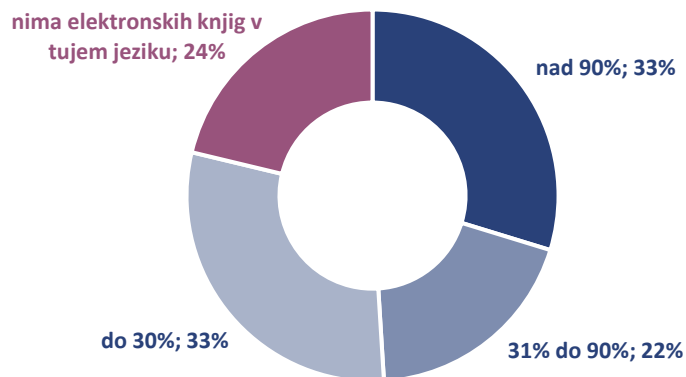
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Približno koliko ELEKTRONSKIH knjig imate doma?

Elektronske knjige v tujem jeziku

Osnova: tisti, ki imajo doma e-knjige (n=246)

Koliko od elektronskih knjig, ki ste jih prebrali v zadnjih 12 mesecih, je bilo v tujem jeziku? Ocenite v odstotkih od vseh elektronskih knjig.

Zvočne knjige

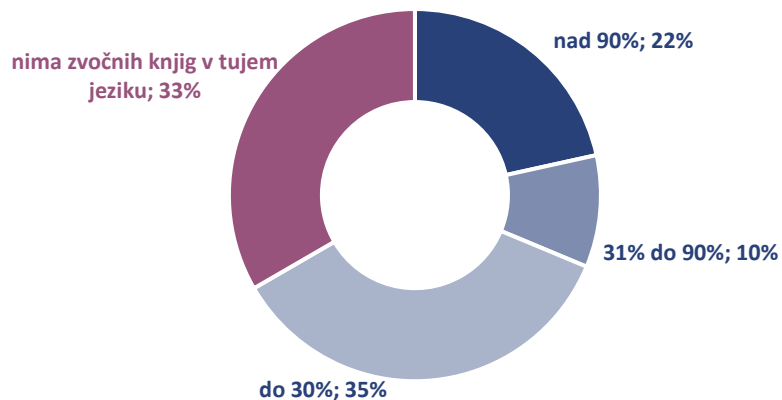
Osнова: vsi anketirani (n=1.011)

Približno koliko ZVOČNIH knjig imate doma?

Zvočne knjige v tujem jeziku

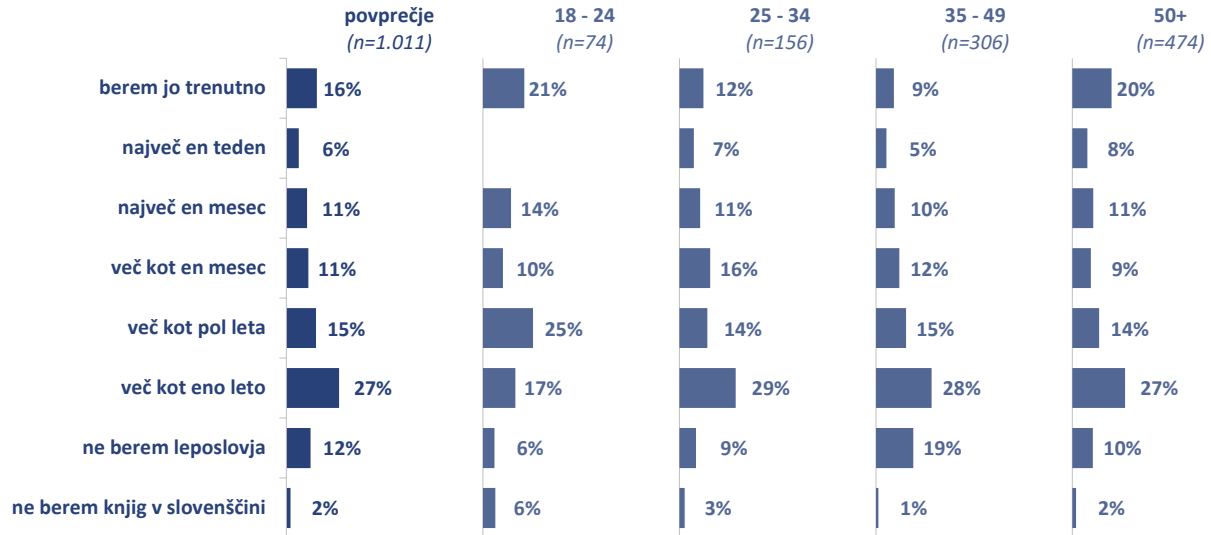
Osnova: tisti, ki imajo doma zvočne knjige (n=119)

Koliko od zvočnih knjig, ki ste jih prebrali v zadnjih 12 mesecih, je bilo v tujem jeziku? Ocenite v odstotkih od vseh elektronskih knjig.

Leposlovne knjige

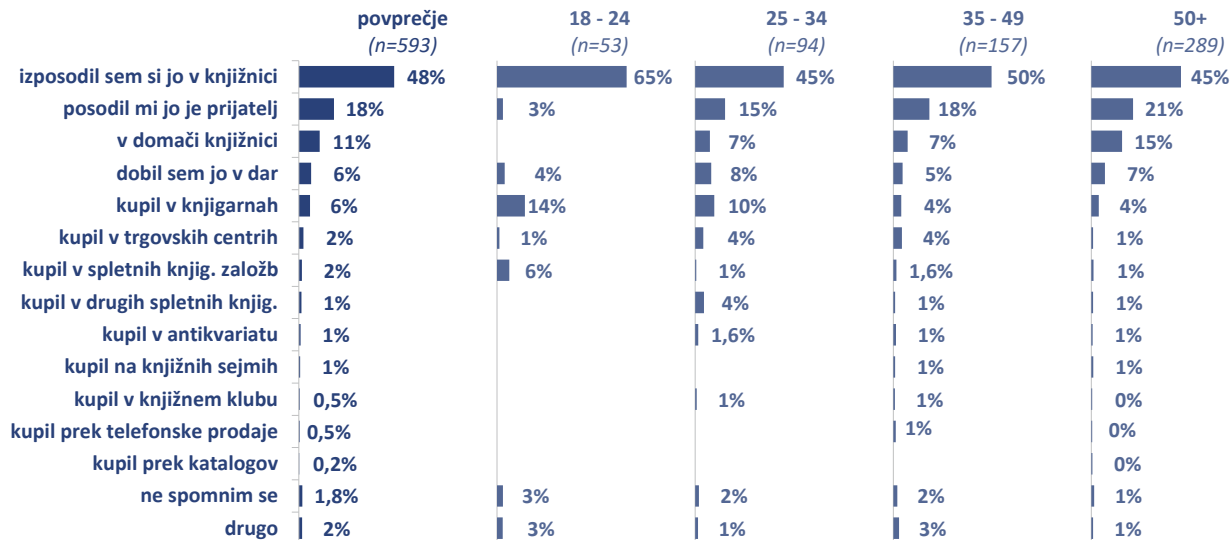
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Koliko časa je minilo, odkar ste nazadnje brali kako leposlovno knjigo v slovenščini (romani, kratke zgodbe, drame, esejistika, poezija)?

Vir leposlovnih knjig

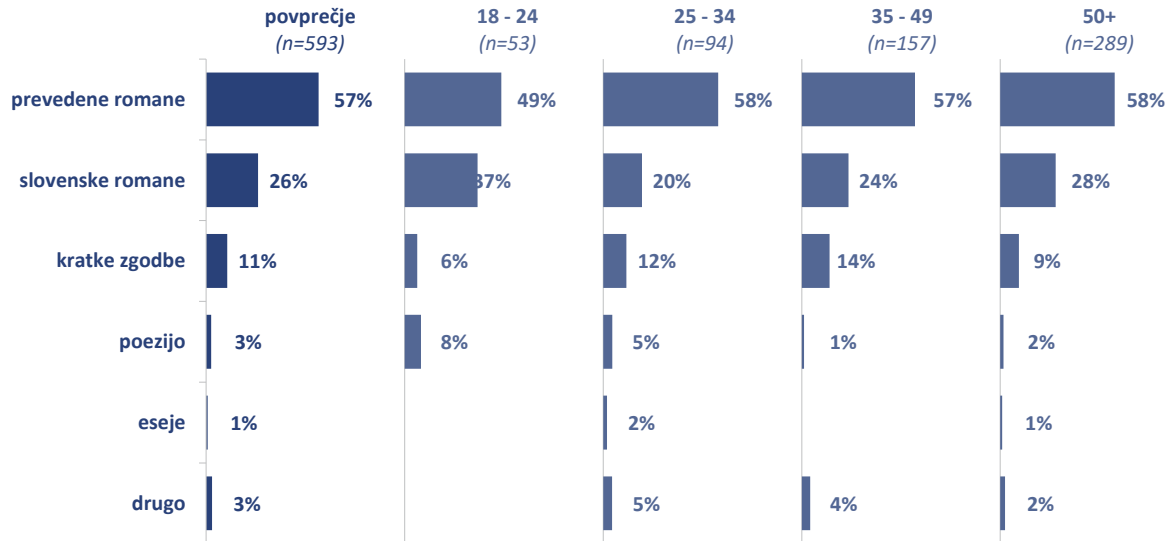
Osnova: anketiranci, ki so v zadnjem letu brali leposlovje (n=593)

Kje ste jo dobili?

Najbolj brane leposlovne knjige

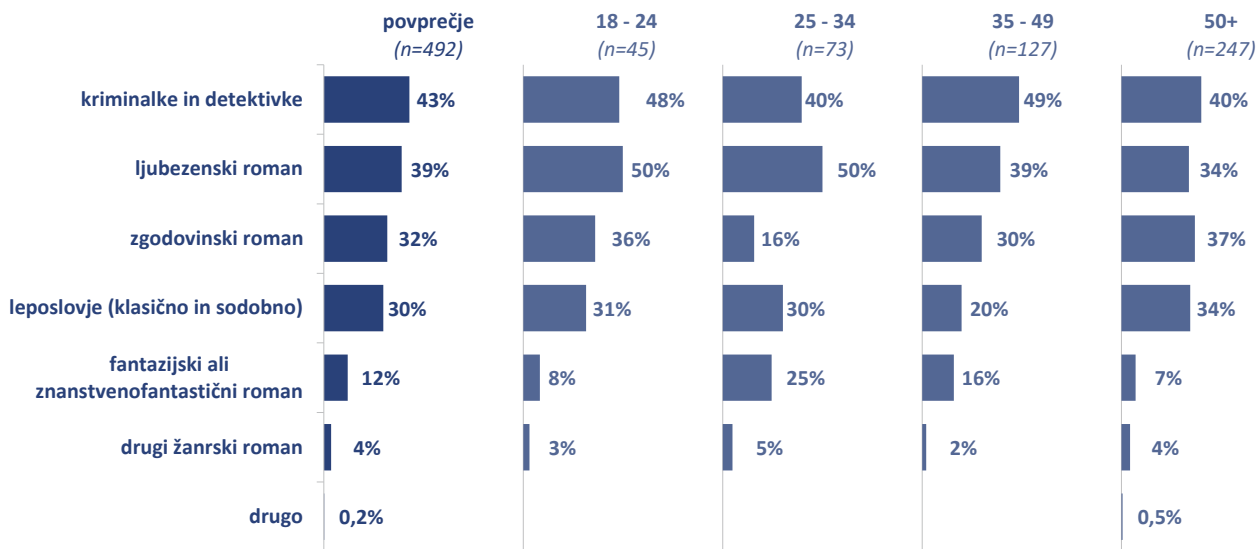
Osnova: anketiranci, ki so v zadnjem letu brali leposlovje (n=593)

Katere leposlovne knjige v slovenščini najraje berete?

Najbolj priljubljeni romani

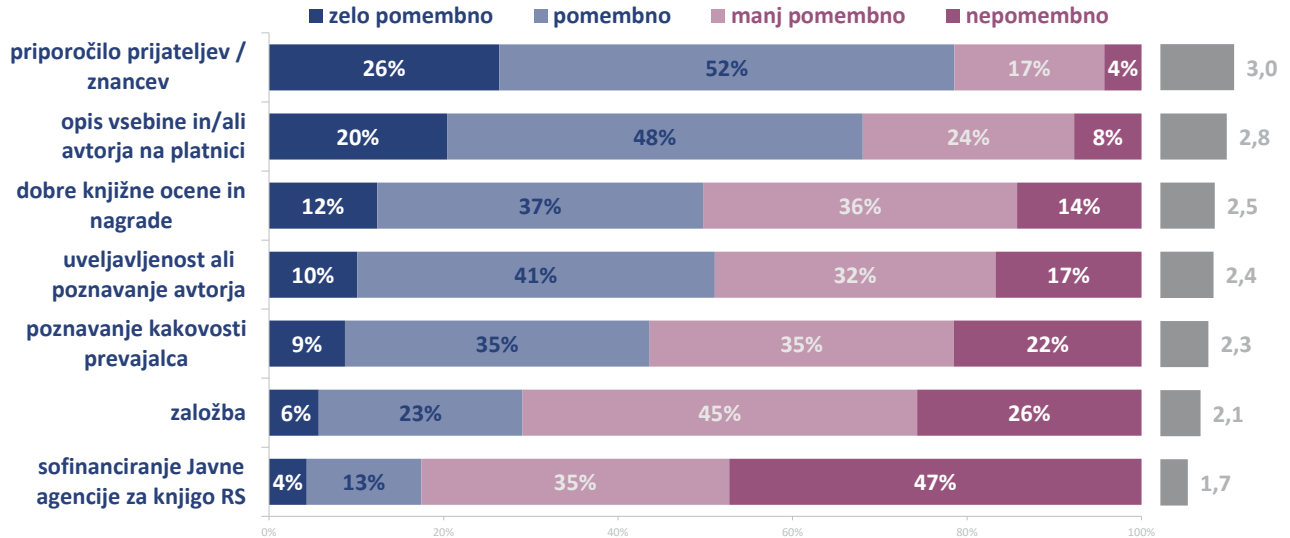
Osnova: anketiranci, ki so v zadnjem letu brali romane (n=480)

Kakšne romane (slovenske in prevedene) v slovenščini najraje berete?

Kriteriji, ki vplivajo na branje knjige

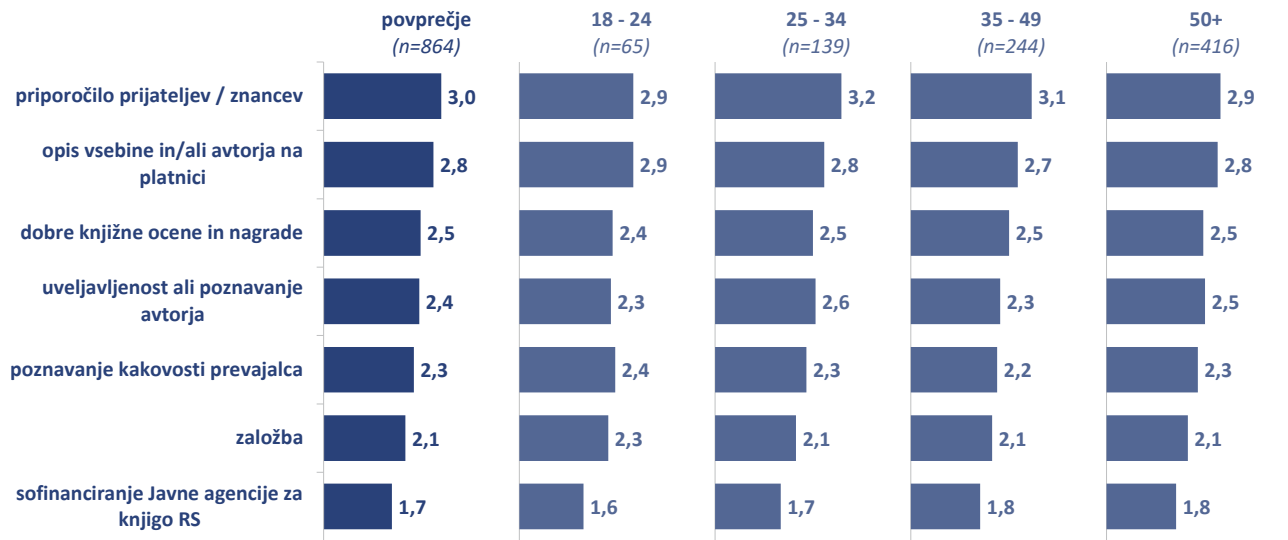
Osnova: anketiranci, ki berejo leposlovje v slovenščini (n=864)

Kako pomembni so za vas naštetih kriteriji, da začnete brati leposlovno knjigo v slovenščini?

Kriteriji, ki vplivajo na branje knjige

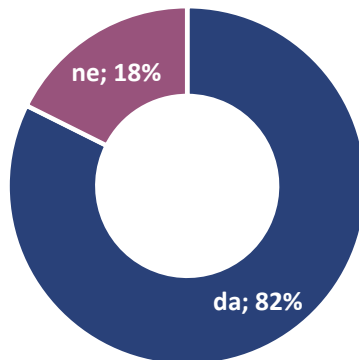
Osnova: anketiranci, ki berejo leposlovje v slovenščini (n=864)

Kako pomembni so za vas našeti kriteriji, da začnete brati leposlovno knjigo v slovenščini?

Izposoja leposlovja

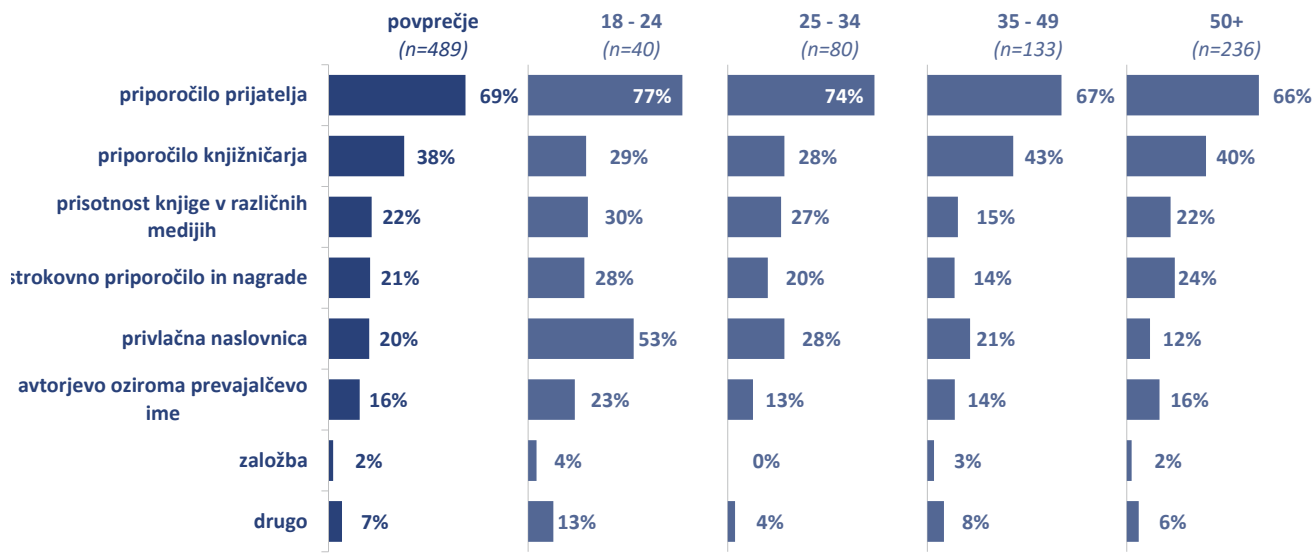
Osnova: anketiranci, ki so v zadnjem letu brali leposlovje (n=593)

Ali si leposlovne knjige v slovenščini kdaj izposodite tudi v knjižnici ali pri nekom drugem?

Razlogi za izposajo leposlovja

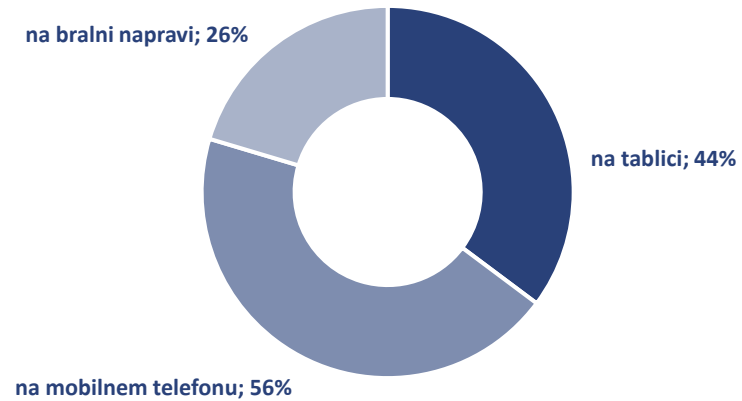
Osnova: anketiranci, ki so v zadnjem letu brali leposlovje in si leposlovje izposojajo (n=489)

Kaj vpliva na to, katero leposlovno knjigo v slovenščini si izposodite v knjižnici ali pri nekom drugem?

Branje e-knjig

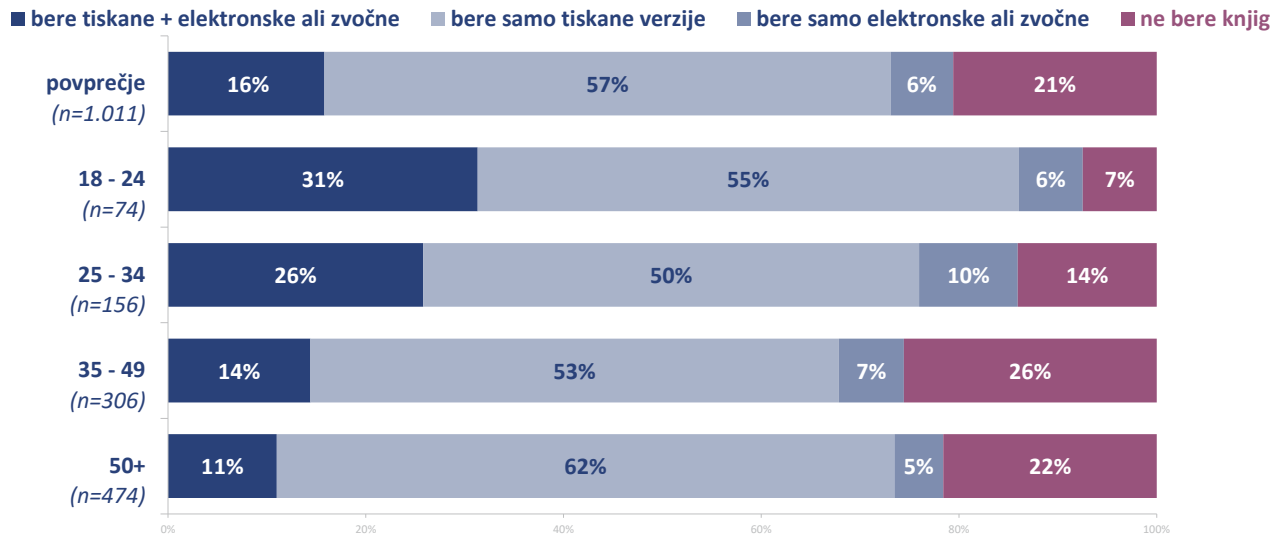
Osnova: berejo e-knjige (n=192)

Kje berete e-knjige:

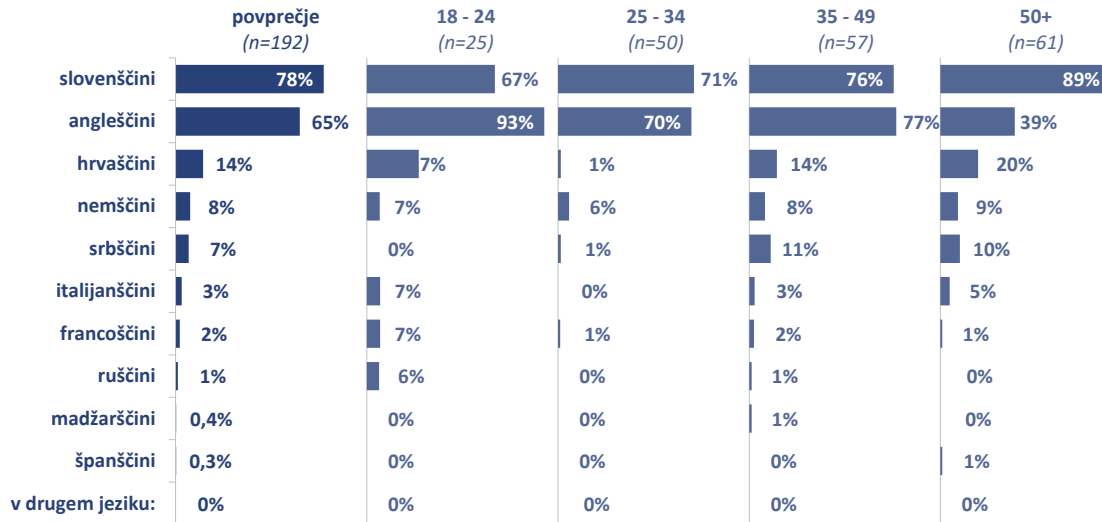
Kombinacija branja tiskanih in e-knjig

Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Jezik, v katerem berejo e-knjige

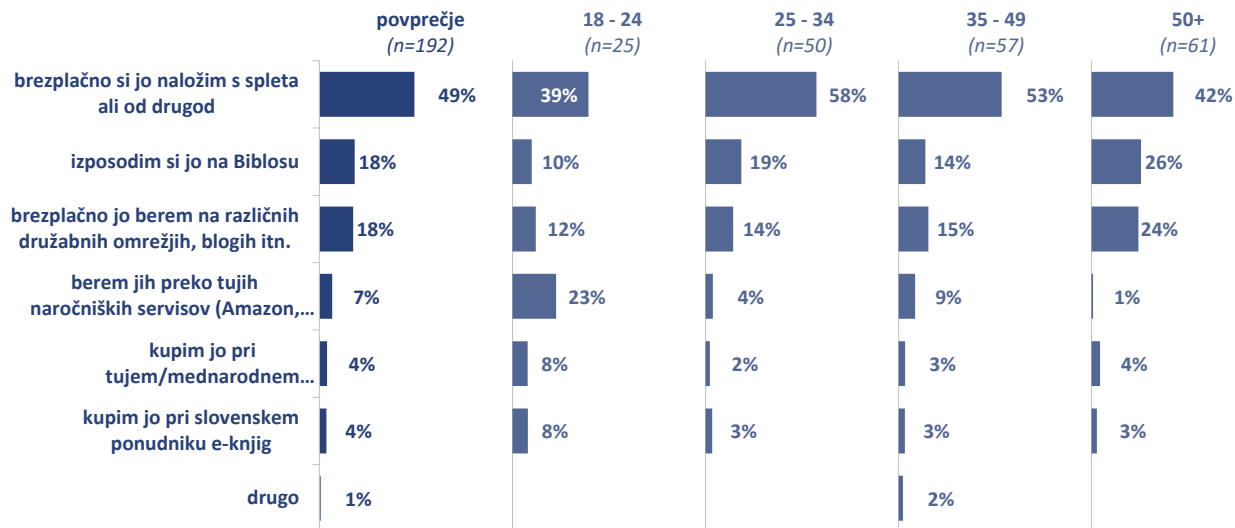
Osnova: anketiranci, ki berejo e-knjige (n=192)

V katerem jeziku jih berete?

Najpogostejša oblika dostopa do e-knjig

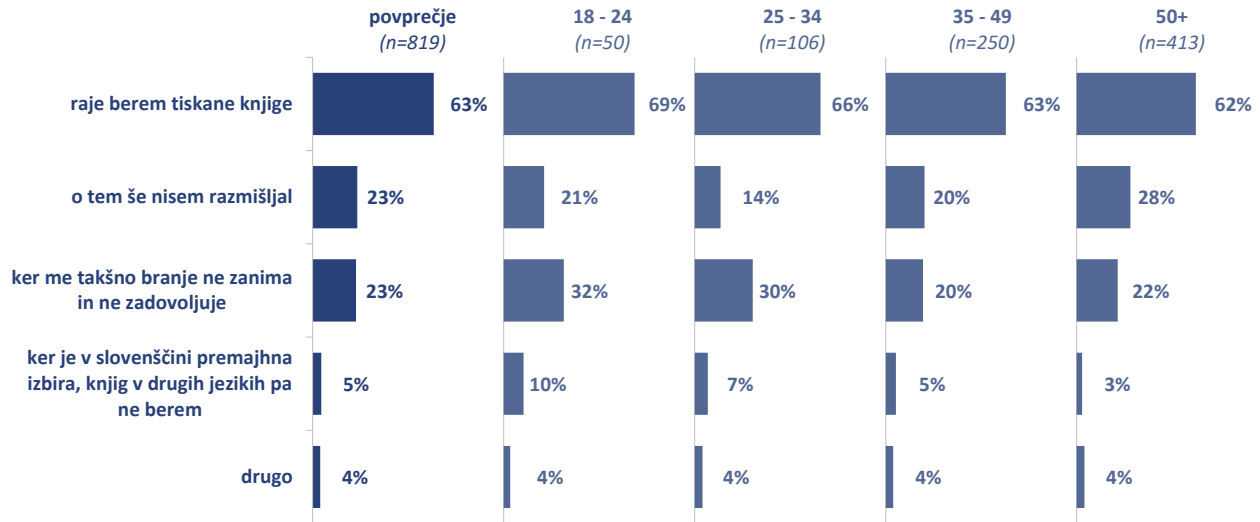
Osнова: anketiranci, ki berejo e-knjige (n=192)

Kako najpogosteje pridete do e-knjige?

Razlogi, zakaj ne berejo e-knjig

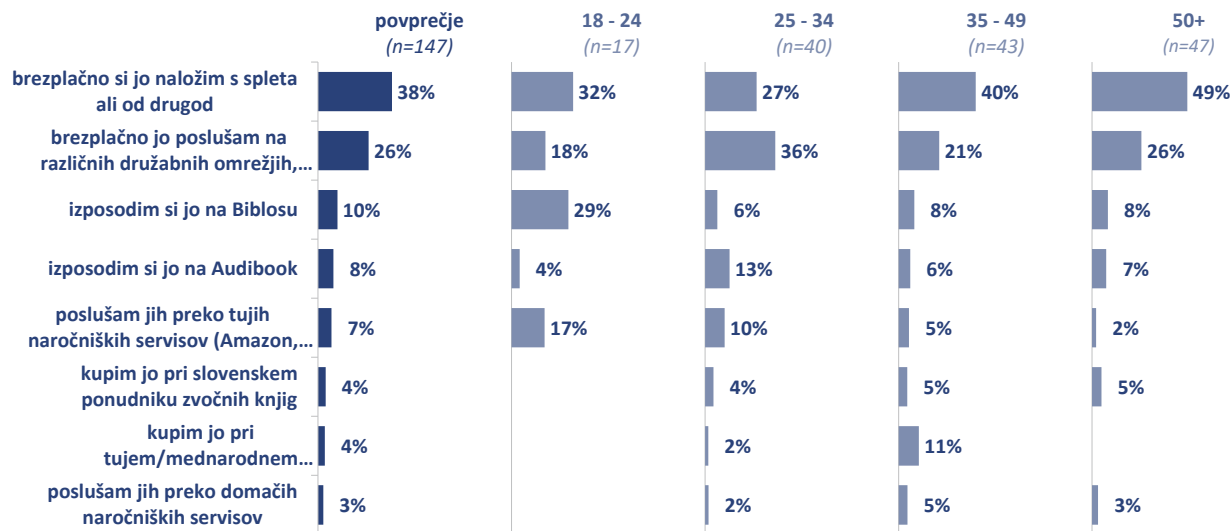
Osnova: anketiranci, ki ne berejo e-knjige (n=819)

Zakaj ne berete e-knjig?

Najpogostejša oblika dostopa do zvočnih knjig

Osnova: anketiranci, ki berejo zvočne knjige (n=147)

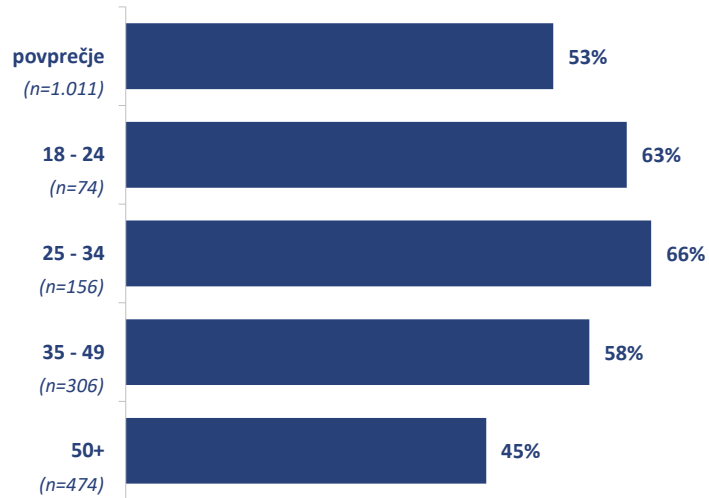

Kako najpogosteje pridete do zvočne knjige?

Kupovanje (tiskanih ali elektronskih) knjig

Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

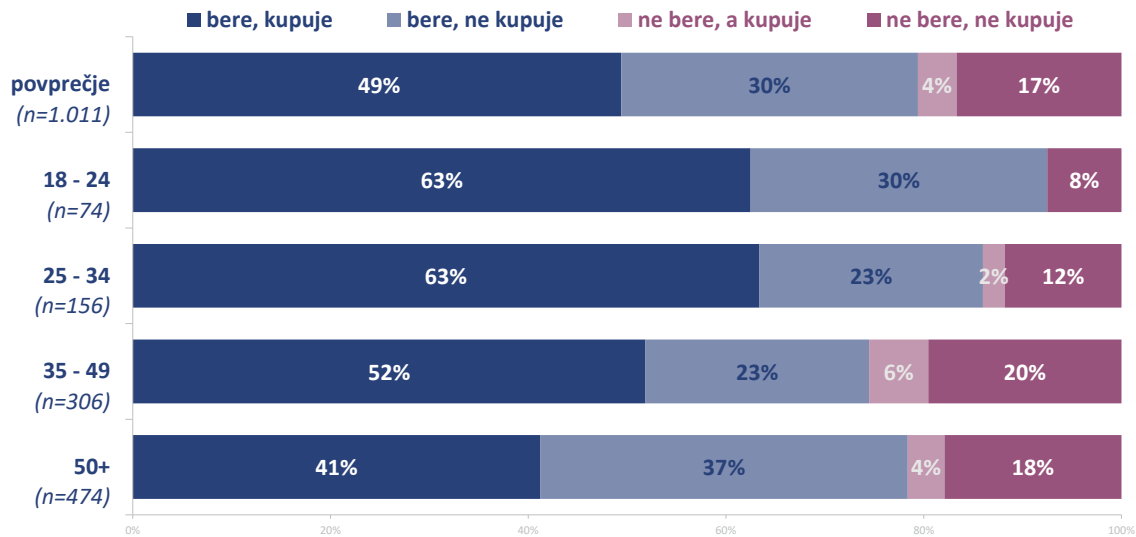
prikazani samo odgovori DA

Ali kupujete knjige? Upoštevajte tako tiskane kot elektronske knjige.

Kombinacija branja in kupovanja knjig

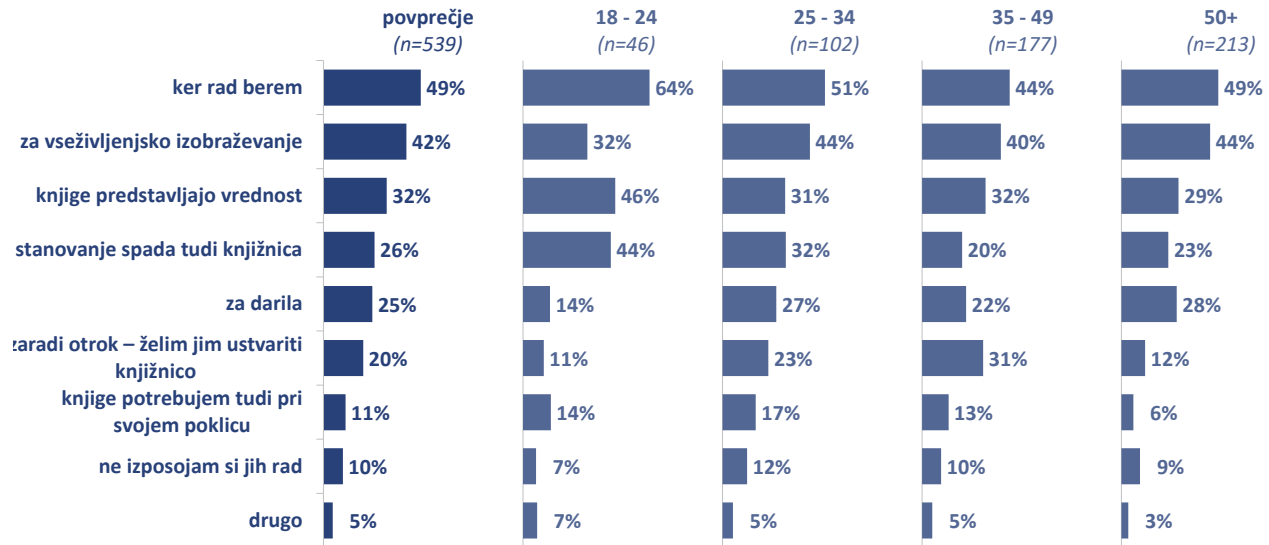
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Presek rezultatov branja in kupovanja knjig

Razlogi za nakup knjig

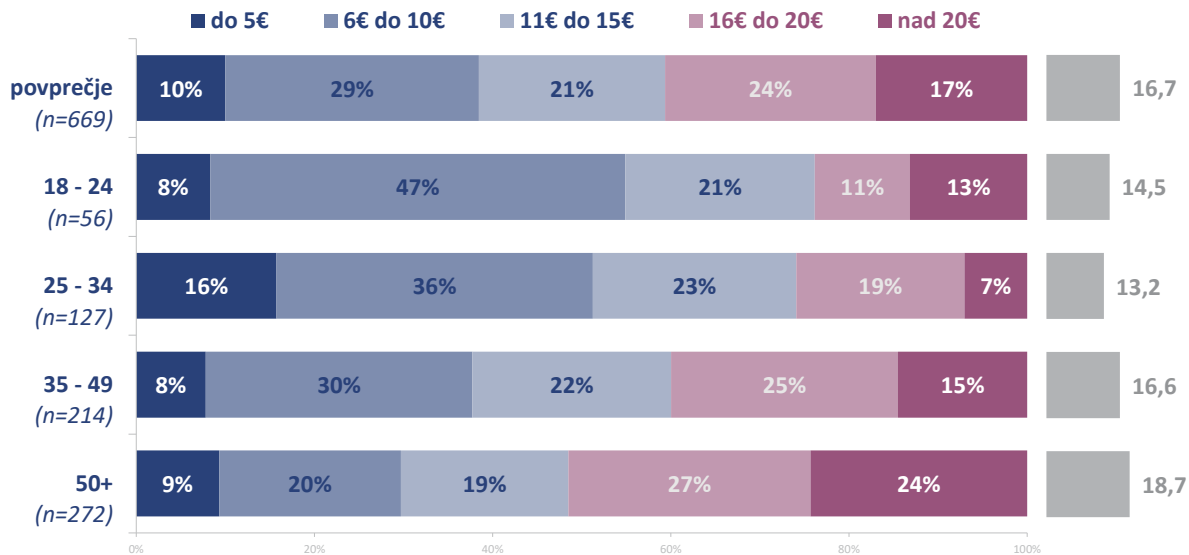
Osnova: anketirani, ki kupujejo knjige (n=539)

Zakaj kupujete knjige?

Cena tiskane knjige, da bi jo kupili brez velikega razmisleka

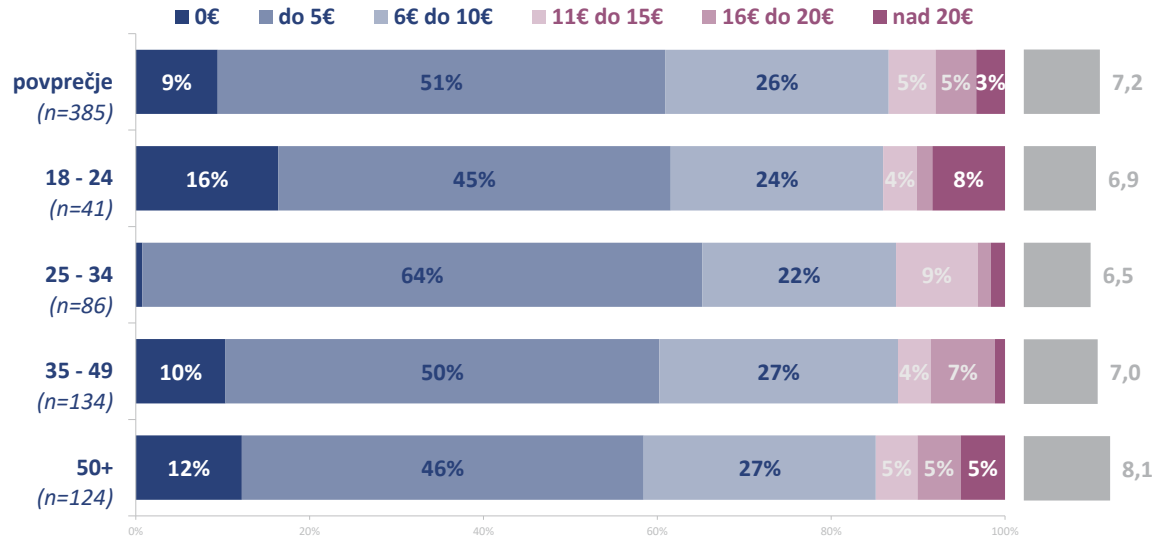
Osnova: anketirani, ki so navedli znesek (n=669)

Kakšna bi morala biti cena običajne TISKANE knjige, da bi jo kupili brez velikega razmisleka?

Cena e-knjige, da bi jo kupili brez velikega razmisleka

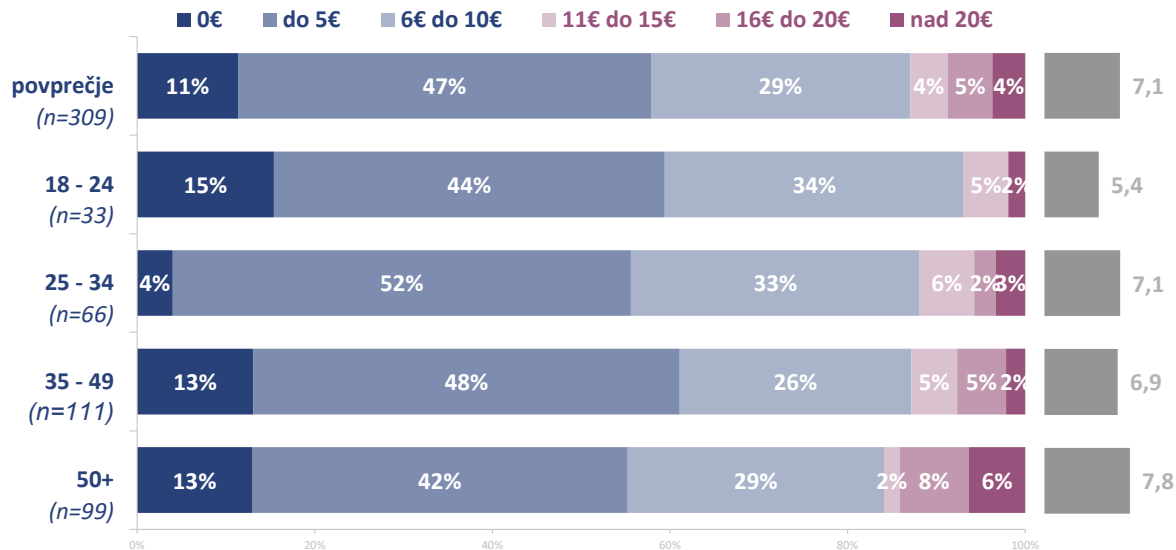
Osnova: anketirani, ki so navedli znesek (n=385)

Kakšna bi morala biti cena običajne ELEKTRONSKE knjige, da bi jo kupili brez velikega razmisleka?

Cena zvočne knjige, da bi jo kupili brez velikega razmisleka

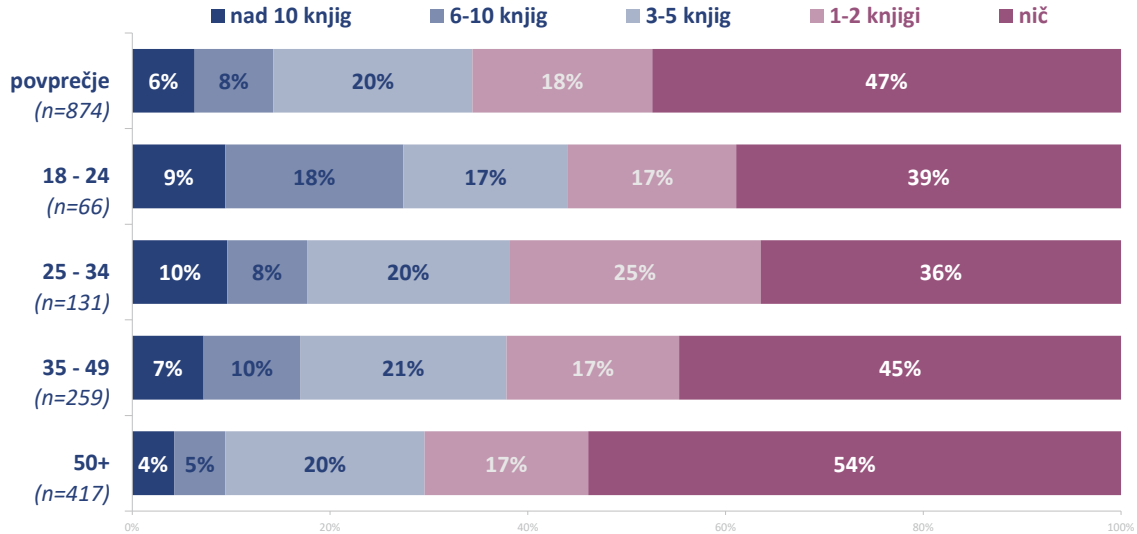
Osnova: anketirani, ki so navedli znesek (n=309)

Kakšna bi morala biti cena običajne ZVOČNE knjige, da bi jo kupili brez velikega razmisleka?

Število kupljenih tiskanih knjig v zadnjem letu po starosti

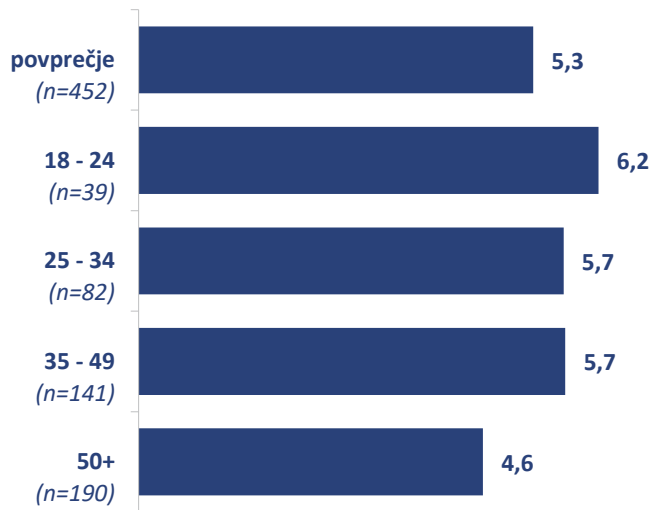
Osнова: vsi anketirani, ki so navedli število (n=874)

Približno koliko tiskanih knjig ste kupili v zadnjem letu, ne glede na jezik?

Povprečno število kupljenih tiskanih knjig v zadnjem letu, po starosti

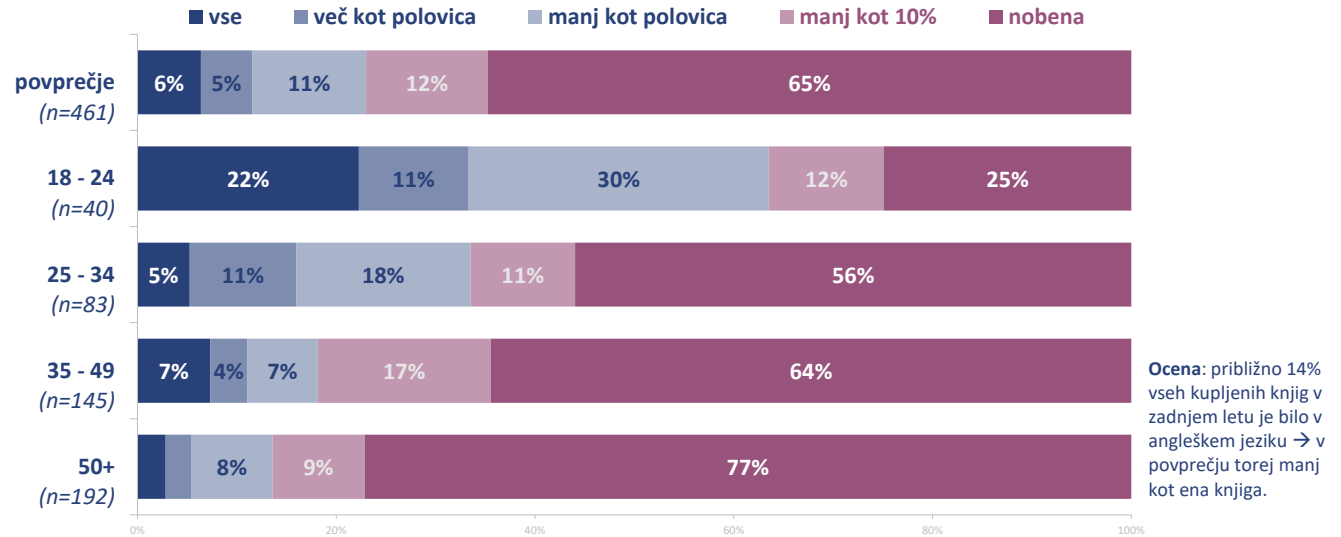
Osnova: vsi anketirani, ki so kupili vsaj eno knjigo v zadnjem letu (n=452)

Približno koliko tiskanih knjig ste kupili v zadnjem letu, ne glede na jezik?

Delež kupljenih tiskanih knjig, ki so bile v angleškem jeziku, po starosti

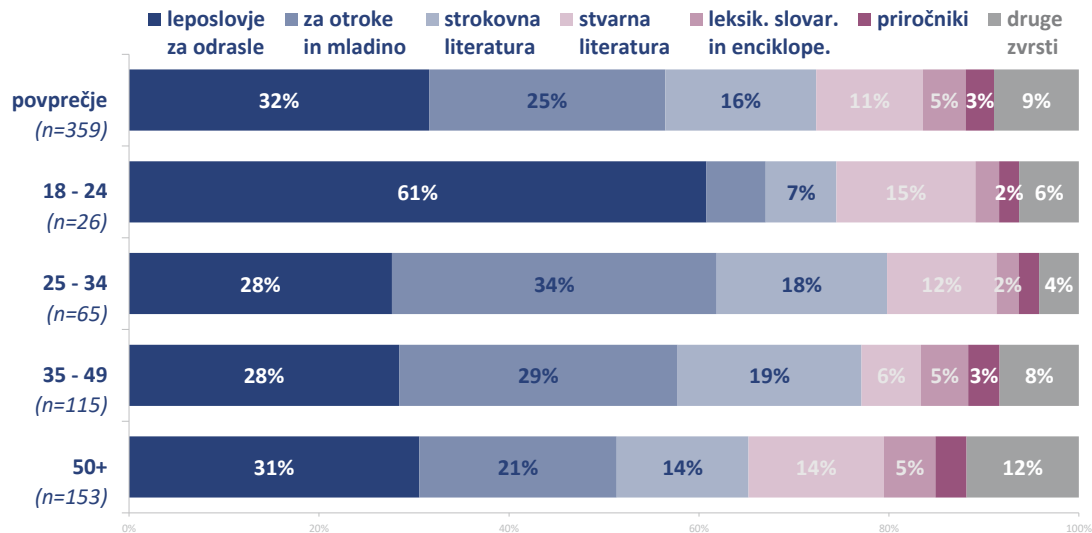
Osnova: vsi anketirani, ki so kupili vsaj 1 knjigo (n=461)

Približno koliko izmed njih je bilo angleških?

Delež zvrsti glede na število kupljenih knjig

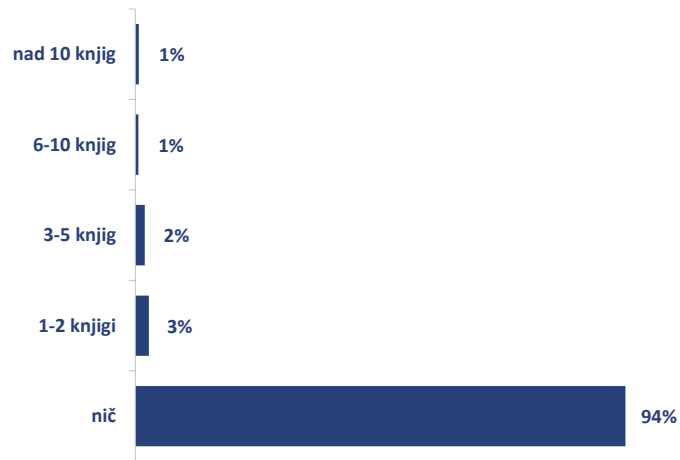
Osnova: vsi anketirani, ki so kupili vsaj 1 knjigo (n=359)

Razdelite število novih tiskanih knjig v slovenščini, ki ste jih kupili v zadnjem letu, po naštetih zvrsteh:

Število kupljenih elektronskih knjig v zadnjem letu

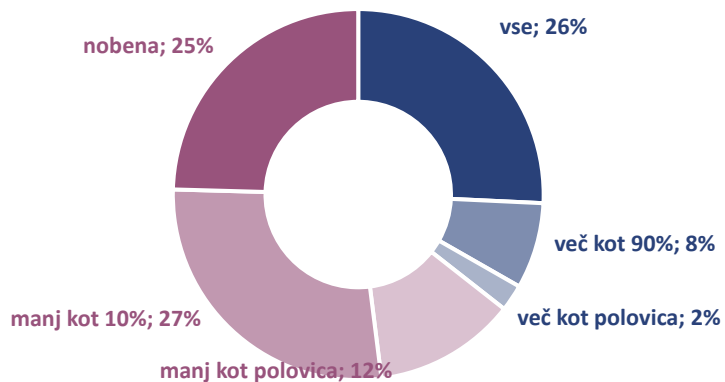
Osnova: vsi anketirani, ki so navedli število (n=940)

Približno koliko elektronskih knjig ste kupili v zadnjem letu?

Delež kupljenih e-knjig v angleškem jeziku

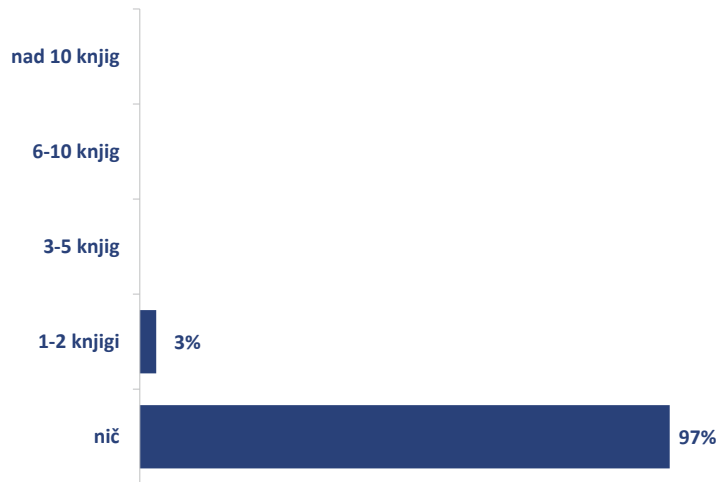
Osnova: vsi anketirani, ki so kupili vsaj 1 e-knjigo (n=54)

Približno koliko izmed njih je bilo angleških?

Število kupljenih zvočnih knjig v zadnjem letu

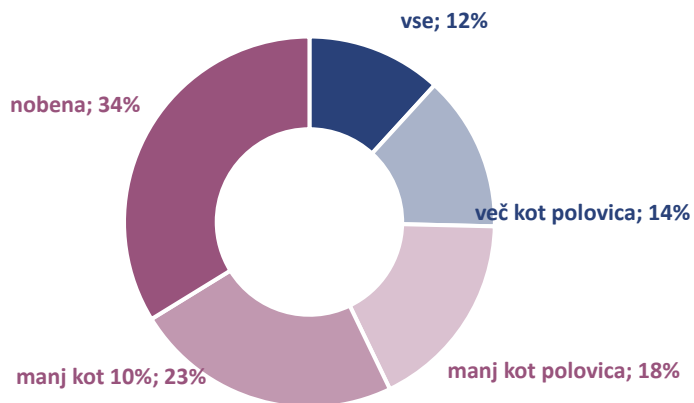
Osnova: vsi anketirani, ki so navedli število (n=955)

Približno koliko zvočnih knjig ste kupili v zadnjem letu?

Delež kupljenih zvočnih knjig v angleškem jeziku

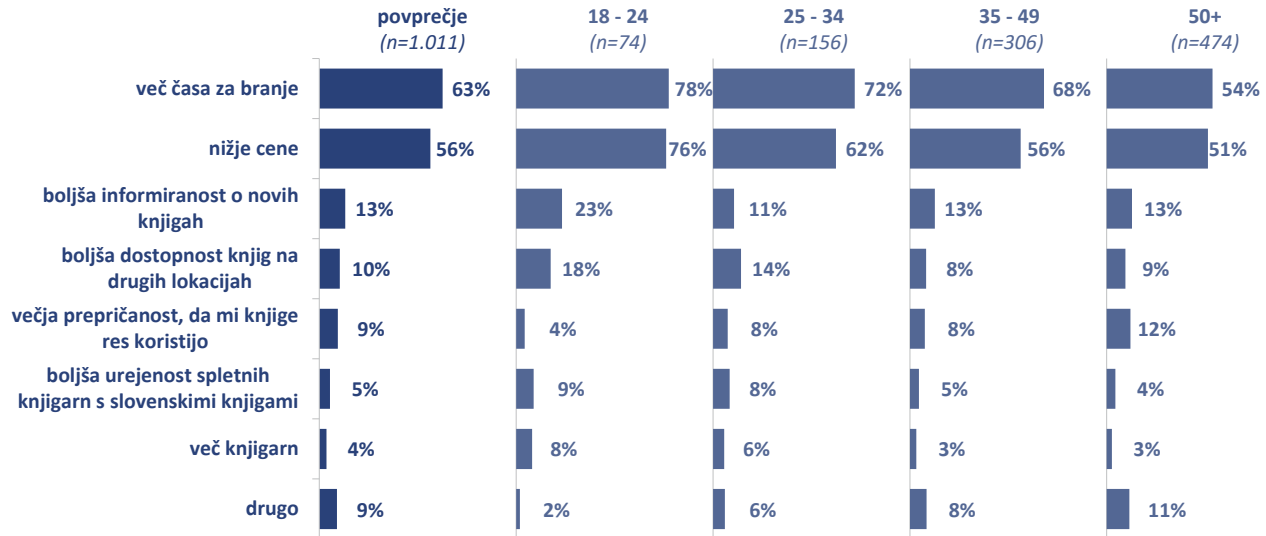
Osnova: vsi anketirani, ki so kupili vsaj 1 zvočno knjigo (n=29)

Približno koliko izmed njih je bilo angleških?

Spodbuda za pogostejše kupovanje knjig

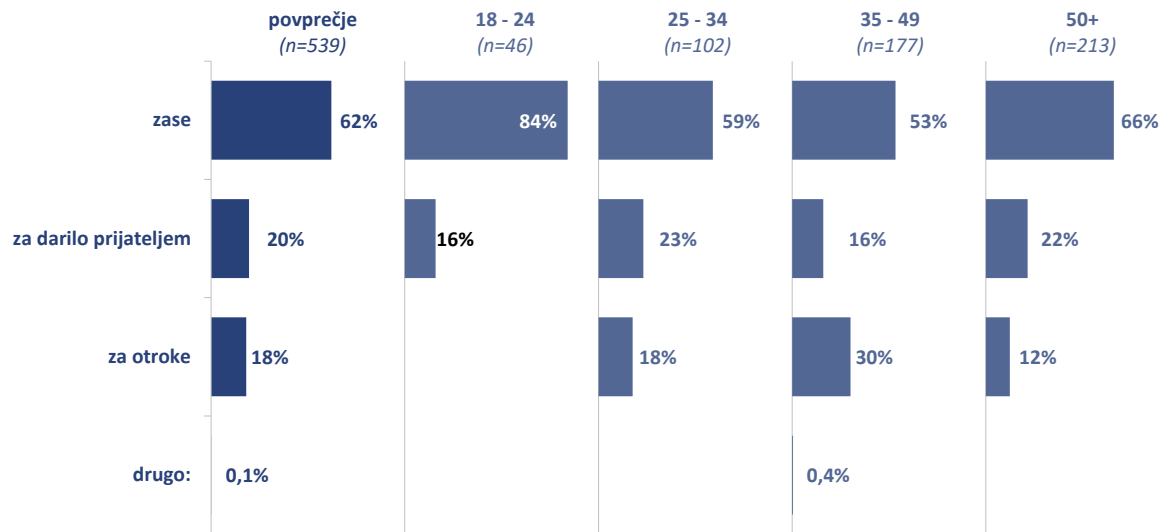
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Kaj bi vas spodbudilo, da bi kupovali več knjig oz. da bi jih kupovali bolj pogosto?

Komu so namenjene kupljene knjige

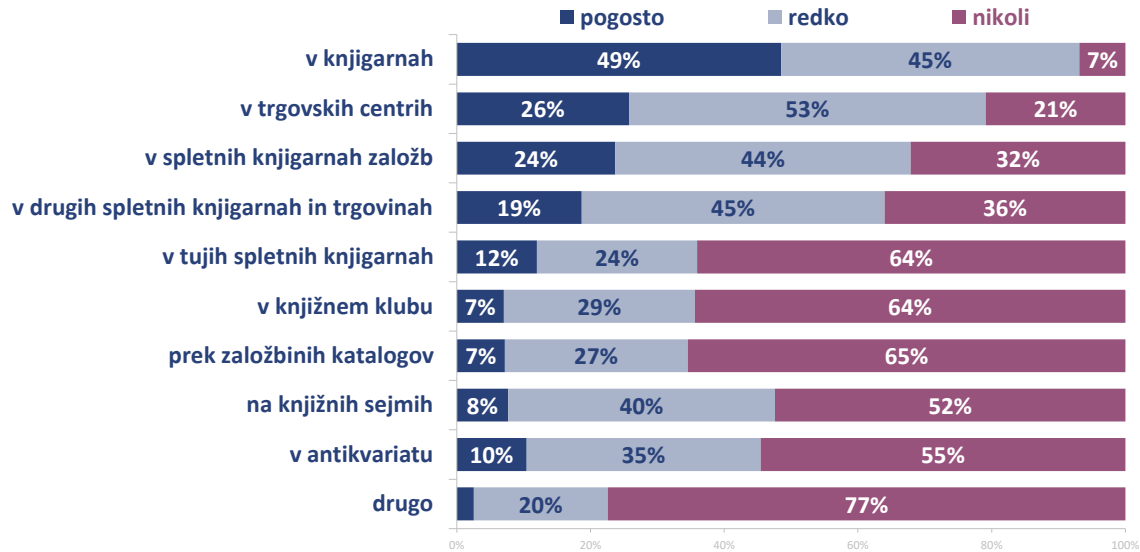
Osnova: vsi anketirani, ki so kupili vsaj 1 knjigo (n=539)

Za koga najpogosteje kupujete knjige?

Na kakšen način se kupujejo nove knjige

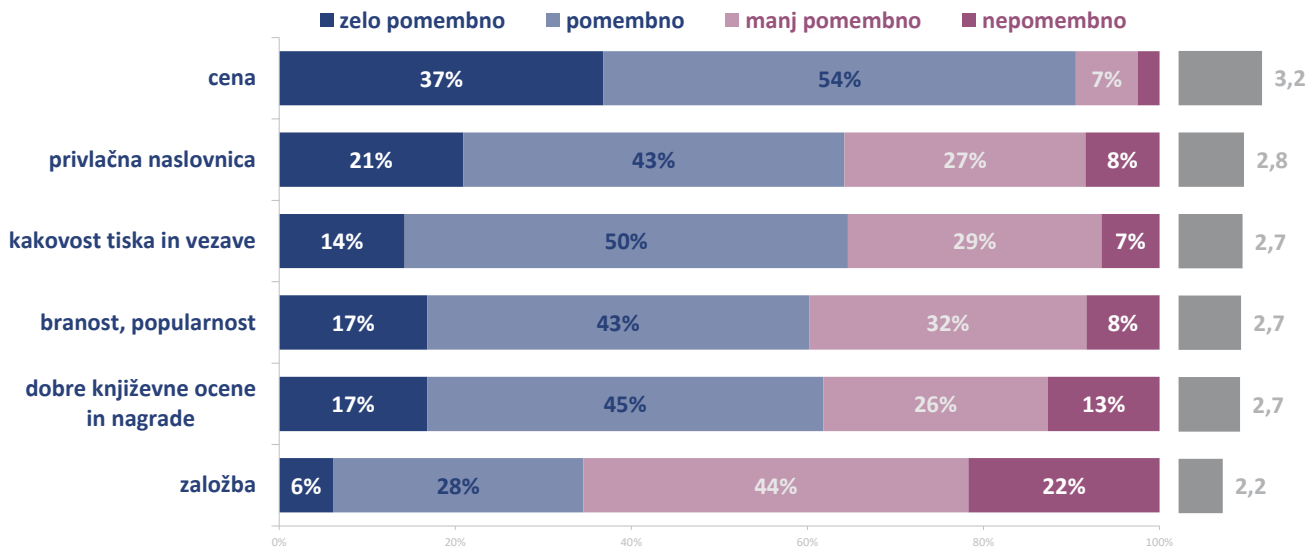
Osnova: vsi anketirani, ki so kupili vsaj 1 knjigo (n=539)

Kje oziroma na kakšen način in kako pogosto kupujete nove tiskane knjige:

Kriteriji za nakup knjige v slovenščini

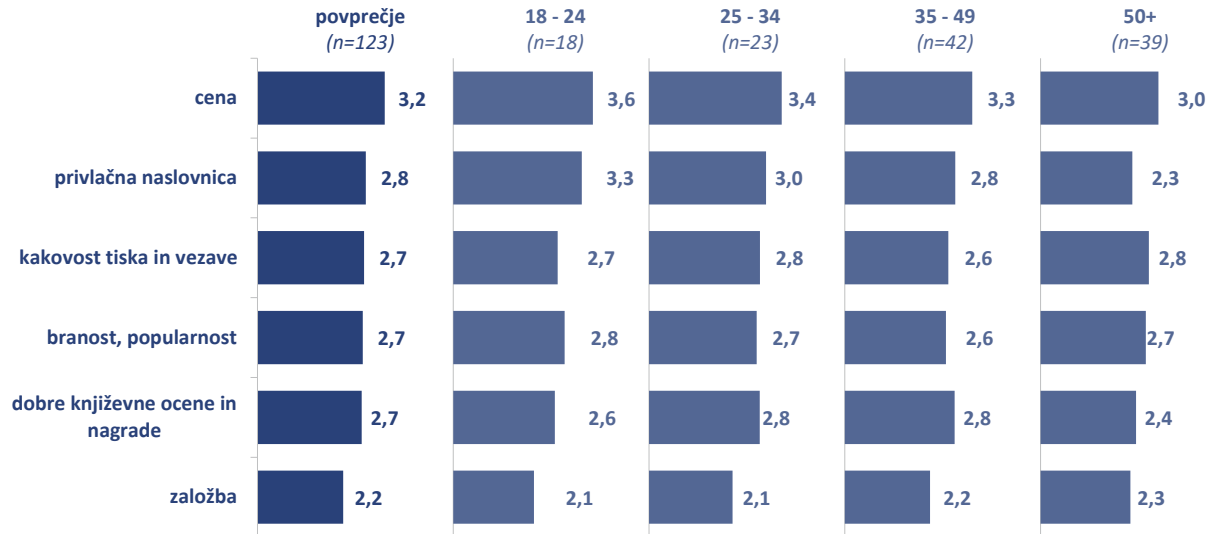
Osnova: vsi anketirani, ki so kupili več kot 5 knjig (n=123)

Kako pomembni so za vas našeti kriteriji, da kupite novo tiskano knjigo v slovenščini?

Kriteriji za nakup knjige v slovenščini

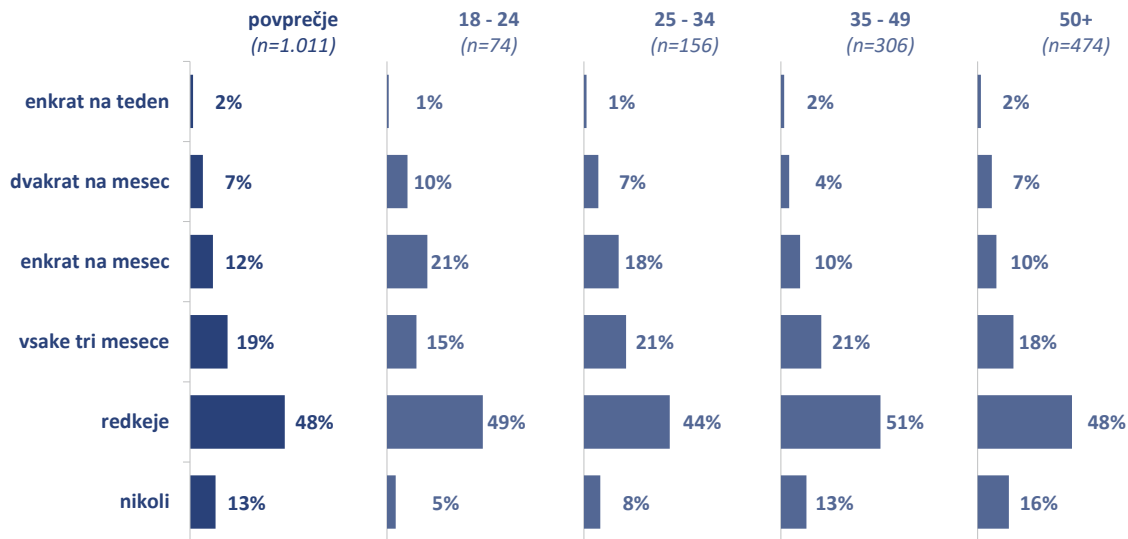
Osnova: vsi anketirani, ki so kupili več kot 5 knjig (n=123)

Kako pomembni so za vas naštetih kriteriji, da kupite novo tiskano knjigo v slovenščini?

Pogostost obiska knjižarne

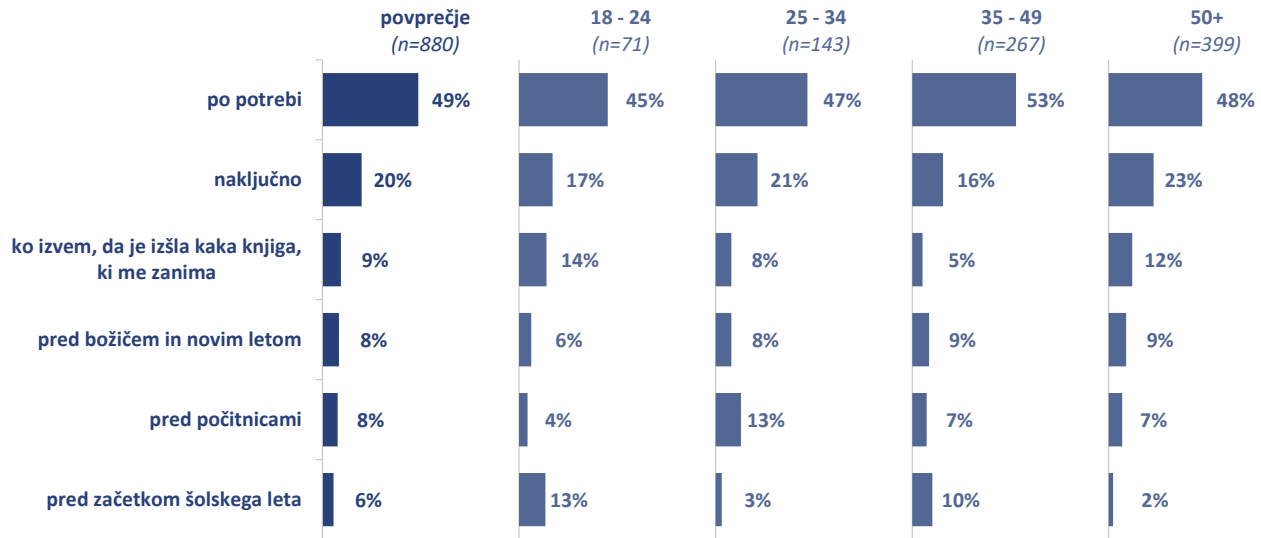
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Kako pogosto obiščete knjižarno (ne glede na to, ali kupite knjigo)?

Najpogostejši obisk knjigarn

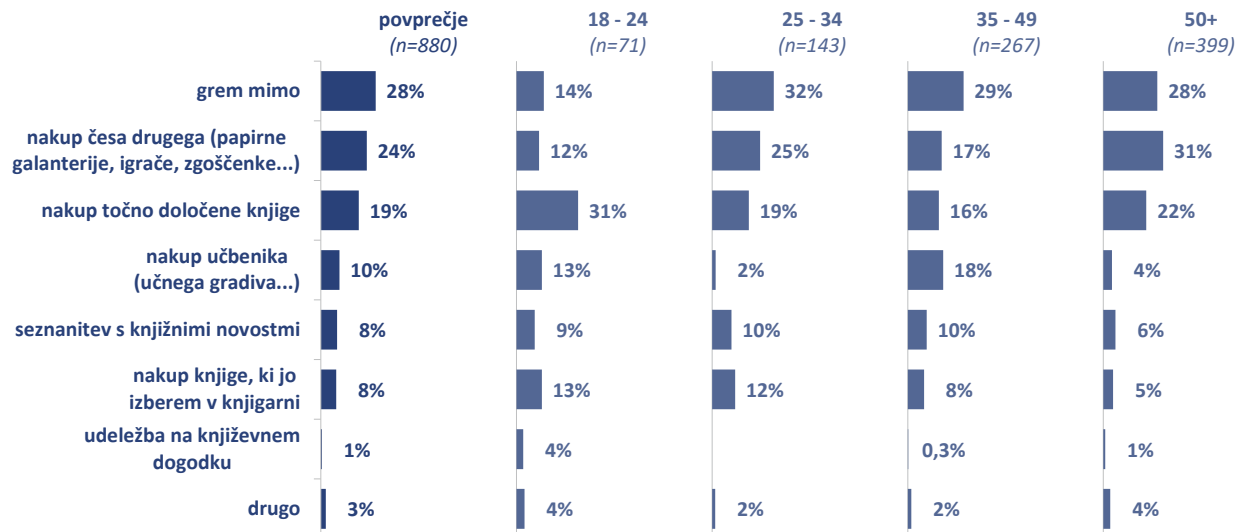
Osnova: anketirani, ki obiskujejo knjigarne (n=880)

Kdaj najpogosteje obiskujete knjigarne?

Najpogostejši razlog za obisk knjižarne

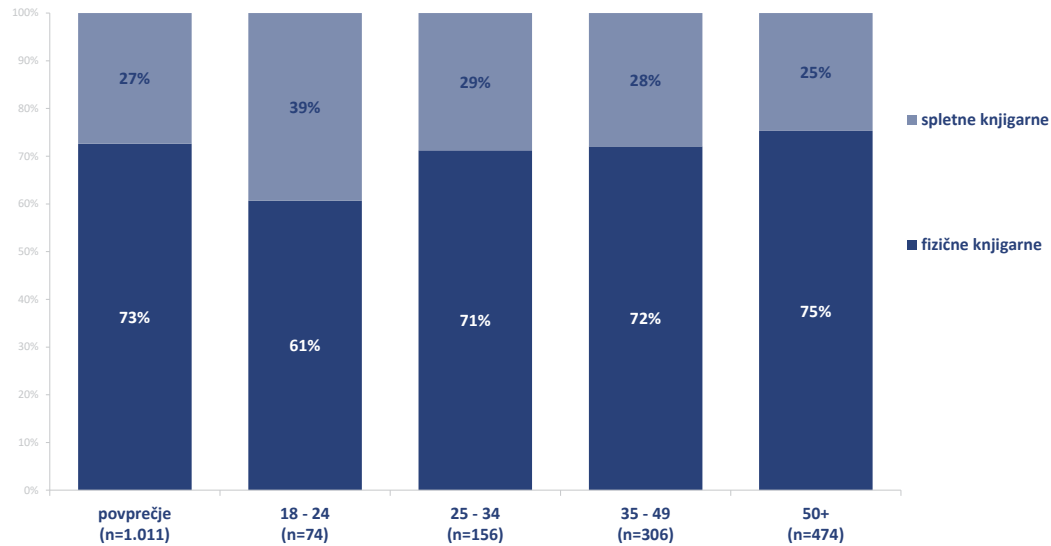
Osnova: anketirani, ki obiskujejo knjižarne (n=880)

Kaj je najpogostejši razlog za obisk knjižarne?

Fizične vs. spletne knjigarne

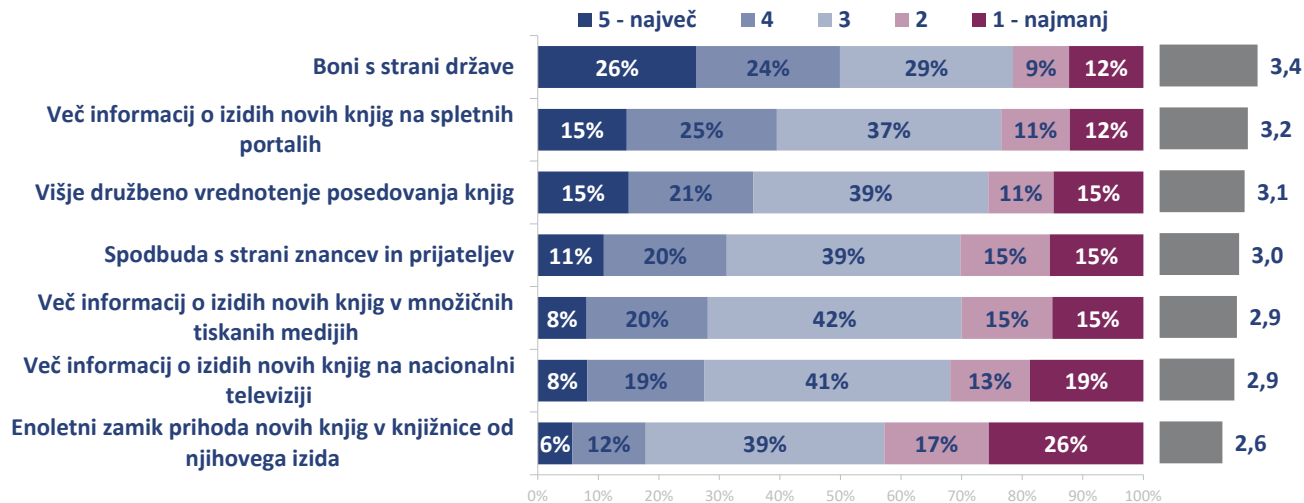
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Ali lahko v odstotkih označite, koliko knjig ste kupili v fizičnih knjigarnah, in koliko v spletnih knjigarnah?

Vzgibi za več nakupovanja knjig

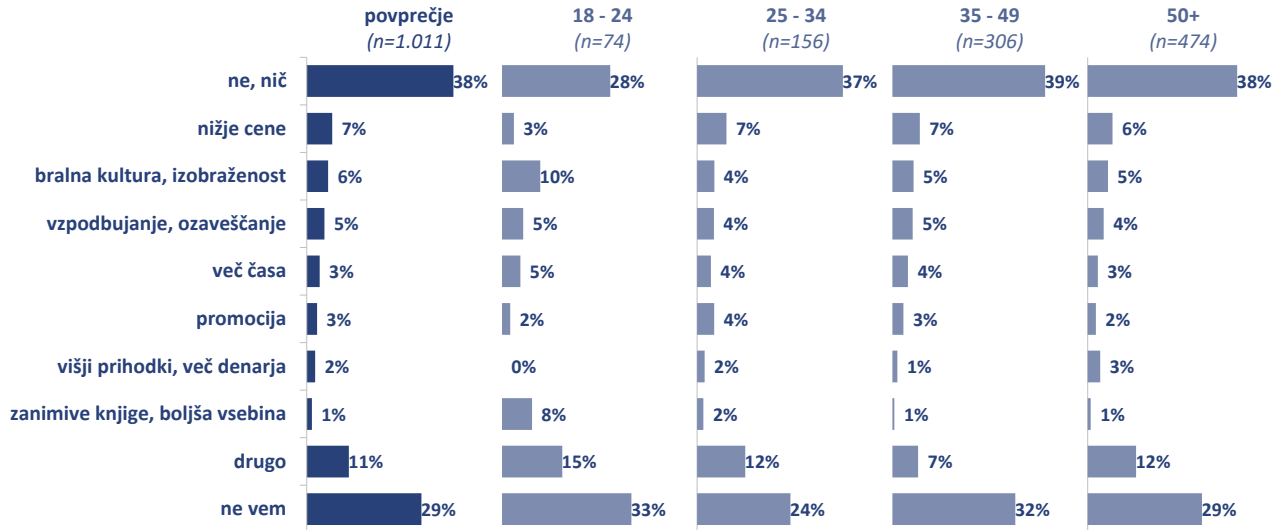
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Koliko bi k višjemu nakupovanju knjig v družbi na splošno, razen nižjih cen knjig, pripomogla naslednje (1 najmanj, 5 največ):

Vzgibi za več nakupovanja knjig

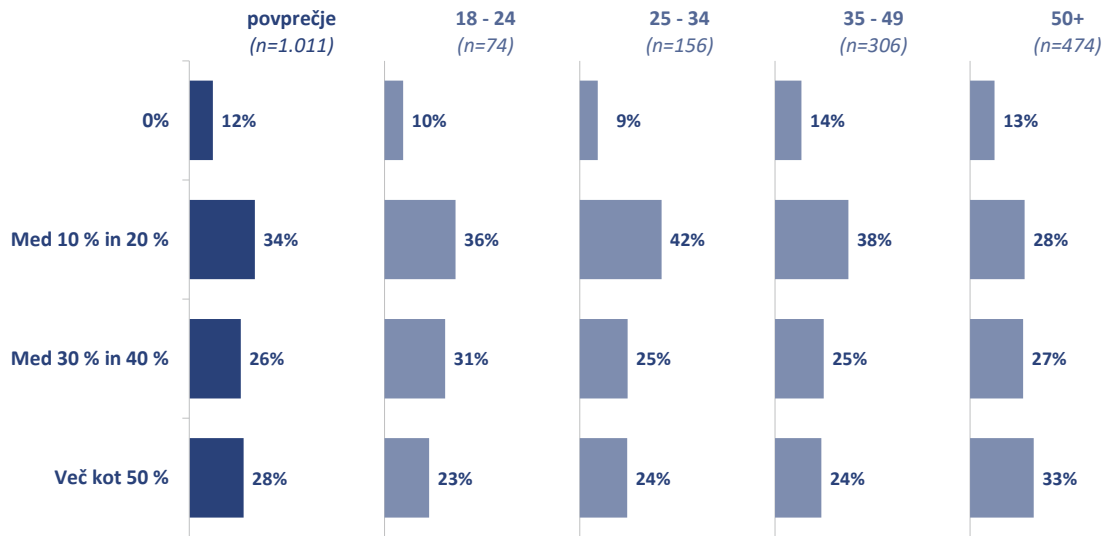
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Ali bi k višjemu nakupovanju knjig družbi na splošno, pripomoglo še kaj drugega?

Kako bi porabili bon za 100 €

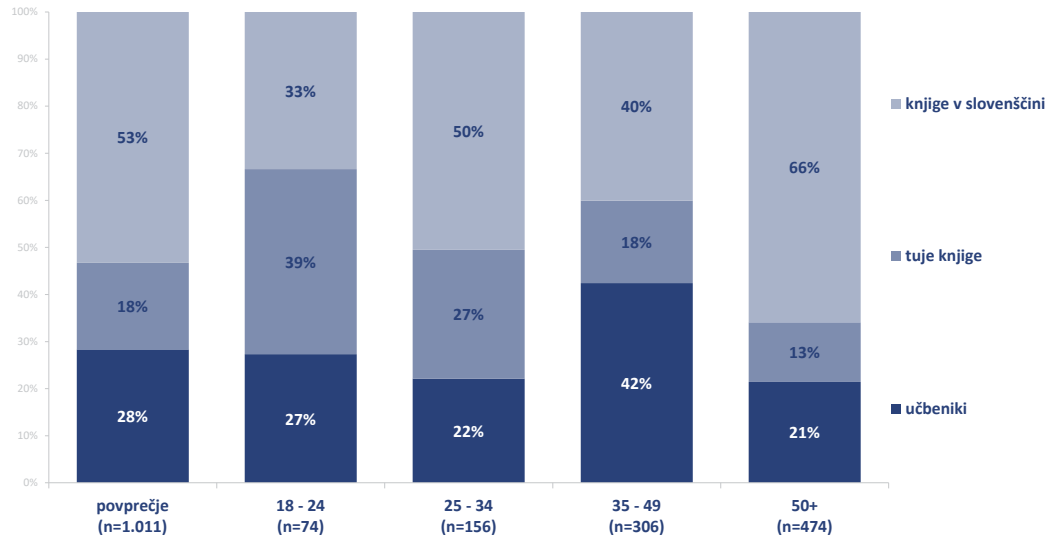
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Če bi od države dobili bon za 100 evrov, ki bi lahko porabili za obiskovanje kulturnih prireditev (kino, gledališče, koncerti) in tudi za nakupovanje knjig, kolikšen del bi namenili nakupovanju knjig?

Kako bi porabili bon za 100 €

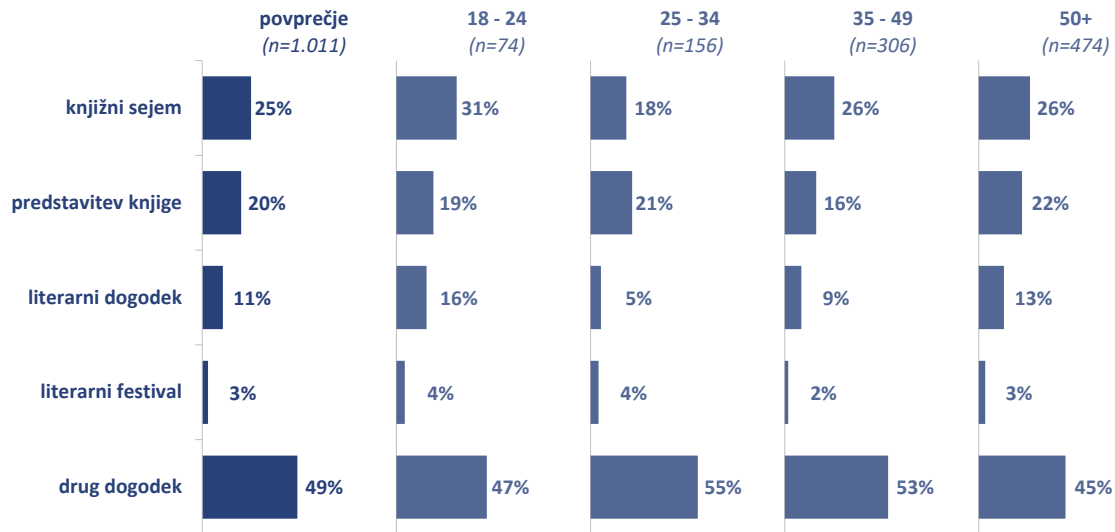
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Če bi lahko bon za 100 evrov uporabili samo za nakup knjig, kolikšen del bi namenili za...

Obisk dogodkov, povezanih s knjigami

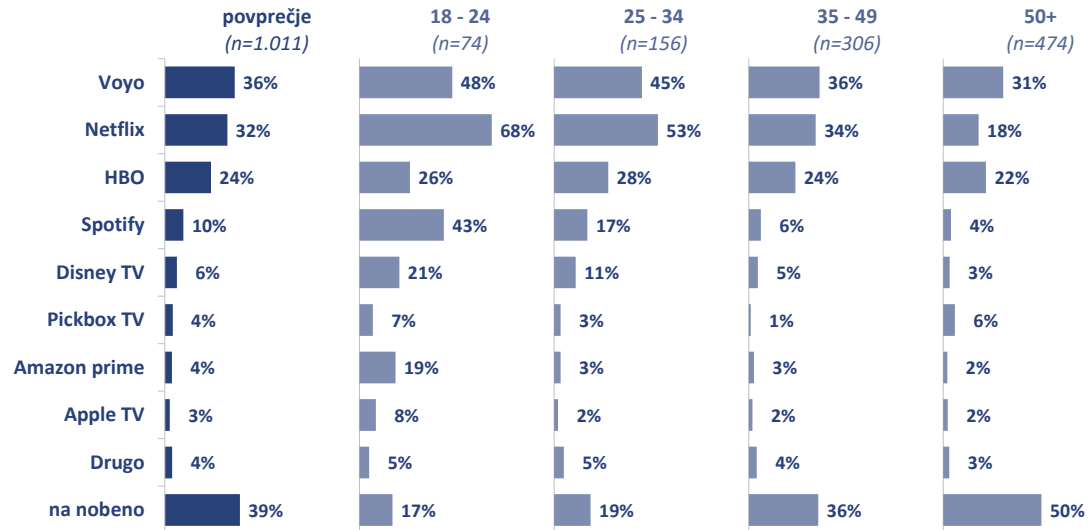
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Ali ste v zadnjem letu obiskali kak dogodek, povezan s knjigami?

Audio in video pretočne platforme

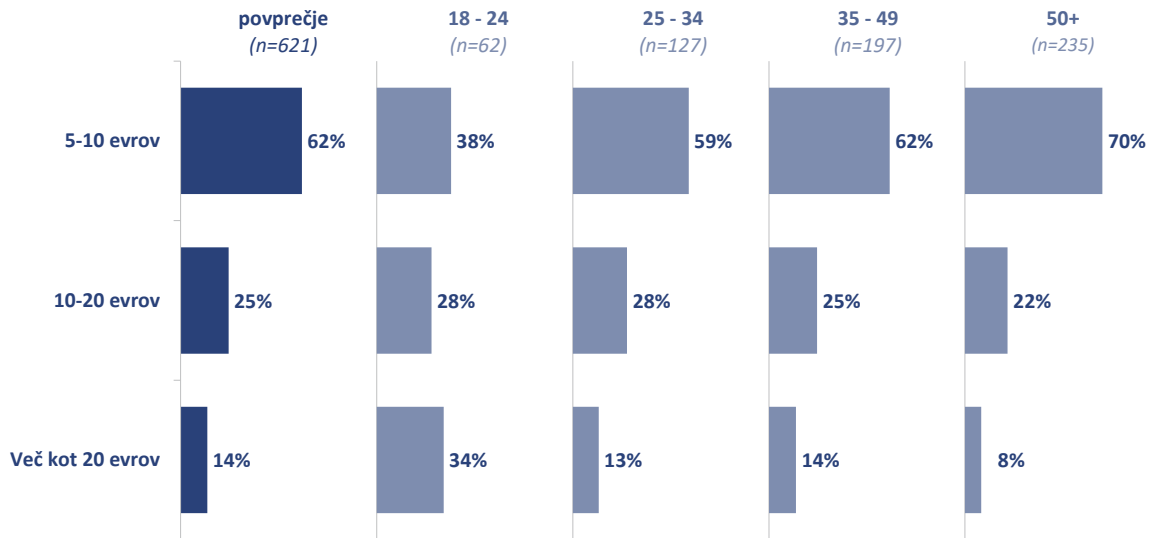
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

Na katere audio in video pretočne platforme ste naročeni?

Avdio in video pretočne platforme

Osnova: anketirani, ki so naročeni na vsaj eno pretočno platformo (n=621)

Za naročnino na pretočne platforme mesečno zapravim približno:

Knjige v prostem času

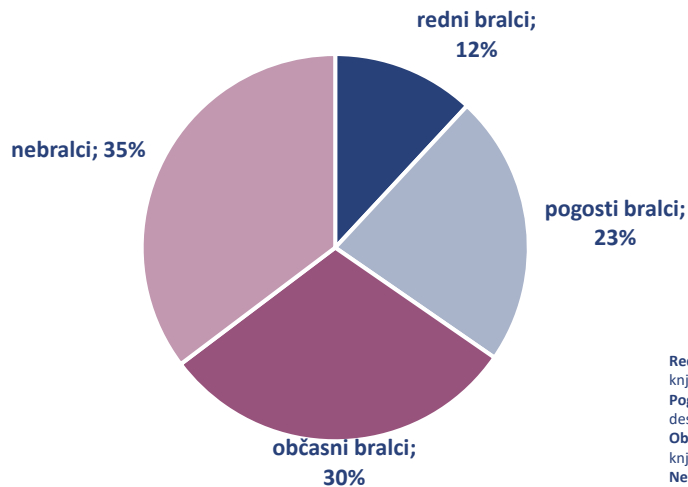
Osnova: vsi anketirani (n=1.011)

	tiskane knjige	elektronske knjige	zvočne knjige
uporablja v prostem času	70%	19%	8%
bere/posluša vsaj nekajkrat mesečno (med tistimi, ki uporabljajo v prostem času)	73%	63%	48%
povprečno število prebranih/poslušanih knjig v zadnjih 12 mesecih	9,4	7,6	4,9
povprečno število minut branja/poslušanja v zadnjem tednu	219	173	112

Ko berete ali poslušate knjižne vsebine, katere od naslednjih formatov uporabljate? Kako pogosto berete ... knjige v prostem času? Približno koliko ... knjig ste prebrali/poslušali v prostem času v zadnjih 12 mesecih? Koliko časa ste v prostem času v zadnjem tednu brali/poslušali ... knjige?

Segmentacija glede na pogostost in količino branja

n=1.011

Redni bralci: berejo vsaj enkrat do trikrat mesečno in so prebrali več kot deset knjig v slovenščini v zadnjih 12 mesecih, ki niso vezane na delo ali študij.

Pogosti bralci: berejo vsaj enkrat do trikrat mesečno, a so prebrali največ do deset knjig v slovenščini v zadnjih 12 mesecih, ki niso vezane na delo ali študij.

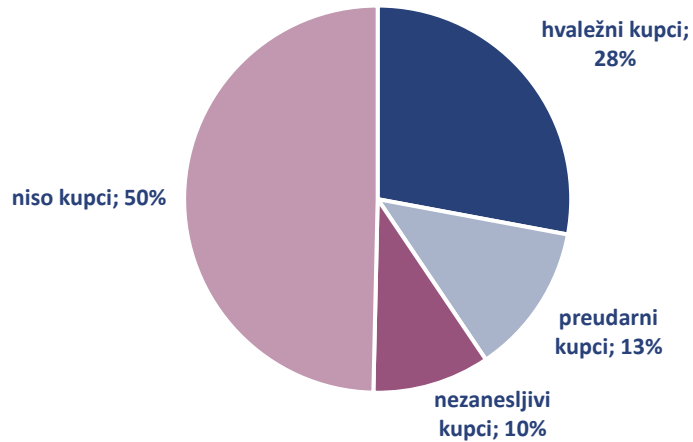
Občasni bralci: berejo redkeje kot vsaj enkrat mesečno in so prebrali do deset knjig v slovenščini v zadnjih 12 mesecih, ki niso vezane na delo ali študij.

Nebralci: ne sodijo v nobenega od zgornjih treh segmentov (torej so lahko na primer zatrdili, da berejo knjige vsaj enkrat do trikrat mesečno, a niso prebrali v zadnjih 12 mesecih nobene knjige v slovenščini, ki ne bi bila vezana na delo ali študij).

Osnova: vsi anketirani

Segmentacija glede na kupovanje knjig

n=1.011

Hvaležni kupci: v zadnjih 12 mesecih so kupili vsaj eno knjigo, knjigo kupijo brez večjega razmisleka tudi če stane več kot 10 evrov.

Preudarni kupci: v zadnjih 12 mesecih so kupili vsaj eno knjigo, knjigo kupijo brez večjega razmisleka kvečjemu če stane manj kot 10 evrov.

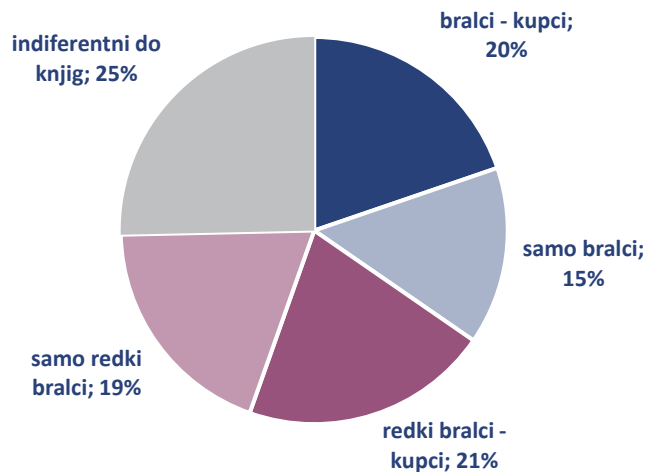
Nezanesljivi kupci: v zadnjih 12 mesecih niso kupili knjige, knjigo kupijo brez večjega razmisleka kvečjemu če stane manj kot 10 evrov.

Niso kupci: ne sodijo v nobenega od zgornjih treh segmentov.

Osnova: vsi anketirani

Segmentacija glede na branje in kupovanje knjig

n=1.011

Bralci-Kupci: Redni ali pogosti bralci, ki so kupili vsaj eno knjigo v zadnjem letu dni (sodijo torej med preudarne ali hvaležne kupce).

Samo bralci: Redni ali pogosti bralci, ki v zadnjem letu niso kupili niti ene knjige (t.i. nezanesljivi kupci) ali knjig sploh ne kupujejo.

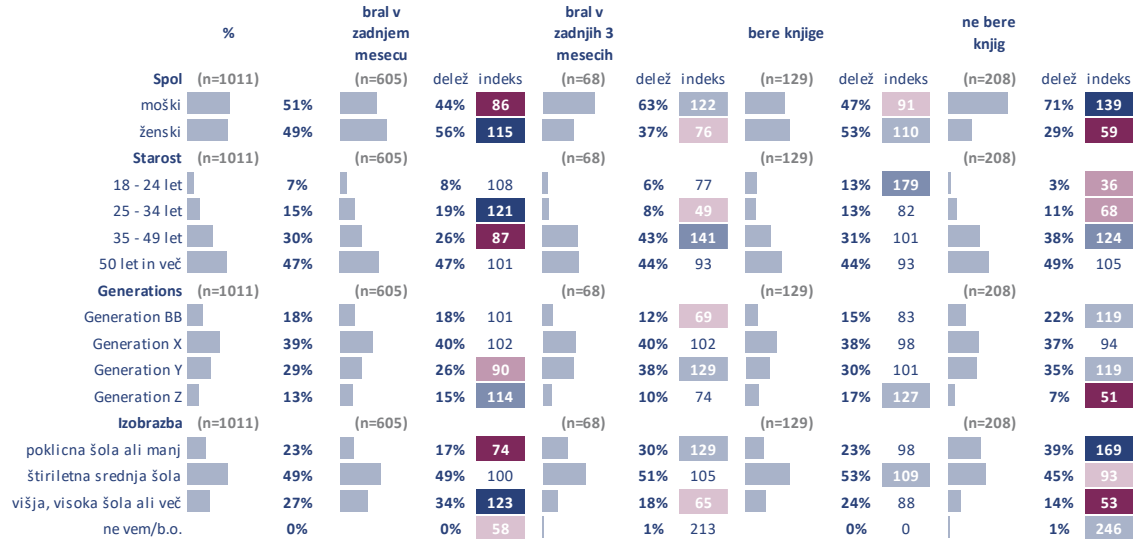
Redki Bralci-Kupci: Redki bralci knjig, ki so kupili vsaj eno knjigo v zadnjem letu dni (sodijo torej med preudarne ali hvaležne kupce).

Samo redki bralci: So redki bralci knjig, ki v zadnjem letu niso kupili niti ene knjige (t.i. nezanesljivi kupci) ali knjig sploh ne kupujejo, ali sodijo v skupino nebralcev, ki so hkrati nezanesljivi kupci.

Indiferentni do knjig: Ne berejo in ne kupujejo knjig.

Osnova: vsi anketirani

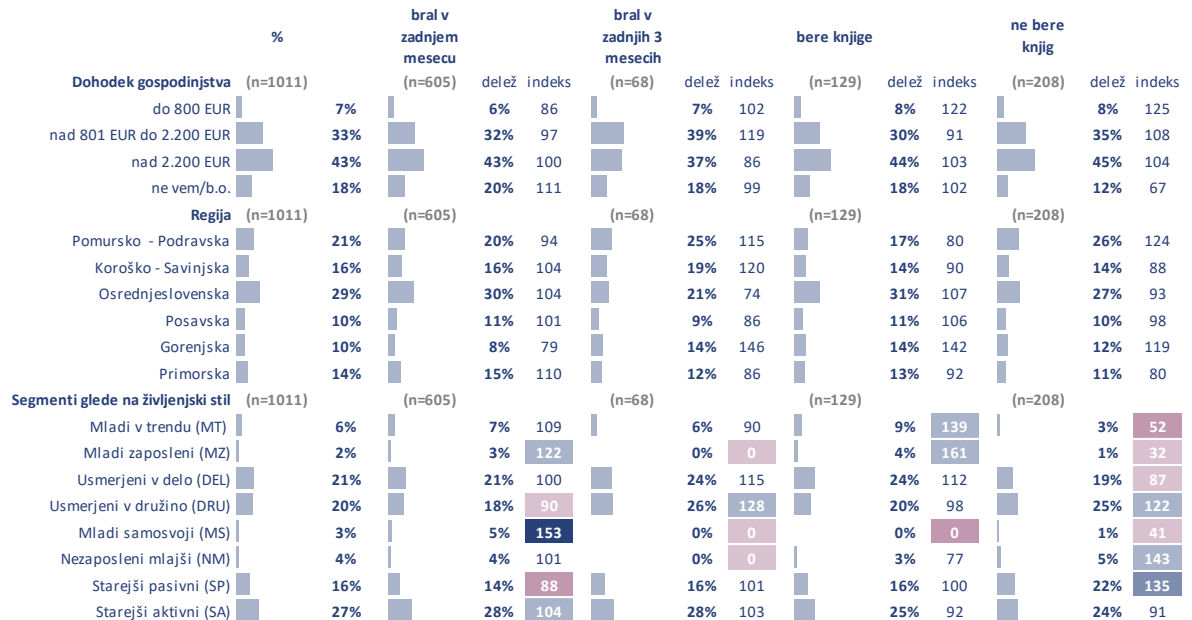
Demografski profili - branje

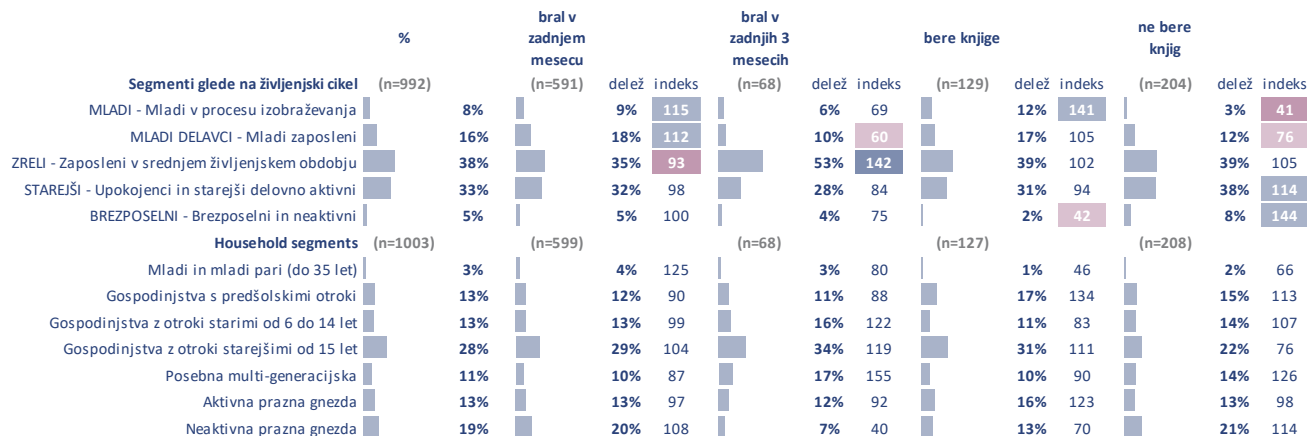
Demografski profili - branje

	%	bral v zadnjem mesecu		bral v zadnjih 3 mesecih		bere knjige		ne bere knjig						
		(n=1011)	(n=605)	delež	indeks	(n=68)	delež	indeks	(n=129)	delež	indeks	(n=208)	delež	indeks
Delovna aktivnost														
zaposleni	62%		59%	96		75%	122	66%	107		61%	100		
nezaposleni	5%		4%	97		2%	49	4%	81		6%	136		
upokojenci	23%		24%	103		15%	64	20%	87		26%	111		
šolajoči	8%		9%	118		6%	74	9%	114		4%	47		
drugo	2%		2%	121		2%	111	1%	58		1%	61		
ne vem/b.o.	1%		1%	114		0%	0	0%	0		2%	154		
Osební dohodek														
do 700 EUR	16%		15%	92		16%	103	15%	93		20%	126		
nad 701 EUR do 1.100 EUR	25%		24%	95		26%	103	34%	137		23%	92		
nad 1.101 EUR do 1.500 EUR	25%		24%	96		35%	141	19%	75		28%	113		
nad 1.501 EUR	22%		22%	101		17%	78	22%	99		23%	106		
ne vem/b.o.	12%		16%	127		6%	47	11%	87		6%	47		
Zakonski stan														
samski	21%		22%	106		23%	108	17%	83		19%	91		
poročen / v zvezi	67%		65%	96		70%	105	73%	109		71%	105		
ločen(a), ovdoveli	8%		9%	112		6%	70	7%	77		8%	90		
ne vem/b.o.	3%		4%	116		1%	33	3%	84		3%	85		
Število članov gospodinjstva														
1 ali 2	40%		42%	106		26%	66	34%	87		40%	101		
3 ali 4	47%		45%	94		66%	139	51%	108		47%	99		
5 in več	11%		12%	102		8%	68	13%	113		11%	98		
ne vem/b.o.	2%		2%	106		0%	0	1%	89		2%	123		

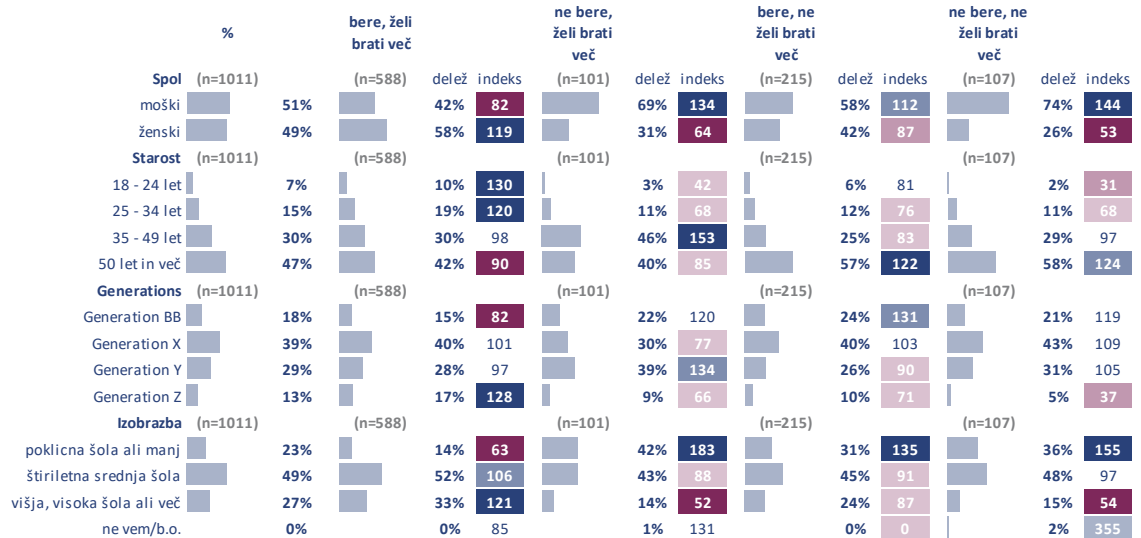
Demografski profili - branje

Demografski profili - branje

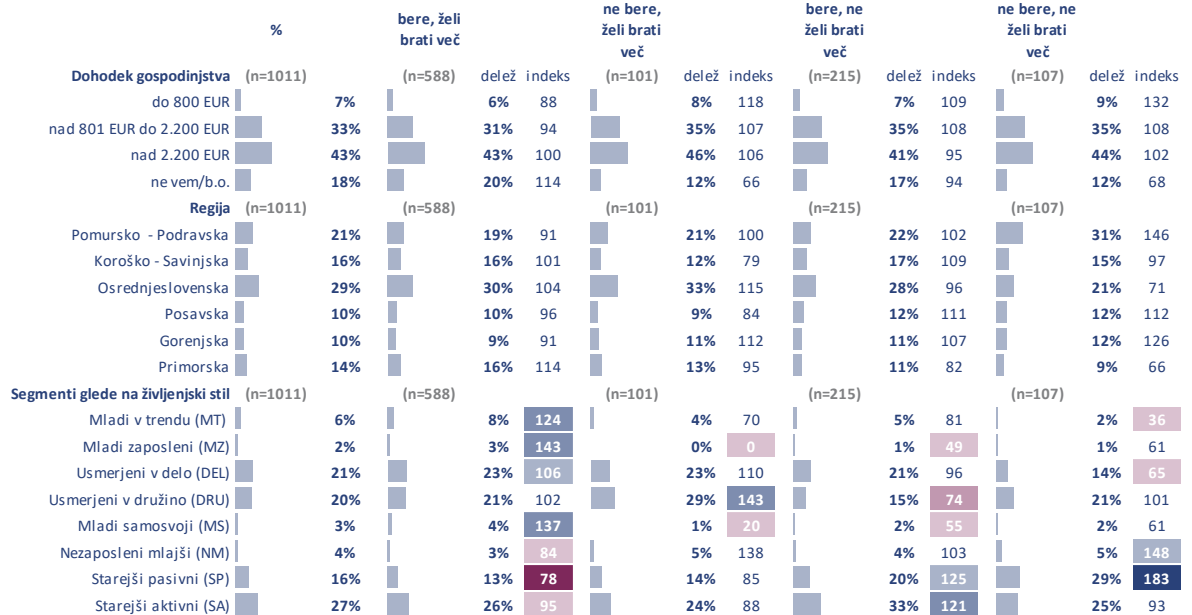
Demografski profili – kombinacija branja in želje

Demografski profili – kombinacija branja in želje

	%	bere, želi brati več		ne bere, želi brati več		bere, ne želi brati več		ne bere, ne želi brati več					
		(n=588)	delež	indeks	(n=101)	delež	indeks	(n=215)	delež	indeks	(n=107)	delež	indeks
Delovna aktivnost (n=1011)													
zaposleni	62%	64%	104	66%	107	55%	88	57%	93				
nezaposleni	5%	4%	84	4%	96	5%	108	8%	175				
upokojenci	23%	19%	81	23%	98	33%	142	29%	124				
šolajoči	8%	10%	127	5%	65	6%	77	2%	29				
drugo	2%	2%	123	1%	43	1%	76	1%	79				
ne vem/b.o.	1%	1%	109	1%	109	0%	24	2%	197				
Osební dohodek (n=1011)													
do 700 EUR	16%	14%	91	19%	119	16%	100	21%	132				
nad 701 EUR do 1.100 EUR	25%	23%	89	16%	65	34%	137	30%	118				
nad 1.101 EUR do 1.500 EUR	25%	26%	105	36%	147	18%	74	20%	81				
nad 1.501 EUR	22%	22%	103	21%	98	19%	87	25%	113				
ne vem/b.o.	12%	15%	118	7%	56	12%	101	5%	38				
Zakonski stan (n=1011)													
samski	21%	24%	112	17%	81	16%	75	21%	100				
poročen / v zvezi	67%	66%	98	70%	104	69%	102	71%	105				
ločen(a), ovdoveli	8%	8%	90	9%	103	11%	136	7%	78				
ne vem/b.o.	3%	3%	97	4%	120	4%	122	2%	52				
Število članov gospodinjstva (n=1011)													
1 ali 2	40%	39%	98	37%	94	42%	106	42%	107				
3 ali 4	47%	48%	101	49%	103	46%	98	45%	96				
5 in več	11%	12%	104	11%	95	10%	91	12%	100				
ne vem/b.o.	2%	2%	96	3%	179	1%	88	1%	69				

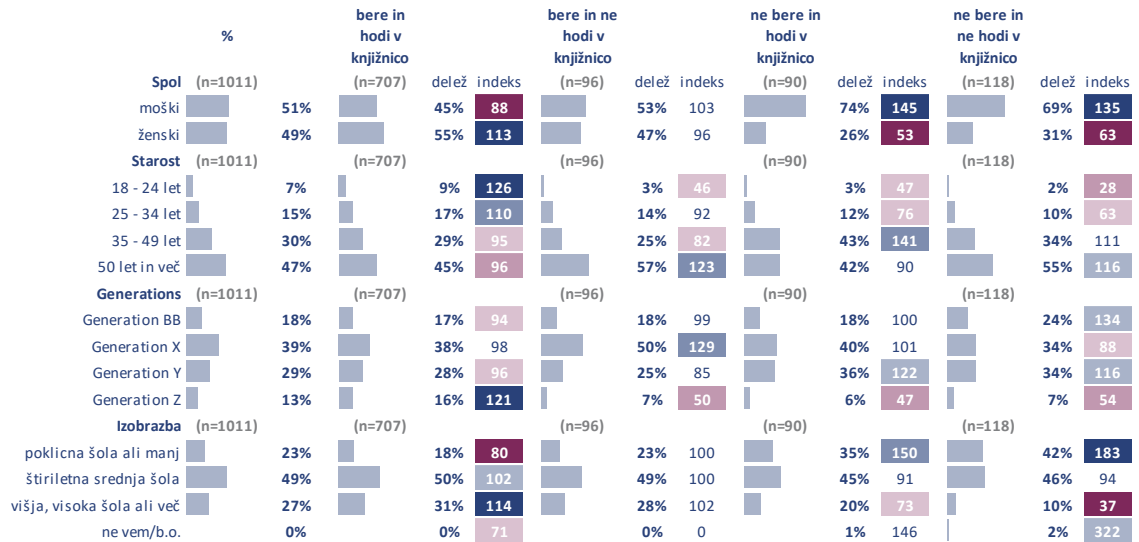
Demografski profili – kombinacija branja in želje

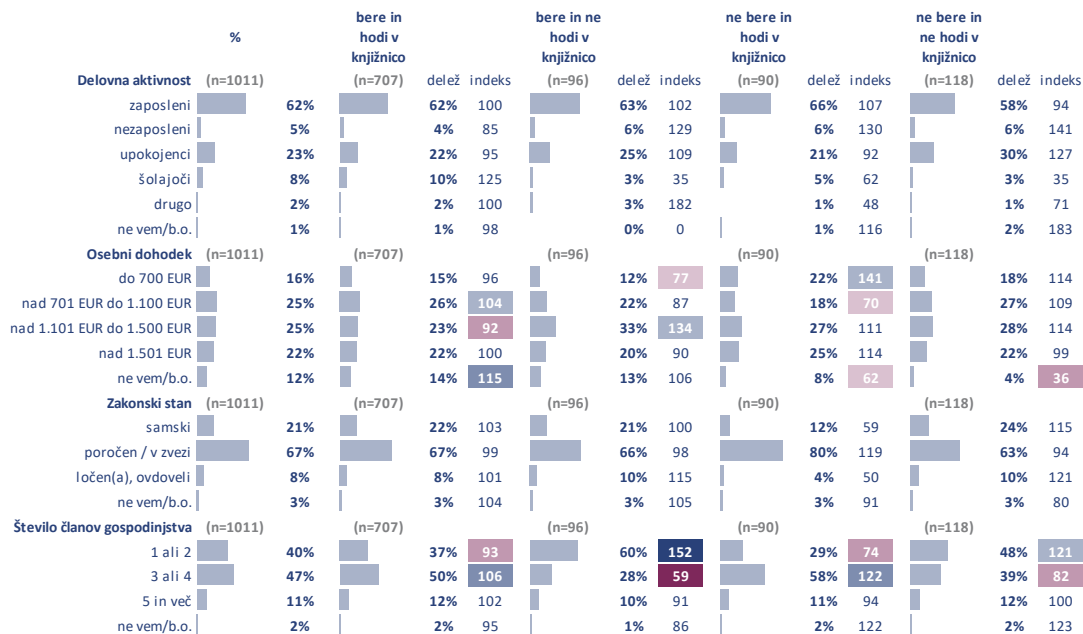
Demografski profili – kombinacija branja in želje

Segmenti glede na življenjski cikel	%	bere, želi brati več		ne bere, želi brati več		bere, ne želi brati več		ne bere, ne želi brati več	
		(n=574)	delež indeks	(n=100)	delež indeks	(n=213)	delež indeks	(n=105)	delež indeks
MLADI - Mladi v procesu izobraževanja	8%		11% 130		4% 54		6% 77		2% 28
MLADI DELAVCI - Mladi zaposleni	16%		19% 117		9% 54		12% 77		15% 97
ZRELI - Zaposleni v srednjem življenjskem obdobju	38%		38% 102		50% 133		34% 91		29% 78
STAREJŠI - Upokojenci in starejši delovno aktivni	33%		28% 85		31% 95		41% 126		43% 132
BREZPOSELNI - Brezposelni in neaktivni	5%		4% 82		6% 108		6% 107		9% 179
Household segments		(n=582)		(n=101)		(n=213)		(n=107)	
Mladi in mladi pari (do 35 let)	3%		4% 119		1% 22		3% 81		3% 109
Gospodinjstva s predšolskimi otroki	13%		13% 99		16% 125		12% 89		13% 101
Gospodinjstva z otroki starimi od 6 do 14 let	13%		13% 98		15% 118		13% 98		12% 97
Gospodinjstva z otroki starejšimi od 15 let	28%		32% 113		23% 80		25% 89		20% 72
Posebna multi-generacijska	11%		10% 90		12% 104		11% 103		16% 147
Aktivna prazna gnezda	13%		14% 109		16% 127		10% 79		9% 70
Neaktivna prazna gnezda	19%		15% 79		17% 92		27% 143		25% 135

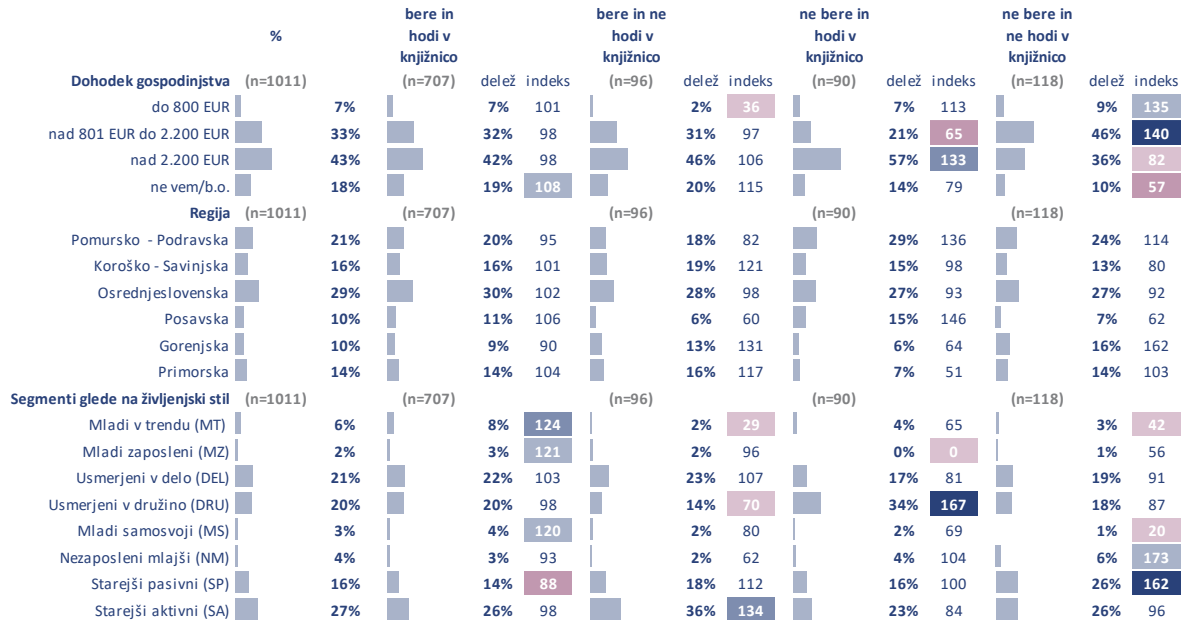
Demografski profili – branje in obisk knjižnice

Demografski profili – branje in obisk knjižnice

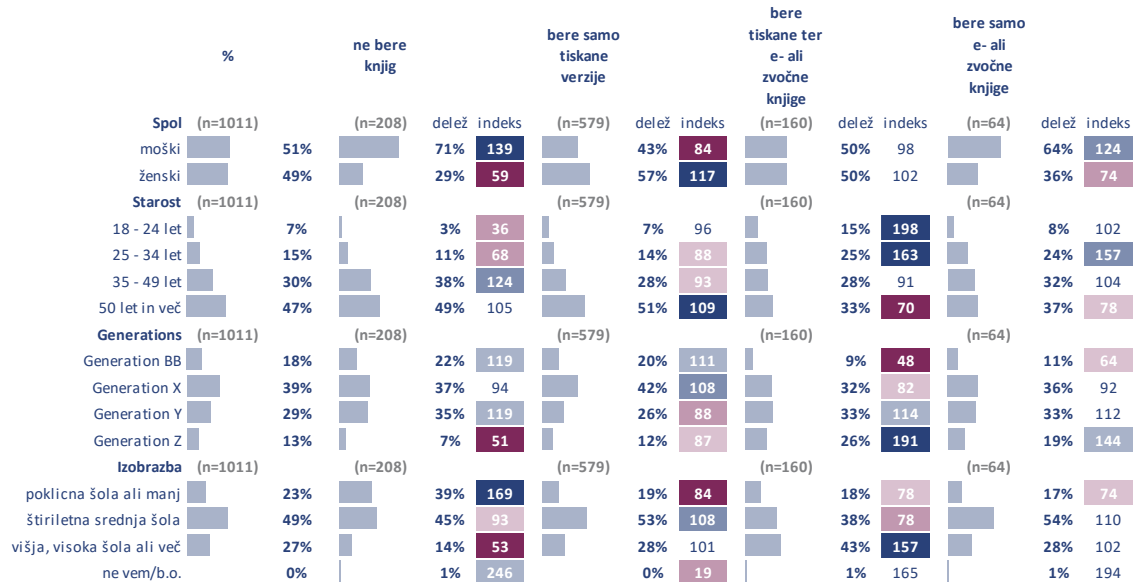
Demografski profili – branje in obisk knjižnice

Demografski profili – branje in obisk knjižnice

Segmenti glede na življenjski cikel	%	bere in hodi v knjižnico		bere in ne hodi v knjižnico		ne bere in hodi v knjižnico		ne bere in ne hodi v knjižnico						
		(n=992)	(n=693)	delež	indeks	(n=94)	delež	indeks	(n=89)	delež	indeks	(n=115)	delež	indeks
MLADI - Mladi v procesu izobraževanja	8%		10%	127		3%	33		4%	51		3%	33	
MLADI DELAVCI - Mladi zaposleni	16%		17%	109		14%	90		13%	85		11%	69	
ZRELI - Zaposleni v srednjem življenjskem obdobju	38%		37%	99		37%	99		42%	112		37%	99	
STAREJŠI - Upokojenci in starejši delovno aktivni	33%		31%	94		39%	117		33%	100		41%	125	
BREZPOSELNI - Brezposelni in neaktivni	5%		4%	82		7%	137		7%	141		8%	146	
Household segments	(n=1003)	(n=700)			(n=94)			(n=90)			(n=118)			
Mladi in mladi pari (do 35 let)	3%		3%	100		5%	175		2%	71		2%	63	
Gospodinjstva s predšolskimi otroki	13%		13%	98		12%	90		24%	188		7%	55	
Gospodinjstva z otroki starimi od 6 do 14 let	13%		14%	107		4%	31		17%	133		11%	87	
Gospodinjstva z otroki starejšimi od 15 let	28%		31%	110		22%	77		21%	74		22%	78	
Posebna multi-generacijska	11%		11%	98		6%	57		12%	107		16%	141	
Aktivna prazna gnezda	13%		11%	88		25%	195		6%	45		18%	138	
Neaktivna prazna gnezda	19%		17%	91		25%	136		17%	94		24%	130	

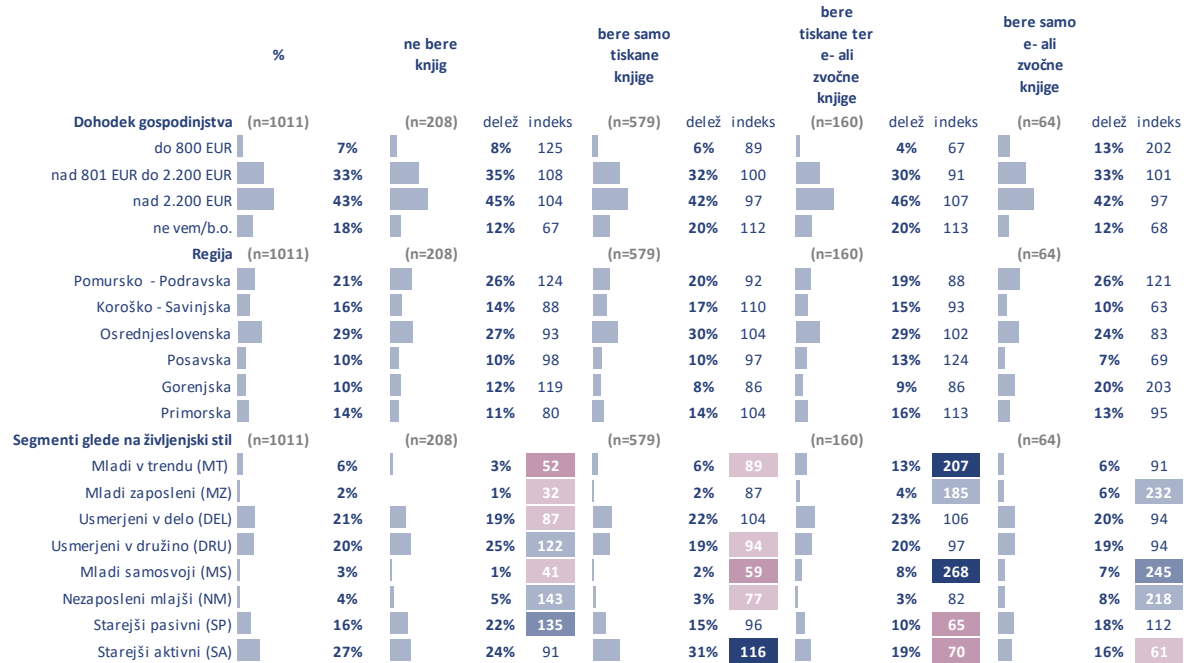
Demografski profili – format knjige

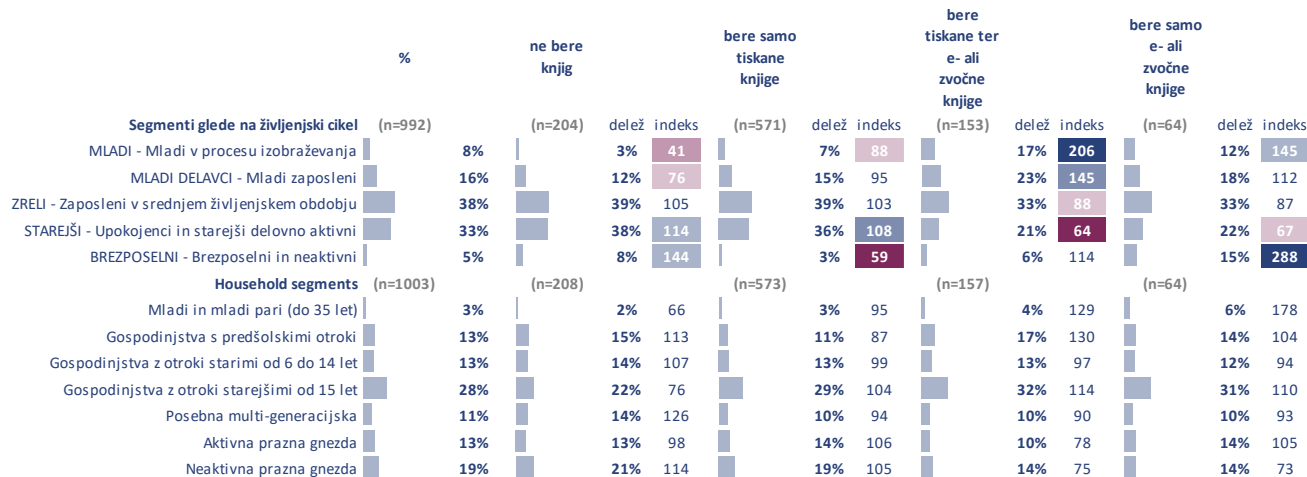
Demografski profili – format knjige

	%	ne bere knjig		bere samo tiskane knjige		bere tiskane ter e- ali zvočne knjige		bere samo e- ali zvočne knjige		
		(n=208)	delež indeks	(n=579)	delež indeks	(n=160)	delež indeks	(n=64)	delež indeks	
Delovna aktivnost (n=1011)										
zaposleni	62%		61% 100		63% 102		58% 94		59% 95	
nezaposleni	5%		6% 136		4% 83		4% 91		7% 156	
upokojnici	23%		26% 111		26% 109		16% 66		14% 61	
šolajoči	8%		4% 47		6% 78		17% 220		13% 171	
drugo	2%		1% 61		1% 45		3% 211		7% 451	
ne vem/b.o.	1%		2% 154		1% 67		2% 187		0% 0	
Osební dohodek (n=1011)										
do 700 EUR	16%		20% 126		13% 82		19% 121		20% 124	
nad 701 EUR do 1.100 EUR	25%		23% 92		27% 106		20% 81		29% 115	
nad 1.101 EUR do 1.500 EUR	25%		28% 113		25% 101		22% 90		18% 73	
nad 1.501 EUR	22%		23% 106		21% 97		22% 103		23% 105	
ne vem/b.o.	12%		6% 47		14% 114		16% 126		10% 83	
Zakonski stan (n=1011)										
samski	21%		19% 91		18% 88		32% 154		22% 106	
poročen / v zvezi	67%		71% 105		70% 104		59% 87		57% 85	
ločen(a), ovdoveli	8%		8% 90		9% 110		4% 51		14% 163	
ne vem/b.o.	3%		3% 85		3% 81		5% 147		7% 201	
Število članov gospodinjstva (n=1011)										
1 ali 2	40%		40% 101		41% 105		33% 85		36% 91	
3 ali 4	47%		47% 99		45% 96		54% 113		52% 109	
5 in več	11%		11% 98		12% 104		10% 87		11% 100	
ne vem/b.o.	2%		2% 123		1% 73		3% 184		1% 61	

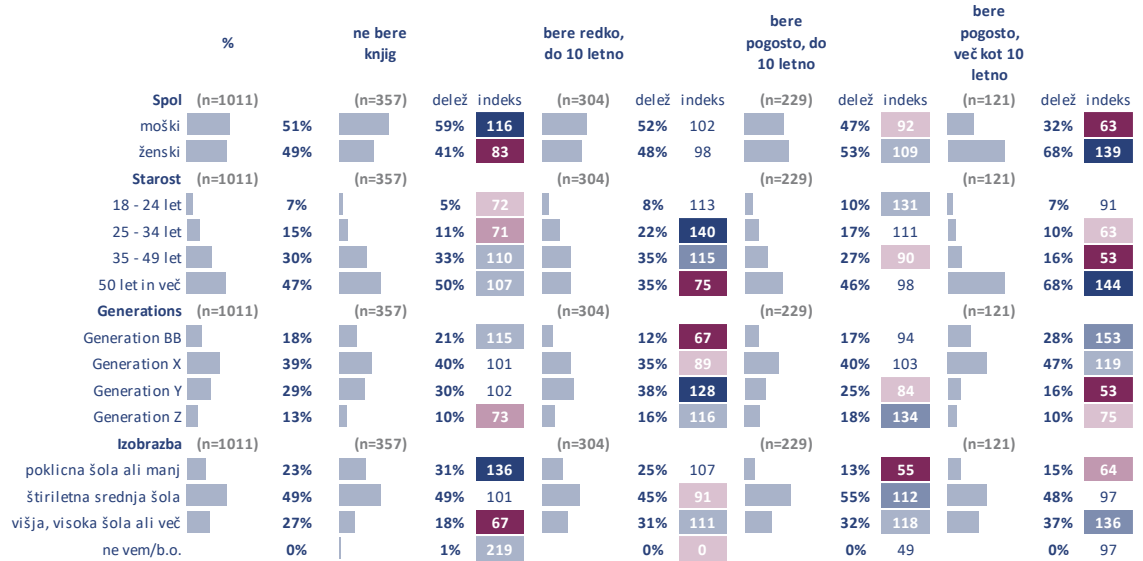
Demografski profili – format knjige

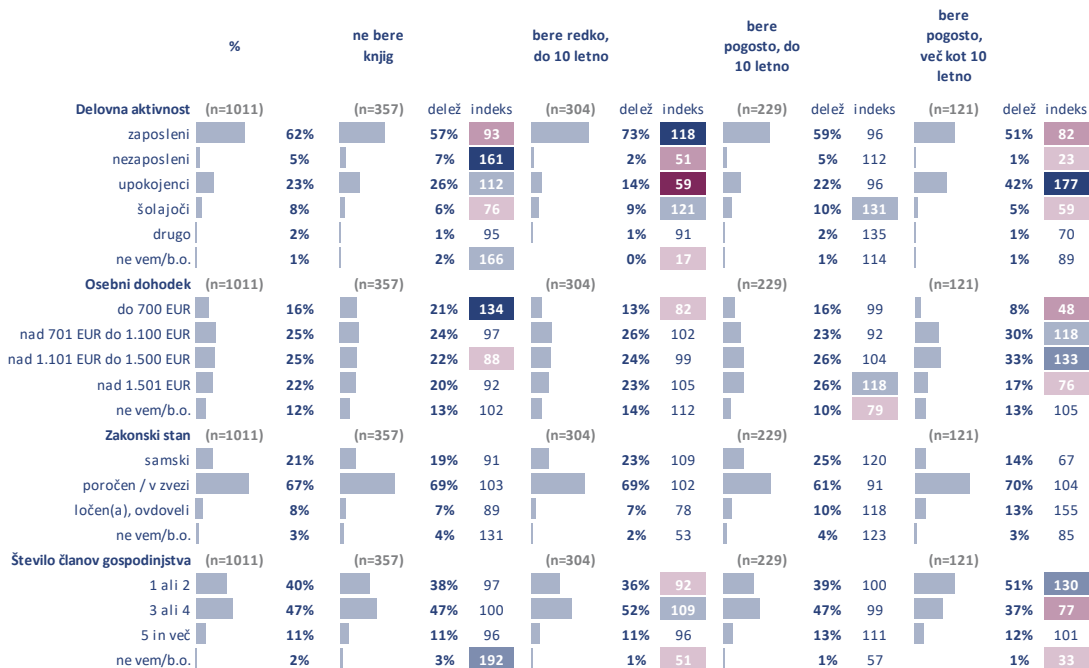
Demografski profili – format knjige

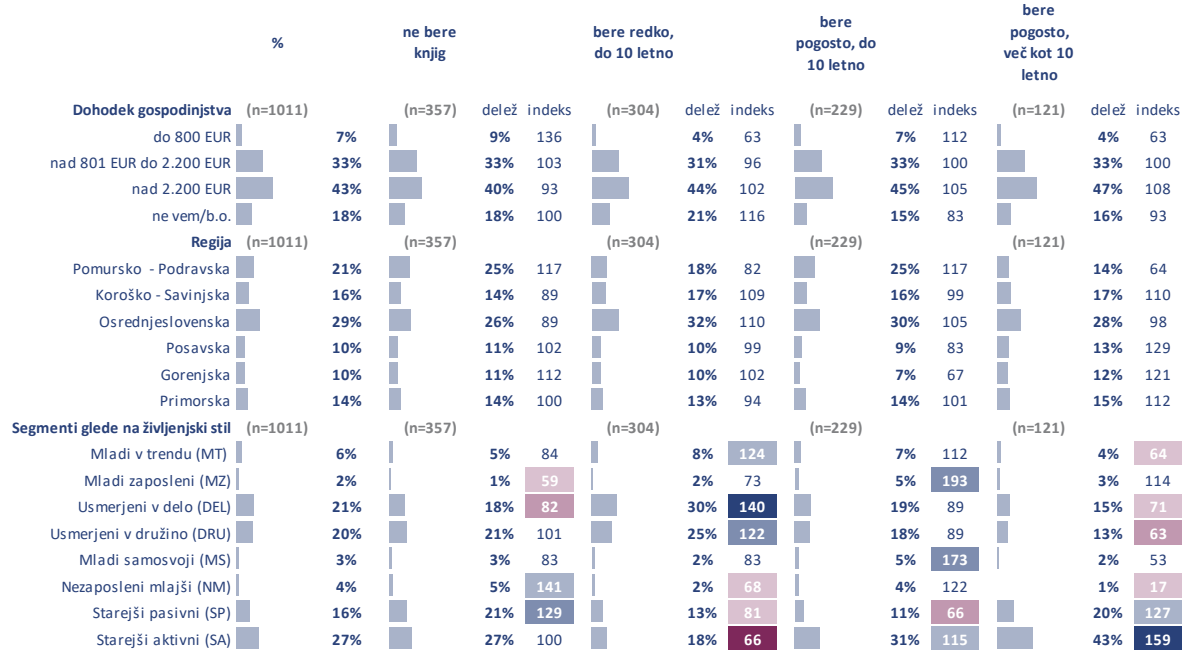
Demografski profili – pogostost branja

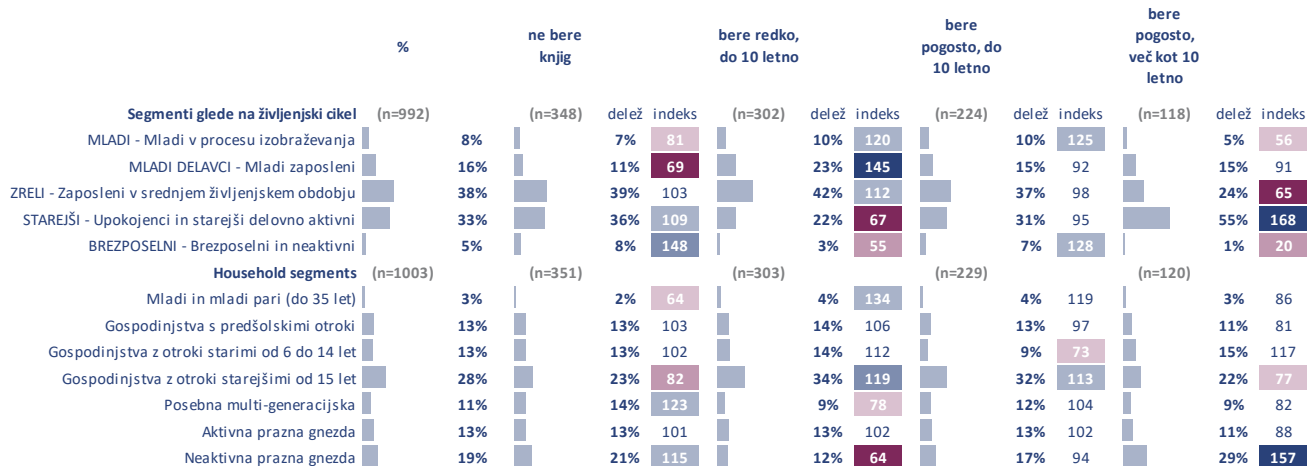
Demografski profili – pogostost branja

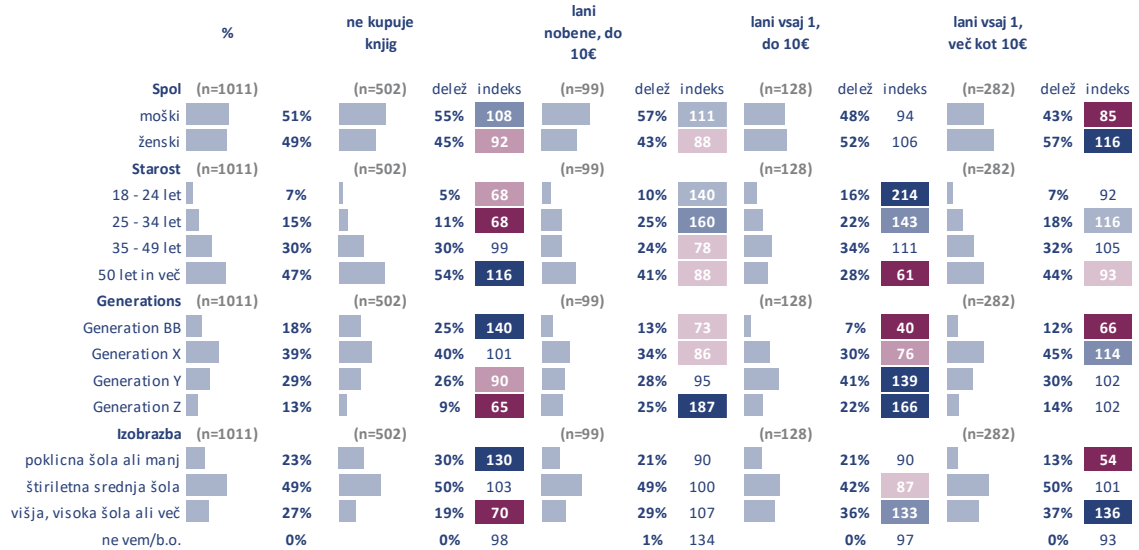
Demografski profili – pogostost branja

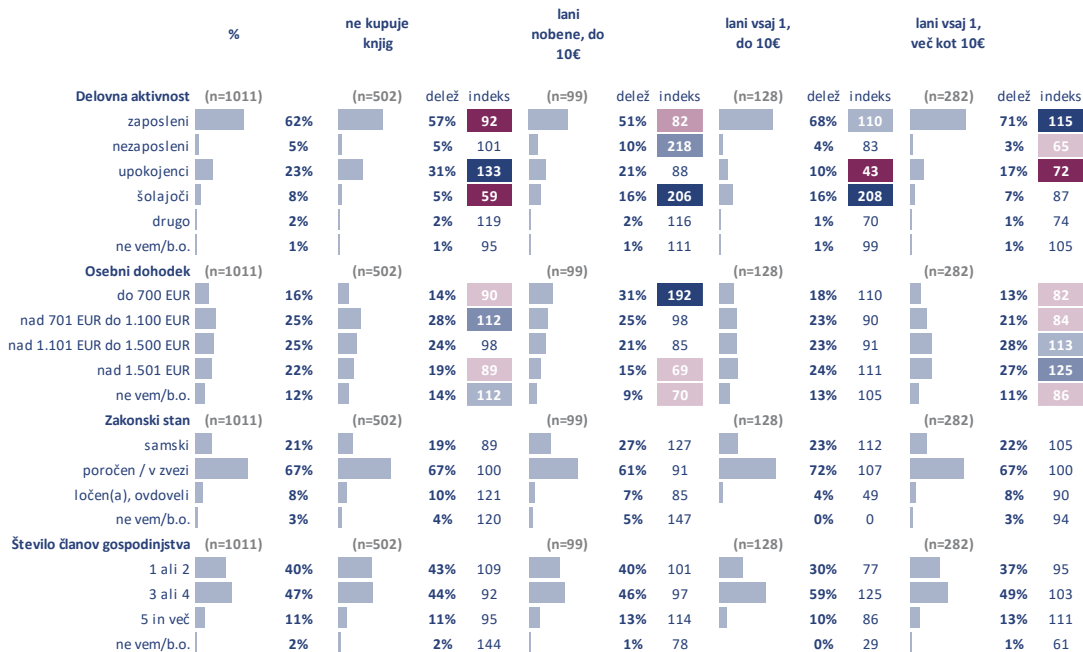
Demografski profili – pogostost branja

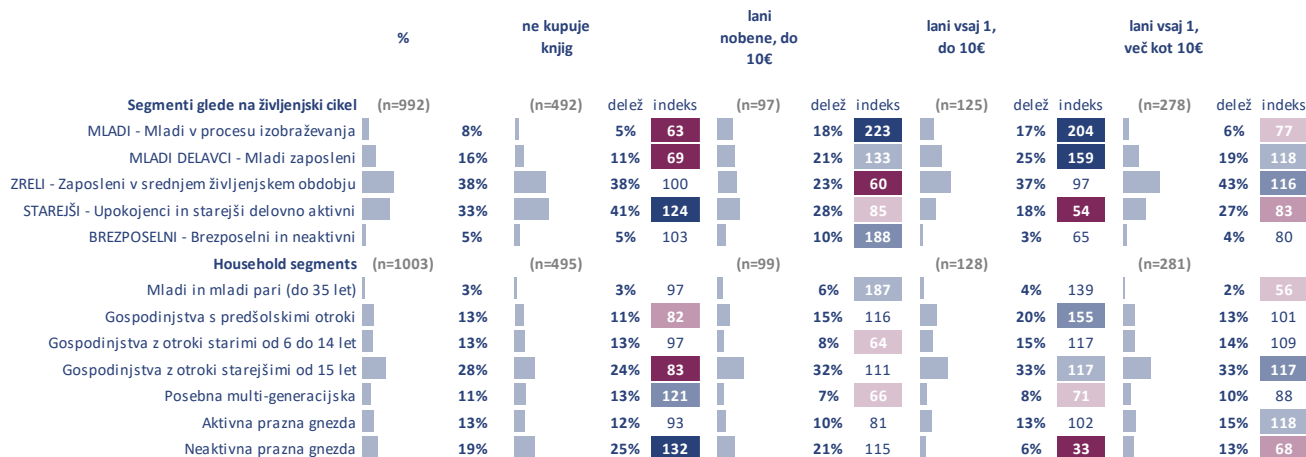
Demografski profili – kupovanje knjig

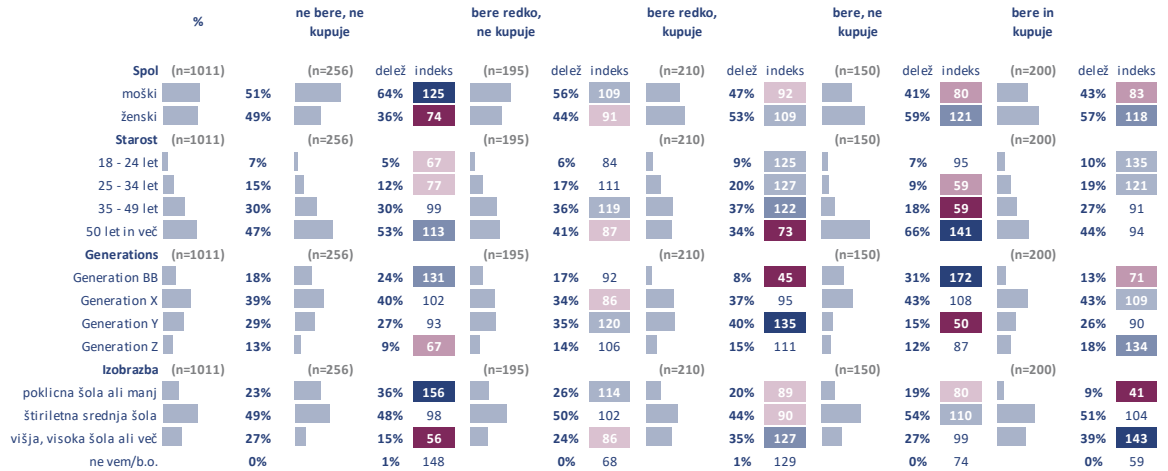
Demografski profili – kupovanje knjig

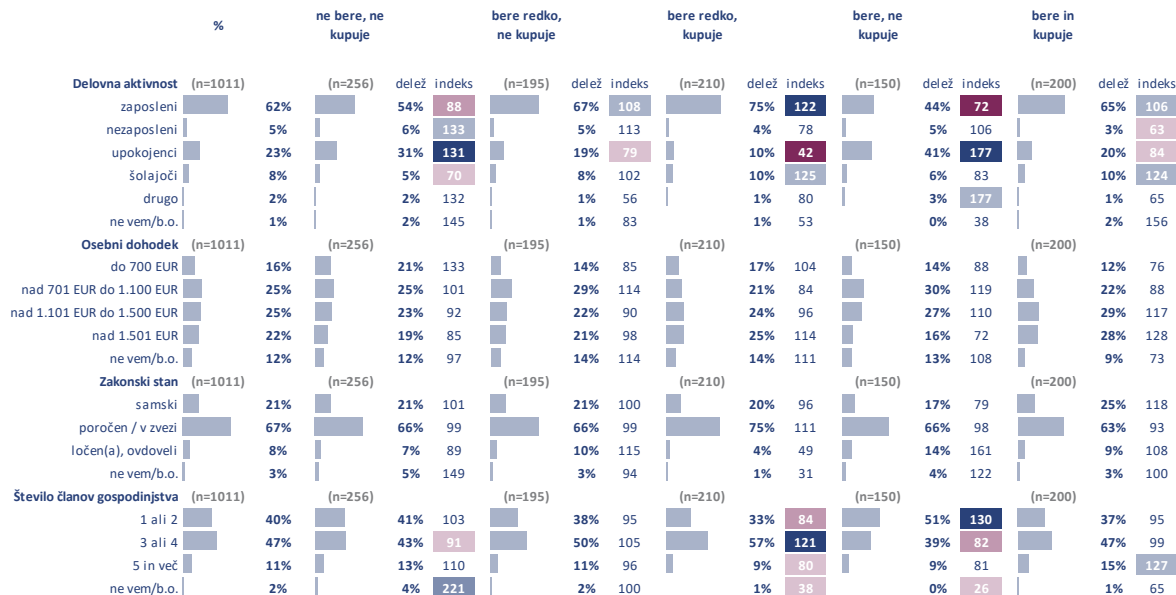
Demografski profili – kupovanje knjig

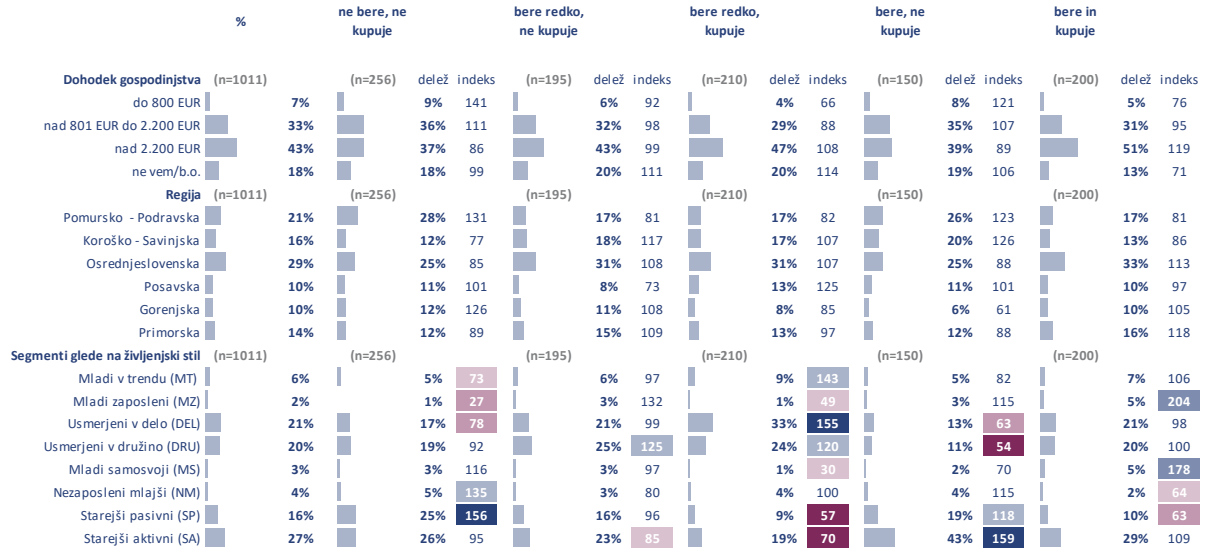
Demografski profili – branje in kupovanje knjig

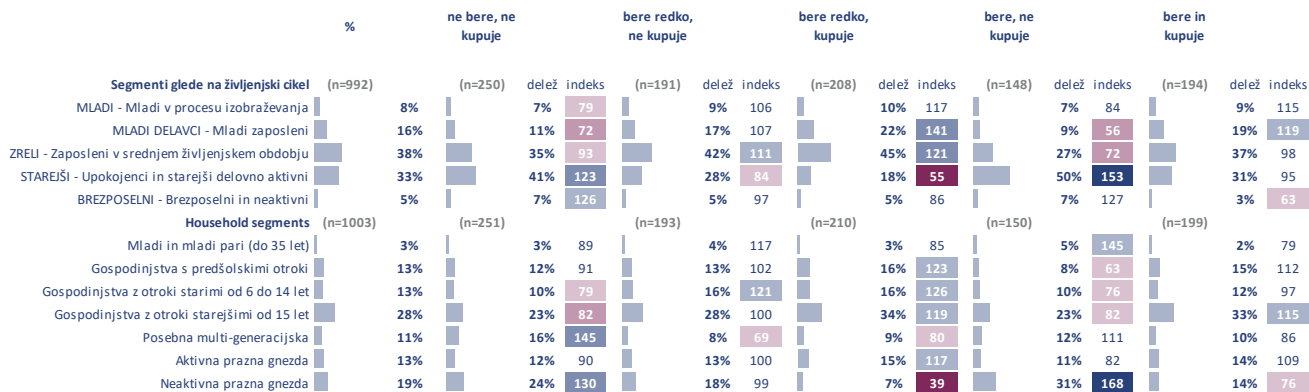
Demografski profili – branje in kupovanje knjig

Demografski profili – branje in kupovanje knjig

Demografski profili – branje in kupovanje knjig

Anketni vprašalnik

1. q1

Ali ste v zadnjem mesecu v prostem času počeli katero od naslednjih dejavnosti?

Answers

1. da
2. ne

Options

1. gledanje televizije
2. obisk kina
3. obisk gledališča, klasičnega koncerta ali opere
4. obisk koncerta popularne glasbe, kluba ali veselice
5. obisk galerije ali muzeja
6. brskanje po spletu
7. spremljanje družabnih omrežij
8. branje časopisov in/ali revij v katerikoli obliki
9. branje knjig v tiskani ali elektronski obliki
10. poslušanje podcastov

2. umc01

Na katere avdio in video pretočne platforme ste naročeni?

1. Netflix
2. HBO
3. Voyo
4. Spotify
5. Apple TV
6. Amazon prime
7. Pickbox TV
8. Disney TV
9. drugo
99. na nobeno

3. umc01a

(umc01<99)

Za naročnino na pretočne platforme mesečno zapravim približno:

1. 5-10 evrov
2. 10-20 evrov
3. Več kot 20 evrov

4. umc02

Naslednje vprašanje se nanaša samo na leposlovne ali neleposlovne knjige (vključno z npr. stripi), ki jih berete ali poslušate v prostem času.

Knjige, ki jih berete ali poslušate za šolo, študij ali delo, referenčne knjige, ki jih občasno uporabljate (npr. knjige z recepti, potovalni vodniki, priročniki), in knjige, ki jih berete drugimi ljudmi (npr. majhnimi otroki), NE spadajo v naslednja vprašanja.

Katere od naslednjih formatov ste brali ali poslušali v zadnjem letu?

1. tiskane knjige
2. elektronske knjige
3. zvočne knjige
4. nič od naštetega/v prostem času ne berem in ne poslušam knjig

5. Q2a1

(umc02=1)

Približno koliko tiskanih knjig ste prebrali v prostem času v zadnjih 12 mesecih?

1. št. tiskanih knjig:
9. ne vem

6. Q2a2

(umc02=1)

Kako pogosto berete tiskane knjige v prostem času?

1. vsak dan ali skoraj vsak dan
2. nekajkrat na teden
3. nekajkrat na mesec
4. nekajkrat na leto ali manj
9. ne vem

7. Q2a3

(umc02=1)

Koliko časa ste v prostem času v zadnjem tednu brali tiskane knjige?

1. ur:
2. minut:
9. ne vem

8. Q2b1

(umc02=2)

Približno koliko elektronskih knjig ste prebrali v prostem času v zadnjem letu?

1. št. e-knjig:
9. ne vem

9. Q2b2

(umc02=2)

Kako pogosto berete elektronske knjige v prostem času?

1. vsak dan ali skoraj vsak dan
2. nekajkrat na teden
3. nekajkrat na mesec
4. nekajkrat na leto ali manj
9. ne vem

10. Q2b3

(umc02=2)

Koliko časa ste v prostem času v zadnjem tednu brali elektronske knjige?

1. ur:
2. minut:
9. ne vem

11. Q2c1

(umc02=3)

Približno koliko zvočnih knjig ste poslušali v prostem času v zadnjem letu?

1. št. zvočnih knjig:
9. ne vem

12. Q2c2

(umc02=3)

Kako pogosto v prostem času poslušate zvočne knjige?

1. vsak dan ali skoraj vsak dan
2. nekajkrat na teden
3. nekajkrat na mesec
4. nekajkrat na leto ali manj
9. ne vem

13. Q2c3

(umc02=3)

Koliko časa ste v prostem času v zadnjem tednu poslušali zvočne knjige?

1. ur:
2. minut:
9. ne vem

14. q1b

((umc02=4))

Bi sebe označili kot bralca knjig, torej da berete ali poslušate knjige?

1. da
2. ne

15. q2

((umc02=4)) AND (q1b=2)

Kaj je glavni razlog, da ne berete knjig?

.....

16. q3

((q1.9=1) or (umc02 in [1,2,3]) or (q1b=1))

V nadaljevanju sledijo vprašanja, vezana na branje in/ali poslušanje knjig ...**Upoštevajte tako branje tiskanih in elektronskih knjig, kot tudi poslušanje zvočnih knjig.**

17. q4

((q1.9=1) or (umc02 in [1,2,3]) or (q1b=1))

Kateri dejavnik v vašem življenju oziroma v vašem okolju je, po vašem mnenju, najpomembneje vplival na to, da berete oziroma poslušate knjige?

1. starši, sorodniki, domače okolje
2. šola (učitelji, profesorji, sošolci), obšolske dejavnosti (Bralna značka, Cankarjevo priznanje ipd.), fakulteta
3. prijatelji in znanci
97. drugo:

18. q5

((q1.9=1) or (umc02 in [1,2,3]) or (q1b=1))

Kako pogosto berete oziroma poslušate knjige?

1. vsak dan
2. večkrat tedensko
3. najmanj enkrat na teden
4. enkrat do trikrat na mesec
5. redkeje

19. q6

((q1.9=1) or (umc02 in [1,2,3]) or (q1b=1))

Približno koliko knjig v slovenščini, ki niso vezane na delo ali študij, ste prebrali ali poslušali v zadnjih 12 mesecih?

0. nobene v zadnjih 12 mesecih
999. ne vem / ne morem oceniti

20. q6a

((q1.9=1) or (umc02 in [1,2,3]) or (q1b=1)) AND (not (q6=0))
 #q6bes1# #q6VALUE# #q6bes# #q6bes2# #q6bes3#

0. nobene v zadnjih 3 mesecih
 999. ne vem / ne morem oceniti

21. preverim0

((q1.9=1) or (umc02 in [1,2,3]) or (q1b=1)) AND (not (q6=0)) AND
 (((q6a>0) and (q6a<999) and (q6>0) and (q6<999)))
 AND (q6a>q6)

**V zadnjih 12 mesecih ste prebrali ali poslušali #q6# #q6bes#,
 v zadnjih 3 mesecih pa #q6a# #q6abes#, kar pomeni, da ste v
 zadnjih 3 mesecih prebrali več knjig kot v zadnjih 12 mesecih.
 Prosimo popravite odgovor.**

1. nazaj na vpis za zadnjih 12 mesecev
2. nazaj na vpis za zadnje 3 mesece

22. q7

((q1.9=1) or (umc02 in [1,2,3]) or (q1b=1)) AND ((q6>0) and ((q6a>0) and (q6a<999)))

Omenili ste, da ste v zadnjih 3 mesecih prebrali ali poslušali »q6a« »q6abes« v slovenščini (od knjig, ki niso vezane na delo ali študij). Razvrstite jih po naštetih zvrsteh:

Answers

0. nobene

999. ne vem / ne morem oceniti

Options

1. leposlovje za odrasle (romani, kratke zgodbe, drame, esejistika, poezija)
2. neleposlovna literatura ([avto]biografije, publicistika, poljudnoznanstvene knjige ...)
3. strokovna (znanstvena) literatura
4. priročniki s področja zdravja, osebnostne rasti in prostega časa, kuharske knjige, popotniški vodiči, ipd.
5. knjige za otroke in mladino (leposlovje in poučne knjige)
7. žanrska literatura (kriminalke, ljubezenski romani itn.)
6. druge zvrsti

23. preverim1

((q1.9=1) or (umc02 in [1,2,3]) or (q1b=1)) AND ((q6>0) and ((q6a>0) and (q6a<999))) AND ((sumak1>q6a) or (sumak1<q6a))

V zadnjih 3 mesecih ste prebrali ali poslušali »q6a« »q6abes«, po zvrsteh pa ste razporedili »sumak1«, prosimo popravite.

1. nazaj na vpis števila knjig v zadnjih 3 mesecih
2. nazaj na vpis po zvrsteh

24. q7 drugo

((q1.9=1) or (umc02 in [1,2,3]) or (q1b=1)) AND ((q7.6>0) and (q7.6<999))

Knjige katerih drugih zvrsti ste brali ali poslušali v zadnjih 3 mesecih?

.....

25. q8

((q1.9=1) or (umc02 in [1,2,3]) or (q1b=1))

Kako pogosto dobite informacije o knjigah, ki vas zanimajo:

Answers

1. nikoli
2. včasih
3. pogosto

Options

101. pri prijateljih, sodelavcih, znancih, sorodnikih
102. v knjižnici
103. v časopisih in revijah
104. v reviji Bukla
105. v knjigarni
106. na radiu
107. na televiziji
108. na družbenih omrežjih
109. na spletu
110. prek oglasnih sporočil, spletnih strani in katalogov založb
111. prek telefonskega trženja
199. drugje

26. q8 drugo

((q1.9=1) or (umc02 in [1,2,3]) or (q1b=1)) AND (q8.199 in [2,3])
Kje drugje dobite informacije o knjigah, ki vas zanimajo?

.....

27. q9

Bi želeli brati več knjig kot sedaj?

1. da
2. ne

28. q9a

(q9=1)
Kaj vas ovira?

.....

29. q11

((q1.9=1) or (umc02 in [1,2,3]) or (q1b=1))
V katerih jezikih berete ali poslušate knjige?

10. slovenščini
1. angleščini
2. francoščini
3. nemščini
4. ruščini
5. hrvaščini
6. srbščini
7. italijanščini
8. madžarščini
9. španščini
97. v drugem jeziku:

30. q12

((q1.9=1) or (umc02 in [1,2,3]) or (q1b=1)) AND (Q11<10)

Zakaj berete oziroma poslušate knjige v tujih jezikih?

1. ker so cenejše
2. ker imam večjo izbiro
3. ker so prevodi v slovenščino slabi
4. ker knjige, ki me zanimajo, niso prevedene v slovenščino
5. ker pri branju v izvorniku bolj uživam
6. ker se ob branju učim tujega jezika
7. ker so hitreje na voljo v tujem jeziku
97. drugo:

31. q13

Ali imate otroke/rejence, ki že sami berejo knjige? Upoštevajte otroke, stare do vključno 14 let.

0. nimam otrok
9. nimam otrok, mlajših od 14 let
6. nimam otrok, ki že sami berejo
1. da, 1 otroka
2. da, 2 otroka
3. da, 3 otroke
4. da, 4 otroke
5. da, 5 otrok

32. q14

(not (q13 in [0,6,9]))

Kako pogosto otrok bere knjige?Answers

1. vsak dan
2. večkrat tedensko
3. najmanj enkrat na teden
4. enkrat do trikrat na mesec
5. redkeje

Options

1. 1. otrok
2. 2. otrok <:- q13>1 -:>
3. 3. otrok <:- q13>2 -:>
4. 4. otrok <:- q13>3 -:>
5. 5. otrok <:- q13>4 -:>

33. q15

(not (q13 in [0,6,9]))

Kje otrok dobi knjige?Answers

1. v domači knjižnici
2. v šolski knjižnici
3. v splošni knjižnici
4. izposodi si jih pri sošolcih (prijateljih, sorodnikih ...)
5. kupim mu jih
6. kupi jih sam
99. ne vem

Options

1. 1. otrok
2. 2. otrok <:- q13>1 -:>
3. 3. otrok <:- q13>2 -:>
4. 4. otrok <:- q13>3 -:>
5. 5. otrok <:- q13>4 -:>

34. q16

(not(q13 in [0,9]))

Kako pogosto na glas berete otrokom?

1. vsak dan
2. večkrat na teden
3. enkrat na teden
4. večkrat na mesec
5. nikoli
6. nimam majhnih otrok

35. q17**Kako pogosto hodite v knjižnico?**

1. enkrat na teden
2. dvakrat na mesec
3. enkrat na mesec
4. vsake tri mesece
5. redkeje
6. nikoli

36. q18

(q17<6)

Kakšne knjige v slovenščini si največkrat izposodite?

1. leposlovje za odrasle (romani, kratke zgodbe, drame, esejistika, poezija)
2. neleposlovna literatura ([avto]biografije, publicistika, poljudnoznanstvene knjige ...)
3. strokovna (znanstvena) literatura
4. priročniki s področja zdravja, osebne rasti in prostega časa, kuharske knjige, popotniški vodiči, ipd.
5. knjige za otroke in mladino (leposlovje in poučne knjige)
6. stripi
7. žanrska literatura (kriminalke, ljubezenski romani itn.)
97. druge zvrsti:

37. q19

Približno koliko TISKANIH knjig imate doma?

Lahko označite število knjig ali pa vpišete v metrih.

0. doma nimam tiskanih knjig
1. manj kot 50 knjig
2. od 50 do 100 knjig
3. od 100 do 200 knjig
4. od 200 do 500 knjig
5. od 500 do 1000 knjig
6. več kot 1000 knjig
7. vpis v metrih

38. q19t2

(q19>0)

Koliko od vseh vaših tiskanih knjig je v tujem jeziku? Ocenite v odstotkih od vseh knjig.

.....%

39. q19e

Približno koliko ELEKTRONSKIH knjig imate doma?

0. nimam elektronskih knjig
1. manj kot 50 knjig
2. od 50 do 100 knjig
3. od 100 do 200 knjig
4. od 200 do 500 knjig
5. od 500 do 1000 knjig
6. več kot 1000 knjig
7. do elektronskih knjig dostopam zgolj preko knjižničnega sistema
8. do elektronskih knjig dostopam zgolj preko naročniških sistemov.
9. berem zgolj tiste elektronske knjige, ki jih brezplačno najdem na različnih spletnih mestih

40. q19e2

(q19e>0)

Koliko od elektronskih knjig, ki ste jih prebrali v zadnjih 12 mesecih, je bilo v tujem jeziku?

Ocenite v odstotkih od vseh elektronskih knjig.

.....%

41. q19f

Približno koliko zvočnih knjig imate?

0. nimam zvočnih knjig
1. manj kot 50 knjig
2. od 50 do 100 knjig
3. od 100 do 200 knjig
4. od 200 do 500 knjig
5. od 500 do 1000 knjig
6. več kot 1000 knjig
7. do zvočnih knjig dostopam zgolj preko knjižničnega sistema
8. do zvočnih elektronskih knjig dostopam zgolj preko naročniških sistemov
9. poslušam zgolj tiste zvočne knjige, ki jih brezplačno najdem na različnih spletnih mestih

42. q19f2

(q19f>0)

Koliko od zvočnih knjig, ki ste jih poslušali v zadnjih 12 mesecih, je bilo v tujem jeziku?

Ocenite v odstotkih od vseh zvočnih knjig.

.....%

43. q20

Koliko časa je minilo, odkar ste nazadnje brali kako leposlovno knjigo v slovenščini (romani, kratke zgodbe, drame, esejistika, poezija)?

1. berem jo trenutno
2. največ en teden
3. največ en mesec
4. več kot en mesec
5. več kot pol leta
6. več kot eno leto
7. ne berem leposlovja
8. ne berem knjig v slovenščini

44. q21

(q20<7)

Kje ste jo dobili?

1. izposodil sem si jo v knjižnici
2. posodil mi jo je prijatelj (znanec, sodelavec, sorodnik ...)
3. v domači knjižnici (velja za starejše knjige, kupljene, podarjene ipd.)
4. kupil v knjigarnah
5. kupil v trgovskih centrih in drugih trgovinah z mešanim blagom
6. kupil v spletnih knjigarnah založb
7. kupil v drugih spletnih knjigarnah in trgovinah
8. kupil v knjižnem klubu
9. kupil prek založbinih katalogov in ponudb po pošti
10. kupil prek telefonske prodaje
11. kupil od zastopnikov (akviziterjev)
12. kupil na knjižnih sejmih
13. kupil v antikvariatu
14. dobil sem jo v dar
15. ne spomnim se
97. drugo:

45. q22

(q20<7)

Katere leposlovne knjige v slovenščini najraje berete?

1. slovenske romane
2. prevedene romane
3. poezijo
4. kratke zgodbe
5. eseje
97. drugo:

46. q23

(q20<7) AND (q22 in [1,2])

Kakšne romane (slovenske in prevedene) v slovenščini najraje berete?

1. leposlovje (klasično in sodobno)
2. ljubezenski roman
3. zgodovinski roman
4. kriminalke in detektivke
5. fantazijski ali znanstvenofantastični roman
6. drugi žanrski roman
97. drugo:

47. q24

(q20<7)

Kako pomembni so za vas naštetih kriteriji, da začnete brati leposlovno knjigo v slovenščini?

Answers

1. zelo pomembno
2. pomembno
3. manj pomembno
4. nepomembno

Options

1. nagrade in dobre knjižne ocene, prisotnost v medijih
2. sofinanciranje Javne agencije za knjigo RS
3. uveljavljenost ali poznavanje avtorja
4. poznavanje kakovosti prevajalca
5. opis vsebine in/ali avtorja na platnici
6. uveljavljenost in prepoznavnost založbe
7. priporočilo prijateljev / znancev

48. q25a

(q20<7)

Ali si leposlovne knjige v slovenščini kdaj izposodite tudi v knjižnici ali pri nekom drugem?

1. da
2. ne

49. Q25B

(q20<7)

Ali ste v zadnjem letu prebrali kakšno leposlovno knjigo slovenskega avtorja?

1. da
2. ne

50. q25

(q20<7) AND (q25a=1)

Kaj vpliva na to, katero leposlovno knjigo v slovenščini si izposodite v knjižnici ali pri nekom drugem?

1. priporočilo knjižničarja
2. priporočilo prijatelja (sodelavca, znanca, sorodnika ...)
3. strokovno priporočilo (literarna kritika) in nagrade
4. prisotnost knjige v različnih medijih
6. avtorjevo oziroma prevajalčevo ime
7. privlačna naslovnica
8. založba
97. drugo:

51. Q26A

((umc02=2))

Kje berete e-knjige:

1. na tablici
2. na mobilnem telefonu
3. na bralni napravi

52. q27

((umc02=2))

V katerem jeziku jih berete?

0. slovenščini
1. angleščini
2. francoščini
3. nemščini
4. ruščini
5. hrvaščini
6. srbščini
7. italijanščini
8. madžarščini
9. španščini
97. v drugem jeziku:

53. q28

((umc02=2))

Kako najpogosteje pridete do e-knjige?

1. izposodim si jo na Biblosu
2. brezplačno si jo naložim s spleta ali od drugod
3. kupim jo pri slovenskem ponudniku e-knjig
4. kupim jo pri tujem/mednarodnem ponudniku e-knjig
5. berem jih preko tujih naročniških servisov (Amazon, ipd.)
6. brezplačno jo berem na različnih družabnih omrežjih, blogih itn.
97. drugo:

54. q29

(not(umc02=2))

Zakaj ne berete e-knjig?

1. raje berem tiskane knjige
2. ker je v slovenščini premajhna izbira, knjig v drugih jezikih pa ne berem
4. ker me takšno branje ne zanima in ne zadovoljuje
5. o tem še nisem razmišljal
97. drugo:

55. umc

((umc02=2))

Kako najpogosteje pridete do zvočnih knjig?

1. izposodim si jo na Biblosu
9. izposodim si jo na Audibook
2. brezplačno si jo naložim s spleta ali od drugod
3. kupim jo pri slovenskem ponudniku zvočnih knjig
4. kupim jo pri tujem/mednarodnem ponudniku zvočnih knjig
5. poslušam jih preko tujih naročniških servisov (Amazon, Audible, Spotify, Kobo ipd.)
6. poslušam jih preko domačih naročniških servisov
7. brezplačno jo poslušam na različnih družabnih omrežjih, blogih itn.
8. drugo:

56. q30a

ZDAJ PREHAJAMO NA SKLOP V ZVEZI S KUPOVANJEM KNJIG.

Ali kupujete knjige?

Upoštevajte tako tiskane kot elektronske knjige.

1. da
2. ne

57. Q30B

(q30a=1)

Kakšen odstotek prebranih knjig ste kupili v zadnjem letu:

1. od 0 do 20 %
2. od 21 do 40 %
3. od 41 do 60 %
4. od 61 do 80 %
5. od 81 do 100 %

58. q30

(q30a=1)

Zakaj kupujete knjige?

1. ker rad berem
2. zaradi otrok – želim jim ustvariti knjižnico
3. v stanovanje spada tudi knjižnica
4. knjige predstavljajo vrednost
5. knjige potrebujem tudi pri svojem poklicu
6. za vseživljenjsko izobraževanje
7. ne izposojam si jih rad
8. za darila
97. drugo:

59. q31t

Kakšna bi morala biti cena običajne TISKANE knjige, da bi jo kupili brez velikega razmisleka?

9999. ne vem

60. q31e

Kakšna bi morala biti cena običajne ELEKTRONSKE knjige, da bi jo kupili brez velikega razmisleka?

9999. ne vem

61. q31f

Kakšna bi morala biti cena običajne ZVOČNE knjige, da bi jo kupili brez velikega razmisleka?

9999. ne vem

62. q32

Približno koliko tiskanih knjig ste kupili v zadnjem letu, ne glede na jezik?

0. nobene

999. ne vem / ne morem oceniti

63. q33

((q32>0) and (q32<999))

Približno koliko izmed njih je bilo angleških?

0. nobena

1. manj kot 10 %

2. manj kot polovica

3. več kot polovica

4. vse

64. q34

Približno koliko elektronskih knjig ste kupili v zadnjem letu?

- 0. nobene
- 999. ne vem / ne morem oceniti

65. q35

((q34>0) and (q34<999))

Približno koliko izmed njih je bilo angleških?

- 0. nobena
- 1. manj kot 10 %
- 2. manj kot polovica
- 3. več kot polovica
- 5. več kot 90 %
- 4. vse

66. q35a

Približno koliko zvočnih knjig ste kupili v zadnjem letu?

- 0. nobene
- 999. ne vem / ne morem oceniti

67. q35b

((q35a=1))

Približno koliko izmed njih je bilo angleških?

- 0. nobena
- 1. manj kot 10 %
- 2. manj kot polovica
- 3. več kot polovica
- 4. več kot 90 %
- 5. vse

68. q36

((q32>0) and (q32<999)) and (not(q33=4)))

Razdelite število novih tiskanih knjig v slovenščini, ki ste jih kupili v zadnjem letu, po naštetih zvrsteh:

Answers

0. nobene

999. ne vem / ne morem oceniti

Options

1. leposlovje za odrasle (romani, kratke zgodbe, drame, esejistika, poezija)
2. neleposlovna literatura ([avto]biografije, publicistika, poljudnoznanstvene knjige ...)
3. strokovna (znanstvena) literatura
4. leksikoni, slovarji in enciklopedije
5. knjige za otroke in mladino (leposlovje in poučne knjige)
6. stripi
8. priročniki s področja zdravja, osebne rasti in prostega časa, kuharske knjige, popotniški vodiči, ipd.
7. druge zvrsti

69. q36 drugo

((q36.7>0) and (q36.7<999))

Knjige katerih drugih zvrsti ste kupili v zadnjem letu?

.....

70. preverim2

((sumak2>q32))

Šeštevek kupljenih tiskanih knjig po zvrsteh je večje kot število vseh kupljenih tiskanih knjig v zadnjem letu. Prosimo popravite.

1. nazaj na vpis števila knjig
2. nazaj na vpis po zvrsteh

71. q42

(((q32>10) and (q32<999)) and (q36.1=0))

Zakaj niste v zadnjem letu kupili nobene nove leposlovne tiskane knjige?

.....

72. q37**Kaj bi vas spodbudilo, da bi kupovali več knjig oz. da bi jih kupovali bolj pogosto?**

1. nižje cene
2. več časa za branje
3. več knjigarn
4. boljša dostopnost knjig na drugih lokacijah (npr. v trgovskih centrih, trafikah, bencinskih črpalkah ipd.)
5. boljša urejenost spletnih knjigarn s slovenskimi knjigami
6. boljša informiranost o novih knjigah
7. večja prepričanost, da mi knjige res koristijo
97. drugo:

73. q38

(q30a=1)

Za koga najpogosteje kupujete knjige?

1. zase
2. za darilo prijateljem (sorodnikom, sodelavcem ...)
3. za otroke
97. drugo:

74. q39

(q30a=1)

Kje oziroma na kakšen način in kako pogosto kupujete nove tiskane knjige?

Answers

1. pogosto
2. redko
3. nikoli

Options

1. v knjigarnah
2. v trgovskih centrih in drugih trgovinah z mešanim blagom
3. v spletnih knjigarnah založb
4. v drugih spletnih knjigarnah in trgovinah
11. v tujih spletnih knjigarnah (Amazon, Wordery, ipd.)
5. v knjižnem klubu
6. prek založbinih katalogov in ponudb po pošti
9. na knjižnih sejmih
10. kupil v antikvariatu
97. drugo:

75. Q39 DRUGO

(q30a=1) AND (Q39.97 IN [1,2])

Kje drugje oziroma na kakšen način kupujete nove tiskane knjige?

.....

76. q40

(q30a=1) AND ((q32>5) and (q32<999))

Kako pomembni so za vas našeti kriteriji, da kupite novo tiskano knjigo v slovenščini?

Answers

1. zelo pomembno
2. pomembno
3. manj pomembno
4. nepomembno

Options

1. dobre književne ocene in nagrade
2. privlačna naslovnica
3. cena
4. kakovost tiska in vezave
5. branost, popularnost
6. založba

77. q44

Kako pogosto obiščete knjigarno (ne glede na to, ali kupite knjigo)?

1. enkrat na teden
2. dvakrat na mesec
3. enkrat na mesec
4. vsake tri mesece
5. redkeje
6. nikoli

78. q45

(not (q44=6))

Kdaj najpogosteje obiskujete knjigarne?

1. pred počitnicami
2. pred božičem in novim letom
3. pred začetkom šolskega leta
4. ko izvem, da je izšla kaka knjiga, ki me zanima
5. po potrebi
6. naključno

79. q46

(not (q44=6))

Kaj je najpogostejši razlog za obisk knjigarne?

1. seznanitev s knjižnimi novostmi
2. nakup točno določene knjige
3. nakup knjige, ki jo izberem v knjigarni
4. nakup učbenika (učnega gradiva ...)
5. nakup česa drugega (papirne galanterije, igrače, zgoščenke, devedeja ...)
6. udeležba na književnem dogodku
7. grem mimo
97. drugo:

80. kolk1

Ali lahko v odstotkih označite, koliko knjig ste kupili v zidanih knjigarnah, in koliko v spletnih knjigarnah?

knjig sem kupil(a) v zidanih knjigarnah odstotkov
knjig sem kupil(a) v spletnih knjigarnah odstotkov

81. Q47

Ali ste v zadnjem letu obiskali kak dogodek, povezan s knjigami?

1. literarni dogodek
2. predstavitev knjige
3. knjižni sejem
4. literarni festival
5. drug dogodek:

82. kolk2

Koliko bi k višjemu nakupovanju knjig v družbi na splošno, razen nižjih cen knjig, pripomoglo naslednje (1 najmanj, 5 največ):

Answers

1. 1 - najmanj
2. 2
3. 3
4. 4
5. 5 - največ

Options

1. Več informacij o izidih novih knjig na nacionalni televiziji
2. Več informacij o izidih novih knjig v množičnih tiskanih medijih
3. Več informacij o izidih novih knjig na spletnih portalih
4. Enoletni zamik prihoda novih knjig v knjižnice od njihovega izida
5. Boni s strani države, namenjeni nakupu kulturnih dobrin in obiskovanju prireditev
6. Spodbuda s strani znancev in prijateljev, da je doma dobro imeti knjige
7. Višje družbeno vrednotenje posedovanja knjig

83. kolk2dr

Ali bi k višjemu nakupovanju knjigv družbi na splošno, pripomoglo še kaj drugega?

.....

84. kolk3

Če bi od države dobili bon za 100 evrov, ki bi lahko porabili za obiskovanje kulturnih prireditev (kino, gledališče, koncerti) in tudi za nakupovanje knjig, kolikšen del bi namenili nakupovanju knjig?

0. 0 odstotkov
1. Med 10 in 20 odstotkov
2. Med 30 in 40 odstotkov
3. Več kot 50 odstotkov

85. kolk4

Če bi lahko bon za 100 evrov uporabili samo za nakup knjig, kolikšen del bi namenili za...

Nakup učbenikov odstotkov
Nakup tujih knjig: odstotkov
Nakup knjig v slovenščini: odstotkov